

Svenskt fiske



Ur KB:s samlingar

Digitaliserad år 2014



National Library
of Sweden

Slutbetänkande av utredningen om
fiskerinäringsens utvecklingsmöjligheter

SOU 1993:103

Svenskt fiske



Slutbetänkande av utredningen om
fiskerinäringsens utvecklingsmöjligheter

SOU 1993:103

Ref KB 0cc 500



Statens offentliga utredningar

1993:103

Jordbruksdepartementet

Svenskt fiske

Slutbetänkande av Utredningen om
fiskerinäringens utvecklingsmöjligheter
Stockholm 1993

SOU och Ds kan köpas från Allmänna Förlaget som ingår i C E Fritzes AB. Allmänna Förlaget ombesörjer också, på uppdrag av Regeringskansliets förvaltningskontor, remissutsändningar av SOU och Ds.

Beställningsadress: Fritzes kundtjänst
106 47 Stockholm
Fax: 08-20 50 21
Telefon: 08-690 90 90

Till statsrådet och chefen för Jordbruksdepartementet

Genom beslut den 8 juli 1992 bemyndigade regeringen chefen för Jordbruksdepartementet att tillkalla en särskild utredare med uppdrag att utreda fiskerinäringens utvecklingsmöjligheter.

Med stöd av detta bemyndigande förordnades samma dag generaldirektören Per Wramner att vara särskild utredare. Den 26 augusti 1992 utsågs till sakkunniga direktören Yngve Björkman, förbundsordföranden Reine J. Johansson, förbundsordföranden Sven Kollberg samt generalsekreteraren Thomas Söderberg. Vidare utsågs till experter departementssekreteraren Johan Bodegård, avdelningschefen Tore Gustavsson, överdirektören Stefan de Maré, verkställande direktören Roger Mattiasson, departementssekreteraren Agne Pettersson samt departementssekreteraren Christina Tuvelind. Tuvelind entledigades fr.o.m. den 2 september 1993. Den 12 maj 1993 förordnades departementssekreteraren Ann Lemne som expert i utredningen.

Genom beslut den 24 september 1992 bildades en parlamentarisk referensgrupp till utredningen i vilken följande förordnades att ingå: Erling Bager, Lisbet Calner, Kaj Larsson, Roland Mattisson, Carl G Nilsson, Carl Olov Persson, Sven-Olof Petersson och Claus Zaar.

Till sekreterare förordnades den 8 juli 1992 avdelningschefen, numera departementsrådet Bengt Strömblom. Genom beslut den 15 februari 1993 förordnades departementssekreteraren Eva Lehndal till biträdande sekreterare.

Utredningen har i december 1992 överlämnat sitt delbetänkande (SOU 1992:136) Svenskt fiske – nuläge och utvecklingsmöjligheter.

Utredningen får härmed överlämna sitt slutbetänkande (SOU 1993:103) Svenskt fiske. Inget särskilt yttrande har avlämnats.

Stockholm i november 1993

Per Wramner

/Bengt Strömblom
Eva Lehndal

Inledning och sammanfattning	9
Block I	
Den svenska fiskerinäringen	
1 Fisket i Sverige	15
2 Fiskepolitik	21
2.1 Inledning	21
2.2 Nya förutsättningar	21
2.3 Det svenska prisregleringssystemet avvecklas	22
2.4 Marknadsreglering på fiskets område	22
2.5 Ny fiskelag	23
2.6 Beslut om ekonomiskt stöd till fisket via Jordbruksdepartementets huvudtitel D Fiske	23
3 Svensk resursförvaltning ur ett internationellt perspektiv ..	25
3.1 Inledning	25
3.2 Utvecklingen i Västerhavet	25
3.3 Utvecklingen i Östersjön	26
3.4 Effekterna av vita zonen	27
4 Fiske och miljö	29
4.1 Sambanden mellan fiske och miljö	29
4.2 Miljösituationens betydelse för fisket	29
4.2.1 Inledning	29
4.2.2 Hav och kustvatten	29
4.2.3 Sjöar och vattendrag	33
4.3 Fiskets inverkan på miljön	34
4.4 Biologisk mångfald	36
5 Fiskevård	37
5.1 Allmänt	37
5.2 Miljövård	37
5.3 Biotopvård	37
5.4 Beståndsvård	38
5.5 Fiskevårdens finansiering	38
5.6 Fiskevårdsområden	40
6 Fisketillgångar i svenskt vatten – en översikt	41
6.1 Inledning	41
6.2 Havsfisket	41
6.2.1 Västerhavet	41
6.2.2 Östersjön	42
6.3 Det kustnära fisket	44
6.3.1 Fisketillgång – allmänt	44
6.3.2 Äl	44
6.3.3 De olika kuststräckorna	45
6.4 Insjöfisket	47
6.4.1 De stora sjöarna	47
6.4.2 Övriga sjöar	48
7 Fångsten	49
7.1 Inledning	49

7.2	Saltsjöfiskets fångster	49
7.2.1	Fångstens utveckling fram till i dag	49
7.2.2	Fångsten i dag	52
7.2.3	Det kustnära fiskets fångster	54
7.3	Insjöfiskets fångster	55
7.3.1	Fångster i de stora sjöarna	57
7.4	Fritidsfiskets fångster	58
7.5	Fiskfångstens fördelning mellan olika kategorier av fiskande	59
8	De fiskande	61
8.1	Inledning	61
8.2	Yrkesfiskarna	62
8.2.1	Allmänt	62
8.2.2	Saltsjöfiskarna	63
8.2.3	Insjöfiskarna	64
8.3	Fritidsfiskarna	65
9	Fiskeflottan	67
9.1	Inledning	67
9.1.1	Fartyg och redskap för havsfiske	67
9.1.2	Fartyg och redskap för kustfiske	67
9.1.3	Fartyg och redskap för insjöfiske	68
9.2	Den svenska fiskeflottan	68
9.2.1	Fiskeflottan i dag	69
9.2.2	Fiskeflottans sammansättning	70
9.3	Fiskeflottan i saltvatten	70
9.4	Kustfiskeflottan	74
9.4.1	Inledning	74
9.5	Insjöfiskeflottan	75
9.6	Fiskefartygens värde	77
9.7	Fartygsutvecklingen på fiskets område	78
10	Fiskemönster	81
10.1	Bakgrund	81
10.2	Den svenska fiskeflottans rörelser – generellt	81
10.3	1992 års fiske	82
10.4	Ett års fiskemönster – en modell	90
11	Vattenbruk	99
11.1	Inledning	99
11.2	Arter i svenskt vattenbruk	100
11.3	Produktionen inom svenskt vattenbruk	102
11.4	Import och export	105
11.5	Marknad och villkor	106
11.6	Miljö	107
11.6.1	Miljösituationen	107
11.6.2	Miljökostnader	109
11.7	Fisksjukdomar och hälsokontroll	110
11.8	Forskning och utvecklingsverksamhet på vattenbrukets område	113
12	Fisket som företag	115
12.1	Inledning	115
12.2	Ekonomiska problem inom fiskerinäringen – nuläge	115
12.2.1	Allmänt	115
12.2.2	Infiskning	116
12.2.3	Prisregleringsavgiftens avveckling	117
12.2.4	Deprecieringseffekt	118
12.2.5	Skuldsättning och kapitalkostnad	118
12.2.5	Investeringsvilja	120
12.2.6	Soliditet	122

12.3	Ekonomiskt stöd till fisket	122
12.3.1	Bakgrund	122
12.3.2	Nuvarande ram för det ekonomiska stödet	123
12.3.3	Fiskeriverkets riktlinjer för lämnande av ekonomiskt stöd budgetåret 1993/94	124
12.4	Skattefrågor	125
12.4.1	Andard företagsbeskattning	125
12.4.2	Avdrag för ökade levnadsomkostnader för yrkesfiskare	128
13	Fiskindustrin m.m.	129
13.1	Inledning	129
13.2	Hamnar	130
13.3	Transport och distribution	131
13.4	Förstahandsmottagarna	132
13.5	Fiskberedningsindustrin	132
13.5.1	Koncentration och produktivitet	132
13.5.2	Arbetsställen och sysselsättning	133
13.5.3	Förädlings- och produktionsvärde	135
13.5.4	Fiskberedningsindustrins verksamhet	135
13.5.5	Marknad m.m.	137
13.5.6	Transport och emballage	138
13.6	Handeln	139
13.7	Att fiska och förädla själv – några fiskeföretag	141
14	Fiskkonsumtion i Sverige	143
14.1	Hälsoaspekter på fiskkonsumtion	143
14.2	Fiskkonsumtion	144
14.2.1	Nationell per capita statistik	144
14.2.2	Fiskkonsumtion i olika grupper	146
14.2.3	Den totala fångsten och fiskkonsumtionen – ett av metodproblemen	146
14.3	Djupfrysta fiskprodukter	147
14.4	Konsumtion av sill och strömming	149
14.5	Ökad avsättning av svensk fisk – produktutveckling	150
14.6	Konsumtionsvärdet av fisk och fiskprodukter	151
15	Sveriges utrikeshandel med fisk och fiskprodukter	153
15.1	Import och export	153
15.2	Handeln på några viktigare marknader – avtalssituationen	156
15.3	De nordiska länderna som fiskexportörer	159
15.4	Inköpsallianser	160
16	Forskning och utvecklingsverksamhet på fiskets område	163
16.1	Nuläge	163
16.2	Framtida behov	166
17	Fiskets betydelse	169
17.1	Fiskets bidrag till bruttonationalprodukten	169
17.2	Fiskerinäringens omfattning i Sverige	170
17.3.1	Yrkesfiskarna i Sverige	170
17.2.2	Vattenbruket	173
17.2.3	Förstahandsmottagare	174
17.2.4	Fiskberedningsindustrin	175
17.3	Fiskets betydelse regionalt och lokalt	177
17.3.1	Sotenäs kommun	177
17.3.2	Fisket i Stockholmsregionen – en skärgårdsnäring	179
17.4	Fritidsfiske och fisketurism i Sverige	181
17.4.1	Fisketurism generellt	181
17.4.2	Fisketurism i Jämtland – ett exempel	182
17.5	Sysselsättning inom fiskerinäringen – en sammanfattning	183

18	Inledning	187
19	Statens och näringens roll	191
20	Hushållning med fiskresurserna	193
20.1	Inledning	193
20.2	Individuella kvoter	193
20.3	Begränsning av fiskeansträngningen	194
20.4	Licens för yrkesfiske	195
20.5	Kapaciteten inom fiskeflottan	197
20.6	Miljökonsekvensbeskrivningar på fiskets område	197
21	Strukturåtgärder för fiskets främjande	199
21.1	Inledning	199
21.2	Stöd till fiskevårdsinsatser m.m.	199
21.3	FoU-inriktning	200
21.4	Utbildning på fiskets område	202
21.5	Redskapsutveckling, förbättrad selektivitet	203
21.6	Regionalpolitiskt stöd på fiskets område	204
21.7	Främjande av det kustnära fisket	206
21.8	Främjande av insjöfisket	210
21.9	Främjande av vattenbruket	212
22	Näringspolitiska åtgärder för fiskerinäringens främjande	217
22.1	Inledning	217
22.2	Fisket	217
22.3	Vattenbruket	218
23	Kontrollorganisation	221
23.1	Bakgrund	221
23.2	Kontrollorganisation inom EG	221
23.3	Ett svenskt kontrollsystem	222
24	Finansiering	223
24.1	Inledning	223
24.2	Prisregleringskassan	223
24.3	Behov och förslag till finansiering	224
24.4	Finansiering via prisregleringskassan	226
24.5	Finansiering av fiskevården	227
Bilaga	Direktiv 1992:83	231

Uppdraget

Regeringen beslöt den 8 juli 1992 att tillkalla en särskild utredare med uppdrag att utreda den svenska fiskerinäringens utvecklingsmöjligheter. Utredningen har i uppgift att bedöma det svenska yrkesfiskets förutsättningar och utvecklingsmöjligheter på kort och lång sikt med beaktande av bl.a. europa-integrationen och beståndsutvecklingen inom den svenska fiskezonen och angränsande vatten. Utredningen skall vidare enligt direktiven bedöma situationen och det eventuella behovet av åtgärder inom den samlade fiskerinäringen, dvs. fisket, förstahandsmottagarna, beredningsindustrin och parti- och detaljhandeln, i syfte att förbättra och underlätta tillgången på och en stabil avsättning av fisk och fiskprodukter av hög kvalitet i hela landet.

I uppdraget betonas särskilt att utredningen har i uppgift att analysera möjligheterna att utveckla det yrkesmässiga insjöfisket och det kustnära fisket, bedöma om regionalpolitiskt stöd kan lämnas samt analysera fiskerinäringens kostnads-, marknads- och konkurrenssituation i jämförelse med Sveriges viktigaste konkurrentländer på fiskets område.

I direktiven påpekas vidare att utredningen skall bedöma behovet av särskilda åtgärder per den 1 juli 1993 och lämna förslag om sådana åtgärder, exempelvis kvalitetskontroll, sorteringsbestämmelser, överskottshantering samt administrationen av dessa i ett övergångsskede till ett eventuellt medlemskap i EG.

Enligt direktiven bör redovisa sina slutliga förslag till regeringen senast den 1 juli 1993. Utredningen har fått förlängd utredningstid fram till november 1993.

Delbetänkandet SOU 1992:136 Svenskt fiske – nuläge och utvecklingsmöjligheter

Utredningen överlämnade i december 1992 delbetänkandet SOU 1992:136 Svenskt fiske – nuläge och utvecklingsmöjligheter till regeringen. Delbetänkandet innehöll förslag till sådana åtgärder som borde träda i kraft den 1 juli 1993.

Slutbetänkandet

Slutbetänkandet, som nu överlämnas till regeringen, är uppdelat i två block. Det första blocket innehåller en bred beskrivning av den svenska fiskerinäringen. I samband med de förändringar som sker finns det ett stort behov av en samlad beskrivning av näringen i dess helhet. Den senaste breda beskrivningen finns redovisad i SOU 1977:74 Fiskerinäringen i framtiden. *Block I*, benämnt Den svenska fiskerinäringen, sammanfattas i kapitel 1.

Slutbetänkandets andra block tar upp de problemställningar utredningen formulerat utifrån fiskerinäringens aktuella situation, med hänsyn tagen till dels europaintegration, dels beståndssituationen. I delbetänkandet SOU 1992:136 har utredningen i enlighet med sina direktiv redovisat förslag som i första hand avser budgetåret 1993/94. Flera av dessa förslag har genomförts. Ytterligare ställningstaganden redovisas i detta slutbetänkande. Block II har därför samlingsbeteckningen Vissa frågor, överväganden och förslag.

Block II inleds med en genomgång av förslagets förutsättningar med tanke på att flertalet av utredningens tidigare förslag helt eller delvis genomförts, att riksdagen fattat beslut om en ny fiskelag och att EG-förhandlingar pågår (kapitel 18). I kapitel 19 berörs kortfattat statens resp. näringens roll.

I kapitel 20 diskuteras behovet av en bättre hushållning med fiskresurserna i syfte att uppnå ett lönsamt fiske och jämn råvaruförsörjning. Förslag om kompletteringar av bestämmelserna i fiskelagen läggs, bl.a. ett förslag om fartygstillstånd. Avslutningsvis föreslås att miljökonsekvensbeskrivningar bör göras på fiskets område.

Utredningen lägger i kapitel 21 förslag om strukturåtgärder på fiskets område. De förändringar i det statliga stödsystemet, som utredningen föreslog i delbetänkandet SOU 1992:136, har huvudsakligen genomförts under våren 1993. Syftet har varit att anpassa det svenska stödsystemet till EG:s system. Förslag som avser kustnära fiske (21.7), insjöfiske (21.8) och vattenbruk (21.9) har samlats i särskilda avsnitt. I övrigt lämnas förslag om FoU-verksamhetens inriktning (21.3), stöd till fiskevårdsinsatser (21.2), stöd till redskapsutveckling (21.5), utbildningen på fiskets område (21.4) samt regionalpolitiskt stöd (21.6).

I kapitel 22 tar utredningen upp några näringspolitiska frågor som har särskilt intresse för fiskerinäringen. För fiskets del (avsnitt 22.2) behandlas fartygsfonder, skatt på drivmedel samt ersättning för ökade levnadsomkostnader. För vattenbrukets del (22.3) lämnas förslag som rör lagervärderingen.

Utredningen föreslog i delbetänkandet SOU 1992:136 att Fiskeriverket bör få ansvaret för landningskontrollen av fisk. Utredningen lägger vissa principiella synpunkter på denna kontrollfunktionen i kapitel 23.

I kapitel 24 går utredningen så slutligen igenom finansieringsfrågor. I avsnitt 24.3 redovisas de ändamål för vilka en finansiering utanför statsbudgeten bör sökas. I avsnitt 24.4 föreslår utredningen en fördelning av kvarvarande medel i prisregleringskassan. Fiskevårdsavgift som alternativ finansieringsform till statliga budgetmedel och prisregleringsmedel diskuteras slutligen i avsnitt 24.5.

Sammanfattning av utredningens förslag

Utredningen lägger bl.a. fram följande förslag:

– Begränsning av fångstansträngningen bör spela en större roll i regleringen av det svenska fisket, först som ett komplement till nuvarande system med nationella kvoter, i ett längre perspektiv allt mer som ett huvudinstru-

ment. Med ett sådant system bör det vara möjligt med en anpassning till de biologiska resurserna samtidigt som fångststopp och konkurrens om kvoter undviks.

– Den nya fiskelagen, som träder i kraft den 1 januari 1994, bör kompletteras med krav på tillstånd för användning av fiskefartyg över viss storlek. Därigenom underlättas erforderliga begränsningar av fångstansträngningen.

– Genom i första hand omprioriteringar inom befintliga resursramar bör FoU-insatserna öka, bl.a. inom områdena fisksjukdomar, kust- och insjöfiske samt bevarande av biologisk mångfald.

– Ekonomiskt stöd bör införas till förvärv av fiskeredskap med större selektivitet, dvs. redskapsstyper som ger mindre bifångster än dagens redskap.

– Åtgärdsprogram bör komma till stånd för att främja yrkesmässigt kustnära fiske resp. insjöfiske. Dessa program bör innefatta bl.a. fiskevård, beståndsprognoser, skattemässig jämställdhet mellan bensin och diesel, fiskeregler som gynnar småskaligt yrkesfiske samt åtgärder för att underlätta för yrkesfisket att få tillgång till enskilda vatten.

– Åtgärdsprogram bör komma till stånd för att främja vattenbruket. Det bör bl.a. innefatta stormskadeförsäkring, bidrag till enskilda fiskodlare ur de s.k. foderavgiftsmedlen, exempelvis för övergång till året-runt-slakt, ökade satsningar på att förebygga fisksjukdomar samt skattemässig likställighet mellan fisk i odling och djur i jordbruk.

– En översyn bör göras av skattereglerna för fiskare och fiskeföretag, bl.a. genom att schablonavdraget vid vistelse till sjöss höjs.

– Prisregleringen på fiskets område upphör den 1 januari 1994. Återstående medel ur prisregleringskassan bör användas på följande sätt, i huvudsak under budgetåret 1994/95:

Utsättningar av fisk;	9,0 miljoner kronor
Trygghetsförsäkring för fiskare;	8,0 miljoner kronor
Regionalt stöd till ost- och sydkusten;	5,0 miljoner kronor
Exportfrämjande åtgärder;	5,0 miljoner kronor
Överskottshantering;	5,0 miljoner kronor
Kvalitetskontroll av fisk;	2,5 miljoner kronor
Reserv, bl.a. produkt- och redskapsutveckling;	8,0 miljoner kronor
Summa;	42,5 miljoner kronor

– Behovet av medel för fiskevård (inkl. bildande av fiskevårdsområden) har ökat under de senaste åren. Utredningen ser ingen annan möjlighet att finansiera nödvändiga fiskevårdsåtgärderna än genom en allmän fiskevårdsavgift.

Block I

Fiskerinäringen i Sverige

Fiskerinäringen i Sverige

Block I

Inledning

I betänkandets första block görs en bred beskrivning av det svenska fisket. I detta kapitel sammanfattas huvuddragen av beskrivningskapitlen.

Fisket i Västerhavet, Östersjön och insjövattnen

Svenskt havsfiske bedrivs i Västerhavet, dvs. Nordsjön, Kattegatt och Skagerrak samt i Östersjön. Av figur 1 framgår indelningen i fångstområden liksom indelningen i kuststräckor.

Västerhavet har sedan länge varit det viktigaste fångstområdet för svenskt fiske. Vid slutet av 1970-talet utvidgade Norge och EG-länderna sina fiskegränser till 200 nautiska mil, vilket innebär att Sverige måste föra årliga förhandlingar med EG och Norge för att få tillgång till de traditionella fångstplatserna i Nordsjön.

Sverige utvidgade vid samma tid sina fiskegränser i Östersjön. Gränsdragningen öster om Gotland, den s.k. vita zonen, löstes dock inte förrän 1988. Till dess kunde fisket bedrivas oregrerat i detta stora havsområde. Det omfattande fiske i vita zonen bedöms vara en av huvudorsakerna orsakerna till dagens svaga torskbestand i Östersjön. Även andra faktor såsom bristande saltvatteninflöde från Västerhavet och störningar i miljön har minst lika stor betydelse för torsksituationen.

Den bristande torsktillgången har påverkat svensk fiskerinäring kraftigt, då torsken sedan början av 1980-talet utgjort ryggraden i yrkesfisket. Torskfisket har nu i många fall blivit företagsekonomiskt olönsamt att bedriva. De flesta andra kommersiella arter är kvoterade, varför det är svårt för torskfiskare att övergå till annat fiske. Bestånden av sill och strömming är mycket goda, men marknaden för dessa arter är svag.

De totalt sett viktigaste fiskarter är torsk, sill/strömming, makrill, gråsej, kolja, skarpsill, nordhavsräka, havskräfta, ål och lax. Östersjön svarar för ungefär hälften av de svenska fångsterna i dag.

Tillgången på främst ål och lax är i hög grad beroende av att utsättningar görs. För laxen i Östersjön är situationen särskilt allvarlig då en, troligen miljörelaterad, sjukdom (M 74) orsakar hög dödlighet hos nykläckta yngel. Detta innebär mindre utsättningar av lax. Även den redan tidigare svaga naturliga rekryteringen av vild lax svag har drabbats.

Även i inlandsvattnen bedrivs ett yrkesmässigt insjöfiske, framför allt i de stora sjöarna, dvs Vänern, Vättern, Mälaren och Hjälmaren. Här fiskas högpriarter som lax, röding, gös, abborre, gädda, lake och sik.

Under efterkrigstiden har antalet yrkes- och binäringsfiskare i Sverige minskat – från mer än 20 000 år 1945 fram till ca 4 000 fiskare i dag. Samtidigt har fångsterna ökat. I början av 1940-talet landades ca 100 000 ton fisk. Vid mitten av 1960-talet var fångsterna uppe i nästan 400 000 ton. Därefter har fångsterna sjunkit till 200 000–300 000 ton.

Denna utveckling har kunnat ske genom att allt större och bättre utrustade fartyg används. Fiskeflottan växte som snabbast under 1960-talet, när svenskt fiske stod på toppen med ett fortfarande fritt Nordsjöhav. De största fartygen i den svenska fiskeflottan är på ca 700 bruttoton (BRT). De är emellertid relativt små i jämförelse med de stora långdistansfartyg på ca 3 000 BRT som de stora fiskerikationerna, t.ex. Japan och Ryssland, har.

Listan över de främsta fiskerikationerna toppas av Kina med ca 13 miljoner ton, vilket också inkluderar vattenbruk (Kina är världsledande i fisk- och algodling). Sverige kommer på 48:e platsen med ca 245 000 ton. Våra nordiska grannländer Norge och Danmark ligger betydligt högre; 12:e (ca 2 milj. ton) resp. 13:e plats (ca 1,7 milj. ton).

FAO (Food and Agriculture Organization) pekar på de begränsade möjligheterna att nämnvärt öka fisket i världen. Tvärtom krävs avsevärt bättre skötsel av fiskbestånden för att bibehålla dagens fångstnivåer. Samtidigt kommer efterfrågan på fisk att öka. FAO menar därför att fiskpriser i framtiden blir högre och att vattenbruket får en ökad roll. Vattenbrukets andel av den totala fiskproduktionen, som idag är drygt 10 % bedöms år 2010 kunna uppgå till uppemot 15 %.

Fiskodling

Det svenska vattenbruket omfattar bl.a. odlingar för vattenkraftsföretagens kompensationsutsättningar, sättfiskodlingar för sportfisket och matfiskodlingar. Den tillståndsgivna volymen ligger på drygt 20 000 ton. Vattenbrukets produktion omfattar dock endast 6 000 ton matfisk, varför det finns utrymme för en utveckling av det svenska vattenbruket. Som exempel kan nämnas att Sverige importerar ca 2 000 ton sötvattenskräftor, medan den inhemska produktionen av odlade kräftor är 8 ton.

EG:s tullmurar försvårar svensk fiskexport

Den svenska exporten av fisk och fiskprodukter omfattar i huvudsak konserver och hel fisk (torsk och sill), det senare framför allt genom direktlandningar i Danmark. Sverige exporterar för ca 900 miljoner kronor, men importerar för ca 2,7 miljarder kronor. EG:s tullmurar försvårar exporten av beredda fiskprodukter. Exporten av högförädlade fiskprodukter, dvs. sådana varor som kan säljas direkt till konsumenten, är större till EFTA-länderna än till EG. För svensk fiskerinäring är därför ett EG-medlemskap med ett omedelbart avskaffande av tullarna av stor betydelse. EES-avtalet innebär tullfrihet

för bl.a. torsk, torskiléer och kaviarsubstitut, men inte för de för svensk fiskerinäring så viktiga produkterna sill, lax, makrill, räkor och havskräfta.

Sysselsättningen inom fisket

Sedan yrkesfiskarna landat sin fångst, tas den om hand av ca 160 förstahandsmottagare. Dessa består, förutom av de fyra fiskauktionerna på västkusten, av försäljningsföreningar som ägs av fiskarna själva, beredningsföretag m.fl. Den största förstahandsmottagaren är Göteborgs fiskauktion.

Inom fiskberedningsindustrin arbetar ca 3 000 personer. Fisk- och fiskkonservindustrin finns koncentrerad till västkusten. I Sotenäs kommun dominerar Abba-fabriken, som ensam svarar för nästan en fjärdedel av sysselsättningen i hela den svenska fiskberedningsindustrin. Många företag, som tillverkar och bereder fiskvaror, är emellertid så små att de inte kommer med i den officiella statistiken. Sammanlagt finns 307 fiskanläggningar i Sverige som står under miljö- och hälsoskyddskontroll.

Inom den direkta fiskerinäringen, dvs fisket, fisk- och fiskkonservindustrin, vattenbruket och första handelsledet, uppskattas antal sysselsatta till 7 500–8 000 personer.

För att fiskerinäringen skall fungera behövs även service i form av exempelvis skeppsvarv, nätbinderi, oljeföretag och transporter. För vattenbrukets del behövs bl.a. kläckerier och foderimportörer. Utredningen gör bedömningen att totalt sett är närmare 10 000 personer sysselsatta inom svenskt fiske.

Dessa sysselsättningssiffror omfattar inte den del av fisket som ingår i fritids- och turismsektorn. 2,2 miljoner svenskar är intresserade av fritidsfisket. 1,4 miljoner av dessa sportfiskar. Det inhemska sportfisket är en miljardindustri. Sportfisket är därför en viktig källa till kompletterande sysselsättning och inkomster i glesbygd.

Fisk som livsmedel

Sill och strömming har under lång tid varit ett viktig livsmedel i Sverige. Konsumtionen av färsk sill/strömming visar en klar, nedåtgående trend. Den sillprodukt som säljer bäst är inläggningar. För att öka försäljningen av sill/strömming görs försök att utifrån färsk eller massa hitta nya användningsområden. Hittills har inte dessa försök lett till något kommersiellt genombrott för fiskfärs på fet fisk.

Totalkonsumtionen av fisk ligger dock tämligen stabilt, men med vissa förskjutningar mellan olika varuslag. Framför allt har försäljningen av skaldjur har ökat. De tidigare vardagsrätterna gjorda på sill/strömming och torsk tenderar att ersättas med "finare" fisk till helgen.

Distribution och försäljningen av fisk har förenklats genom djupfrysningstekniken, vilket har stor betydelse då detaljhandeln har omstrukturerats med färre fiskbutiker eller fiskdiskar som följd. Försäljningen av färsk fisk sker också med fiskbilar.

Miljöstörningar utgör ett allvarligt hot mot ett uthålligt fiske, då dessa störningar minskar tillgången på de för fisket intressanta arterna eller gör dessa mindre lämpliga som livsmedel. Ett av de viktigare sätten att främja fisket är att bevara eller återställa goda miljöförhållanden för de arter som fångas.

Framför allt drabbas fisket av övergödning och spridning av giftiga ämnen, men även av fysiska ingrepp i naturen, såsom vattenkraftsutbyggnad.

För fisket i sjöar och vattendrag utgörs det största hotet av det sura nedfallet som till stora delar orsakas av svavel- och kväveutsläpp utanför våra gränser.

Ett miljömål på fiskets område är att slå vakt om den biologiska mångfalden. Det ligger i hög grad i fiskets eget intresse att detta mål uppfylls. Fiskevården är en viktig del i den allmänna miljövården och naturresurshållningen. Genom fiskevård kan en långsiktigt hög avkastning i fisket skapas eller bevaras.

Fiskerinäringens ekonomiska problem

Bristen på torsk i Östersjön samt svårigheten att få avsättning för sill/strömming har försatt den svenska fiskerinäringen i svår ekonomisk situation. Detta har bl.a. inneburit att ett tiotal av de större, moderna fiskefartygen har sålts till utlandet under 1993. Försäljningspriset har kraftigt understigit produktionskostnaden.

För närvarande har också ett flertal av företag, som specialiserat sig på beredning av torsk och sill, ställt in betalningar eller försatts i konkurs.

Staten drabbas också av att fiskeföretag och beredningsindustri kommit på obestånd. Den totala nettoutgiften för budgetåret 1992/93 var ca 12 miljoner kronor. Under perioden 1987–1992 har beloppet varit betydligt lägre, ca 0,5 miljoner kronor i genomsnitt.

Ändrade förutsättningar för stöd till fiskerinäringen

EES-avtalet innebär att det fr.o.m. den 1 januari 1994 inte längre är möjligt att stödja fisket genom generella pristillägg. Sådana stöd har i huvudsak lämnats för fisket efter sill/strömming. Prisregleringens avskaffande innebär att förutsättningarna för fiske ändras, framför allt för fiskeföretagen på syd- och ostkusten.

Fiskerinäringens situation påverkas även av omläggningen av den generella näringspolitiken. Konkurrenssnedvidande och selektiva företagsstöd avvecklas och politiken inriktas på att genom generella åtgärder, t.ex. skattesänkningar, skapa goda förutsättningar för företagande i Sverige.

Användningen av de kvarvarande medel ur prisregleringskassan inriktas på att stärka den svenska fiskerinäringens konkurrensförmåga och överbrygga den nuvarande bekymmersamma situationen för näringen inför ett medlemskap i EG. Då förväntas det svenska fisket få del av EG:s olika stödformer.

Dessa fångstområden överensstämmer med internationella havsforskningsrådets (ICES) statistikområden som ingår i ett kvadratisk rutnätssystem avgränsat av varje halv breddgrad och varje hel längdgrad (30 x 30 sjömil). Dessa rutor slås samman till olika fångstområden vars gränser anges med längd- och breddgrader eller räta sammanbindningslinjer mellan landfasta punkter.

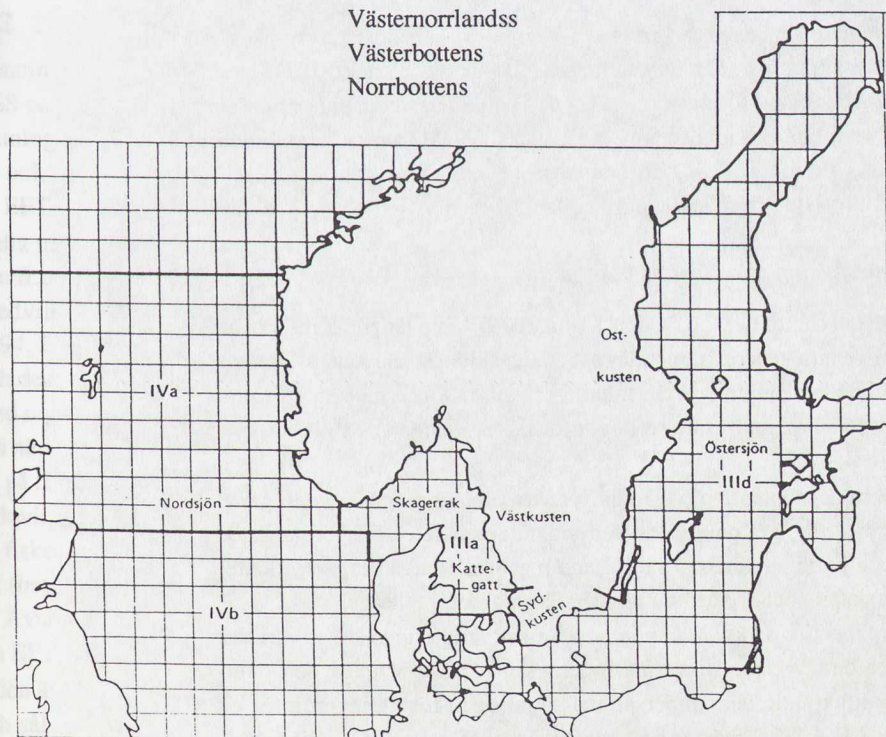
Indelningen i kuststräckor följer länsgränserna:

Västkusten
Göteborgs och Bohus
Hallands

Sydkusten
Malmöhus
Kristianstads
Blekinge

Ostkusten, södra
Kalmar
Gotland
Östergötlands
Södermanlands
Stockholms
Uppsala

Ostkusten, norra
Gävleborgs
Västernorrlandss
Västerbottens
Norrbottens



Die Kammern sind in zwei Hauptgruppen unterteilt: die Kammern der Kammern und die Kammern der Kammern. Die Kammern der Kammern sind weiter unterteilt in die Kammern der Kammern und die Kammern der Kammern. Die Kammern der Kammern sind weiter unterteilt in die Kammern der Kammern und die Kammern der Kammern.

Die Kammern der Kammern sind weiter unterteilt in die Kammern der Kammern und die Kammern der Kammern. Die Kammern der Kammern sind weiter unterteilt in die Kammern der Kammern und die Kammern der Kammern.

Die Kammern der Kammern sind weiter unterteilt in die Kammern der Kammern und die Kammern der Kammern. Die Kammern der Kammern sind weiter unterteilt in die Kammern der Kammern und die Kammern der Kammern.

Die Kammern der Kammern sind weiter unterteilt in die Kammern der Kammern und die Kammern der Kammern. Die Kammern der Kammern sind weiter unterteilt in die Kammern der Kammern und die Kammern der Kammern.

Die Kammern der Kammern sind weiter unterteilt in die Kammern der Kammern und die Kammern der Kammern. Die Kammern der Kammern sind weiter unterteilt in die Kammern der Kammern und die Kammern der Kammern.

Die Kammern der Kammern sind weiter unterteilt in die Kammern der Kammern und die Kammern der Kammern. Die Kammern der Kammern sind weiter unterteilt in die Kammern der Kammern und die Kammern der Kammern.

Die Kammern der Kammern sind weiter unterteilt in die Kammern der Kammern und die Kammern der Kammern. Die Kammern der Kammern sind weiter unterteilt in die Kammern der Kammern und die Kammern der Kammern.

Die Kammern der Kammern sind weiter unterteilt in die Kammern der Kammern und die Kammern der Kammern. Die Kammern der Kammern sind weiter unterteilt in die Kammern der Kammern und die Kammern der Kammern.

Die Kammern der Kammern sind weiter unterteilt in die Kammern der Kammern und die Kammern der Kammern. Die Kammern der Kammern sind weiter unterteilt in die Kammern der Kammern und die Kammern der Kammern.



2.1 Inledning

I 1978 års fiskeripolitiska beslut (prop. 1977/78:112) anges målen på fiskets område som ett inkomst mål, ett konsumentmål, ett produktionsmål, ett effektivitetsmål och ett regionalpolitiskt mål. Dessa mål preciserades 1985 (prop 1984/85:143, JoU 1984/85:32):

”Grundläggande i den svenska fiskeripolitiken är — — att vi skall utnyttja våra vatten- och fisktillgångar på sådant sätt att de långsiktigt medverkar till vår livsmedelsförsörjning och vårt välbefinnande i övrigt. En god hushållning genom en väl avvägd vård och beskattning av fiskbestånden och genom omsorg om vattnen är sålunda väsentlig. Härigenom skapas förutsättningar för produktion av för landets befolkning viktiga förnödenheter, för medverkan i landets ekonomiska utveckling och för meningsfull sysselsättning och försörjning i vissa bygder. En god vård av våra vatten förbättrar också förutsättningarna för produktion av fisk på icke traditionellt vis, dvs. i form av odling. En väl avvägd hushållning främjar även sportfisket som är en viktig form för friluftsliv och rekreation.”

2.2 Nya förutsättningar

Genom internationella överenskommelser, framför allt inom ramen för EFTA, EES och ett förestående medlemskap i EG skapas väsentligen ändrade förutsättningar för fiskerinäringen. Detta berörs även under block II (se bl.a. kap. 18 och 19).

EFTA-staterna träffade våren 1980 en överenskommelse om att fisk och andra marina produkter skulle omfattas av bestämmelserna i EFTA-konventionen fr.o.m. den 1 juli 1990. Varje form av statligt stöd till fiskerisektorn som snedvrider konkurrensvillkoren skulle vara avskaffat senast den 1 januari 1994. I prop. 1989/90:123 om fisket redovisades EFTA-överenskommelsen och dess konsekvenser för svensk fiskeripolitik. Riksdagen beslöt i enlighet med regeringens förslag att godkänna överenskommelsen. I prop. 1990/91:87 om näringspolitik för tillväxt redogjordes för anpassningarna av prisregleringen på fisk till följd av överenskommelsen. Riksdagen har lämnat regeringens redovisning utan erinran och samtidigt uttalat att den svenska avregleringen på fiskets område bör ske i takt med motsvarande process i övriga EFTA-stater (bet. 1990/91:JoU25, rskr 1990/91:283).

Avtalet om Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES-avtalet) mellan EFTA-staterna och EG behandlar en rad för fiskerisektorn väsentliga områden även om EFTA-staterna inte tar över EG:s regelverk på fiskets område och således inte heller ansluts till EG:s gemensamma fiskeripolitik. I EES-

avtalet ingår en överenskommelse om tullåttnader för fiskprodukter samt bestämmelser om statsstöd, gränsskydd och direktlandningar. Bestämmelserna innebär att prisregleringsavgiften, som i dag helt finansierar prisregleringen på fisk, måste avvecklas såvitt avser importerad fisk. Även systemet med importlicenser måste med något undantag avvecklas. EES-avtalet träder med all sannolikhet i kraft den 1 januari 1994.

Sverige har ansökt om medlemskap i EG och befinner sig för närvarande i förhandlingar med EG. Avsikten är att förhandlingarna skall vara avslutad i sådan tid att ett svenskt medlemskap kan bli möjligt den 1 januari 1995.

Utredningen har i delbetänkandet SOU 1992:136 närmare redovisat EES-avtalet, EG:s fiskeripolitik och det svenska prisregleringssystemet. Här redovisas kortfattat några av de beslut på fiskets område som fattats sedan delbetänkandet lades fram. Det gäller beslut om prisregleringens avveckling (avsnitt 2.3), ny lag om marknadsreglering på fiskets område (avsnitt 2.4) och ny fiskelag (avsnitt 2.5). Slutligen redovisas beslut om de statliga medlen för fisket för innevarande budgetår (avsnitt 2.6).

2.3 Det svenska prisregleringssystemet avvecklas

I prop. 1992/93:184 föreslogs att prisregleringen på fisk i allt väsentligt avvecklas den 1 juli 1993 till följd av internationella överenskommelser.

I propositionen föreslog regeringen att medel ur prisregleringskassan bör, under budgetåret 1993/94, användas för exportfrämjande åtgärder, produktutveckling, informationsverksamhet, fiskets trygghetsförsäkring, utsättning av fisk, bidrag till bildande av producentorganisationer på fiskets område samt för att bekosta avvecklingen av prisregleringen.

Vidare angavs det statliga ekonomiska stödet till fiskets rationalisering i fortsättningen endast bör ha formen av bidrag och lånegarantier. Förslaget innebar således att fiskerilånen skulle avskaffas. Rationaliseringsstödet skulle vidare syfta till att modernisera fiskeflottan och anpassa dess storlek och sammansättning till fisktillgången. Bidraget för skrotning av fiskefartyg höjs. Stöd i form av lånegaranti föreslogs i fortsättningen kunna lämnas även till fiskodlingsföretag.

Jordbruksutskottet (1992/93:JoU21) förordade att prisregleringen avvecklas senast den 1 januari 1994, dvs. den tidpunkt då generella stödåtgärder senast skall vara avvecklade enligt 1989 års EFTA-avtal. Utskottet föreslog vidare att medel som avsatts för konsumentfrämjande åtgärder skulle utnyttjas för långsiktig informationsverksamhet i syfte att öka konsumtionen av fisk.

2.4 Marknadsreglering på fiskets område

I prop. 1992/93:199 lämnar regeringen förslag om ny lag (1993:649) om marknadsreglering om fiskets område. Denna kompletteras senare med förordning (1993:651) om marknadsreglering på fiskets område. Lagen har trätt i kraft den 1 juli 1993.

Den nya lagen bygger på EG:s bestämmelser om den gemensamma organisationen av marknaden i fråga om fisk- och fiskodlingsprodukter. Nuvarande bestämmelser om import- och exportlicens överförs i huvudsak oförändrade från lagen (1974:22) om prisreglering på fiskets område till den nya lagen. Med stöd av lagen kan föreskrifter meddelas som reglerar villkoren för försäljning av fisk, bildande av producentorganisationer och deras verksamhet samt ett nytt förenklat och till EG anpassat prisregleringssystem.

Jordbruksutskottet (1992/93:JoU25) tillstyrkte lagförslaget i huvudsak.

2.5 Ny fiskelag

I prop. 1992/93:232 lämnade regeringen förslag om ny fiskelag (1993:787). Lagen träder i kraft den 1 januari 1994 och ersätter lagen (1950:596) om rätt till fiske. Bestämmelserna som avgränsar fiskerätten förs utan större förändringar i sak över från fiskerättslagen till den nya lagen. Bestämmelserna har fått en ny språklig och redaktionell utformning för att göra dem mera lättillgängliga och överskådliga.

Föreskrifter för fiskevården skall i fortsättningen endast utfärdas av regeringen och i vissa vattenområden av Fiskeriverket.

När det gäller utövandet av fiske föreslås flera förändringar i förhållande till den nuvarande lagstiftningen. Bl.a. görs rätten att bedriva yrkesfiske beroende av innehav av yrkesfiskelicens. Det blir också möjligt att fördela fisket genom att meddela föreskrifter som begränsar redskapsanvändningen för fritidsfisket.

Vad gäller fiske med handredskap likställs utländska medborgare helt med svenska medborgare. I fråga om övrigt fiske krävs bosättning här i landet. Kravet på att bosättningen skall ha varat i minst två år slopas, för det yrkesmässiga fisket dock först fr.o.m. 1995.

2.6 Beslut om ekonomiskt stöd till fisket via Jordbruksdepartementets huvudtitel D Fiske

De medel i statsbudgeten som avser fisket anvisas till största delen via Jordbruksdepartementets huvudtitel D. Fiske. Visst stöd fördelas även över andra anslag. De anslag som huvudsakligen rör yrkesfisket och fiskerinäringen i övrigt är under innevarande budgetår:

D 2. Främjande av fiskerinäringen, reservationsanslag	4 084 000
D 3. Särskilda insatser för fisket, förslagsanslag	26 391 000
D 4. Stöd till fiskare på syd- och ostkusten och på Gotland, förslagsanslag	5 000 000
D 5. Ersättning för intrång i enskild fiskerätt, förslag	1 000 000
D 6. Bidrag till fiskevård, reservationsanslag	3 612 000

Anslaget D 2. Främjande av fiskerinäringen skall användas för FoU på fiskets område och i samråd med Skogs- och jordbrukets forskningsråd inom ramen för det samlade FoU-programmet på fiskets område (3,7 mkr). Vidare skall anslaget användas för bidrag till fisketillsyn samt bidrag till fiskare med anledning av avlysning av fiskevatten

Anslag D 3. Särskilda insatser för fisket har följande poster:

1. Isbrytarhjälp åt fiskarbefolkningen	1 000
2. Täckande av förluster vid statlig kreditgaranti till fiske	1 000
3. Kontroll på fiskets område	1 500 000
4. Bidrag till fiskets rationalisering	15 000 000
5. Bidrag vid stillaliggande med fiskefartyg	7 889 000
6. Till regeringens disposition	2 000 000

Anslag D 6. Bidrag till fiskevård disponeras för bidrag enligt förordningen (1985:440) om statsbidrag till fritidsfisket. Men anslaget skall i första hand användas för bidrag till kostnader för bildande av de fiskevårdsområden för vilka har ansökts om förrättning före den 1 september 1990.

3.1 Inledning

I detta kapitel redovisas vissa aspekter på den internationella förvaltningen av de fiskeresurser som har stor betydelse för Sverige, främst i Nordsjön och Östersjön. Viktiga moment i denna utveckling har varit de förändringar som skett på den internationella havsrättens område, särskilt utvidgningen av fiskezoner och ekonomiska zoner, de bilaterala fiskeriatvotal som Sverige slutit med EG och med länder i vårt närområde samt de internationella fiskerierorganisationernas verksamhet, i synnerhet Fiskerikommissionen för Östersjön.

3.2 Utvecklingen i Västerhavet

Sedan länge har det svenska fiskets tyngdpunkt, resursmässigt och ekonomiskt, funnits på västkusten. Huvudsakliga fångstområden har varit Skagerrak, Kattegatt och Nordsjön. Traditionellt sett har fisket i dessa vatten varit fritt, i allmänhet in till fyra nautiska mil från kusterna. År 1959 bildades för Nordostatlantens, inkl. Nordsjön, den Nordostatlantiska fiskerikommissionen, inom vars ram medlemsländerna, bl.a. Sverige, beslutade om gemensamma fiskeregler och nationella kvoter. Den tekniska utvecklingen på fångstsidan liksom otillräcklig reglering innebar ett överutnyttjande av fiskeresurserna, vilket bl.a. ledde till nordsjösillens kollaps med åtföljande fångststopp under 1970-talet. Denna utveckling påskyndade förmodligen utvecklingen mot utvidgade nationella fiskezoner, även i Nordsjön.

Efter det att Norge och EG 1977 utvidgat sina ekonomiska zoner resp. fiskezoner till 200 nautiska mil fanns inte längre något fritt fiskevatten i Nordsjön. Några år tidigare hade Sveriges liksom många andra länder flyttat ut sina fiskegränser till tolv nautiska mil. Detta påverkade dock inte nämnvärt fiskemönstret, eftersom möjlighet ändå gavs till traditionellt fiske i området mellan sex och tolv nautiska mil.

Det betydande svenska fisket i Nordsjön drabbades hårt av Norges och EG-ländernas åtgärder eftersom utvidgningarna berörde fångstplatser som sedan mycket lång tid hade utnyttjats av svenska västkustfiskare. Sverige var således en av de stora förlorarna. Visserligen slöt Sverige bilaterala fiskeriatvotal under denna period med Norge och EG om ett fortsatt svenskt fiske i Nordsjön, men dessa avtal förutsatte årliga förhandlingar om fångsternas storlek m.m.. Dessa avtal skapar alltså osäkerhet om det framtida fångstutrymmet. EG-avtalet, som är ett s.k. balansavtal, innebär att EG-länderna ges likvärdiga fiskerättigheter i den svenska fiskezonen i Östersjön. Trots

ihärdiga försök från svensk sida lyckades man inte i ramavtalen med EG och Norge få in hänvisningar till tidigare traditionellt fiske.

Det är värt att notera att fiskeförhållandena i Skagerrak och Kattegatt inte påverkades av utvidgningarna av fiskezonerna. I dessa områden regleras fiskeförhållandena av 1966 års Skagerrak-avtal med Norge och Danmark och i det svensk-danska Kattegatt-avtalet från 1932. Båda avtalen ger under avtalens giltighetstid, i princip, rätt till gemensamt utnyttjande av fisktillgångarna oberoende av fiskezonernas utsträckning.

3.3 Utvecklingen i Östersjön

Liksom Sverige berördes många andra av Östersjöns strandstater mycket negativt av de kraftigt minskade fiskemöjligheterna i Nordsjön. Det förelåg därför, vid denna tidpunkt, stor risk för en betydande överflyttning av fångstkapacitet till Östersjön från andra havsområden, vilket skulle påverka det relativt goda beståndsläget i Östersjön negativt. För svenskt vidkommande fanns det därför goda skäl till en utvidgning av fiskezonen i Östersjön, dels för att bättre kunna skydda bestånden, dels för att delvis kompensera de kraftigt minskade fångstmöjligheterna i Nordsjön. Det faktum att det i Östersjön endast finns ett fåtal ekonomiskt värdefulla fiskslag satte dock naturliga gränser för en sådan kompensation. Ett annat viktigt skäl för en utvidgning av den svenska fiskezonen var att stärka förhandlingspositionen när det gällde att trygga svenska fiskemöjligheter i EG-ländernas, men även andra staters, fiskezoner. Sverige slöt vid denna tid bilaterala utbytesavtal med Sovjetunionen, Polen och Östtyskland.

Vissa östersjöländer motsatte sig zonutvidgningar. De ansåg att det rådande fiskemönstret liksom det fria fisket skulle behållas. De huvudsakliga skälen var Östersjöns begränsade storlek och det stora antalet strandstater. Dessa länder ansåg också att den förvaltning av fisket som skedde inom ramen för Fiskerikommissionen för Östersjön var tillräcklig för att skydda bestånden.

Östersjökommissionen, som tillkom 1973, har till uppgift att förvalta fisketillgångarna i Östersjön genom överenskommelser om gemensamma fiskeregler och högsta tillåtna fångstmängder, s.k. TAC. Av naturliga skäl fördelades de gemensamma TAC:erna, vid denna tidpunkt, på medlemsländer och inte på nationella fiskezoner. Det traditionella fisket var därför, i princip, det enda fördelningskriteriet. Sveriges beslut att utvidga fiskezonen till Östersjöns mittlinje togs, mot bakgrund av andra länders motstånd, först efter det att den svenska delegationen vid Östersjökommissionens session 1976 misslyckades med att få till stånd en ny TAC-fördelningen. Den nya fördelningen skulle inte bara ta hänsyn till de traditionella fiskemönstret utan även till de olika havsområdenas produktivitet och storlek vid en utvidgning av fiskezonerna. En sådan fördelning skulle ha inneburit en avsevärd ökning av de svenska kvoterna eftersom en utvidgad svensk fiskezon skulle omfatta ca 40 % av Östersjöns totala yta. Traditionellt uppgick däremot de svenska fångsterna av

Efter Sveriges utvidgning av sin fiskezon 1978 måste Östersjökonventionen ändras så att gemensamt överenskomna TAC:er fördelades på nationella fiskezoner och inte som nationella fiskekvoter, vilka i princip fritt kunde fiskas upp var som helst i Östersjön. Detta var en principiellt mycket viktig förändring, som skulle ha fått en ännu större betydelse för det svenska fisket om inte konflikten med Sovjetunionen om gränsdragningen öster om Gotland, den s.k. vita zonen, hade uppkommit och förblivit olöst fram till 1988.

3.4 Effekterna av vita zonen

Det faktum att ett så stort och produktivt område som vita zonen (3, 5 % av totala ytan), förblev oreglerat och därmed i princip utgjorde fritt hav, fick omfattande konsekvenser för fisket i Östersjön. Detta gällde såväl beståndsvården och fördelningen av fiskeresurserna, där Sverige drabbades särskilt hårt, som effektiviteten i arbetet inom Östersjökommissionen. Dessa effekter är kännbara än i dag, fem år efter uppgörelsen om vita zonen. De kvantiteter lax och torsk, som under 1980-talet fångades i detta för torsken viktiga lekområde, var mycket omfattande. För laxen beräknades fångsterna i genomsnitt, under åren 1984–1987, uppgå till 1 000 ton per år, vilket motsvarade närmare 30 % av all lax som fångades i Östersjön (utom Finska viken). Av torsk fångades under samma period ca 43 000 ton per år i vita zonen eller närmare 20 % av totalfångsterna i Östersjön. Av denna kvantitet beräknades EG:s fångster i genomsnitt per år uppgå till ca 25 000 ton, Sveriges till ca 2 000 ton, Sovjetunionens till ca 12 000 ton och Färöarnas till ca 4 000 ton.

Av beståndsskäl var detta omfattande, oreglerade fiske mycket olyckligt. Inte bara på grund av fiskets stora omfattning utan även då situationen möjliggjorde överenskommelser inom Östersjökommissionens ram vad gällde fastställande av TAC:er för lax och torsk, eftersom vissa länders omfattande fångster i vita zonen togs till intäkt för stora kvotanspråk. Detta missgynnade i hög grad svenska krav på ökade TAC-andelar. Den stora tillgången på värdefulla fiskslag i vita zonen påverkade också Sveriges förhandlingsposition mycket negativt i förhandlingar med EG om kvotutbyte.

Gränsöverenskommelsen med Sovjetunionen 1988 fick omgående positiva effekter.

Redan vid Östersjökommissionens sessionen samma år lyckades man för första gången nå en överenskommelse om en torsk-TAC, som även var fördelad på medlemsstaterna. Vid sessionen 1990 lyckades man även nå en uppgörelse om en TAC och en TAC-fördelning för lax.

Genom gränsöverenskommelsen och den gradvisa reduceringen av EG:s kvoter i Östersjön ökade även de svenska fiskarnas fångstmöjligheter i Nordsjön. Detta innebar att en större del av den svenska fiskeflottan kunde sysselsättas i Nordsjön i stället för i Östersjön.

Det är ingen tvekan om att de stora överuttagen av både torsk och lax i vita zonen under en så lång period under 1980-talet har haft stor betydelse för den

4.1 Sambanden mellan fiske och miljö

Miljöstöringar utgör ett allvarligt hot mot ett uthålligt fiske, då den minskar tillgången på för fisket intressanta arterna eller gör fisken mindre lämplig som livsmedel. En angelägen uppgift, när det gäller att främja fisket, ligger därför i att bevara eller återställa goda miljöförhållanden för de arter som utnyttjas av fisket. Eftersom det i allmänhet rör sig om arter i naturliga ekosystem är detta till stor del liktydigt med att verka för allmänt goda miljöförhållanden i hav, sjöar och vattendrag.

Fiske (inkl. fiskevård) är en verksamhet vars miljöpåverkan i de flesta fall är obetydlig eller obefintlig. I de fall sådan påverkan likväl uppträder har fisket i allmänhet ett eget intresse av att den begränsas till acceptabla nivåer. Därtill kommer att fisket, enligt den i svensk miljöpolitik grundläggande principen om sektoriellt miljöansvar, har ett ansvar för att så sker.

4.2 Miljösituationens betydelse för fisket

4.2.1 Inledning

De former av miljöförstörelse, som främst drabbar fisket, är dels föroreningar (i första hand övergödning och spridning av giftiga ämnen), dels ingrepp i naturmiljön (fysiska och/eller biologiska). Miljöförstörelsen påverkar nivån på fiskproduktionen och fiskfaunans sammansättning (i allmänhet negativt från fiskets synpunkt) samt fiskköttets lämplighet som föda (genom förekomst av giftiga ämnen).

4.2.2 Hav och kustvatten

4.2.2.1 Övergödning

Övergödning (eutrofering) orsakas genom tillförsel av organiskt material och växtnäringsämnen (i första hand fosfor- och kväveföreningar). Tillförseln sker främst via vatten, men också via luft. Övergödning har drabbat våra omgivande hav och många sjöar och utgör ett problem, särskilt i vattenområden som direkt påverkas av stora befolknings- och industricentra, slättbygder med intensivt jordbruk etc.

Övergödning ökar den biologiska produktionen, vilket i ett inledningsskede kan vara positivt för fiskets avkastning, men den ger snart upphov till grumling, syrebrist, förändrad artsammansättning, döda bottenar m.m. I detta skede påverkas fisket negativt.

I Skagerrak och Kattegatt har under de senaste 20–40 åren skett stora miljöförändringar. Den totala tillförseln av närsalter har ökat kraftigt. Mellan 1930 och 1980 ökade kvävebelastningen fyra gånger och fosforbelastningen tre till sju gånger. Västerhavet uppvisar flera tecken på övergödning, exempelvis en ökning av den naturliga vårbloomingen, ökad primärproduktion under sommaren i västra och södra Kattegatt, Öresund och Stora Bält, ökad förekomst av exceptionella blomningar samt en ökad frekvens av nya giftiga mikroalger. Särskilt de båda sistnämnda konsekvenserna av övergödningen skadar fiskfaunan. Till detta kommer att eutrofieringsprocessen i viktiga avseenden är självaccelererande.

En ökad planktonförekomst har bl.a. gjort vattnet, särskilt i Kattegatt, partikelrikare och därmed mindre genomsläppligt för ljus. Detta har medfört att siktdjupet i stort sett halverats. Bottenvegetationen i kustnära områden uppvisar tydliga tecken på näringsrika förhållanden. Speciellt har det skett en markant minskning av djupgränsen för de fastsittande makroalgerna. Vidare uppvisar numera många fjordar och bukter höga biomassor av fintrådiga, ettåriga alger. Fiskbiomassan har visat sig vara korrelerad med den totala biomassan av vegetation, medan antalet fiskarter uppvisar en negativ relation till mängden fintrådiga alger. De marina grundområdenas stora betydelse som barnkammare och skafferier för kommersiellt viktiga fiskarter påverkas, huvudsakligen negativt, när algevegetationen förändras.

Syrgasbrist i början av hösten har under 1980-talet blivit vanligare och mera långvarig. Efter hand har även sänkta halter under vår och sommar observerats, liksom fiskdöd på grund av syrebrist.

Praktiskt taget hela Västerhavets grundare mjukbottenfauna har påverkats under de senaste femtio åren. Den syrebrist detta lett till drabbar stationära arter (t.ex. havskräfta i sydöstra Kattegatt) hårdare än rörliga eftersom dessa kan fly och återvända när situationen förbättrats. Ändrad bottenfauna innebär givetvis ett förändrat utbud av föda för de bottenlevande fiskarterna, vilket kan påverka fisket negativt.

Flera ekonomiskt betydelsefulla fiskarter uppvisar för närvarande svaga bestånd, särskilt i Kattegatt, men det är svårt att avgöra i vilken grad detta beror på miljöstörningar, hårt fisketryck eller naturliga fluktuationer. Att övergödningen spelar en viktig roll torde dock vara odiskutabelt. Torsken visar dålig rekrytering, vilket kan bero på störda lek- och uppväxtområden. Detsamma gäller rödspättan, där bottnar med syrebrist och ökad förekomst av fintrådiga alger kan vara en orsak. I de områden i södra Kattegatt, som drabbats av syrebrist, har beståndet av havskräfta i stort sett försvunnit. Här uppvisar också sandskädda m.fl. arter ökad förekomst av hudsjukdomar.

Östersjön

Östersjön har under lång tid eutrofierats allt mer, särskilt under 1960- och 1970-talen. Det gäller i hög grad kustvatten men också utsjön. I centrala Öster-

sjön har ytvattnets kväve- och fosforhalter vintertid nästan tredubblats sedan 1960-talet. I Bottenhavet är det framför allt djupvattnets näringsinnehåll som har ökat.

Tillförseln av näringsämnen har sannolikt ökat tre till sex gånger sedan sekelskiftet. Den ökande näringstillgången har åtföljts av en stigande produktion av planktonalger. En tydlig förändring är ökad grumlighet. En annan förändring är att bottenjur nu uppträder långt talrikare på de grundare bottarna än i början av seklet.

I egentliga Östersjöns djupare delar har utvecklingen varit en annan. Under ett skikt av salt vatten råder en mer eller mindre permanent syrebrist, vilken påverkar en tredjedel av bottenarealen, ca 70 000 km². Syrebristen är främst en följd av att Östersjöns utlopp är trånga och grunda och ger begränsade möjligheter för inflöde av salt och syrerikt vatten västerifrån. Övergödningen har dock påtagligt förvärrat situationen genom att syrgasförbrukningen ökat på grund av ökat nedfall av dött planktonmaterial.

Övergödningen har påverkat fiskproduktionen i Östersjön så att den totala biomassan av fisk tycks ha mer än fördubblats under 1980-talet. Exempelvis har sill och skarpsill ökat kraftigt, sannolikt genom att dra fördel av den ökade tillgången på djurplankton. Även rovfiskar har ökat, t.ex. gös. Övergödningen innebär också ändrad artsammansättning. Ett exempel är en i kustnära vatten ökad förekomst av mörtfiskar, men efter hand en allt sämre förekomst av flera ekonomiskt intressanta arter.

Övergödningens betydelse för de starkt ökade fiskfångsterna i Östersjön under de senaste decennierna är inte klarlagd, men flertalet forskare bedömer att den har haft en positiv effekt, om än begränsad sådan. Samtidigt ter sig de negativa konsekvenserna allt mer uppenbara. Det är ingen tvekan om att en minskning av näringstillförseln är mycket angelägen från fiskets synpunkt.

Förändringarna i de djupare delarna av Östersjön hotar inte bara bottenfaunan utan även den fisk som uppehåller sig där. Vatten av den salthalt, som torsken behöver för sin fortplantning, finns endast i djupområdena i södra Östersjön. Där råder numera ofta så svår syrebrist att torskäggen dör, vilket tillsammans med ett hårt fiske bidragit till att Östersjöns torskbestånd minskat drastiskt sedan mitten av 1980-talet. Syrebristen har ett direkt samband med de väderberoende inflödena av salt, syrerikt vatten västerifrån. Dessa inflöden har varit begränsade under en följd av år. Situationen förbättrades emellertid 1993, men det är ännu för tidigt att fastslå konsekvenserna för torskproduktionen.

4.2.2.2 *Spridning av miljögifter*

Olika slags miljögifter, t.ex. tungmetaller och klororganiska substanser, tillförs våra hav och påverkar fiskfaunan. Dessa föroreningar är ofta långlivade och ackumuleras till allt högre koncentrationer i levande organismer, t.ex. i feta fiskar som lax och sill. De giftiga ämnena påverkar havsorganismerna på

olika sätt, t.ex. genom störningar i tillväxt- och fortplantningsmekanismerna. Hur stora skador som redan skett på bestånden är svårt att bedöma, men kraftiga reproduktionsstörningar har konstaterats bl.a. utanför petrokemiska industrier.

Koncentrationerna av giftiga ämnen är större i Östersjön än i Västerhavet. Halterna av vissa ämnen har i flera fiskarter passerat rekommenderade gränsvärden. Detta gäller framför allt lokalt, i särskilt belastade områden, men också mer generellt såsom för sill i delar av Östersjön och torsklever i södra Östersjön.

Effekterna i Västerhavet av tungmetaller och klororganiska substanser såsom PCB, DDT och dioxiner är svårbedömda. I Östersjön är däremot situationen mer allvarlig. I detta innanhav har det under lång tid skett stora utsläpp från många länder. Med låg utspädning har koncentrationerna av föroreningar ökat. Under senare decennier har dock utsläppen av flera ämnen kraftigt reducerats.

Det största problemet i Östersjön är de klororganiska substanserna. Trots minskade utsläpp utgör dessa substanser ett hot mot fisket genom att negativt påverka fiskfaunan och fiskköttets lämplighet som föda. Halterna av PCB är fortfarande avsevärt högre än i Västerhavet. Klorerade vedrester från skogsindustrin är fortfarande rikligt förekommande i näringskedjor och ytsediment.

Förhöjda tungmetallhalter har konstaterats bl.a. i fisk, men det är oklart om dessa har någon större betydelse annat än lokalt. Sådana nivåer, som kan förekomma i insjöfisk och påverka lämpligheten som föda, påträffas normalt inte i Östersjön.

Ett mycket allvarligt problem för laxen i Östersjön är sjukdomssyndromet M 74, som kan vara miljögiftsbetingad. Den yppar sig i form av beteendeförändringar såsom balansrubningar samt genom nedsatt fertilitet. De två senaste åren har den naturliga reproduktionen reducerats till en bråkdel av vad den tidigare varit. Även kompensationsodlingen har drabbats hårt. Ett intensivt forskningsarbete har påbörjats för att utröna karaktären av och orsakerna bakom M 74.

4.2.2.3 Övriga miljöstörningar

En rad andra miljöstörningar påverkar också fiskfaunan i Västerhavet och Östersjön. Det är fråga om såväl fysiska ingrepp i som förorening av den marina miljön.

Den allvarligaste påverkan på fiskfaunan i havet och därigenom på fisket har skett genom vattenkraftsutbyggnad och liknande ingrepp i vattendrag som utgör lek- och uppväxtområden för lax och havsöring. Detta är huvudorsaken till de vilda laxstammarnas prekära situation i Östersjön. Där till kommer överfiske och M 74 som akuta hot.

Fisket skadas också av andra storskaliga ingrepp i vattenmiljön. Ett aktuellt exempel är planerna på en bro över Öresund. Fiskeriverket har där pekat på de negativa effekterna för ål m.fl. arter i Öresund och framhållit att negativ

påverkan på den för torsken i Östersjön så avgörande inströmningen av vatten västerifrån inte kan uteslutas.

Muddring, tipping, utfyllnad och liknande ingrepp är vanligt förekommande, inte minst i grunda vikar, skärgårdsområden etc. Genom sin höga frekvens och genom att framför allt drabba viktiga lek- och uppväxtområden har sådan miljöförstörelse en negativ inverkan på fisket. Denna förstärks i många fall av att småbåtshamnar, industri- och bostadsbebyggelse o.d. samtidigt kommer till stånd i de drabbade områdena.

Exploatering av mineralresurser på havsbotten – framför allt sandsugning – ses på många håll som ett hot mot fisket. Verksamheten har i dag inte någon större omfattning. Påverkan på fisket torde därför enbart vara lokal.

Olja och oljeprodukter når haven vid utvinning, transporter, raffinering etc. och vid användning i fordon (via dagvatten), anläggningar etc. Den kontinuerliga föroreningen vid normaldrift tycks inte påverka fiskfaunan negativt, annat än lokalt. Däremot utgör risken för större olyckor, haverier etc. ett potentiellt hot mot fisket. Det gäller inte minst risken för ett tankerhaveri i Östersjön.

I Östersjön finns stora mängder dumpade kemiska stridsmedel från andra världskriget. Kunskapen om miljöeffekterna är otillräckliga, men inom Helsingforskonventionen görs en kartläggning och miljöbedömning som skall presenteras i mars 1994.

4.2.3 Sjöar och vattendrag

Det största hotet mot merparten av den svenska fiskfaunan i sötvatten utgörs av det sura nedfallet, som till betydande delar orsakas av svavel- och kväveutsläpp utanför våra gränser. I första hand drabbas näringsfattiga vatten i de övre delarna av vattensystemen, medan näringsrika vatten på välbuffrade jordar är förskonade. Av landets totalt ca 85 000 sjöar beräknas omkring 20 % vara påtagligt försurade och uppvisar skador på fiskfaunan. Av totalt ca 300 000 km vattendrag bedöms 30–40 % vara försurade. I ca 5 000 av de försurade sjöarna upprätthålles en acceptabel vattenkvalitet genom kalkning. Andelen försurade sjöar är störst i västra Götaland och Svealand. I de rinnande vattnen utgör surstötter, främst under snösmältningen, ett stort hot mot fiskfaunan, även i stora delar av Norrland.

Genom bl.a. ökad urlakning av metaller och förhöjda halter i ytvatten sker en ökad anrikning av metaller i fisk. I de halter som är aktuella i svenska vatten, påverkas dock inte fiskbestånden i sig, men väl deras tjänlighet för konsumtion. En mycket problematisk metall i detta avseende är kvicksilver. De svenska utsläppen har kraftigt reducerats, men tidigare utsläpp från främst klor-alkaliindustrier ligger lagrade i marken och transporteras ut i sjöar och vattendrag. Kviksilvertransporten till sjöarna har på så sätt ökat de senaste trettio åren.

Trots utsläppsreduktionerna ökar alltså mängden kvicksilver i marken. För att halterna i fisk skall minska långsiktigt, krävs att nedfallet reduceras med

50 % i jämförelse med dagens nivå, vilket inte är realistiskt på kort sikt. I de näringsrikare sjöarna, där i vissa fall ett yrkesfiske förekommer, är kvicksilverhalten däremot låga. Några av dessa sjöar, i synnerhet Vänern, var tidigare påtagligt belastade av punktutsläpp, men efter det att industriprocesser ändrats har dessa utsläpp upphört och kvicksilverhalten i fisk minskat.

Under 1960-talet blev övergödning ett påtagligt problem i många sjöar. I första hand drabbades naturligt högproduktiva sjöar belägna i näringsrika områden och nära tätorter.

I dag är problemet av mindre omfattning. Flertalet kraftigt övergödda sjöar är mycket små. Endast sex är större än 400 ha. Bland dessa ingår dock delar av Vänern (Dättern) och Hjälmaran (Hem- och Mellanfjärden). Andra för fisket värdefulla sjöar med övergödningssproblem är Ringsjöarna–Sätoftasjön och Finjasjön i Skåne samt Roxen och Glan i Östergötland.

Organiska miljögifter har analyserats i liten omfattning i sötvattenfisk. I likhet med kvicksilver utgör förekommande halter inget hot mot fiskbestånden, men kan i vissa fall påverka fiskens tjanlighet som föda. I allmänhet är dock halterna låga.

Kärnkraftsolyckan i Tjernobyl 1986 orsakade ett stort nedfall av bl.a. radioaktivt cesium över nordöstra Svealand och mellersta Norrland. Halterna av cesium steg snabbt. Nedfallet påverkade inte fisksamhällena direkt men väl fiskarens möjlighet att äta eller sälja fångsten. Även om halterna kulminerat, kommer det att ta lång tid innan normala koncentrationer nås i fisk från de mest belastade sjöarna.

Fiskbestånden i sjöar och vattendrag påverkas negativt även av andra miljöstörningar av vilka flera funnits under lång tid. Vattenkraftsutbyggnad och annan vattenreglering har bl.a. medfört artförändringar och produktivitetsminskningar i sjöar. I nästan alla vattendrag i inlandet är fiskbestånden inestängda mellan dammar. De naturliga avrinningsförhållandena i vattendragen har förändrats påtagligt. Fiskfaunan har i hög grad utarmats genom alla dessa ingrepp.

Skogsbrukets avverkningar och dikningar medför negativa effekter i form av bl.a. försämrade avrinning, minskad näringstillgång och minskade skyddsmöjligheter för fisken, främst i små rinnande vattendrag. Skogsbilvägar blir ofta definitiva vandringshinder för fisk.

Jordbruket orsakade tidigt stor skada på fiskbestånden genom utdikningar och sjösänkning. Dagens negativa påverkan utgörs huvudsakligen av tillförsel av växnäring och bekämpningsmedel samt rensningar och vattentag i vattendrag.

4.3 Fiskets inverkan på miljön

Fiske och fiskevård kan påverka miljön på olika sätt, både direkt och indirekt. Påverkan är i allmänhet inte särskilt långtgående och generellt får fiskesektorn anses vara jämförelsevis väl anpassad till miljövårdens krav. Det finns dock

anledning att uppmärksamma vissa frågor. Beträffande vattenbrukets miljöpåverkan hänvisas till kapitel 11.

En viktig miljöeffekt följer av själva syftet med fisket, nämligen att beskatta en eller flera arter. Beskattningen kan leda till balansförskjutningar inom det akvatiska ekosystemet. Effekterna blir mer uttalat ju större beskattningen är. Både djurarter högre upp (t.ex. fiskätande fåglar) och längre ned i näringskedjan (t.ex. bottenfaunan) kan påverkas.

Överfiske leder normalt inte till att ett bestånd reduceras till nivåer där risk för utrotning uppstår. Även utan begränsningar av fisket avtar i allmänhet fisketrycket av praktiska och ekonomiska skäl innan denna nivå nås. Ett undantag är den vilda laxen i Östersjön som drabbas hårt av ett fiske som är dimensionerat efter den rika förekomsten av odlad lax. En liknande situation råder i Vänern.

Bifångster av dels andra fiskarter än målarterna, dels ungfisk inom målarterna är ett stort generellt problem inom fisket. Frågan om bifångster vid industrifiske i Östersjön är föremål för undersökningar av Fiskeriverket. Det är givet att stora bifångster av ungtorsk inte underlättar rekryteringen till det sviktande fiskbara beståndet av torsk i Östersjön. Hittillsvarande resultat tyder på att bifångsterna varierar kraftigt, bl.a. beroende på var och hur fisket bedrivs. Bifångster utgör ett problem även genom att de oftast slängs tillbaka i havet och därmed bidrar till övergödningen.

Bifångsterna av fåglar och däggdjur är i svenska vatten sannolikt begränsade. Enda undantaget är möjligen tumlare som fångas i garn och drunknar. Enligt preliminära bedömningar kan uppemot 100 tumlare drunkna på detta sätt runt våra kuster varje år, vilket är en hög siffra med tanke på stammens begränsade storlek.

Fiske kan också ge upphov till direkta fysiska ingrepp i miljön, framför allt vid bottenrålning. Störst miljöeffekt har sannolikt s.k. bområlning efter bl.a. plattfisk. Metoden har aldrig praktiserats av det svenska fisket (annat än under en tvåårig försöksperiod i ett fall) och förbjöds i svenska vatten av Fiskeriverket 1992.

Effekten av trålfisket efter havskräfta diskuteras då detta fiske har stor omfattning. Havsbottenarna påverkas ned till ett djup av 40 cm i sedimentskiktet, vilket är mer än vid andra former av bottenrålning. Pågående undersökningar tyder dock på att påverkan av bottenarna är begränsad, t.ex. vad gäller bottenfaunans artsammansättning och biomassa.

Andra miljöproblem, som har något lägre dignitet, är nedskräpning, slitage, störning av djurlivet etc. i samband med fiske.

Fiskevårdsåtgärder är generellt sett positiva för miljön, men kan i vissa fall innehålla inslag som är tveksamma eller t.o.m. negativa från allmän miljö-
vårdssynpunkt. Exempel på sådana fiskevårdsåtgärderna kan vara direkta ingrepp i miljön (t.ex. för att förbättra lekbiotoper i ett vattendrag), utsättning av fisk (som kan sprida sjukdomar samt främmande fiskarter och fiskstammar) samt rotenonbehandling (för att slå ut det existerande fiskbeståndet i en sjö och ersätta det med för fisket intressantare arter. Samhällets regelssystem

(t.ex. tillståndsplikt) och etablerad praxis gör dock att de negativa effekterna av sådana fiskevårdsåtgärder i allmänhet begränsas till vad som kan accepteras från miljövårdssynpunkt.

4.4 Biologisk mångfald

Riksdag och regering har slagit fast ett miljömål på fiskets område enligt vilket fisk och skaldjur och deras näringsorganismer skall bevaras i livskraftiga, naturligt reproducerande bestånd. För att slå vakt om den biologiska mångfalden krävs att också inomartsvariationen bevaras. Denna är betydande hos flera fiskarter – t.ex. lax – som reproducerar sig i lokala, från varandra åtskilda stammar.

Det ligger i hög grad i fisket eget intresse att den biologiska mångfalden bevaras. Som framgår av föregående avsnitt påverkas mångfalden negativt av dels störningar i vattenmiljön, dels fisket som sådant (inklusive fiskevården). Den sistnämnda hotfaktorn har minskat påtagligt under senare år.

Arbetet med att bevara den biologiska mångfalden inom bl.a. fiskets område håller på att intensifieras. Regeringen uppdrog i februari 1993 åt Statens naturvårdsverk att i samråd med bl.a. Fiskeriverket utarbeta en svensk landstudie om biologisk mångfald.

I propositionen (1993/94:30) om en strategi för biologisk mångfald framhåller föredragande att bl.a. Fiskeriverket bör utarbeta en aktionsplan för bevarande och hållbart utnyttjande av biologisk mångfald inom sitt ansvarsområde. Planen bör utarbetas med utgångspunkt i den ovan nämnda landstudien och bör ange åtgärder för att genomföra den svenska strategin på detta område. På så sätt skall också arbetet med den praktiska tillämpningen av principen om sektorsansvar inom naturvårdsområdet föras vidare.

Fiskeriverket arbetar också aktivt, genom bl.a. FoU-insatser, fiskereglering och upprättande av genbanker, för att bevara den mest hotade delen av mångfalden inom fiskeområdet. Det gäller i första hand de vilda laxstammarna, flodkräftan och malen.

5.1 Allmänt

Fiskevården syftar till att skapa eller bevara en långsiktig hög avkastning i fisket. Den är i allt väsentligt en del av den allmänna miljövården och naturresurshushållningen (jfr avsnitt 5.2). Genom 1991 års fiskeripolitiska beslut har fiskevården lyfts fram i fiskeripolitiken.

5.2 Miljövård

Grundläggande för fiskevården är den allmänna miljövården, dvs. att det finns en lämplig miljö för fiskarna att leva i. Exempel på sådant arbetet är att motverka spridning av miljögifter, övergödning, försumning etc. Betydelsen av miljövårdsfrågorna kan illustreras av sambandet mellan övergödningen av Östersjön och nedgången av torskbestånden, även om andra faktorer också spelar in.

Ett annat inslag i det allmänna miljövårdsarbetet, som har avgörande betydelse för fiskevården, är naturvårdens strävanden att värna om värdefulla naturmiljöer och biologisk mångfald genom reservatsbildning, naturvårdshänsyn i jord- och skogsbruk, fysisk planering m.m. I många fall är akvatiska miljöer direkt eller indirekt berörda och då är dessa åtgärder av stor betydelse för fiskevården, inte minst när det är frågan om att slå vakt om miljöer av särskilt värde för fiskfaunan såsom lek- och uppväxtområden i form av grunda havsvikar (plattfiskar m.m.), strömmande vatten (laxfisk) etc.

Ansvar för naturvårdsarbetet ligger i första hand på miljösektorn, men ju mer specifika fiskevårdsintressen som berörs desto mer blir det en angelägenhet också för fiskesektorn. Fiskeriverket har exempelvis ett klart uttalat ansvar enligt vattenlagen att hävda fiskevårdens intressen i vattenmål.

5.3 Biotopvård

Biotopvården skiljer sig från den allmänna miljö- och naturvården, genom att vara inriktad på speciella lokala miljöer av särskild betydelse för fiskfaunan. Detta innefattar åtgärder för att vårda, förbättra eller restaurera sådana lokala miljöer. I praktiken är biotopvård främst inriktad på att förbättra förutsättningarna för naturlig fortplantning av lax och öring. Förbättringar kan göras genom att återskapa vandringsvägar med hjälp av t.ex. laxtrappor eller lämpliga lek- och uppväxtplatser med hjälp av utläggning av grus, sten, block m.fl. åtgärder. Det kan också vara fråga om att gynna fortplantning (t.ex. av gös) genom vegetationsröjning av grundområden.

Biotopvården är helt en angelägenhet för fiskesektorn. Biotopvårdsåtgärder har en stor och strategisk betydelse för fiskevårdsarbetet, bl.a. genom att de i betydande utsträckning riktas in på de begränsande faktorerna vad gäller fiskbeståndens numerär och ger bestående effekter. Det bör dock framhållas att yrkesfiskets viktigaste arter (torsk och sill) i praktiken knappast kan gynnas genom sådana åtgärder.

5.4 Beståndsvård

Beståndsvården är helt inriktad på fiskbestånden och syftar till att skapa från fiskets synpunkt optimala bestånd. Detta kan främst ske genom lämplig omfattning/inriktning av beskattningen och/eller utsättning. Ett fiske av rätt omfattning (varken över- eller underbeskattning) och inriktning (bl.a. en allsidig beskattning som även omfattar mindre attraktiva arter) är en fiskevårdsåtgärd av grundläggande betydelse.

Utsättning av fisk har under senare år kommit att spela en minskande roll i fiskevårdsarbetet jämfört med biotopvård. De har dock avgörande betydelse för vissa arter och är fortfarande den del av fiskevården som det totalt sett satsas mest resurser på. För arter som lax och ål, dvs arter där den naturliga reproduktionen resp. uppvandringen till sjöar starkt har minskat starkt, är behovet av utsättning stort.

Viktiga delar av beståndsvården, som på senare år fått ökande betydelse, är åtgärder för att bevara hotade fiskarter och fiskstammar samt att bekämpa fisksjukdomar.

5.5 Fiskevårdens finansiering

Fiskevård är i första hand ett ansvar för fiskevattenägaren. Staten har dock ett övergripande ansvar och kan vidta åtgärder för att bevara miljön, reglera fisket, stimulera till biotopvårdsåtgärder etc.

Biotopvården har allt mer kommit i förgrunden i fiskevårdsarbetet. Denna typ av åtgärder hämmas dock i hög grad av brist på medel. Även om betydande och ökande insatser har gjorts under senare år, bl.a. för att förbättra de naturliga reproduktionsmöjligheterna för laxfisk, återstår mycket att göra.

Viktiga finansieringskällor för biotopvården – utöver insatser från fiskevattenägarnas sida – är statliga anslag (anslag D 6. Bidrag till fiskevård, som dock inte används längre för detta ändamål), vattenavgiftsmedel (s.k. 10:5-medel, villkorsmedel etc.) samt arbetsmarknadsmedel. Regelmässigt görs också betydande ideella arbetsinsatser av sportfiskeklubbar, fiskevårdsområdesföreningar m.fl. Betydelsen av dessa ideella insatser kan inte nog understrykas.

Fiskeriverket har under tioårsperioden 1981–1990 anslagit ca 15 miljoner kronor till biotopvård, men bidragsgivningen har sedan 1991 i praktiken upphört. Anslaget används nu främst för statsbidrag till kostnaderna för att bilda

fiskevårdsområden. Enligt uttalande av riksdagen skall anslaget avvecklas när de fiskevårdsområden erhållit bidrag som ansökt om sådant före den 1 september 1991.

I form av vattenavgiftsmedel (utdömda av vattendomstol som kompensation för skada på fisket) finns totalt ca 50 miljoner kronor tillgängliga (ca 900 domar) att användas till fiskevårdsåtgärder. Medlen har främst använts för biotopvårdande åtgärder och utsättningar. Insatserna har fördelats jämnt mellan utsättningar och biotopvård. Möjligheterna att göra biotopvårdsinsatser i större utsträckning är begränsade; Dels är villkoren i vattendorar ofta snäva och beaktar inte behovet av sådana åtgärder, dels saknas ofta medel för de vattenområden där behoven är störst.

Genom ett flertal regeringsbeslut i samband med vattenkraftsutbyggnader i Norrland samt Stålverk 80 i Luleå finns s.k. villkorsmedel på ca 28 miljoner kronor fonderade. Medlen används i större utsträckning till biotopåtgärder och undersökningar än vad gäller vattenavgiftsmedel i övrigt. Användningen ligger i storleksordningen en à två miljoner kronor per år.

Arbetsmarknadsmedel används främst för större enskilda satsningar på biotopvård, t.ex. återställning av nedlagda flottleder.

Utsättningar av fisk finansieras på flera olika sätt. Kraftbolagen sätter enligt vattendorar ut betydande mängder av framför allt lax för att kompensera skador på reproduktionen som uppkommit genom vattenkraftsutbyggnaden. Den beräknade årliga kostnaden är ca 40 miljoner kronor. Denna utsättning blir bestående, även om de de närmaste åren kan påverkas negativt av sjukdomen M 74.

De utsättningar som finansieras med vattenregleringsmedel är i allmänhet av stort värde för fiskevården. Vissa ytterligare medel finns avsatta för utsättning utan att komma till användning, eftersom de enligt vattendorarna skall användas för åtgärder som är mindre meningsfulla (t.ex. utsättning av gädda).

Även prisregleringsmedel används för utsättningar som syftar till att främja det yrkesmässiga insjöfisket och det kustnära fisket. Dessa utsättningar som omfattar ål, lax, gös, m.fl. arter har avgörande betydelse, framför allt för insjöfisket efter ål. Under de senaste åren har för detta ändamål avsatts ca 9 miljoner kronor årligen. Genom att prisregleringen upphör fr.o.m. 1994 kommer dessa utsättningar att stå utan finansiering. Om de upphör kommer i första hand insjöfisket att drabbas hårt.

EG-medel finansierar ytterligare laxutsättningar. EG betalar för sitt fiske på lax i Östersjön med ett årligt belopp till Sverige, som svarar för utsättningen.

Även anslaget för fiskevård (D6) har använts för att finansiera utsättningar. Under åren 1981–1990 har totalt ca 8 miljoner kronor använts för detta ändamål – mer i början än i slutet. Andelen av anslaget som använts till utsättningar har minskat från drygt 50 % till drygt 20 %, vilket illustrerar en allmän utvecklingstendens inom fiskevården.

5.6 Fiskevårdsområden

Under perioden 1981–1990 har genom bildandet av fiskevårdsområden stora områden blivit tillgängliga för allmänhetens fiske. Samtidigt har en ny organisationsstruktur skapat väsentligt bättre förutsättningar för samordningen av beslut inom biologiskt avgränsade områden vad avser såväl det praktiska fiskevårdsarbetet som olika former av fiskeregleringar. Till de fiskevårdsåtgärder som oftast initierats av fiskevårdsområden hör byggande av fiskvägar, vilket är kostsamma åtgärder, som ställer krav på gemensam förvaltning och som därför i många fall inte skulle ha blivit av om fiskevårdsområden inte bildats.

Under perioden har antalet fiskevårdsområden ökat från 332 till 1 328, dvs en fyrdubbling. Även den totala sjöareal som täcks av fiskevårdsområden har fyrdubblats från 276 000 ha till 1 100 000 ha. Detta innebär att ca 38 % av landets totala sjöareal ingår i fiskevårdsområden, vilket kan jämföras med knappt 10 % tio år tidigare. År 1981 ingick drygt 6 000 km rinnande vatten i fiskevårdsområden, vilket motsvarar knappt 6 % av vattendragen. Tio år senare omfattas mer än 25 % eller 27 500 km rinnande vatten av fiskevårdsområden.

Det återstående medelsbehovet för att slutföra det planerade bildandet av fiskevårdsområden med nuvarande bidragsnormer kan beräknas till ca 20 miljoner kronor.

Genom den nya fiskelag, som träder i kraft den 1 januari 1994, tar fiskevattenägarna själva över det ansvar för regleringar av fisket i sjöar och vattendrag. För att ägarna i praktiken skall kunna ta detta ansvar krävs normalt att ett fiskevårdsområde bildas. Om ett sådant inte kommer till stånd kan följden bli ett oreglerat fiske med svåra konsekvenser för fiskevården, framför allt för vandringsfisk. Därför har den nya fiskelagen drastiskt ökat det redan tidigare starka behovet av fiskevårdsområden för vatten med splittrad ägarbild, dvs. merparten av landets sjöar och vattendrag.

6.1 Inledning

I detta kapitel beskrivs de vatten och de fisktillgångar (inkl. skaldjur) som nyttjas av det svenska yrkesfisket, dvs. Nordsjön, Skagerrak/Kattegatt och Östersjön. Havsfiskets resurser redovisas årligen av Fiskeriverkets havsfiskelaboratorium, varför utredningen hänvisar till främst publikationerna Resurs 93 och Resurs 94 för en mer detaljerad redogörelse.

Resurserna för det kustnära fisket och insjöfisket beskrivs ingående. Orsaken är dels utredningens uppdrag att särskilt belysa utvecklingsmöjligheterna för dessa båda former av yrkesfiske, dels avsaknaden av sammanställningar över deras resurser (beståndssituation, prognoser etc).

Förutsättningarna för ett lönsamt yrkesfiske varierar, framför allt på grund av hydrografiska och biologiska förhållanden. Till de marknadsmässiga förutsättningarna för ett lönsamt fiske återkommer utredningen i senare kapitel. Störst är atrikedomen i Västerhavet (Nordsjön, Skagerrak och Kattegatt) där ca 25 kommersiellt viktiga fiskslag regelbundet fångas. De värdemässigt viktigaste arterna är torsk, sill, havskräfta och nordhavsräka (avsnitt 6.2.1).

Utsjöfisket i Östersjön domineras av torsk, sill, skarpsill och lax (avsnitt 6.2.2). Det kustnära fisket i Östersjön är inriktat på högprisarter som ål och lax. Viktiga är också sik och siklöja samt gös, gädda och abborre (avsnitt 6.3).

Yrkesmässigt insjöfiske bedrivs framför allt i Vänern, Vättern, Mälaren och Hjälmaren. De ekonomiskt viktigaste arterna i detta fiske är gös, ål, sik och siklöja (avsnitt 6.4).

6.2 Havsfisket

Svenskt havsfiske bedrivs framför allt i den svenska fiskezonen. I Kattegatt och Skagerrak förvaltas resursen gemensamt med EG resp. EG och Norge. Dessutom har fisket, genom internationella överenskommelser, möjlighet att utnyttja andra staters fiskezoner, företrädesvis i Östersjön och Nordsjön.

6.2.1 Västerhavet

Nordsjön spelar i dag en mindre roll som svenskt fiskevatten. Endast 4 % av den totala fångsten 1992 kom därifrån. De för svenskt fiske viktigaste arterna i *Nordsjön* är sill, makrill, gråsej, kolja och torsk. Beståndssituationen i Nordsjön kan sammanfattas enligt följande. De bottenlevande fiskslagen, t.ex. torsk, kolja och gråsej är för närvarande överexploaterade. Situationen för räka är relativt god, medan tillgången på makrill varierar.

Skagerrak/Kattegatt svarar i dag för knappt hälften av de svenska fångsterna (46 % 1992). I Skagerrak/Kattegatt fångas huvudsakligen sill, skarpsill, torsk, makrill, nordhavsräka och havskräfta. Beståndssituationen i Skagerrak/Kattegatt kännetecknas, liksom i Nordsjön, av överexploatering av de bottenlevande fiskslagen, med undantag för vissa plattfiskarter (som flundra). Torskens lekbiomassa i Skagerrak är relativt stabil på en acceptabel nivå, medan den i Kattegatt, där fisketrycket är högt, befinner sig på en betydligt lägre nivå. Havskräftebeståndet är relativt hårt pressat. Beståndet av räka i Skagerrak är i dag starkt.

6.2.2 Östersjön

Östersjön (inkl. Öresund) svarar i dag för ungefär hälften av de svenska fångsterna (49 % 1992). De viktigaste arterna i Östersjön är sill/strömning, torsk, skarpsill och lax. Nedan berörs situationen för torsk och lax. För sill och skarpsill är beståndssituationen mycket god.

Torsk i Östersjön

I Östersjön är torskbeståndet mycket svagt. Torsken har värdemässigt utgjort ryggraden i det svenska yrkesfisket sedan början av 1980-talet.

Orsaken till nedgången av torskfångsterna är främst den svaga återväxten hos torskstammen sedan slutet av 1980-talet. Beståndets kraftiga minskning under senare år beror på flera omständigheter.

– Torskäggens överlevnad är beroende av vattnets salthalt och syrehalt. *Lågt inflöde av salt, syrerikt vatten* från Västerhavet de senaste årtiondena har lett till att de salta miljöerna återfinns på färre och djupare områden i Östersjön. I dessa djupområden är emellertid syrehalten för låg för att torskäggen skall kunna överleva. Torskleken har tvingats in i en marginal mellan låg salthalt och låg syrehalt som med åren blivit allt snävare. Ett genombrott av saltvatten genom Öresund och Bälten kan förbättra situationen, men först på några års sikt. Det mesta tyder i dag på att saltvattengenombrottet i januari 1993, det största sedan 1975/76, inte är tillräckligt stort för att generera en märkbar effekt på reproduktionen i Gotlandsdjupet.

– Den låga vattenomsättningen och i viss mån *övergödningen* har lett till minskade syrehalter. De näringsämnen som tillförs havet orsakar en stor växtproduktion i form av bl.a. mikroskopiska växtplankton. När dessa växtplankton dör sjunker de till botten och förbrukar bottenvattnets syre vid sin nedbrytning. Även om ett betydande utbyte av djupvatten skett är det, med tanke på dagens stora lager av organiskt material, tveksamt om de gynnsamma effekterna kommer att kvarstå någon längre tid. Tillförseln till djupvattnet av organiskt material bedöms idag vara 5–10 gånger högre än vid sekelskiftet. Det enda som på sikt varaktigt kan förbättra syresituationen är en kraftig minskning av kväve- och fosforbelastningen på Östersjön.

– Torsken i Östersjön har blivit utsatt för hårt *fisketryck* under det senaste decenniet. Detta har till stor del berott på det i princip oreglerade fiske som bedrevs fram till slutet av 1980-talet i den s.k. Vita zonen. (Se kap. 3.) Torskbestånden i Östersjön är nu nere på den minsta lekbiomassa som någonsin noterats. Det finns därför en uppenbar risk för att antalet lekande torskar inte räcker till för att producera en normal årsklass, vilket kan innebära en försening av återuppyggnaden av bestånden på åtminstone en generation, dvs. 3–4 år. Sambandet mellan lekbiomassa och rekrytering är emellertid oklart.

Lax i Östersjön

Varje laxförande vattendrag har sin egen unika laxstam som under årtusenden anpassats till detta vattendrag.

Laxens "barnkammare" är älvarna och de stora åarna. Här kläcks romkorren. Laxungarna lever här 1–3 år innan de är stora nog att under våren ge sig ut i havet. I Östersjön vandrar huvuddelen av laxen ned till de södra delarna och livnär sig bl.a. på sill och skarpsill. Efter 1–4 år vandrar laxen tillbaka till sin älv för att leka.

Åtskilliga av de vilda laxstammarna har utplånats genom exploatering av vattendragen för kraftändamål. Som kompensation svarar vattenkraftintressenterna för utsättningar vid de utbyggda älvarna.

I Östersjön blandas den odlade och den vilda laxen och lever i samma områden. Laxbeståndet i Östersjön hålls uppe genom den odlade laxen och ger därigenom underlag för ett betydande fiske, vilket leder till att beskattningen av naturlaxen också blir stor. Endast en av tio laxar är vild, resten är odlade. För de odlade bestånden når i regel tillräckligt många laxar tillbaka till älvarna för att täcka behovet av avelsfiskar i odlingarna. Så är dock inte fallet med alla de vilda bestånden. I en älv med naturbestånd behövs minst 25 gånger fler leklaxar än i odling på grund av den stora naturliga dödligheten från rom till smolt. Östersjölaxen utnyttjar inte den naturliga reproduktionspotentialen i älvarna och befinner sig under hot om genetisk utarmning. Enligt Internationella Havsforskningsrådet riskerar fortsatta uttag på nuvarande nivå att leda till utrotning av åtminstone vissa av de vilda laxstammarna.

Flertalet laxar fångas i havsfisket redan under sin andra vinter i havet vid en vikt av ca 2 kg. Laxens tillväxtpotential utnyttjas inte då. Efter ytterligare en vinter i havet skulle dessa laxar ha vägt över 6 kg.

Såväl vilda som odlade bestånd hotas av M 74, som orsakat mycket hög dödlighet hos nykläckta yngel våren 1992 och 1993. Detta har bl.a. inneburit att utsättningar inte kunnat ske i tillräcklig omfattning i vissa älvar med försämrad naturlig rekrytering på bestånden av vuxen lax som följd. Situationen bedöms som mycket oroande.

6.3.1 Fisktillgång – allmänt

De bestånd som står till det kustnära fiskets förfogande växlar kraftigt mellan olika kuststräckor. Skillnaderna bestäms främst av salthalten och tillgången på skyddade områden med stabila hydrografiska förhållanden. De topografiska förhållandena har stor betydelse då dessa påverkar vattentemperaturen i högre grad än breddgraden. Den enda marina art av betydelse för det kustnära fisket, som leker utmed alla våra kuster, är sillen. Låg salthalt förhindrar de kommersiellt viktiga skaldjuren, blåmusslan undantagen, att fortplanta sig i Östersjön. Bland plattfiskarna reproducerar sig skrubbskädda och piggar i norra Östersjön, men i nästan hela Bottniska viken är salthalten för låg. Flera sötvattenarter, bl.a. abborre, gädda, gös och sik, leker i de salthalter som råder från Blekinge och norrut. Siklöjan fortplantar sig dock endast i Botten-viken och norra Bottenhavet.

De kustlekande beståndens storlek bestäms främst av lek- och uppväxtområdenas storlek och kvalitet. Skyddade, stabila och grunda områden, lämpliga för rekrytering finns främst utmed kuststräckan Uppland–Blekinge, i Norrbotten samt i Bohuslän. Det förstnämnda avsnittet är speciellt betydelsefullt för arter som abborre, gädda och gös. Där sötvattenfiskarna saknar goda rekryteringsförhållanden i havet, utnyttjar flertalet av dem kustnära sötvatten. Detta är speciellt vanligt utmed Norrlands och Skånes kuster. För kustfisket i Bohuslän är de viktiga arterna ål, torsk och plattfiskar, vilka leker till havs, men utnyttjar skärgården som yngel.

I avsnitt 6.3.3 beskrivs de olika kuststräckorna närmare och deras fisktillgångar. Ålen tas emellertid upp samlat för hela landet (avsnitt 6.3.2).

Kusternas karaktär av öppna system gör det svårt att identifiera och avgränsa olika bestånd. En skattning av resurser kan därför som regel inte utgå från beståndsbegreppet utan bygger i stället på en uppskattning av tillgången på fisk, alternativt hur mycket man uthålligt kan fiska i ett visst kustavsnitt. Prognoser försvåras av vädrets stora betydelse för rekryteringen liksom människans påverkan – vid sidan av fiske – genom miljöstörningar, utsättningar m.m.

6.3.2 Ål

Ålen har en mycket stor betydelse för det kustnära fisket i Sverige. Den leker i Sargassohavet, varifrån larverna efter några år i Atlanten driver in till västkusten som glasål. Vid kusten övergår de till bottenlevande yngel, gulål. När lämpliga uppväxtmiljöer vid västkusten fyllts, vandrar de ålar som utgör över-skottet vidare till Östersjön eller upp i sötvatten. Efter ca 10–15 år i uppväxtområdena återvandrar ålen som blankål till Sargassohavet. Tillförseln till västkusten av glasål har avtagit starkt sedan 1950-talet. Den senaste någorlunda stora indriften inträffade 1978 och 1979. Därefter ägde en snabb minskning

Den långsiktiga minskningen av tillförseln av glasål påverkar västkusten minst, medan Bottniska viken och inlandsvatten påverkas mest. Gulålsuppvandringen i svenska vattendrag har avtagit i stort sett fortlöpande sedan 1950-talet och har numera i det närmaste upphört. Ett oroande tecken är att medelvikten hos blankålen ökar, vilket indikerar att fisket troligen alltmer blir beroende av gammal ål från östersjöområdets nordliga delar. Om några år kan läget för östersjöfisket bli kritiskt. Det är mot denna bakgrund som behovet av utsättningar av ålyngel måste bedömas.

6.3.3 De olika kuststräckorna

Norrlandskusten (Norrbotten –Gästrikland)

De för kustfisket viktigaste arterna vid norrlandskusten är siklöja, sik, strömming, lax och öring samt periodvis torsk. Siklöjan har det högsta fångstvärdet. Detta fiske är nästan uteslutande inriktat på rom och utnyttjar bestånden fullt ut.

Två sikformer förekommer i Bottniska viken, vandringsik, som reproducerar sig i älvarna, samt havslekande sik, vilken leker utmed hela norrlandskusten. De största bestånden finns emellertid i norra Bottenviken och i de norra och södra delarna av Bottenhavet. Inslaget av vandringsik torde vara större i de nordliga kustområdena, där fisket främst sker i älvmyningarna under lekvandringen, dvs. sensommar och höst. Siken är över lag utsatt för ett hårt fisketryck.

Strömmingen har sannolikt lika stor betydelse som siken för det norrländska kustfisket. De starkaste bestånden finns i södra Bottenhavet. Ett avsevärt utökat fiske är möjligt.

Öring rekryteras naturligt från ett stort antal större eller mindre vattendrag, vilket medför att beståndet är fördelat på många lokala populationer. Dessutom görs stora utsättningar.

Laxen är mycket viktig för det norrländska kustfisket. Fisket bygger till betydande del på kompensationsutsättningar. Andra viktiga arter lokalt är abborre, gädda och lake som kan ge underlag för ett utökat fiske.

Östersjökusten (Uppland –Småland, inkl. Gotland)

Vid östersjökusten är ålen den ekonomiskt viktigaste arten. Strömming och torsk liksom abborre och gädda är också betydelsefulla. Gös, skrubbskädda (flundra), piggar, sik, öring, lax och lake har mer lokalt intresse. En stor del av det kommersiella fisket utövas av fiskare utan licens som inte behöver redovisa sin fångst. Därför är fångststoppkattningarna osäkra, vilket försvårar beståndsuppskattningarna. Det torde dock vara klart att många bestånd är mycket stora i relation till kustfiskets beskattning.

Abborren är sannolikt den talrikaste och jämnast spridda sötvattenarten vid östersjökusten. Tillgången på rekryteringsområden är god, och då arten är tämligen stationär bildar den ett mycket stort antal bestånd. Gäddan förekommer allmänt utmed hela kuststräckan, men den är mer koncentrerad till grunda områden än abborren. Den är stationär och uppdelad på ett stort antal bestånd. Rekryteringen förväntas bli god för båda arterna och de kan bära en ytterligare beskattning.

Relativt starka kustbestånd av gös finns i Bråviken samt i Stockholms län och angränsande delar av grannlänerna. Arten är inte lika allmänt utbredd som abborre och gädda, sannolikt eftersom den ställer mer speciella krav på rekryteringsområden. Generellt sett är det dock troligt att den tål ett högre fiske-tryck.

Sik förekommer utefter hela kuststräckan. Den leker främst i skärgården. Bestånden är snabbväxande och fiskarna når betydande storlek. Emellertid tillåter beståndssituationen i allmänhet inte ett mer omfattande fiske.

Sydkusten (Blekinge och Skåne)

Ål och torsk är de viktigaste arterna för denna kuststräcka. Dock har deras betydelse minskat till följd av nedgång i bestånden. Tillgången på kustnära torsk hänger samman med den allmänna beståndssituationen för denna art. Andra nyttjade arter är sill, skrubbskädda, öring och piggar samt, speciellt i Öresund, sjurygg och horngädda. Laxen är också lokalt viktig, framför allt i Pukaviksbukten.

Västkusten (Halland – Bohuslän)

Ålen, som fiskas som gulål med småryssjor och tinor, är den klart viktigaste arten för kustfisket på västkusten. Prognosen är negativ liksom för allt annat svenskt ålfiske. Torsk förekommer men bestånden har minskat betydligt. Bland andra viktiga arter kan nämnas skarpsill, sill, plattfiskar och skaldjur. Ett betydande fiske efter skarpsill sker under höst och vinter i Bohusläns skärgårdar. Tidvis förekommer stora kvantiteter sill nära kusten. Havsöringen har främst intresse för fritidsfisket och är utsatt för ett hårt fisketryck.

För kustfiskare viktiga plattfiskarter är rödspotta, piggar, slätvar och äkta tunga. Bland skaldjuren är havskräftan numera den för svenskt fiske utan jämförelse viktigaste arten. På senare år har ett kustnära fiske med kräftburar utvecklats i norra Bohuslän.

Ett tidigare hårt fiske har bidragit till en kraftig minskning av hummerbestånden. Begränsningar av fisket verkar dock ha gett goda resultat. Fisket efter krabba är också av betydelse och skulle kunna utvecklas utan risk för bestånden. Blåmussla och ostron har haft viss betydelse för kustfisket. Tillgången på blåmussla är mycket stor, men numera outnyttjad på grund av konkurrens från odlare. Den naturliga tillgången på ostron är ringa, arten är främst av intresse för odling.

6.4 Insjöfisket

Den sammanlagda arealen av alla Sveriges insjöar uppgår till ca 38 500 km², vilket utgör drygt 9 % av landets yta. Ca 26 000 km² utgörs av sjöar större än 4 km², vilket ansetts som den minsta sjöenhet som krävs för att en yrkesfiskare skall kunna få en rimlig utkomst. De svenska vattendragens längd är i storleksordningen 6 000 mil.

Generellt kan sägas att fisket, såsom det bedrivs i dag, inte kan öka nämnvärt i de stora sjöarna (Vänern, Vättern, Mälaren och Hjälmaren) på de intressanta arterna lax, röding och gös, men väl på abborre, gädda, lake och sik. På många andra håll finns biologiskt utrymme för ett utökad fiske.

6.4.1 De stora sjöarna

Vänern

Vänern är Sveriges största sjö med en yta av 5 500 km², vilket motsvarar 13 % av sötvattensarealen i Sverige.

Vänern är enligt naturresurslagen av riksintresse för yrkesfisket och för det rörliga friluftslivet, inkl. fritidsfisket. Sjöns stammar av Klarälvs- och Gullspångslax samt Klarälvs- och Gullspångsöring är likaså klassade som skyddsvärda och av riksintresse.

Vänern hyser 35 arter och stammar av fisk. De viktigaste fiskarterna sett från yrkesfiskets synpunkt är siklöja (inkl. löjrom), gös, lax, öring, gädda, sik, ål och abborre.

För fritidsfisket intar lax och öring en särställning, men även gädda, gös och abborre är av stort intresse för detta fiske.

Vättern

Vättern är Sveriges näst största sjö med en yta av 1 856 km².

Vättern är av riksintresse med avseende både på naturvård och yrkesfiske. Flera tillrinnande vattendrag, som är viktiga reproduktionsområden för Vätterns öring- och harrbestånd, klassas också som varande av riksintresse för naturvården.

Vätterns vatten är mycket rent och karaktäriseras av stort siktdjup (10–14 meter), låga fosforhalter och låg växtplanktonbiomassa. Under de senaste 25 åren har kvävehalterna fördubblats vilket inger oro för artförskjutningar i växtplanktonsamhället.

De arter som har störst betydelse för yrkes- och fritidsfisket är röding, öring, lax, harr, siklöja, sik, gädda, abborre och lake.

Laxen kan inte föröka sig i Vättern och beståndet måste därför upprätthållas genom utsättningar. Taket för utsättningar har satts till 40 000 om året. Utsättningsmängden har under senare år legat kringt 38 000. Fångststatistik och märkningar visar att utplantering av lax i Vättern hör till en av de mest lönsamma fiskevårdsåtgärderna i sötvatten.

Mälaren utgör ett riksintresse för yrkesmässigt fiske. Totalt innefattar sjön ca 1 100 km². Fisket är vid normalår lika viktigt i alla delar av Mälaren. Gös, gädda, abborre, ål och siklöja är de ur kommersiell synpunkt viktigaste fiskarterna.

Hjälmaren

Hjälmaren är till storleken Sveriges fjärde sjö med en total areal av 478 km². Karaktäristiskt för Hjälmaren är dess låga medeldjup och höga närsaltskoncentration. Vindarna medför att temperaturskiktning sällan bildas. Vattenmassorna cirkulerar hela tiden vilket medför hög syrgashalt. Därigenom får även djupt belägna områden hög sommartemperatur vilket ger hög produktion.

De för fisket viktigaste arterna är gös, gädda, abborre, ål, sik och kräftor.

6.4.2 Övriga sjöar

I övriga sjöar förekommer ett visst yrkesfiske, men detta är inte av den omfattning som de biologiska resurserna medger. I de flesta sjöar, även med en areal större än 4 km², bedrivs enbart fritidsfiske. Yrkesfisket har sålunda en betydande utvecklingspotential. Detta gäller inte minst kräftfisket. För framför allt ål är utsättningar nödvändiga.

De viktigaste arterna är ål, gös, kräftor, abborre, gädda, sik, siklöja, röding, öring, lax och regnbåge. Betydelsen skiftar beroende på geografi och fiskeinriktning.

7.1 Inledning

I detta kapitel beskrivs det svenska yrkesfiskets fångster i olika vattenområden liksom utvecklingen fram till dagens situation. Vissa uppskattningar av möjliga framtida fångstuttag redovisas också. Enligt direktiven bör utredningen särskilt analysera möjligheterna att utveckla det yrkesmässiga insjöfisket och det kustnära fisket. Fångsterna i de vattenområden som är av särskilt intresse för dessa kategorier fiskande beskrivs därför mer ingående. Vidare tas fritidsfiskets fångster upp.

7.2 Saltsjöfiskets fångster

De uppgifter som redovisas i detta avsnitt avser det svenska yrkesfisket i Nordsjön, Skagerrak/Kattegatt samt Östersjön. Fångster från fritidsfiske, dvs. husbehovsfiske och sportfiske, ingår inte i redovisningen. Materialet baseras på de uppgifter från förstahandsmottagare som Statistiska Centralbyrån (SCB) samlar in. Vissa kompletteringar har gjorts med ledning av fiskeloggböckerna samt uppgifter från Fiskeriverkets havsfiskelaboratorium.

7.2.1 Fångstens utveckling fram till i dag

Det var på västkusten som utvecklingen mot allt större fartyg, starkare motorer och modernare utrustning gick snabbast med en kraftig ökning av fångsterna som resultat. Fisket var framför allt inriktat på sill. Fångsten exporterades till övervägande del, främst genom direktlandningar i danska hamnar. Från 1950-talets mitt och fram till mitten av 1960-talet skedde en mycket stark utveckling av västkustfisket, vilket återspeglas i rekordhöga totalfångster på runt 350 000–375 000 ton under denna period (se figur 1).

Under den senare hälften av 1960-talet uppstod dock ett prisfall på sill. Samtidigt blev överfiskning ett kännbart problem med en kraftig nedgång i silltillgången, framför allt i Nordsjön, men även i Skagerrak och Kattegatt, som resultat. Fiskeflottan reducerades märkbart under denna den första stora fiskekrisen under efterkrigstiden.

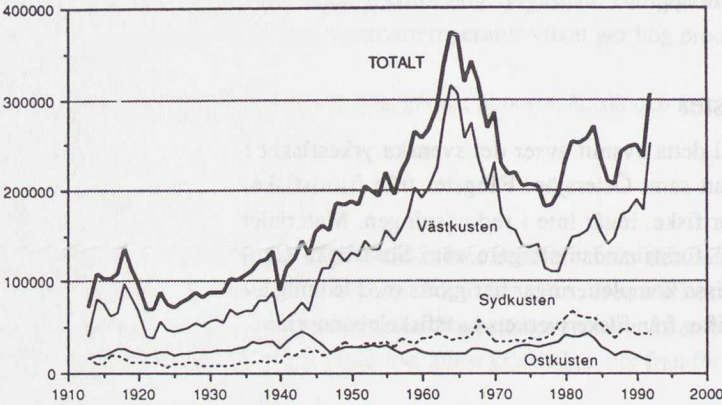
På 1970-talet började sillfångsterna åter öka, men med ändrade fångstområden, eftersom det rådde förbud för sillfiske i Nordsjön och kraftiga regleringar av fisket i Skagerrak och Kattegatt. Genom etablering av 200-milsgränsen kom det svenska fisket att på sikt begränsas. Omkring hälften av västkustfiskets sillfångster togs nu i Östersjön. När den svenska fiskegränsen i Östersjön flyttades ut 1978 förstärkte detta den påbörjade förskjutningen av tyngdpunkten i svenskt fiske. Genom utvidgningen kom drygt en tredjedel av Östersjöns vattenareal att omfattas av den svenska fiskezonen. Östersjöfisket svara-

de 1990 för ca 60 % av yrkesfiskets samlade fångstvärde. Många västkustfartyg befinner sig i Östersjön under en stor del av året. (Se kap. 10 Fiske-mönster.)

Det svenska fisket är traditionellt koncentrerat till ett fåtal fiskslag. Ca 80–90 % av den totala fångsten består av torsk, skarpsill och sill. Volymmässigt dominerar sillen sedan lång tid tillbaka. Under 1980-talet ökade dock torsk-fisket kraftigt, framför allt på syd- och ostkusten.

I figur 1 redovisas saltsjöfiskets fångster under perioden 1913–1992 och i figur 2 totalfångstens sammansättning 1982–1992.

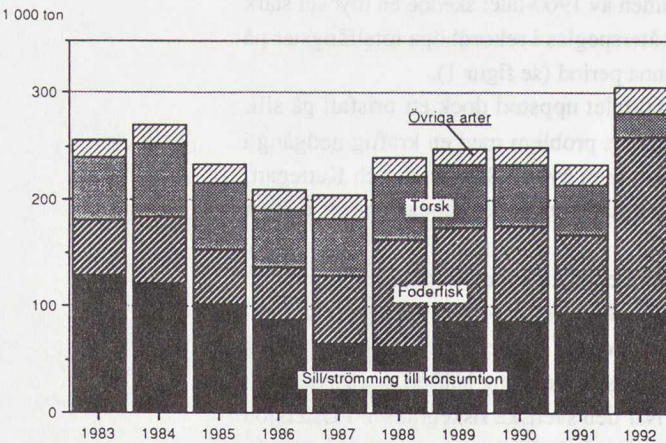
Figur 1. Saltsjöfiskets fångster 1913–1992, tusen ton



Fångsten t o m 1948 är angiven i landad vikt, fr o m 1949 i hel färskvikt. Västkusten inkluderar fisk landad i utlandet. Kuststräckeindelningen är i enlighet med inlandföringsstatistiken.

Källa: Historisk statistik 2, Fiskestatistik årsbok, Fiske – en översikt, SCB.

Figur 2. Totalfångstens sammansättning 1983–1992

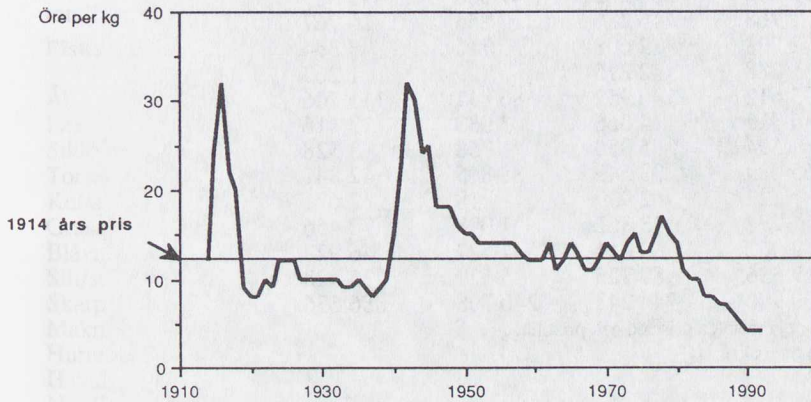


(Källa: SCB, Fiske 1992 – En översikt)

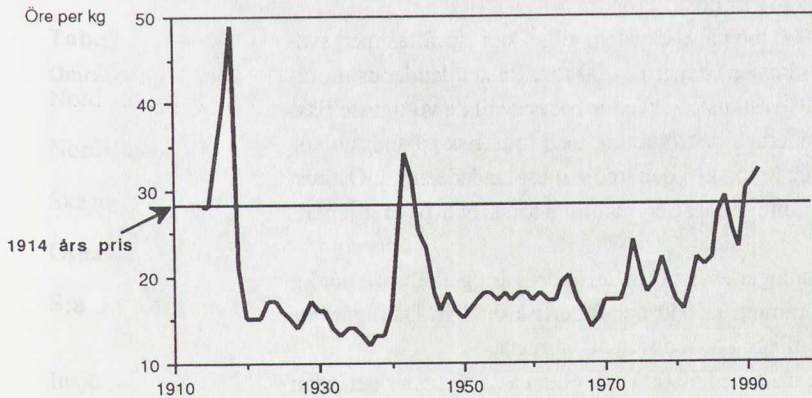
För att få en uppfattning om prisutvecklingen har SCB åt utredningen räknat fram utvecklingen av kilopriset på sill resp. torsk i förstahandsledet under tiden 1914–1992. Utgångspunkten är 1914 års priser. Priset per kilo är beräknat på landad vikt och baseras på sill och torsk till konsumtion. Detta redovisas i figur 3 och 4.

Priset på sill och torsk låg som allra högst under första och andra världskrigen. Under 1980-talet har priset på sill blivit allt lägre för att plana ut under 1990 och framåt. Priset på torsk har däremot stigit och ligger nu över 1914 års priser (i fasta priser).

Figur 3. Kilopriset på sill i första handelsledet 1914–1992 i förhållande till levnadskostnadsindex, öre per kilo i 1914 års priser



Figur 4. Kilopriset på torsk i första handelsledet 1914–1992 i förhållande till levnadskostnadsindex, öre per kilo i 1914 års priser



Under 1980- och 1990-talet dominerar fångst av sill/strömming och torsk. 1992 var mängden torsk sammanlagt drygt 19 000 ton, vilket kan jämföras med 52 000 ton år 1985, dvs. en tillbakagång med ca 63 % eller uttryckt som landningsvärde 203 miljoner kronor 1992 jämfört med 251 miljoner kronor 1985 (löpande priser). Se även utvecklingen för torsk i fasta priser i figur 4 ovan.

Tabell 1. Fångst av viktigare fiskslag år 1992 och 1990, landad vikt i ton och tkr

Fiskslag	1992		1990	
	ton	tkr ¹	ton	tkr ¹
Ål	1 048	38 046	812	32 058
Lax	902	18 232	1 144	24 023
Torsk	19 100	206 222	49 388	443 389
Kolja	1 768	16 286	856	10 767
Gråsej	2 798	12 608	710	4 364
Vitling	288	2 215	129	1 262
Sill/strömming	93 612	140 952	86 841	115 706
Skarpsill	4 315	14 366	3 033	13 416
Makrill	1 594	5 030	758	3 328
Foderfisk	165 089	93 549	88 865	42 841
Hummer	22	2 939	18	2 671
Havskräfta	772	43 362	1 098	70 456
Nordhavsräka	2 062	60 711	1 527	46 927
Övriga arter	7 536	89 725	5 529	75 428
Total fångst	300 906	744 243	240 708	886 636

¹) I de redovisade värdena ingår ej utbetalda prisstöd och pristillägg

(Källa: SCB, Fiske 1992 – En översikt)

Av den totala fångsten 1992 på drygt 300 000 ton är foderfisk (ca 165 000 ton) följt av sill/strömming (drygt 93 000 ton) det som landas mest av, om man enbart beaktar mängden. Torsken har det högsta fångstvärdet med ca 206 miljoner kronor. Torskfångstens värde minskade dock under perioden 1990–1992 med 19 %. Foderfiskens och sillens landningsvärde i Sverige är 93,5 miljoner kronor resp. 141 miljoner kronor.

År 1992 landades 120 000 ton på västkusten, vilket kan jämföras med sydkustens 41 000 ton och ostkustens drygt 12 000 ton. Resten landades utomlands, främst i Danmark. På västkusten är foderfisk och sill de viktigaste fiskslagen. På sydkusten dominerar sill/strömming med foderfisk på andra plats. På både väst- och sydkusten är torsken den tredje mest landade arten. Ostkusten landar mest sill/strömming, därefter kommer torsk och på tredjeplats foderfisk.

Värdet av 1992 års landningar i första handelsledet var i genomsnitt per kg för torsk 10:79 kr, sill/strömming 1:50 kr och foderfisk 0:56 kr. Då ingår inte utbetalda prisstöd och pristillägg i de redovisade värdena.

Totalt har landningarna ökat med 60 000 ton eller ca 25 % under perioden 1990–1992. Värdemässigt har landningarna minskat under perioden med

drygt 142 miljoner kronor eller ca 16 %. Det totala landningsvärdet för år 1992 är drygt 744 miljoner kronor. SOU 1993:103

Svenska fångster 1992 fördelade efter fångstområde

Fångsterna i saltsjöfisket per fångstområde 1992 redovisas i tabell 2. Fångsten av sill/strömning, torsk, foderfisk m.fl. arter i olika områden beskrivs även i kap. 10 Fiskemönster.

I följande tabell redovisas fångsterna per fiskslag och fångstområde under 1992 i hel färskvikt. Omräkning från landad vikt till hel färskvikt görs av SCB med hänsyn till att rensning och ibland även viss beredning sker ombord på fiskefartygen. Därav följer att den angivna vikten i tabell 1 och 2 är olika.

Tabell 2. Fångst av viktigare fiskslag fördelad på havsområde 1992 samt totalfångst 1990, hel färskvikt, ton

Fiskslag	Nordsjön	Skagerrak, Kattegatt	Östersjön med Öresund	Totalt	
				1992	1990
Ål	—	352	696	1 048	813
Lax	—	25	967	992	1 259
Siklöja	—	—	1 080	1 080	1 673
Torsk	823	5 294	16 244	22 361	57 451
Kolja	1 289	744	—	2 033	984
Gråsej	1 034	2 268	—	3 302	838
Blåvitling	—	2 058	—	2 058	1 503
Sill/strömning	4 939	114 449	75 907	195 295	158 896
Skarpsill	—	5 791	53 558	59 349	13 483
Makrill	3 047	1 978	—	5 025	3 573
Hummer	—	22	—	22	18
Havskräfta	—	772	—	772	1 098
Nordhavsräka	147	2 057	—	2 204	1 607
Övriga arter	1 595	6 212	1 876	9 683	..5 717
Total fångst	12 874	142 022	150 328	305 224	248 913
%	4,2	46,5	49,3	100	

(Källa: SCB, Fiske 1992 - En översikt)

Värdet av de svenska fisktillgångarna

Tabell 3. Totala värdet av de svenska fisktillgångarna (1991 års landningar)

Område	Värde, mkr
Nordsjön, norsk zon (kvotvärde)	45,052
Nordsjön, EG-zon (kvotvärde)	47,407
Skagerrak/Kattegatt (kvotvärde)	322,322
Östersjön (kvotvärde)	497,218
S:a kvoterat fiske (kvotvärde)	911,999
Insjöfiske (fångstvärde)	34,079
Okvoterat fiske	182,393
Totalsumma	1128,471

Av ovanstående tabell framgår att det nuvarande totala årliga värdet av i svenska vatten tillgängliga resurser uppgår till drygt 1,1 miljarder kronor. De kvoterade tillgångarna utgör ca 81 % av kvotvärdet, de okvoterade arterna svarar för ca 16 % av det totala värdet medan resterande 3% avser värdet av insjöfisket.

7.2.3 Det kustnära fiskets fångster

Genom bearbetning av Fiskeriverkets loggboksstatistik har fångsterna i kustfisket under 1992 kunnat särskiljas. Det kustnära fisket har avgränsats på följande sätt:

- Baslinjen är gräns mellan kust och hav.
- All fångst innanför baslinjen, dock ej räkor, från fartyg mindre än 12 meter förs till kustfisket.
- All fångst innanför baslinjen av sik, siklöja, ål, gös, gädda, abborre och öring förs till kustfisket, även om den fångas av fartyg större än 12 meter.
- Snörpvadsfisket förs till kustfisket.
- Burfångad havskräfta förs till kustfisket.
- Allt fiske i Bottenviken förs till kustfisket.

Kustfiskets fångst 1992 finns sammanställd i tabell 4. Det bör observeras att uppgifterna i princip härrör från fångst innanför baslinjen. Vidare bedrivs ett kommersiellt fiske utan licens, varför loggboksstatistiken inte innefattar allt yrkesmässigt fiske, vilket särskilt påverkar uppgifterna för östersjökusten. Uppgifterna ger emellertid en uppfattning om storleksordningen på de fångster som tas nära kusten.

Tabell 4. Fångsterna i kustfisket under 1992, viktigaste arterna, ton

Fiskslag	Skagerrak/ Kattegatt	Östersjön syd	Östersjön nord	Botten- viken	Summa
Sill/strömning	3 342	1 286	1 112	352	6 092
(varav skrap)	(1 060)	(14)	(42)	(42)	(1 158)
Skarpsill	3 100	453	–	–	3 553
(varav skrap)	(1 037)	(439)	–	–	(1 476)
Torsk	378	1 500	100	–	1 978
Siklöja	–	–	20	1 036	1 056
Ål	333	400	10	1	744
Sik	–	43	204	177	424
Lax	20	106	127	125	378
Havskräfta	148	–	–	–	148
Gädda	–	132	–	8	140
Abborre	–	113	11	5	129
Skrubbskädda	21	66	–	–	87
Bleka	74	–	–	–	74
Öring	5	25	21	16	67
Rödspotta	57	–	–	–	57
Makrill	48	–	–	–	48
Gös	–	29	14	–	43
Krabba	41	–	–	–	41
Hummer	14	–	–	–	14

(forts. tabell 4)

Fiskslag Kattegatt	Skagerrak/ syd	Östersjön nord	Östersjön viken	Botten-	Summa
Äkta tunga	8	—	—	—	8
Vitling	5	—	—	—	5
Lake	—	—	—	4	4
Regnbåge	—	—	—	1	1
Summa	7 594	4 153	1 619	1 725	15 091

(Fiskeriverkets loggboksstatistik 1992)

Av tabellen framgår att *Skagerrak/Kattegatt* svarar för hälften av den totala fångsten i kustfisket. Nästan 85 % av fångsten här utgörs av sill och skarp-sill, huvudsakligen för konsumtion. Den värdefullaste arten i kustfisket i *Skagerrak/Kattegatt* är dock havskräfta. Andra viktiga arter är torsk och ål. *Östersjön syd* (från Öresund till norra Uppland) svarar för nästan 30 % av den totala kustfiskefångsten. Torsk är både till mängd och värde den viktigaste arten. Ål är också av stor ekonomisk betydelse. Det fångas även stora mängder sill, främst för konsumtion. Andra viktiga arter är lax, gädda och abborre.

Östersjön nord och *Bottenviken* svarar för ca 10 % vardera av den totala fångsten. I *Östersjön nord* är lax den värdefullaste arten i kustfisket, följd av sik. Andra viktiga arter är strömming och torsk. I *Bottenviken* är siklöja viktigast, både vad avser mängd och värde. Andra för kustfisket viktiga arter är lax och sik.

7.3 Insjöfiskets fångster

Kunskapen om den historiska utvecklingen av det yrkesmässiga insjöfisket är begränsad. Helt klart är emellertid att det minskat avsevärt i omfattning under 1900-talet.

I de stora sjöarna Vänern, Vättern, Mälaren och Hjälmaren uppgick sålunda fångstmängden 1920 till 6 800 ton fisk och 357 400 tjog kräftor. Både beträffande fångstmängd och värde var gädda och abborre de viktigaste fiskslagen.

De senaste åren har det yrkesmässiga insjöfisket uppgått till drygt 2 000 ton. Merparten av fångsterna (ca 75 %) tas i de fyra största sjöarna. I relation till det totala yrkesfisket svarade 1992 fisket i sötvatten för mindre än 1 % av fångstmängden och 5 % av värdet.

Tabell 5. Det yrkesmässiga insjöfisket 1991 och 1992, ton och tkr

	Mängd, ton		Värde, tkr	
	1992	1991	1992	1991
Vänern	1 111	1 016	13 054	13 427
Vättern	167	169	4 358	4 083
Mälaren	245	229	5 870	4 545
Hjälmaren	207	201	4 041	4 130
Östergötlands län	189	181	1 689	1 679
Kronobergs län	125	113	1 610	1 779
Kristianstads län	29	17	170	209
Malmöhus län	100	77	1 887	1 899
Norrbottnens län	132	130	2 700	2 328
Totalt	2 305	2 133	35 379	34 079

(Källa: SCB, Fiske 1992 - En översikt)

Gös var den mest betydelsefulla fiskarten i det yrkesmässiga sötvattensfisket 1992. Den svarade för en fjärdedel av värdet eller 8,7 miljoner kronor av totalt 35,4 miljoner kronor. Betydelsefulla arter är dessutom siklöja och ål. Värdet av siklöjan uppgick 1992 till 5,7 miljoner kronor, vilket är en ökning med 2 % jämfört med 1991. Ålens värde uppgick 1992 till 6,2 miljoner kronor, vilket är en ökning med 7 % jämfört med 1991. De totala fångsterna för 1991 och 1992 sammanfattas i tabell 6. Mängduppgifterna avser hel färskvikt och värdet i första försäljningsledet.

Tabell 6. Det yrkesmässiga fisket i sötvatten 1992, värde i första handelsledet, tkr.

	Vänern	Vättern	Mälaren	Hjälmaren	Övriga vatten	Totalt 1992	Totalt 1991
Lax och öring	1 427	916	59	–	51	2 453	2 295
Röding	–	1 830	–	–	1 148	2 978	2 814
Sik	980	1 353	3	1	1 101	3 438	3 576
Siklöja	5 211	71	513	–	33	5 828	5 717
därav löjrom	(4 982)	–	(361)	–	–	(5 343)	(5 114)
Harr	–	6	–	–	10	16	9
Nors	46	–	2	–	–	48	93
Gädda	981	26	448	440	680	2 575	2 832
Gös	2 610	0	3 029	1 546	1 540	8 725	8 341
Abborre	626	58	243	410	279	1 616	1 481
Ål	796	8	1 477	1 220	2 734	6 235	5 821
Lake	278	27	42	12	101	460	515
Annan fisk/foderfisk	97	13	–	32	179	321	195
Flod/Signalkräfta	–	50	54	380	200	684	390
Totalt 1992	13 052	4 358	5 870	4 041	8 056	35 377	–
Totalt 1991	13 427	4 083	4 545	4 130	7 894	–	34 079

(Källa: SCB, Fiske 1992 - En översikt)

Viss del av fångsten används för foderändamål. Enligt den officiella statistiken har denna ökat under senare år (från 208 ton 1987 till 468 ton 1992). Genomsnittspriset per kilo under de två senaste åren har legat på 0:68 kronor.

Som jämförelse kan nämnas att de totala fångsterna av foderfisk från det svenska yrkesfisket 1992 uppgick till ca 165 000 ton till ett värde av 93,5 miljoner kronor, vilket ger ett genomsnittspris på ca 0,56 kronor. De aktuella arterna från insjöfisket är ospecificerade. Den sötvattensart som bedöms dominera är siklöja.

Vid framställning av fiskmjöl fraktas fisken till Ängholmen som är den enda fiskmjölsfabriken i Sverige.

7.3.1 Fångster i de stora sjöarna

De stora sjöarnas dominerande roll vad gäller yrkesmässigt insjöfiske motiverar en närmare beskrivning av dessa.

Vänern

År 1992 fångades ca 1 100 ton fisk till ett förstahandsvärde av drygt 13 miljoner kronor. Av den totala fångsten i Vänern svarar fritidsfiskare för ca 20 %.

Trots att antalet yrkesfiskare under tiden 1983–1992 har halverats till ca 100 personer, har de totala fångsterna under perioden ökat med 175 ton och fångstvärdet i löpande förstahandspriser med drygt 5 miljoner kronor. Löjrommen svarade för 60 % (3 miljoner kronor) av denna uppgång. Laxfångsten under motsvarande period ökade från 31 ton till 55 ton; en ökning med nästan 80 %.

De ökade fångsterna har sin främsta orsak i bättre båtar och redskap. De variationer, som kan noteras mellan skilda år och perioder, kan till viss del förklaras med naturliga fluktuationer i fiskbestånden, klimat och väderförhållanden samt förekomst av alger i vattnet som slammar igen näten.

Fångsten av lax och öring i Vänern har varierat kraftigt i det yrkesmässiga fisket under årens lopp. För tidsperioden 1914–1923 redovisas i medeltal 23 ton, vilket kan jämföras med 1971 då fångsten var nere i 0,5 ton. År 1992 noterades det hittills största laxfisket. Detta år landades 55 ton lax och öring av yrkesfiskarna. Dagens relativt goda laxfångster i Vänern är ett resultat av odling och utsättning, framför allt genom Laxfond Vänerns försorg.

Vättern

Det yrkesmässiga fiskets fångster 1991 och 1992 uppgick till 169 resp. 167 ton. De viktigaste arterna 1992 kvantitativt sett var sik, röding och lax.

År 1992 uppgick förstahandsvärdet av yrkesfiskets fångst till ca 4,4 miljoner kronor. Många fiskare säljer emellertid fångsten direkt till konsument eller bereder den på olika sätt för försäljning, vilket ger ett väsentligt högre pris än vad statistiken visar. (Se kap. 13. Fiskindustrin.)

Under senare år har fisket rationaliserats betydligt genom ökad användning av större båtar med avancerad teknisk utrustning (bl.a. hydrauliska dragrullar för nätfiske) och förbättrade fångstmetoder (t.ex. fiske med laxfällor).

Mälaren

År 1992 uppgick yrkesfiskets fångster till 245 ton med ett förstahandsvärde av 5,9 miljoner kronor. Dominerande arter kvantitativt sett var främst gös, men även gädda, abborre och ål. Gösen stod för nästan 60 % eller 3 miljoner kronor av det samlade värdet.

Enskilda år uppgår fångsten till 480 ton. Genomsnittsvärdet för fångsterna är 24 kr/kg, vilket med ovanstående fångstutfall ger årliga fångstvärden på ca 9 miljoner kronor.

Som en kompensation för en avtagande invandring av ål från havet har stora utplanteringar av ål har gjorts. Åtgärden har medfört att ett lönsamt yrkesfiske ändå har kunnat bedrivas, även under år med dålig tillgång på andra arter än ål. Ålfisket har genom utsättningar ökat från 10 till 30 ton den senaste tioårsperioden.

Hjälmaren

År 1992 uppgick yrkesfiskets fångster till 207 ton med ett förstahandsvärde av 4 miljoner kronor. Dominerande arter var gös, gädda, abborre och ål.

Omfattande ålutsättningar har under de senaste tjugo åren genomförts. Detta har resulterat i ökning av yrkesfiskets ålfångst från 2 ton till ca 27 ton 1992. Ålfisket har en avgörande betydelse för att ett bärkraftigt yrkesfiske skall kunna bedrivas.

Även omfattande utsättningar av signalkräfta har utförts framför allt under senare delen av 1980-talet och början av 1990-talet. Resultaten är mycket positiva. Yrkesfiskets kräftfångst har under de senaste två åren ökat med ca 25 % årligen. Kräftfisket kommer att få allt större betydelse för det yrkesfisket i Hjälmaren.

7.4 Fritidsfiskets fångster

SCB och Fiskeristyrelsen redovisar i rapporten Fritidsfiske -90 bl.a. fritidsfiskets fångster. Med fritidsfiske avses här "fiske bedrivet på fritid med handredskap (sportfiske) eller med andra redskap som nät, ryssjor, mjårdar m.m. Här ingår också fiske efter kräftor och andra skaldjur". Fritidsfiskare som använder nät och andra mængdfångande redskap benämns husbehovsfiskare. (Se även kap. 9 De fiskande.)

Samtliga fritidsfiskares fångst under de senaste 12 månadernas fiske uppgavs totalt till mellan 34 000 och 53 000 ton. Om man plockar bort de fiskare som fångar mer än 100 kg, eftersom dessa genom intensiteten i sitt fiske avviker från flertalet av fritidsfiskare, blir fångsten istället mellan 26 000 och 44 000 ton. De totala fångsterna efter fiskslag framgår av följande tabell.

Tabell 7. Fritidsfiskets fångster totalt efter fiskslag

Fiskslag	Fångst (ton)
Laxfisk (lax, öring, harr, sik, röding)	4 100 - 5 500
Put-and-take (regnbåge, bäckröding m.fl)	1 200 - 2 200
Vitfisk (karpfiskar som mört, braxen id m.fl.)	2 100 - 3 300
Gädda, abborre, gös	11 300 - 13 900
Saltvattenfisk (torsk, gråsej, bleka, flatfisk, makrill, m.fl.)	6 100 - 9 900
Kräftor	600 - 6 600
Andra skaldjur än kräftor	-
Fisk av övriga arter	1 300 - 2 500

7.5 Fiskfångstens fördelning mellan olika kategorier av fiskande

Den officiella fångststatistiken är baserad på fångstuppgifter från licensierade yrkesfiskare. I de stora sjöarna hämtas uppgifter även från icke licensierade fiskare som har dispens för fiske med större antal redskap. Inom begränsade kustavsnitt och i Vänern har kompletterande uppgifter inhämtats från andra kategorier fiskande, vanligtvis genom enkätundersökningar. Genom dessa undersökningar ges en närmare bild av fångstens fördelning mellan olika kategorier fiskande.

Såväl det yrkesinriktade fisket som fritidsfisket varierar avsevärt i omfattning och inriktning i de undersökta områdena. Fiske med nät och även fasta redskap har stor omfattning bland icke licensierade fiskare längs Bottenviken. Här är också yrkesfisket omfattande. Längre söderut är yrkesfisket av blygsammare omfattning, bortsett från ett ganska omfattande strömmingsfiske. Fritidsfisket tar merparten av fångsten i stora områden. En stor del av fångsten, bl.a. av ekonomiskt viktiga arter, tas av fritidsfiskare i Bohuslän. Det gäller exempelvis hummer, krabba, öring och rödspotta.

Dessa studier visar att annat fiske, än det som framgår av den officiella statistiken, har stor omfattning både i kilo och i kronor räknat. En pågående studie i Öresund antyder att ca 90 % av fångsten där tas av fritidsfiskare.

Även andra uppgifter som utredningen tagit del av indikerar att det förekommer ett omfattande fiske vid sidan av det licensierade yrkesfisket. Det hävdas också att det inte enbart rör sig om ett sport- eller husbehovsfiske utan även är ett kommersiellt fiske, dvs. att fångsten försäljs. Detta fiske påverkar fiskbestånden och yrkesfiskets marknad negativt. Vidare inverkar det på fångststatistikens tillförlitlighet och även på andra förhållanden som t.ex. förutsättningarna att utvärdera utsättnings betydelse och lönsamhet.

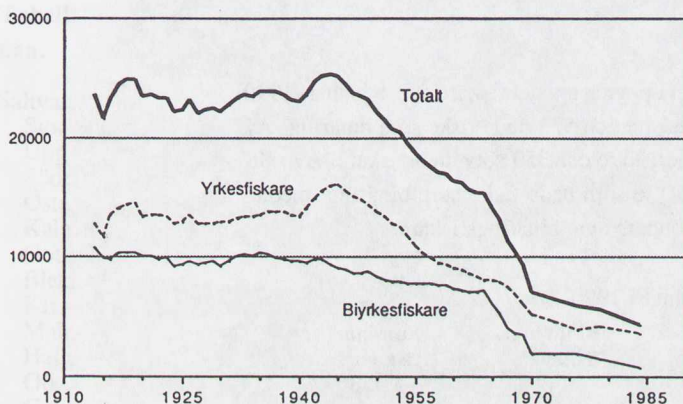
Den nya fiskelagen, som träder i kraft den 1 januari 1994, avser att begränsa fritidsfisket med mängdfångande redskap. För att bedriva ett yrkesmässigt fiske, dvs. ett kommersiellt fiske, fordras i dag ingen yrkesfiskelicens. Den nya fiskelagen innehåller ett sådant krav.

8.1 Inledning

I detta kapitel beskrivs såväl de som bedriver yrkesmässigt fiske som fritidsfiske. Beskrivningen av yrkesfiskarna baseras på fiskeriräkningen 1990 medan beskrivningen av fritidsfiskarna baseras på en enkätundersökning samma år.

Antalet yrkes- och biyrkesfiskare har minskat under hela efterkrigstiden, från drygt 20 000 1945 till ca 5 000 1979 (se figur 1). Under det senaste decenniet har minskningen planat ut och 1992 var antalet yrkesfiskare knappt 4 000. Med yrkesfiskare avses här de fiskare som har minst halva sin inkomst från fiske. Tillgänglig fångststatistik visar att det svenska fisket fångstmässigt nådde sin höjdpunkt vid mitten av 1960-talet. Sedan 1970-talet befinner sig fisket på en lägre nivå, främst i fråga om antalet sysselsatta personer, men även i fråga om fångstmängd.

Figur 1. Antal yrkes- och biyrkesfiskare 1914–1985¹

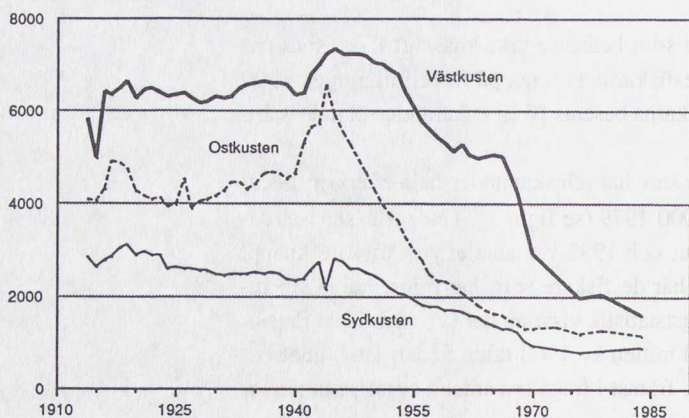


¹) Vad biyrkesfiskarna beträffar bör observeras att lägsta gräns för uppgiftslämnande 1970 och 1973 var 1 000 kr i infiskat belopp. 1976 var gränsen 2 000 kr, 1979 10 000 kr och 1990 30 000 kr.

(Källa: SCB, Fiske 1987 – en översikt)

De flesta yrkesfiskarna är och har historiskt sett varit bosatta på västkusten. Andra världskriget medförde att Nordsjön och avlägsnare vatten i stort sett avstängdes för svenskt fiske. Brist på livsmedel och därmed höga priser stimulerade samtidigt till ett intensivare fiske i tillgängliga vatten. En avsevärd uppgång skedde i ostkustfisket, men även en viss uppgång kan noteras på sydkusten. Under efterkrigstiden minskade antalet yrkesfiskare på samtliga kuststräckor, men kraftigast har tillbakagången varit på ostkusten. Minskningen på ostkusten skedde huvudsakligen på 1950-talet. Däremot skedde minsk-

Figur 2. Antal yrkesfiskare fördelade på kuststräckor 1914–1985



(Källa: SCB, Fiske 1987 – en översikt)

8.2 Yrkesfiskarna

8.2.1 Allmänt

Enligt den senaste fiskeriräkningen uppgick antalet fiskare den 1 januari 1990 till 3 823, varav 3 250 var yrkesfiskare och 573 hade fiske som binäring. Av fiskarna var 3 473 eller 90 % saltsjöfiskare och 350 sötvattensfiskare. Av saltsjöfiskarna var det endast drygt 10 % som hade fiske som binäring, medan knappt en tredjedel av fiskarna i sötvatten var binäringsfiskare.

Tabell 1. Antalet fiskare den 1 januari 1990

	Yrkes- fiskare	Binärings- fiskare	Summa fiskare
Saltvattenfiskare	3 007	466	3 473
Västkusten	1 374	86	1 460
Sydkusten	735	89	824
Ostkusten	898	291	1 189
Sötvattenfiskare	243	107	350
Summa	3 250	573	3 823

(Källa SCB, Fiskeriräkningen den 1 januari 1990)

De flesta yrkesfiskarna är bosatta på västkusten. 1 374 eller 42 % av yrkesfiskarna är bosatta i de två västkustlänen. Av binäringsfiskarna är hälften bosatta på ostkusten.

Av 1990 års yrkesfiskare var 78 % yrkesfiskare för 5 år sedan och 62 % var yrkesfiskare även för 10 år sedan. Det är inte någon större skillnad mellan kuststräckorna vad gäller rörligheten i yrket hos de som var yrkesfiskare 1990.

8.2.2 Saltsjöfiskarna

Antal och geografisk fördelning

Enligt fiskeriräkningen 1990 var yrkesfiskarna huvudsakligen saltsjöfiskare. Fördelningen mellan kuststräckorna kan för yrkesfiskarna grovt beskrivas som 45–30–25 (%) för västkusten, ostkusten resp. sydkusten. För binäringsfiskarna är motsvarande fördelning 20–60–20.

Tabell 2. Antal yrkesfiskare efter kuststräcka 1990

Kuststräcka	Yrkesfiskare		Binäringsfiskare	Summa fiskare
	Fr90 ¹⁾	Fr85 ¹⁾		
Västkusten	1 374	(1 586)	86	1 460
Sydkusten	735	(891)	89	824
Ostkusten	898	(1 143)	291	1 189
Summa fiskare	3 007	(3 620)	466	3 473

¹⁾ Fiskeriräkningen för 1990 resp. 1985, SCB

Tabell 3. Antalet fiskare den 1 januari 1990 fördelade på län

Län.	Yrkesfiskare		Binäringsfiskare	Summa fiskare
	Fr90	Fr85		
Saltvattenfiskare	3 007	(3 620)	466	3 473
Stockholms	111	(143)	34	145
Uppsala	35	(51)	8	43
Södermanlands	32	(67)	5	37
Östergötlands	61	(114)	38	99
Kalmar	286	(328)	62	348
Gotlands	147	(171)	46	193
Blekinge	357	(437)	39	396
Kristianstads	214	(231)	20	234
Malmöhus	162	(222)	30	192
Hallands	227	(274)	6	233
Göteborgs o. Bohus	1 145	(1 306)	80	1 225
Gävleborgs	70	(73)	12	82
Västernorrlands	41	(58)	39	80
Västerbottens	26	(40)	24	50
Norrbottens	89	(98)	23	112
Övriga län	4	(7)	–	4

(Källa: SCB, Fiskeriräkningen 1 januari 1990)

Åldersfördelning

Yrkesfiskarna på västkusten har den lägsta medelåldern, 39 år, och en relativt hög andel fiskare i åldern 20–34 år. Medelåldern bland fiskarna på syd- och ostkusten är över 40 år med tyngdpunkt i intervallet 35–49 år. Under 1980-talet har en föryngring skett, särskilt bland västkust- och insjöfiskare.

Omkring hälften av samtliga yrkesfiskare i saltsjöfisket är trålfiskare. I Hallands och Göteborgs och Bohus län är andelen trålfiskare över tre fjärdedelar. Nedgången i antalet yrkesfiskare i saltvatten är betydligt mindre för gruppen trålfiskare än för övriga yrkesfiskare. Se tabell 4.

Tabell 4. Antal yrkesfiskare efter fiskeinriktning 1990 och 1985

Län m.m.	Trålfiskare		Övriga yrkesfiskare		Summa yrkesfiskare	
	1990	1985	1990	1985	1990	1985
Saltvattenfiskare						
Göteborg o Bohus	863	929	282	377	1 145	1 306
Hallands	186	216	41	58	227	274
Blekinge	111	163	246	274	357	437
Kristianstads	102	101	112	130	214	231
Gotlands	49	64	98	107	147	171
Övriga län	132	164	785	1 037	917	1 201
Summa	1 443	1 637	1 564	1 983	3 007	3 620

(Källa: SCB, Fiskeriräkningen den 1 januari 1990)

Tabell 5. Andel trålfiskare av yrkesfiskarna 1990

Län	Andel trålfiskare, procent
1. Hallands	82
2. Göteborgs och Bohus	75
3. Kristianstads	48
4. Gotlands	33
5. Blekinge	31

(Källa: SCB, Fiskeriräkningen den 1 januari 1990)

8.2.3 Insjöfiskarna

Antal och geografisk fördelning

Antalet fiskare i sötvatten uppgick 1990 till totalt 350, varav nästan en tredjedel var binäringsfiskare. Av det totala antalet sötvattensfiskare återfinns ca 70 % i de stora sjöarna. Av yrkesfiskarna var mer än 80 % verksamma i de stora sjöarna och då främst i Vänern (tabell 6).

Tabell 6. Antal yrkesfiskare i sötvatten 1990

Sötvatten	Yrkesfiskare		Binäringsfiskare	Summa fiskare
	Fr90	Fr85		
Vänern	85	(83)	12	97
Vättern	21	(29)	3	24
Mälaren	58	(52)	9	67
Hjälmaren	38	(42)	17	55
Övriga sötv.	41	(42)	66	107
Summa fiskare	243	(248)	107	350

(Källa: SCB, Fiskeriräkningen den 1 januari 1990)

Medelåldern för yrkesfiskare i sötvatten är högre än för saltsjöfiskare, men har sjunkit påtagligt under 1980-talet. Medelåldern 1990 var 44 år med en tyngdpunkt i intervallet 35–49 år, men många insjöfiskare var också i åldern 50–64 år.

8.3 Fritidsfiskarna

Fiskeriverket och SCB genomförde 1990 en utredning om fritidsfisket i Sverige. Utredningen omfattar fritidsfiskets båda grenar, dvs. både *sportfiske* och *husbehovsfiske*. Sportfiske definieras som ett fiske med handredskap och endast för det egna hushållet, medan husbehovsfiske definieras som ett fiske som främst bedrivs med andra redskap är handredskap och huvudsakligen för det egna hushållet.

Fritidsfiskets omfattning

Fritidsfiskets totala omfattning enligt Fritidsfiske -90 har varit stabilt under 1970- och 1980-talen. En jämförelse med en liknande undersökning som genomfördes av 1973 års fiskevattenutredning visar att handredskapsfisket då var ungefär lika omfattande som i dag medan däremot fisket med enbart andra redskap ökat från 75 000 till 280 000 fiskare.

Ca 2,8 miljoner av Sveriges innevånare mellan 18 och 74 år är intresserade av fritidsfiske. Intresset är störst i de norra delarna av landet. Ca 2,2 miljoner hade fiskat någon gång under det senaste året. Drygt 360 000 hade fiskat mer än 20 gånger på ett år. Den största gruppen av de som fiskar (1,2 miljoner) gör det en till fem gånger per år.

Fisket i sötvatten dominerar klart i jämförelse med fisket i havet. Drygt en miljon fritidsfiskare har fångat sin fisk enbart i sötvatten mot drygt 600 000 enbart i saltvatten.

Ca 1,1 miljoner personer använder fritidshus som utgångspunkt för sitt fiske. Drygt 600 000 *turistfiskade*, dvs. idkar ett fiske som kräver att man är borta från hemmet eller fritidshuset och övernattar minst en natt. Hela 990 000 personer har själva eller genom någon i hushållet tillgång till markområde med tillhörande fiskerätt.

Ca 1,4 miljoner fiskare använder enbart handredskap och ca 280 000 enbart andra redskap. Av de ca 580 000 som fångade laxartad fisk använder ca 400 000 enbart handredskap.

9.1 Inledning

Yrkesfisket i Sverige är helt beroende av fartyg, både för att komma till fiskeplatser och för att bedriva fisket. Fiskeflottan återspeglar till stor del fiskets struktur. I detta kapitel skall de olika fartygstyperna längs kusterna, till havs eller i insjöarna beskrivas.

9.1.1 Fartyg och redskap för havsfiske

Moderna fiskefartyg kan delas in i följande huvudgrupper:

– *Kust- och kortdistansfartyg* omfattar fartyg på 60–600 bruttoregister-ton (BRT) och inkluderar snörpvadsfartyg, snurrevadsfartyg, räktrålare, silltrålare och fisktrålare. Stora delar av den svenska fiskeflottan tillhör denna grupp av fartyg.

– *Kombinationsfartyg*, som är moderna fartyg som inte sällan fryser en del av fisken ombord och/eller förvarar fångsten i kyltankar. De är på 400–1 200 BRT, är 45–80 meter långa och har maskiner på 700–2 000 hästkrafter (EHK). Till denna grupp kan de största svenska fiskefartygen på upp till 700 BRT hänföras. Dessa fartyg saknar frysmöjligheter, men är oftast utrustade med kyltankar. De fiskar både med trål och ringnot.

Till detta kommer tre typer av fartyg som ingår i den svenska fiskeflottan:

– *Distanstrålare/fabriksfartyg* är stora långdistansfartyg på 2 800–3 000 BRT för världsomspännande havsfiske. Det är fiskenationer som Japan och Ryssland som satsar ett sådant fiske.

– *Moderfartyg*, som fungerar som beredningsfabrik och förrådsfartyg för en flotta på 10–40 mindre trålare och transportfartyg.

– *Frysfartyg*, dvs. fartyg som fryser hel fisk ombord.

De viktigaste redskapen framgår av följande uppställning

– Trål kan dras av en eller två fiskebåtar, vilket kan vara flyttrål som används pelagiskt och kan ställas in på önskat fiskedjup eller bottentrål som

– Drivgarn är en räkka flytande garn som sätts i öppen sjö för fångst av pelagiska fiskar som sill, makrill och lax. Garnen sätts ut i en länk som kan vara åtskilliga kilometer lång.

– Ringnot är det största redskapet. Vid fiske efter sill eller makrill använder man vadar som är över 6500 m långa och över 160 m djupa.

9.1.2 Fartyg och redskap för kustfiske

Kustfiskeflottan består till betydande del av fartyg som främst är lämpade för ett kustnära fiske, men någon strikt gräns mellan havs- och kustfiskeflottorna

finns inte. De vanligaste fartygen i kustfisket är plastbåtar i storleksordningen 4–10 meter med motorer på ca 30–100 EHK. Träbåtar förekommer också (vanligen 4–8 m, 20–30 EHK) liksom ett antal stålfartyg som i allmänhet är större (> 10 m, > 100 EHK).

9.1.3 Fartyg och redskap för insjöfiske

Insjöfiskeflottan består till 80 % av fartyg på upp till 8 meters längd. Några exempel på fartyg som kan användas för insjöfiske:

– Stålbåt på 35 fot (10,6 x 3,7 m), har lastrum för ett hundratal fisklådor och skans för 2–4 man. Utrustad för garn eller krokfiske. Motor på 130 EHK.

– Båt på 30 fot (8,9 x 3 m) för nätfiske eller lättare trålfiske. Plats för två kojor och lastrum på 2,5 m³.

– Båt på 6,6 x 2,2 m med plats för två kojor. Motor på ca 30 EHK.

Insjöfiske använder huvudsakligen tre olika typer av redskap:

– *Insjärningsredskap* som nät/garn för främst fångst av gös, gädda, abborre, sik och siklöja. Insjärningsredskap används hela året om.

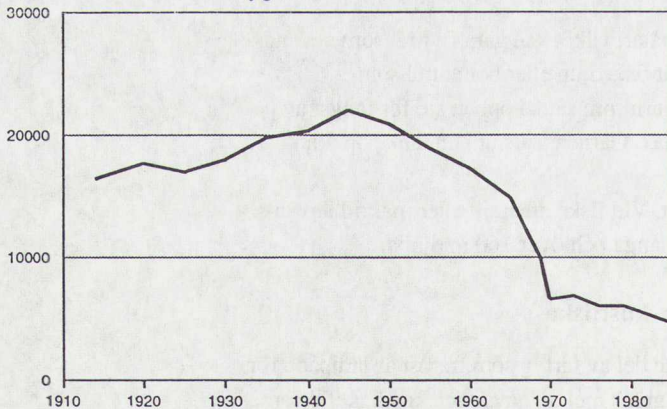
– *Instängningsredskap* som ryssjor och bottengarn även burar, mjärdar och tinor. Ryssjor används på relativt grunt vatten och är väl lämpade för ål och gädda.

– *Krokredskap* medför de lägsta investeringarna, men är det mest arbetskrävande systemet. Vintertid förekommer saxfiske på gädda.

9.2 Den svenska fiskeflottan

Den svenska fiskeflottans utveckling illustreras i figur 1. Perioden avser 1914–1985. Redovisningsprinciperna har ändrats något under denna tid. Det kan dock generellt konstateras att en minskning av antalet fartyg har pågått successivt sedan mitten av 1950-talet. Då inleddes också en utveckling mot allt större fartyg, starkare motorer och modernare utrustning.

Figur 1. Antal fiskefartyg 1914–1985



(Källa: SCB, Fiske 1987 – En översikt)

Det totala antalet fartyg var enligt 1990 års fiskeriräkning 4 358. Av dessa var 2 725 fartyg under 8 meter, vilket motsvarar 63 % av det totala antalet fiskefartyg. Efter 1990 omfattar SCB:s fartygsregister enbart fartyg om minst 8 meter. Detta innebär att för mer än hälften av fiskefartygen saknas aktuella uppgifter än de från 1990 års fiskeriräkning.

Av fiskebåtarna var 1 438 eller 53% hemmahörande på västkusten. Fördelningen på kuststräckor resp. insjövattnen av båtar under 8 meter 1990 redovisas i följande tabell.

Tabell 1. Fartyg < 8 meter fördelade på kuststräckor och sjöar 1990

Kuststräcka m.m	Antal fartyg < 8 meter
Saltvatten	2 550
Västkusten	1 438
Sydkusten	527
Ostkusten	585
Sötvatten	175
Vänern	70
Vättern	22
Mälaren	37
Hjälmaren	27
Övr. sötvatten	19
Summa fiskefartyg	2 725

(Källa: SCB, Fiskeriräkningen den 1 januari 1990)

Totala antalet registrerade fiskefartyg med en längd av minst 8 meter uppgick den 31 december 1992 till 1 835. Av dessa var 548 längre än 12 meter. Fiskefartygen över 8 meter är jämnare fördelade mellan kuststräckorna än fiskebåtar under 8 meter. På hela ostkusten finns 713 större fartyg medan det på västkusten finns 657. Till detta kommer 407 större fartyg på sydkusten och 64 i sötvatten. Se tabell 2.

Tabell 2. Antal fartyg \geq 8 meter fördelade på kuststräckor och sjöar 1992

Kuststräcka m.m	Antal fartyg \geq 8 meter
Saltvatten	1 771
Västkusten	657
Sydkusten	401
Ostkusten syd	486
Ostkusten nord	227
Sötvatten	64
Vänern	41
Vättern	10
Mälaren	8
Hjälmaren	1
Övr. sötvatten	4
Summa fiskefartyg	1 835

(Källa: SCB J51 SM 9301)

Den sammanlagda motorstyrka var ca 380 000 EHK och sammanlagda bruttonnaget uppgick till drygt 52 000 BRT för fartyg med en längd över 8 meter.

Tonnage och maskinstyrka fördelar sig på kuststräckor enligt nedanstående tabell. SOU 1993:103

Tabell 3. Bruttoton och maskinstyrka fördelad procentuellt per kuststräcka

Kuststräcka	Andel BRT %	Andel maskinstyrka %
Västkusten	66	56
Sydkusten	18	19
Ostkusten	16	25

(Källa: SCB, J 51 SM 9301)

9.2.2 Fiskeflottans sammansättning

Den svenska licensierade flottan bestod i september 1993 av 439 skepp (fartyg om 12x4 meter och över) och 1 230 båtar. Fiskeriverket har utifrån Svensk Fisks statistik gjort en uppskattning av hur flottan fördelar sig efter typ av fiske enligt följande.

Tabell 4. Fiskeflottan efter fiskeinriktning (sept. 1993)

Sillfiskare	227 fartyg	(168 skepp, 59 båtar)
Fiskfiskare	234	(45 skepp, 189 båtar)
Kombifiskare	138	(44 skepp, 94 båtar)
Räkfiskare	202	(83 skepp, 119 båtar)
Övrigfiskare	868	(99 skepp, 769 båtar)
	1 669 fartyg	

Torskfiskare, som ingår i grupperna fiskfiskare, kombifiskare och övrigfiskare, uppskattas till ca 130 skepp och 210 båtar.

Fördelningen ovan är en skattning som bör kunna ge en fingervisning om antal fartyg och storlek (skepp/båt) i fiskeflottorna inom olika fisken.

9.3 Fiskeflottan i saltvatten

Antalet fiskefartyg över 8 meter i saltvatten uppgick till 1 771 år 1992. De redovisas i tabell 5. Enligt 1990 års uppgifter var antalet sådana fartyg 1 835 (se tabell 2 ovan). Många av fiskefartyg över 8 meter används i ett kustnära fiske (se vidare avsnitt 9.4).

Tabell 5. Fiskefartyg > 8 m i saltvatten 1992

Längd	Antal fartyg
Fartyg 8–12 m	1 225
Fartyg 12 –	546
Summa	1 771

(Källa: SCB, J51 SM9301)

Här skall först göras en karaktäristik av de fiskefartyg som är mellan 8 och 12 meter, därefter beskrivs de svenska fiskeskeppen, dvs fartygen över 12 meter.

Fiskefartyg mellan 8 och 12 meter

Fiskefartyg mellan 8 och 12 meter i saltvatten fördelade sig den 31 december 1992 på kuststräckorna enligt tabell 6.

Tabell 6. Fiskefartyg 8 -12 meter i saltvatten efter kuststräckor 1992

Kuststräcka	Antal fartyg,
Västkusten	354
Sydskusten	300
Ostkusten syd	392
Ostkusten norr	179
Hela riket	1 225

(Källa: SCB, J51 SM9301)

År 1990 var *medelåldern* för fartygen i storleksklassen 8–12 meter (medianvärde) ca 10 år för alla kuststräckor utom för södra ostkusten där medelåldern var ca 16 år. Det skall dock noteras att på södra ostkusten har en kraftig förnyring skett sedan 1985; medelåldern har sjunkit från 22 år till 16 år. Övriga kuststräckor uppvisar en något högre medelålder år 1990 jämfört med 1985. Se tabell 7. Uppgifter om fartygsålder saknas för 1992.

Tabell 7. Fiskefartyg 8–12 meter, fartygens medelålder (medianvärde) 1990 och 1985

Kuststräcka	Antal fartyg	Medelålder	
		1990	1985
Västkusten	281	10	8
Sydskusten	264	11	9
Ostkusten syd	348	16	22
Ostkusten norr	157	11	10

(Källa: SCB, Fiskeriräkningen den 1 januari 1990)

Endast 160 fartyg mellan 8–12 meter (15%) hade trålutrustning 1990. Dessa trålfartyg finns nästan uteslutande på västkusten och norra ostkusten.

De vanligaste *byggmaterialen* för fiskebåtarna är trä och plast. På södra ostkusten är de flesta båtar byggda i trä, medan plast är dominerande på västkusten.

Västkusten dominerar denna del av fiskeflottan genom det stora antalet fartyg i Göteborgs och Bohus län. Geografiskt fördelar sig fartygen 1992 enligt följande.

Län	Antal
1. Göteborgs och Bohus	311
2. Blekinge	131
3. Kalmar	130
4. Malmöhus	113
5. Norrbottens	85
6. Stockholm	80
7. Gotlands	67
8. Kristianstads	56
9. Gävleborgs	53
10. Uppsala	45
11. Hallands	43
12. Östergötlands	42
13. Västernorrlands	34
14. Södermanlands	28
15. Västerbottens	7
Hela riket 1992	1 225

(Källa: SCB, J51 SM9301)

En ökning har skett i denna del av fiskeflottan med 40 fartyg mellan 1991 och 1992. Fiskeriräkningen 1990 och 1985 redovisade 1 103 resp. 1 286 fartyg i den storleksklassen. Totalt innebär det alltså att en minskning skett med 61 fartyg mellan 1985 och 1992. Se tabell 9.

Tabell 9. Antal fiskefartyg 8-12 meter 1985-1992

	Antal fartyg 8-12 meter
1992	1 225
1991	1 185
1990	1 103
1985	1 286

(Källa: SCB, J51 SM9301)

Fiskeskepp över 12 meter

År 1992 fanns i saltvattenflottan 546 fartyg om minst 12 meters längd, vilket kan jämföras med 529 fartyg 1991. I tabell 10 redovisas skeppen fördelade efter kuststräcka.

Tabell 10. Antal fiskefartyg \geq 12 meter fördelade på kuststräcka 1991 och 1992

Kuststräcka	1992	1991
Västkusten	303	303
Sydkusten	101	109
S Ostkusten	94	94
N Ostkusten	48	49
Summa	546	555

(Källa: SCB J 51 SM 9301)

Från 1985 till och med 1991 har en stadig ökning av antalet fiskeskepp skett. Denna trend vände dock under 1992 så att skeppen nu har minskat med 9 st i

jämförelse med 1991. Utvecklingen sedan 1985 har dock inneburit en ökning med 20 fartyg, vilket framgår av tabell 11. SOU 1993:103

Tabell 11. Antal fiskefartyg \geq 12 meter 1985-1992

	Antal skepp
1992	546
1991	555
1990	529
1985	526

(Källa: SCB J 51 SM 9301)

Den största delen av skeppsflottan (eller 46%) finns i Göteborgs och Bohus län. Totalt finns mer än hälften (55%) av skeppsflottan på västkusten och knappt 20% på sydkusten. De 546 skeppen fördelas på följande län enligt följande.

Tabell 12. Fiskefartyg \geq 12 meter länsvis fördelade 1992

Län	Antal
1. Göteborgs och Bohus län	253
2. Blekinge	54
3. Hallands	50
4. Kalmar	34
5. Kristianstads	32
6. Norrbottens	29
7. Gotlands	29
8. Malmöhus	15
9. Stockholms	14
10. Gävleborgs	13
11. Södermanlands	10
12. Västernorrlands	6
13. Östergötlands	6
14. Uppsala	1
Hela riket	546

(Källa: SCB J 51 SM 9301)

Skeppen har betydligt högre *medelålder* än fartygen mellan 8 och 12 meter enligt fiskeriräkningen 1990. En förnygring av flottan har skett i de flesta distrikt sedan 1985. Det finns dock områden där medelåldern är relativt hög. Detta gäller främst norra Bohuslän.

Den modernaste skeppsflottan finns i Göteborgs- och Sölvesborgsdistrikten med en medelålder på 20 år. På övriga västkusten och sydkusten, liksom på södra ostkusten, är medelåldern ca 30 år. Norra ostkusten har en ung skeppsflotta med en medelålder på 12 år. Se tabell 13.

Tabell 13. Fiskeskeppens medelålder (medianvärde)

Kuststräcka	Antal skepp	Medelålder	
		1990	1985
Västkusten	285	28	29
Sydkusten	114	28	34
S Ostkusten	86	31	32
N Ostkusten	44	12	8

(SCB, Fiskeriräkningen den 1 januari 1990)

Av skeppen har 432 eller ca 80 % *tråltrustning*. Detta kan jämföras med fartygen i storleksordningen 8–12 meter, som har tråltrustning till 15 %. Av västkustens skepp har mer än 90 % tråltrustning. På sydkusten är motsvarande siffra ca 70 %, på södra ostkusten ca 65 % och på norra ostkusten ca 80 %.

De flesta fiskeskeppen är byggda i trä. På de flesta kuststräckor, utom norra ostkusten, har ca 60 % av fartygen trä som byggmaterial och 40 % stål. På norra ostkusten med en ung skeppsflotta är stål det dominerande byggmaterialet. Uppgifterna om tråltrustning och byggmaterial härrör sig från 1990 års fiskeriräkning.

9.4 Kustfiskeflottan

9.4.1 Inledning

Utredningen har bearbetat Fiskeriverkets fångststatistik i ett försök att beskriva den flotta som bedriver ett kustnära fiske. En exakt gränsdragning mellan kust- och havsfisket är svår att göra, inte minst i den officiella statistiken. Eftersom ett kustfiske är en småskalig verksamhet och många yrkesmässiga utövare hittills saknat yrkesfiskelicens blir mörkertalet stort. Utredningen betecknar *kustfartyg* som de fartyg som främst är lämpade för ett kustnära fiske.

De avgränsningar som har gjorts i bearbetningen av fångststatistiken innebär i princip att baslinjen får markera gräns för kust- resp. utsjöfisket. I praktiken utgör inte baslinjen en gräns för utövandet av fisket längs kusterna. Med undantag för ålfisket har kustfisket skiftande förutsättningar och traditioner efter olika kuststräckor, vilket gör det svårt att beskriva kustfisket som en och samma företeelse överallt i Sverige. Den följande presentationen av kustfiskeflottan bör därför läsas som en grov beskrivning av de inblandade fartygen.

Följande avgränsning har gjorts i fångststatistiken:

- Baslinjen (den tänkta linjen som dras mellan de yttersta skären) är avgränsningen mellan hav och kust.
- All fångst innanför baslinjen, räkor undantagna, från fartyg mindre än 12 meter förs till kustfisket oavsett redskap. (Räkor räknas i detta sammanhang som havsfiske.) All fångst innanför baslinjen av sik, siklöja, ål, gös, gädda, abborre och öring förs till kustfisket oavsett fartygets storlek.
- Snörpvadfisket förs till kustfisket.
- Burfångad havskräfta förs till kustfisket.
- Allt fiske i Bottenviken bedöms som kustfiske.

Den beskrivning av fiskeflottan i kustfisket, som görs i detta avsnitt, syftar till att visa vilken omfattning och inriktning ett kustnära fiske har.

I tabell 14 redovisas antalet fartyg som bedrivit kustfiske under 1992 fördelade efter fartygstyp och havsområde.

Typ av fartyg	Skagerrak	Kattegatt	Östersjön syd ¹⁾	Östersjön nord ²⁾	Bottenviken	Summa
Båtar	211	73	391	120	90	885
Skepp	7	1	2	—	23	33
Summa	218	74	393	120	113	918

¹⁾ Fr.o.m subdivision 23 t.o.m. 29 S (till breddgraden 59 ° 30)

²⁾ Östersjön nord avser Bottenhavet, dvs norr om 5° 30. Bottenviken ingår inte utan redovisas separat.

Av tabellen framgår att mer än 40 % av det totala antalet fartyg i kustfisket finns i södra Östersjön, dvs 393 fartyg. Även i Skagerrak/Kattegatt finns en stor kustfiskeflotta på 292 fartyg. Kustfisket bedrivs främst med mindre fartyg. Det bör dock noteras att en femtedel av fartygen i Bottenviken är skepp samt att ca 7 skepp deltagit i kustfisket i Skagerrak. Skeppen har främst bedrivit snörpvadsfiske efter sill och skarpsill. Fångsterna i detta fiske är avsevärt större än i båtarnas mer småskaliga fiske.

Båtar (fartyg 12 x 4 meter) är framför allt byggda i plast, men det finns även ett stort antal träbåtar.

Mellan olika kustområden finns vissa skillnader. I södra Östersjön, med flest antal kustfiskebåtar, är det en liten övervikt för trä som byggmaterial. För övriga områden dominerar plastbåtar.

Kustfiskebåtarna i *plast* har en medelålder av mellan 7 och 13 år. Detta kan jämföras med medelåldern i den totala svenska båtflottan (dvs fartyg < 12 m) som 1992 var 22 år.

Plastbåtarnas motorstyrka varierar i princip efter båtstorlek mellan 30–270 EHK.

Medelålderna för kustfiskebåtar i *trä* varierar mellan 16 och 40 år, vilket är avsevärt mycket högre än för kustfiskebåtar i plast. De yngsta träbåtarna är de mellan 4–8 meter; byggår 1961–1974. Den genomsnittliga motorstyrkan för träbåtar i kustfisket varierar mellan 20 och 180 EHK.

Kustfiskebåtarna i *stål* är nästan uteslutande längre än 8 meter. Medelåldern för stålbåtar i kustfisket skiftar mellan 9 och 13 år. I södra Östersjön finns dock några enstaka båtar om 4–8 meter i stål och med en motorstyrka på 70 EHK. I norra Östersjön och Bottenviken är de flesta stålbåtarna längre än 10 meter.

De nyaste båtarna i stål finns i Skagerrak och Kattegatt. De är i genomsnitt byggda 1982/83 och är över 10 meter. De kraftigaste motorerna finns på stålbåtar på 8–10 meter i Bottenviken (200 EHK).

Tidigare har nämnts att skeppen i kustfisket är få. Under 1992 har 7 skepp deltagit i kustfisket i Skagerrak och 23 skepp i Bottenviken.

9.5 Insjöfiskeflottan

Av det totala antalet fiskefartyg år 1990 var 229 (5 %) fartyg i insjövatten. Fördelningen av fartygen i storlek och efter insjövatten redovisas i tabell 15.

Tabell 15. Fiskefartyg i insjövattnen, 1990

Insjövattnen	Längd i meter			Summa
	-8	8-12	12-	
Vänern	70	32	1	103
Vättern	22	11	-	33
Mälaren	37	7	-	44
Hjälmaren	27	-	-	27
Övr.	19	3	-	22
Summa	175	53	1	229

(Källa: SCB Fiskeriräkningen 1990)

Av tabellen framgår att insjöflottan till nästan 80 % består av fartyg kortare än 8 meters längd. Av insjöfartygen är 175 fartyg under 8 meter, 53 fartyg mellan 8-12 meter samt 1 skepp. I de större storleksklasserna är antalet fartyg i stort sett oförändrat jämfört med 1985, för de minsta fartygen finns inga jämförbara siffror.

Nästan hälften av fiskefartygen finns i Vänern.

De senaste uppgifterna om antalet fiskefartyg i insjövattnen är SCB:s redovisning den 31 december 1992. Enligt den finns 62 fartyg om 8-12 meter och 2 skepp.

Fartygens fördelning framgår av tabell 16 (under 8 meter finns inte redovisade).

Tabell 16. Fiskefartyg i insjövattnen, 1992

Insjövattnen	Längd i meter		Summa
	8-12	12-	
Vänern	39	2	41
Vättern	10	-	10
Mälaren	8	-	8
Hjälmaren	1	-	1
Övr.	4	-	4
Summa 1992	62	2	64
Summa 1991	63	2	65

(Källa: SCB J 51 SM 9301)

Utvecklingen från tidpunkten vid fiskeriräkningen 1985 till 31 december 1992 är följande beträffande båtar i storleken 8-12 meter:

Tabell 17. Antal fiskebåtar 8-12 meter 1992-1985

	Antal båtar 8-12 m
1992	62
1991	63
1990	53
1985	55

(Källa: SCB J 51 SM 9301)

Båtar i denna storleksklass (8-12 m) har ökat med 7 fartyg under perioden 1985-1992. Av SCB:s statistik framgår att 9 fartyg har tillkommit mellan 1990 och 1992.

Medelåldern (medianvärde) för insjöfartyg i storleksklass 8–12 meter är 10 år. Endast 8 av dessa 53 fartyg har trålutrustning. Fartygen är vanligtvis byggda i stål.

9.6 Fiskefartygens värde

Genom Sjöassuradörernas Förening och dess medlemmar har följande uppgifter om fiskefartygens värde tagits fram. I Sjöassuradörerna ingår försäkringsbolag som bl.a. försäkrar fiskefartyg exempelvis Skandia, Trygg Hansa, Länsförsäkringar, Folksam och Bohusläns Sjöförsäkringsförening. Bland de bolag som står utanför föreningen och som har en del fartyg försäkrade kan nämnas Atlantica och lokala bolag.

Totalt antal försäkrade fiskefartyg per den 1 januari 1993 hos medlemmarna i Sjöassuradörerna var ca 1 300 fartyg, varav 540 var träfartyg, 245 stålfartyg och resterande 515 plastfartyg.

Fartygen var försäkrade för ca 1 370 miljoner kronor, varav träfartygen svarade för ett försäkringsvärde på 225 miljoner kronor, stålfartyg för 975 miljoner kronor och plastfartyg för 170 miljoner kronor.

Enligt 1990 års fiskeriräkning är det vanligaste byggmaterialen för fartyg i storleksklassen 8–12 meter trä och plast. 41 % av dessa fartyg är byggda i trä och 30 % är byggda i plats. De flesta fiskefartyg som är 12 meter eller längre är byggda av trä. 60 % har trä som byggmaterial medan 36 % är byggda av stål.

Tabell 18. Fartygens (≥ 8 m) fördelning efter byggmaterial och kuststräcka resp. vissa insjöar

Kuststräcka	Stål	Trä	Plast	Övrig	Totalt
Västkusten	119	272	165	10	566
Sydskusten	66	189	116	7	378
Ostkusten S	69	227	92	46	434
Ostkusten N	46	72	78	5	201
Vänern	25	1	6	1	33
Vättern	5	4	2	–	11
Mälaren	2	1	4	–	7
Hjälmaren	–	–	–	–	–
Övr sötvatten	–	1	2	–	3
Hela riket	332	767	465	69	1 633

(Källa: SCB Fiskeriräkningen 1990)

Om det genomsnittliga försäkringsvärdet fördelas på fartyg enligt fiskeriräkningen 1990 kan ett samlat värde på den svenska fiskeflottan beräknas enligt tabell 19.

Tabell 19. Uppskattat värde av den svenska fiskeflottan \geq 8 meter

SOU 1993:103

Material	Antal	Ca-värde	Total uppskattning
Stål	332	3,900 mkr	1 294,8 mkr
Trä	767	0,416 mkr	319,1 mkr
Plast	465	0,330 mkr	153,5 mkr
Övrigt	69		
Summa ca	1 633		1 767,4 mkr

Detta räkneexempel ge en grov uppskattning av de svenska fiskefartygens värde (fartyg \geq 8 m) till ca 1,8 miljarder kronor.

I denna sammanställning har alltså beaktats ca 1 600 fiskefartyg av totalt 4 358 st enligt 1990 års fiskeriräkning. Resterande ca 2 700 fartyg är under 8 meter och dessa finns inte angivna i den offentliga statistiken efter byggmaterial. Värdet av dessa är inte uppskattat.

9.7 Fartygsutvecklingen på fiskets område

Den svenska fiskeflottan består idag av ca 440 licensierade fiskeskepp och över 1 200 fiskebåtar. Antalet fiskeskepp har minskat i synnerhet under senare år. Medelåldern på fiskeskeppen är ca 28 år. Fiskebåtarna har lägre medelålder även om spridningen är stor.

Byggmaterial

Ser man utvecklingen från andra världskriget, då samtliga fiskefartyg byggdes i trä, bröts denna trend omkring 1960. Stålfiskefartyg började byggas i Sverige eller importerades från grannländerna samt dåvarande Östtyskland. Storleken på dessa fartyg var mellan 25 och 30 meter med motorer på 300-500 EHK. År 1967 byggdes det sista större träfiskefartyget i Sverige. Fiskebåtarna byggdes såväl i trä som plast och stål.

Under 1960-talet växte fiskeflottan snabbt. Svenskt fiske stod på topp ifråga om ilandförda fångster, nya typer av fiske och fartyg infördes bl.a. i ringnotsfisket. I Nordsjön, som ännu var fritt, togs stora fångster av sill, makrill och annan fisk. I slutet av 1960-talet blev överfiskningen ett faktum. Det svenska fisket kom i kris och under åren 1969 till 1971 såldes en stor del av det toppmoderna tonnaget till utlandet, i synnerhet till Danmark.

Under slutet av 1970-talet, när fisket åter blev bättre, köptes många fartyg tillbaka till Sverige. Särskilt populära blev de stålfartyg som byggts i långa serier i Östtyskland; 30-33 meter långa med motorer på 700-1 000 EHK.

Från mitten av 1980-talet kom nybyggnation igång av såväl större som mindre fartyg. Nya fartyg för trålfiske byggdes som häcktrålare, dvs trålen sätts ut och tas in över aktern. Dessutom byggdes ett antal fartyg på omkring 40 meter långa med utrustning för både trål- och ringnotsfiske. De större fartygen har huvudmotorer på 1 500-2 500 EHK, mycket kraftiga winschar, sidopropellrar både för och akter. I en del av dessa fartyg har lastrummen delats in i tankar, där fångsten förvaras i nedkyllt havsvatten. Detta har inneburit en stor rationalisering i förhållande till förvaring av fisk isad i lådor. I

Modernisering av fartyg

Modernisering av äldre fartyg, byggda på 1960- och 70-talet, har skett genom ombyggnad ofta med ny styrhytt, mäss, pentry, duschar, toaletter osv. Komforten ombord har förbättrats väsentligt. I nya fartyg byggs hytter för 1–2 man istället för den traditionella skansen. Även vid ombyggnad av äldre fartyg bygger man in hytter.

I lastrummen har arbetet underlättats genom installation av nedläggnings-system. De tunga momenten med lådor och is, när fångsten tas om hand, har eliminerats. Containers, som rymmer 800 kg fisk plus is och vatten, har kommit på 1990-talet. På arbetsdäck har installerats rens- och sorteringsmaskiner med bandtransport av fisken emellan de olika arbetsmomenten.

Arbetet på däck har också rationaliserats genom installation av trålrummor för intagning av trålen, ett arbete som tidigare krävde många man när stora trålar skulle tas ombord. Vidare har olika typer av winschar underlättat intagning av sveplinor m.m. Trållarnas storlek har under senare år ökat enormt. Många fartyg pumpar in fisken direkt från trålens lyftstrut.

Vid lossning av fisk används hydraulkranar, dessa används även för andra tunga lyft ombord. Med hjälp av vacumpumpar kan fisk flyttas från lastrum upp på däck och över till kaj.

Elektronisk utrustning

Under de senaste tio åren har elektroniken ombord ökat mycket snabbt. Det är elektronik som fiskletningsinstrument, sändare från trålen upp till fartyget med uppgifter om trålens höjd och bredd, temperatur i vattnet osv. Positionsbestämning har blivit mera exakt med hjälp av satellitsändare (GPS). Elektroniska sjökort och skrivare som plottrar in varje tråldrag är vanliga ombord. Kommunikationsapparater som fax och data underlättar kontakten med land.

Administrative Matters

Modestly, a 10% increase in the number of students enrolled in the University of California, San Diego, was achieved in 1982-83. This increase was due to a combination of factors, including the expansion of the undergraduate program and the growth of the graduate program.

The University of California, San Diego, is committed to the highest standards of academic excellence. This commitment is reflected in the University's policies and procedures, which are designed to ensure that all students receive a high-quality education.

The University of California, San Diego, is also committed to the highest standards of financial responsibility. This commitment is reflected in the University's policies and procedures, which are designed to ensure that all financial resources are used in the most effective and efficient manner possible.

The University of California, San Diego, is committed to the highest standards of environmental responsibility. This commitment is reflected in the University's policies and procedures, which are designed to ensure that all environmental resources are used in the most effective and efficient manner possible.

Electronic Computing

The University of California, San Diego, has a long and distinguished history of leadership in the field of electronic computing. This leadership is reflected in the University's policies and procedures, which are designed to ensure that all electronic computing resources are used in the most effective and efficient manner possible.

The University of California, San Diego, is committed to the highest standards of electronic computing excellence. This commitment is reflected in the University's policies and procedures, which are designed to ensure that all electronic computing resources are used in the most effective and efficient manner possible.

The University of California, San Diego, is also committed to the highest standards of electronic computing responsibility. This commitment is reflected in the University's policies and procedures, which are designed to ensure that all electronic computing resources are used in the most effective and efficient manner possible.

The University of California, San Diego, is committed to the highest standards of electronic computing innovation. This commitment is reflected in the University's policies and procedures, which are designed to ensure that all electronic computing resources are used in the most effective and efficient manner possible.

10.1 Bakgrund

Vid en genomgång av det fiske som bedrivits under ett kalenderår finns variationer i fråga om fångstområden, arter, redskap m.m. från månad till månad. Variationerna – fiskemönstret – styrs av ett flertal faktorer, främst biologiska och ekonomiska förutsättningar samt regleringar av fisket. Variationerna begränsas vidare av de fiskeresurser som står till det svenska yrkesfiskets förfogande.

* *Biologiska faktorer*

Vissa arter kan vara lämpligast att fiska med ett bestämt redskap under en bestämd tid på året och eventuellt i ett bestämt område. Beståndens storlek kan variera från år till år.

* *Ekonomiska faktorer*

Även om det rent tekniskt är möjligt att fiska en viss art kan det vara lönsamare att fiska en annan. Det kan föreligga skillnader i lönsamhet i fisket efter olika arter under olika delar av året.

* *Interna regleringar*

Yrkesfiskarna tillämpar frivilliga begränsningar av fångstansträngningen.

* *Internationella överenskommelser*

Inom Östersjökommissionen beslutas varje år om de totala fångstuttagen i Östersjön av sill, skarpsill, torsk och lax samt om eventuella förändringar i de gemensamma fiskereglerna. Varje stat tilldelas en viss resurs inom resp. zon. Därefter följer bilaterala överenskommelser om fiskeutbytet.

I norsk nordsjözon erhåller Sverige årliga kvoter av de arter som traditionellt fångats inom detta område. I EG:s nordsjözon får svenska fiskare fiske rättigheter mot att EG-fartyg får fiska i den svenska zonen i Östersjön.

För fisket i Skagerrak och Kattegatt träffas årligen internationella överenskommelser med EG och Norge.

Vid fiskestopp till följd av t.ex. uppfiskade kvoter kan alternativen vara att fiska efter andra arter/på andra områden eller att ligga vid kaj.

10.2 Den svenska fiskeflottans rörelser – generellt

För den svenska fiskeflottans rörelser över de fiskevatten, som står till förfogande, kan följande generella drag tecknas. I detta sammanhang berörs bara fiskeflottan i *saltvatten*.

De fiskefartyg som bedriver fiske i Östersjön är av mycket varierande storlek. De minsta kustfiskebåtarna, som bedriver ålfiske och fiske med fasta redskap, är ofta en- och tvåmansbåtar från 5 meters längd och uppåt. Garnfiske bedrivs yrkesmässigt med båtar som är 6 meter och längre. I det kustnära trålfisket används båtar i storleksklassen 10 meter och uppåt, där de flesta är 15–20 meter långa. Sill-, torsk- och laxfiske längre från kusten bedrivs med fartyg av samma storlek som i Skagerrak och Kattegatt (se nedan).

År 1990 fanns 1 013 fartyg med en längd större än 8 meter med hemmahamn i Östersjön, varav 240 var utrustade med trål. Totala antalet svenska fartyg är dock betydligt större i Östersjön eftersom ca 20–80 (varierande över året) västkustfartyg regelbundet bedriver fiske här.

I *norsk nordsjözon* bedrivs ett svenskt licensierat fiske med i princip 41 sillfartyg, 5 ringnotsfartyg med inriktning på sill och makrill och 69 fartyg med huvudsaklig inriktning på fiskfiske (torsk, kolja, gråsej m.m.) samt riktat fiske efter räka. Sillfisket bedrivs huvudsakligen under maj–december, makrillfisket under september–november, fiskfiske under hela året samt räkfisket under januari–april (1991). Periodangivelsema kan dock variera från år till år, bl.a. beroende på kvoternas storlek.

Det riktade fisket efter sill och makrill bedrivs med fartyg med en längd av 25–40 meter (medellängd ca 35 m) och ett bruttotonnage av 150–500 BRT (medeltonnage 300 BRT).

Fiskfiske bedrivs från mindre fartyg. Den vanligaste fartygsstorleken vid denna typ av fiske är 20–39 m (medellängd 25 m). Tonnaget varierar mellan 85 och 360 BRT (medelvärde 200 BRT).

I *EG:s nordsjözon* var de viktigaste fiskeperioderna för svenska fiskare under 1991 för makrill september–november, för sill maj–december samt för kolja och torsk maj–november.

I *Skagerrak och Kattegatt* förekommer dels fiske på kvoterade arter dels ett värdemässigt mycket betydande fiske på okvoterade arter som havskräfta. Andra viktiga okvoterade arter är ål, rödtunga, bergtunga, äkta tunga, kummel, bleka, havskatt, pigghaj, hummer, krabba m.m.

De fiskefartyg som bedriver fiske i Skagerrak och Kattegatt är av mycket varierande storlek. Det totala antalet svenska fiskefartyg i detta område är ca 2 000 (1990). De minsta kustfiskebåtarna bedriver ålfiske (5 m och längre). Garnfiske och fiske med havskräftburar bedrivs yrkesmässigt med båtar som är 6 meter och längre. Kustnära trålfiske efter fisk och kräfta använder båtar från 10 meter och uppåt.

10.3 1992 års fiske

I kapitel 7 beskrivs det svenska yrkesfiskets fångster totalt sett. Detta kompletteras i detta kapitel med fångster efter vissa arter fördelat på fångstområden med stöd av kartor. Dessa områden överensstämmer med internationella havsforskningsrådets (ICES) statistikområden som ingår i ett kvadratisk

rutnätssystem avgränsat av varje halv breddgrad och varje hel längdgrad (30 x 30 sjömil). Dessa rutor slås samman till olika fångstområden. SOU 1993:103

Fångstområdena ligger också till grund för avsnitt 10.4 där ett urval av fartyg och deras fiskemönster har följts under tre år (1988, 1991 och 1992).

Fångst av alla fiskslag

I figur 1 redovisas den svenska flottans fångst av alla fiskslag under 1992. Betydande fångster tas i södra Östersjön och Skagerrak. Det fångas även mycket fisk utefter kusterna. Svenska fiskare bedriver även fiske i Nordsjön.

Sill

I figur 2 redovisas fångst av sill för konsumtionsändamål, vilken fångas mer koncentrerat efter Sveriges kuster. Detta kan jämföras med figur 3 som innefattar fångsten av sill totalt. Upptagningsområdet är i detta fall betydligt större. I figur 3 ingår således även sill för foderändamål.

Torsk

Den för svenskt yrkesfiske så viktiga torsken fångas efter hela kusten, men med stark koncentration till södra Östersjön (figur 4).

Foderfisk

Av 1992 års fångststatistik framgår att de största mängderna som landas är foderfisk (165 000 ton varav 96 000 ton utomlands). Av figur 5 framgår fångstområdena. Efter sydkusten och västkusten tas stora fångster av foderfisk.

Lax

Av figur 6 framgår att laxen fångas mest i södra Östersjön och efter Norrlandskusten. Lax fångas även i mindre utsträckning på västkusten.

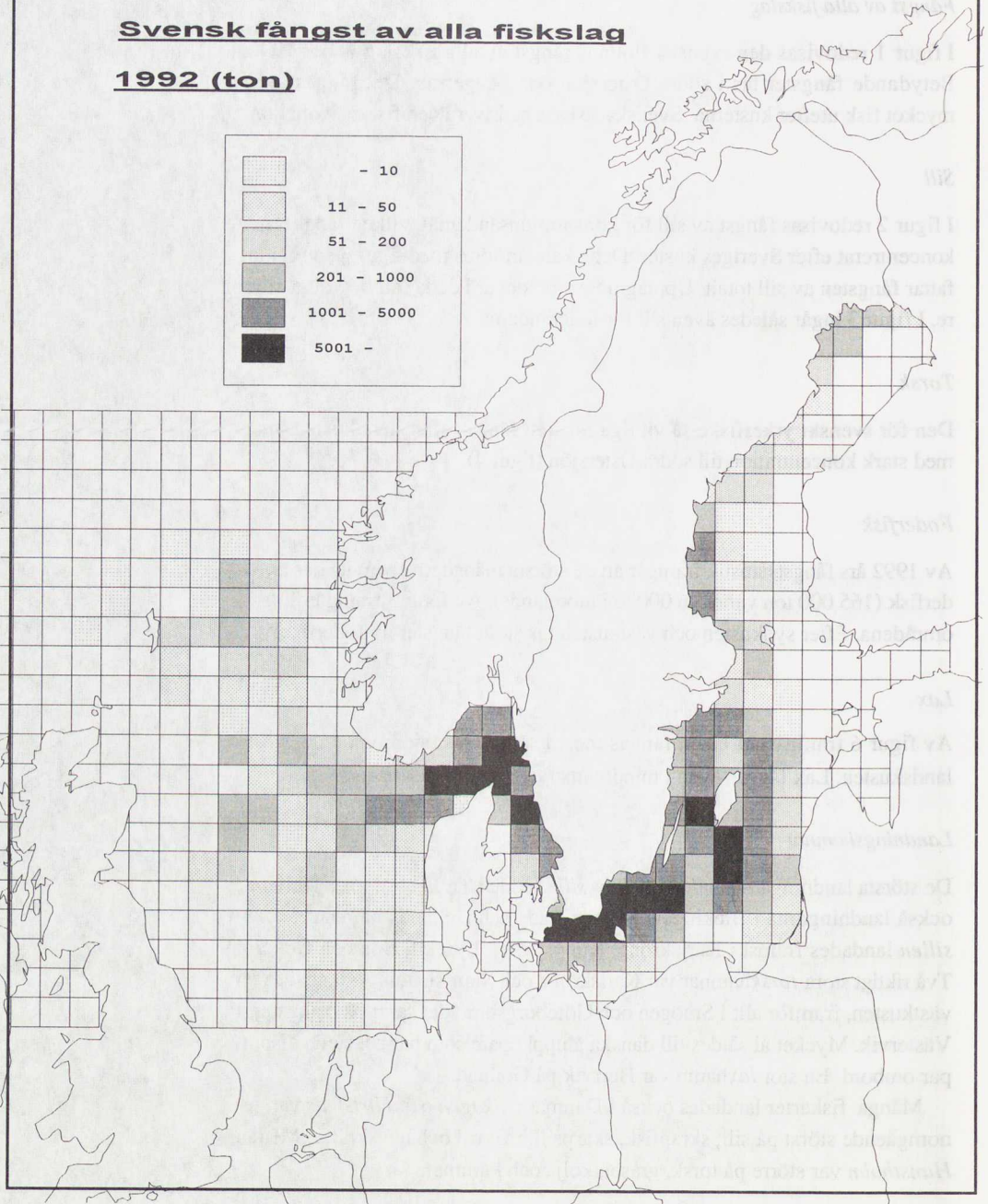
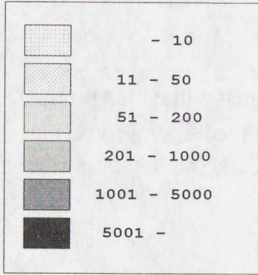
Landningshamnar

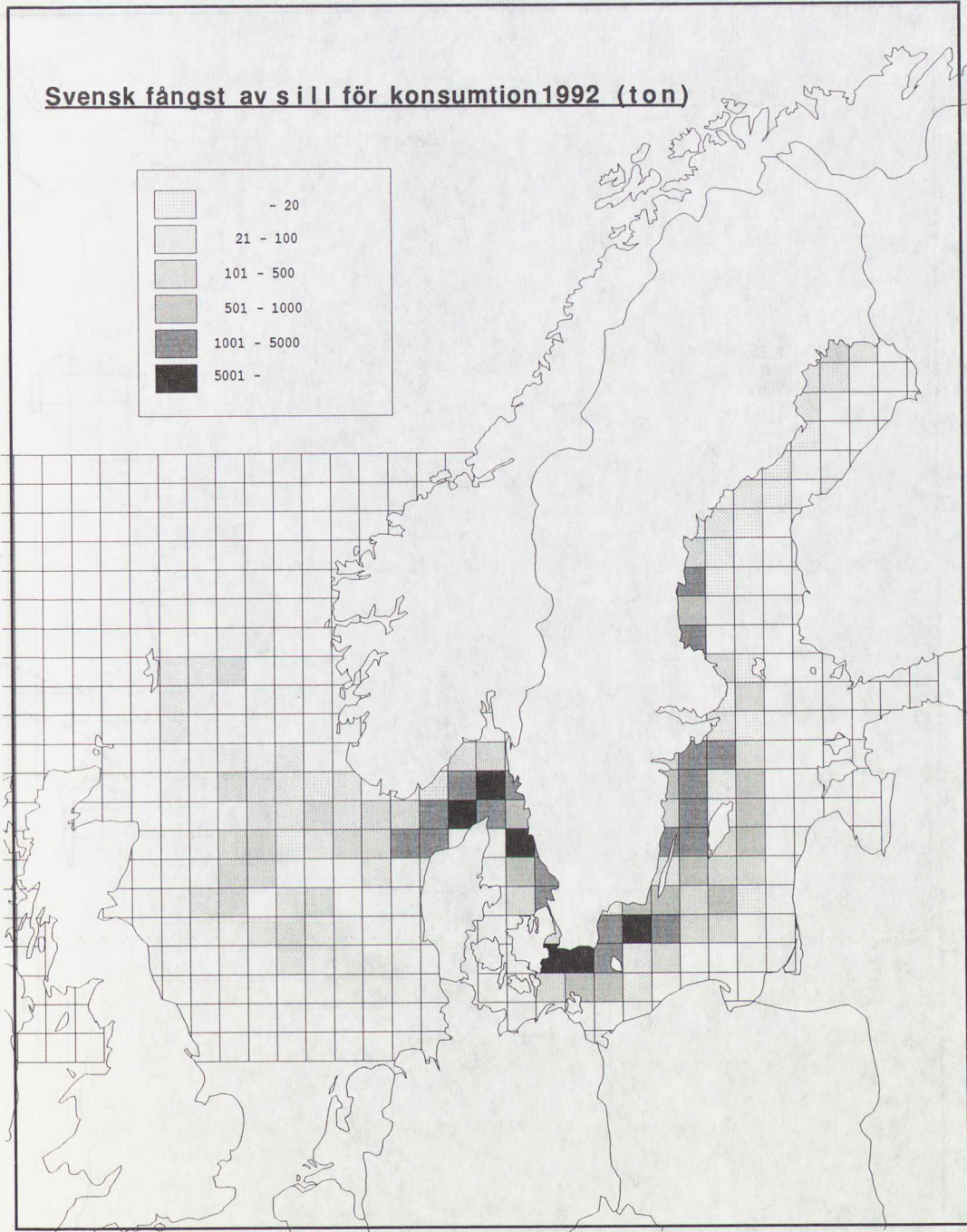
De största landningarna under 1992 av *sill* skedde i Trelleborg, men stora var också landningarna i Blekinges, Kristianstads och Hallands hamnar. *Skarpsillen* landades främst i Karlskrona, Kungshamn, Lysekil, Bua och Öckerö. Två riktigt stora *torsk*hamnar var Karlskrona och Simrishamn. *Ål* landades på västkusten, framför allt i Smögen och Göteborgsområdet samt på ostkusten i Västervik. Mycket ål såldes till danska åluppköpare som har speciella ålsumpar ombord. En stor *lax*hamn var Herrvik på Gotland.

Många fiskarter landades också i Danmark. *Skagen* och *Hirtshals* var genomgående störst på sill, skrapfisk, skarpsill, makrill och havskräfta. Medan *Hanstholm* var större på torsk, gråsej, kolja och kummel.

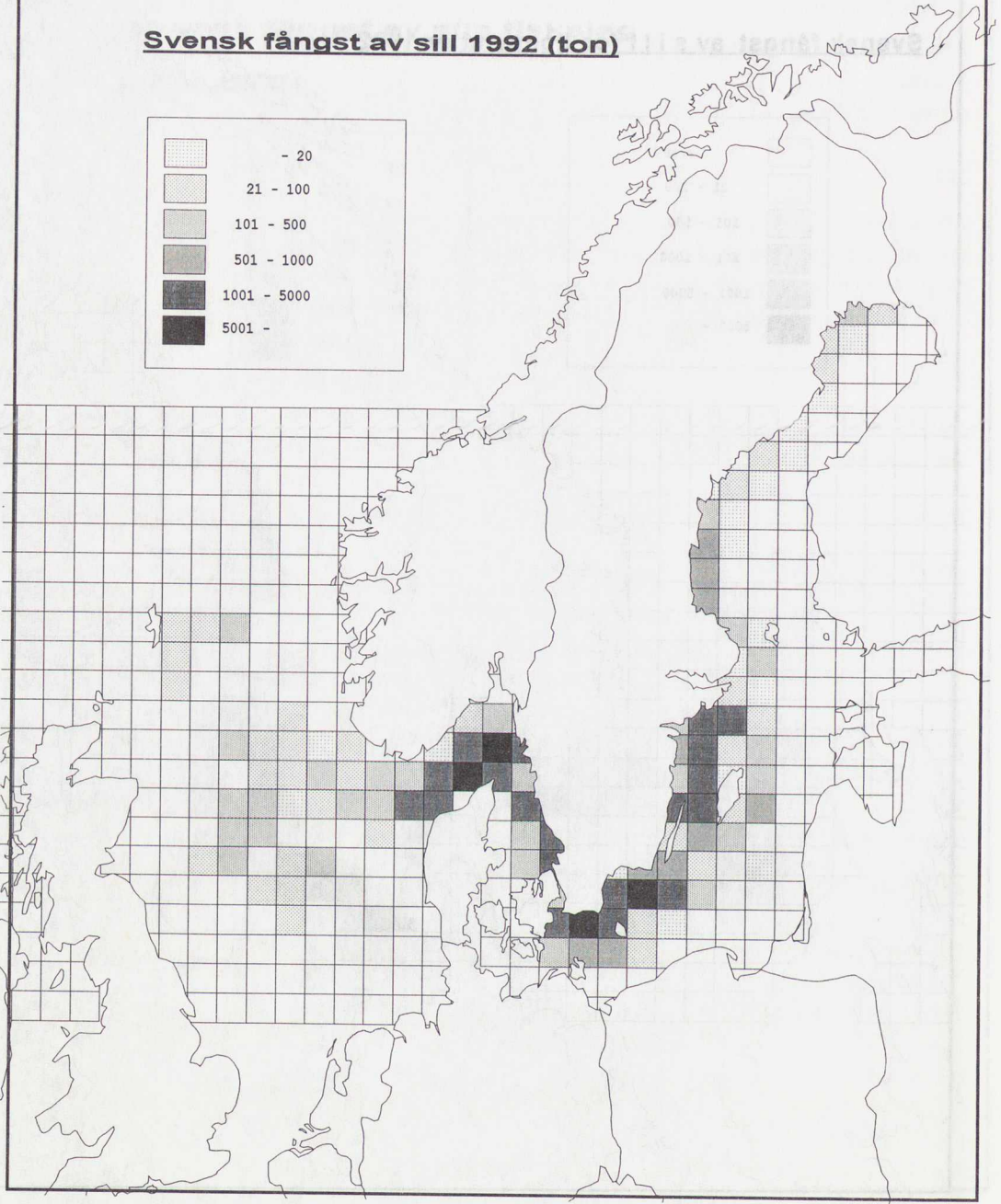
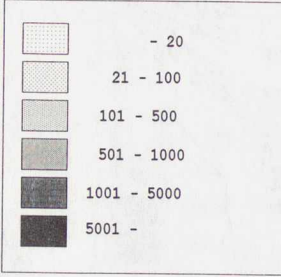
Svensk fångst av alla fiskslag

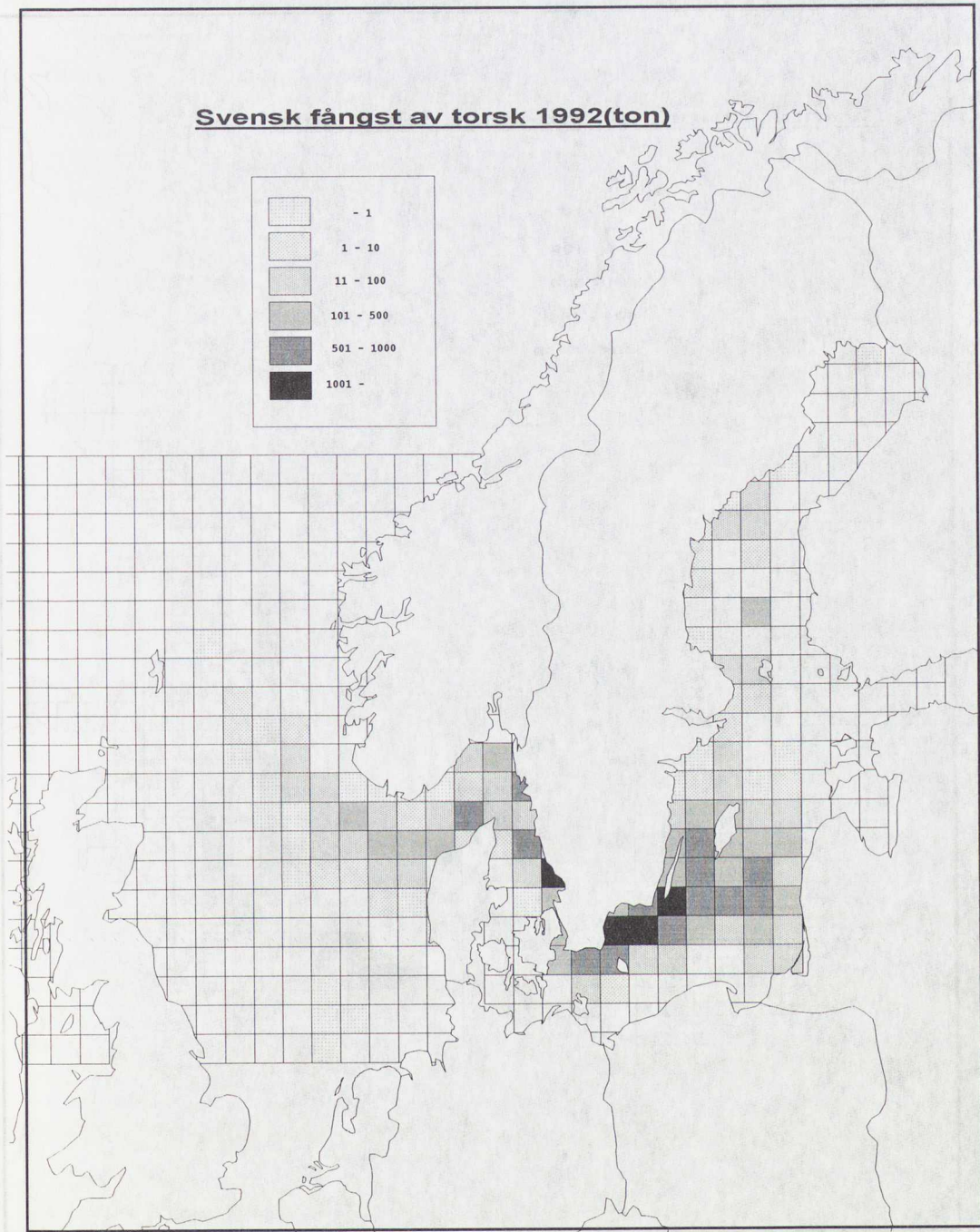
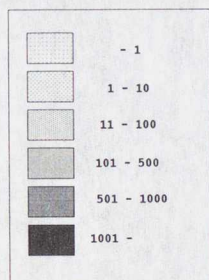
1992 (ton)

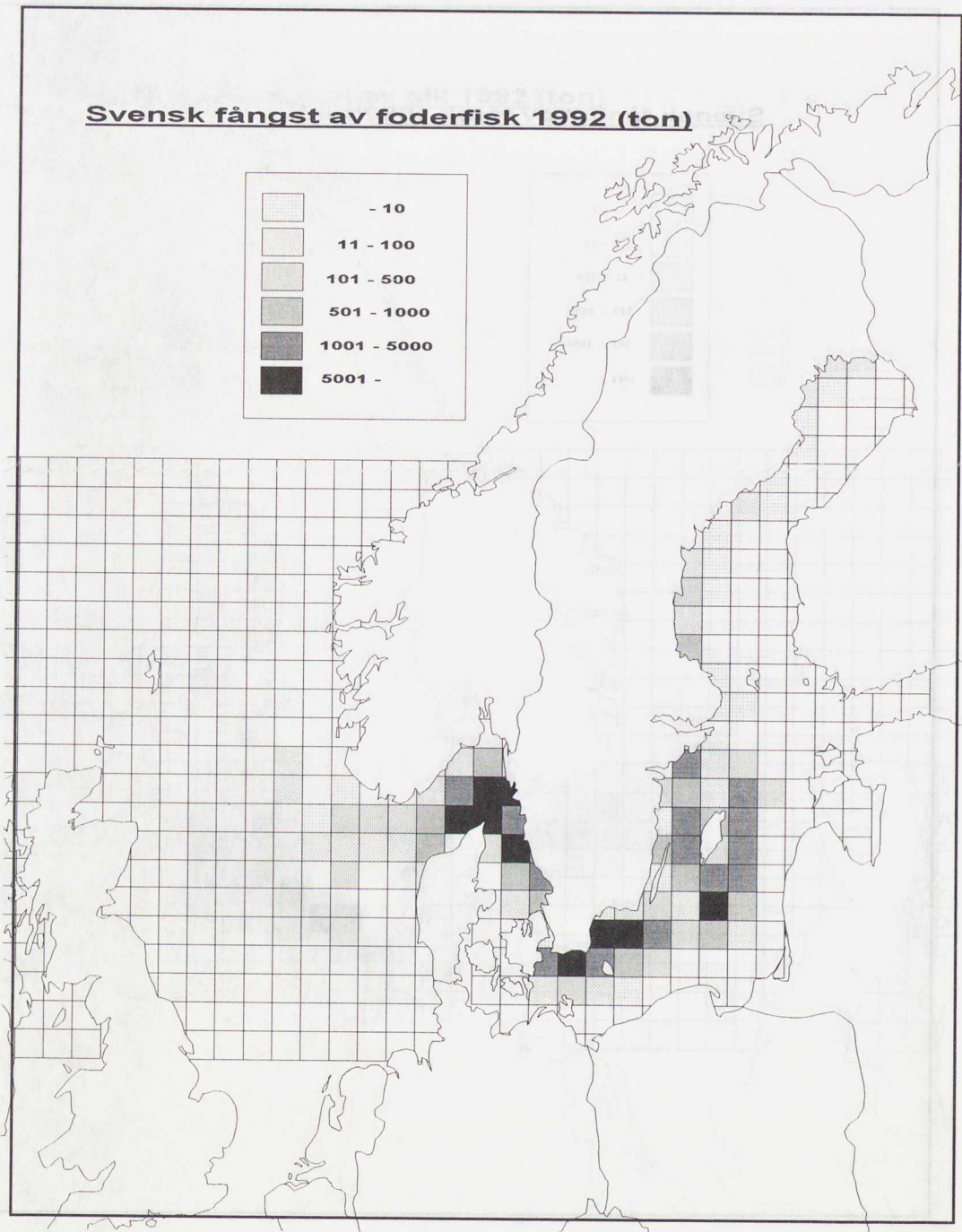
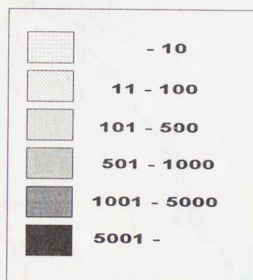


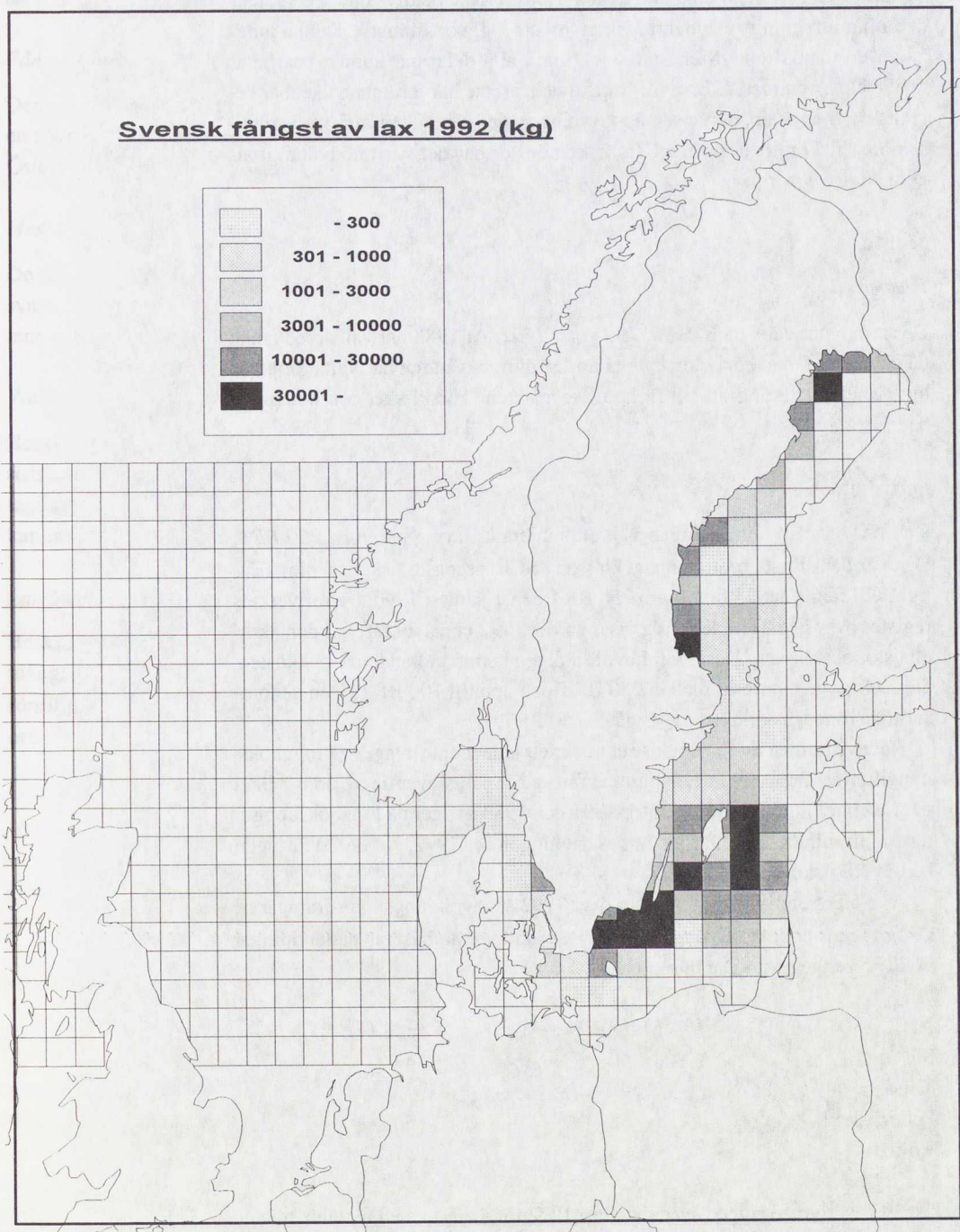


Svensk fångst av sill 1992 (ton)



Svensk fångst av torsk 1992(ton)

Svensk fångst av foderfisk 1992 (ton)



Syfte

För att ge en mer detaljerad bild av hur svenskt fiske bedrivs under ett kalenderår har utredningen studerat Fiskeriverkets loggboksstatistik. Denna innehåller en mängd uppgifter, som dock inte i alla delar har kunnat bearbetas med hjälp av datorstöd. Ett avsevärt manuellt arbete har fordrats, vilket har begränsat möjligheten att göra en beskrivning av den samlade fiskeflottans rörelsemönster. För att få fram ett års fiskemönster har det varit nödvändigt att göra ett *urval av fartyg*.

Metod

Tidsperiod

De år som har valts ut är 1988, 1991 och 1992. År 1988 har valts med tanke på den stora fångsten av torsk detta år. De övriga två åren har valts för att se hur fisket har förändrats till följd av nedgången i torskfisket och hur fisket bedrivs idag.

Fartygsgrupp

Den fartygsgrupp utredningen valt att studera är fartyg på *minst 250 BRT*. Detta är den största bruttotonnageklassen i SCB:s senaste fiskeriräkning. Enligt SCB fanns det 25 fartyg om 250 BRT den 1 januari 1990. Fiskeriverkets register över licensierade fartyg visar att det 1992 fanns 29 fartyg i den aktuella storleksklassen. Dessa var huvudsakligen hemmahörande på västkusten. De 29 fartygen varierar mellan 250 BRT och upp till 700 BRT. Den genomsnittliga tonnagestorleken ligger på ca 350 BRT.

Redovisningen av fiskemönstret under ett kalenderår bygger på loggboksuppgifter för dessa 29 fartyg. Samma fartyg har följts över de tre åren, vilket har inneburit att beskrivningen för 1991 och 1988 bygger på loggboksuppgifter för ett mindre antal fartyg än beskrivningen för 1992. Av de 29 fartygen bedrev 28 fiske år 1991 och 22 år 1988.

Av SCB:s preliminära uppgifter över 1992 års avräkningsnotor framgår de 29 fartygens andelar av försäljningen. Beräkningarna baseras på landningar såväl i Sverige som i Danmark.

Art	Mängd %	Värde %
Sill	40	44
Torsk	8	7
Foderfisk	55	60
Totalt	45	21

De 29 beskrivna fartygen svarade alltså 1992 för 45 % av den försålda mängden fisk och för 21 % av det totala värdet på den försålda fisken. Foderfisken

var både i mängd och värde viktigast för fartygsgruppen. Sillen var av betydligt större betydelse än torsken. SOU 1993:103

Den studerade fartygsgruppen utgör ca 5 % av skeppsflottan och mindre än 1 % av den totala saltsjöflottan.

Fångstområden

Den minsta studerade geografiska enheten har varit ett fångstområde. Under en månad har ofta mer än en "ruta" besökts, ibland har fartygen varit i både Östersjön och Västerhavet under en och samma månad.

Mest besökta fångstområden

De fångstområden som har haft *flest besök* under perioden har markerats med svart. Hänsyn har inte tagits till antal fiskeansträngningar, fisketid eller fångstens storlek per period och område.

Vanligaste fiskeredskapen

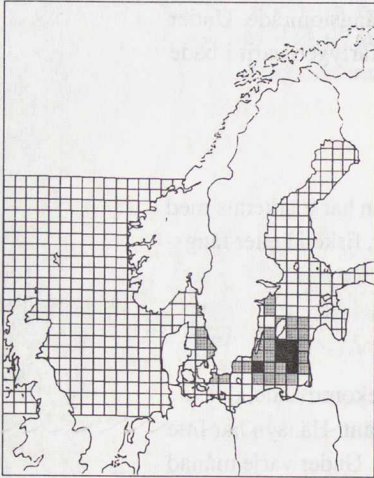
Beskrivningen anger vilka redskap som är vanligast förekommande, dvs. de redskap som de flesta av fartygen har uppgett att de använt. Hänsyn har inte tagits till hur stora fångster man tagit med resp. redskap. Under varje månad kan mer än ett redskap ha använts.

Landningshamnar

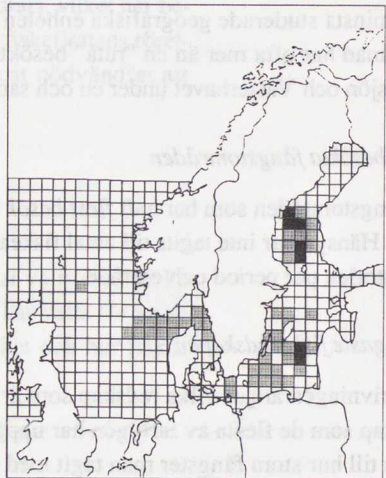
Beskrivningen anger också landningshamnarna. Här bör hållas i åtanke att många landningshamnar i stor utsträckning är transporthamnar, dvs. ingen försäljning sker där utan fisken transporteras vidare till en mottagare på annan ort.

FISKEMÖNSTER 1988 - FARTYGG \geq 250 BRT

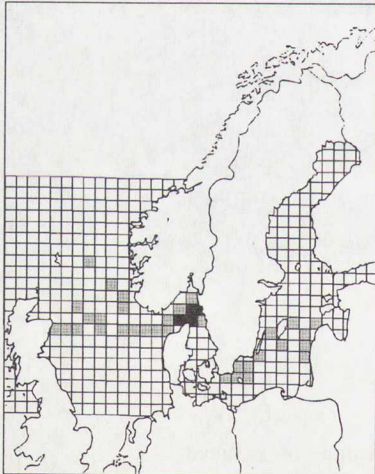
1:A KVART. JAN. - MARS



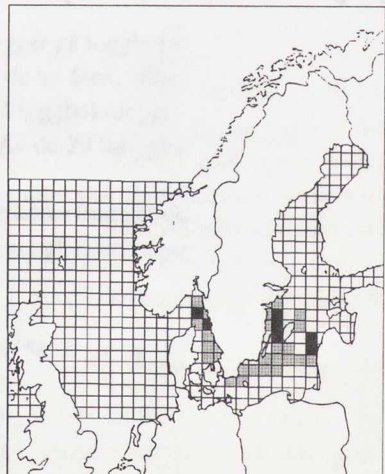
2:A KVART. APR. - JUNI



3:E KVART. JULI - SEP.



4:E KVART. OKT. - DEC.



Fångstområden som har haft besök av fartyg \geq 250 BRT



Fångstområden som har haft flest besök av fartyg \geq 250 BRT

1:a kvartalet, januari–mars

Av kartan framgår att fisket med fartyg i storleksklassen 250 BRT och över har bedrivits både i Östersjön och i Skagerrak/Kattegatt under det första kvartalet 1988. Tyngdpunkten ligger dock i Östersjön med en stor koncentration av fartyg i och omkring den södra delen av f.d. vita zonen samt söder om Öland. Huvudsakligen fångades torsk, främst med bottentrål, men till viss del även med flyttrål. Visst flyttrålfiske efter sill, både för konsumtion och skrap, samt efter skarpsill, främst för konsumtion, förekom. Bland landningshamnarna dominerar Karlskrona stort men landningar har även skett i Slite, Västerwik och Trelleborg.

2:a kvartalet, april–juni

Under april månad har fångstområdena utökats till att omfatta en stor del av Bottenhavet och under maj och juni har även områden i Skagerrak/Kattegatt och Nordsjön tillkommit. Under det andra kvartalet har sålunda en generell breddning av fångstområdena ägt rum. Fortfarande är koncentrationen av fartyg stor i den södra delen av f.d. vita zonen, men ytterligare en tyngdpunkt har funnits i områden i Bottenhavet (främst under april och maj). Fisket har varit inriktat på torsk och flyttrål har därvid varit det vanligaste redskapet. Fångsterna har huvudsakligen landats i Karlskrona och i hamnar i Västernorrlands län. I Skagerrak/Kattegatt och Nordsjön har fiskats främst sill (konsumtion) och skarpsill (skrap).

3:e kvartalet, juli–september

Under semestermånaden juli har i det närmaste inget fiske bedrivits. Under augusti och september har den förskjutning mot Västerhavet som inleddes i slutet av andra kvartalet förstärkts. Inget fiske har bedrivits i Bottenhavet. Det kan noteras att fartygen har sökt sig allt längre ut i Nordsjön – t.ex. till områden alldeles utanför Skottlands kust. Tyngdpunkten under den här perioden finns i Skagerrak där ett flyttrålfiske efter sill (skrap), blåvitling (skrap) och makrill (konsumtion) har bedrivits.

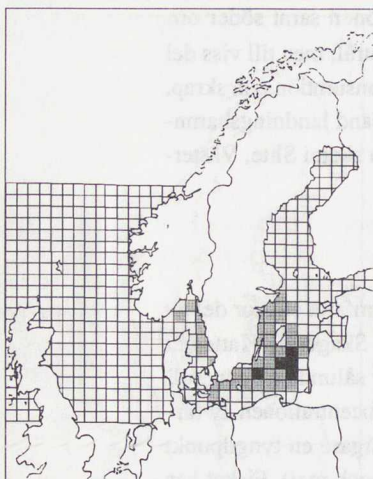
Fångsterna har till största delen landats i Danmark (Skagen), på Ängholmen och i Rönnäng, men även på Öckerö och i Kungshamn.

4:e kvartalet, oktober–december

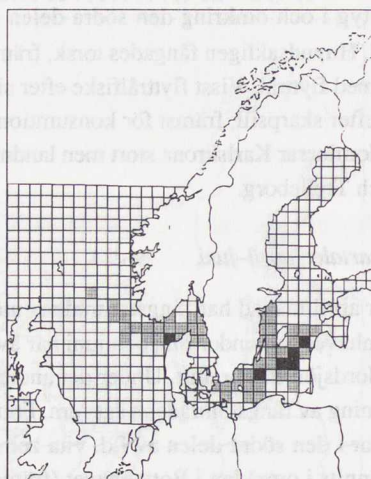
Under det sista kvartalet 1988 har fisket åter intensifierats i Östersjön. Förutom i Skagerrak har fisket även bedrivits i Kattegatt, medan nordsjöfisket har upphört. I Skagerrak/Kattegatt har fiskats sill, skarpsill och blåvitling med flyttrål (främst skrap). I Östersjön har fiskats torsk med bottentrål, men det har även förekommit ett visst flyttrålfiske efter sill och skarpsill för skrapändamål. Bland landningshamnarna kan nämnas Skagen, Öckerö och Rönnäng samt Västerwik och Karlskrona.

FISKEMÖNSTER 1991 - FARTYG ≥ 250 BRT

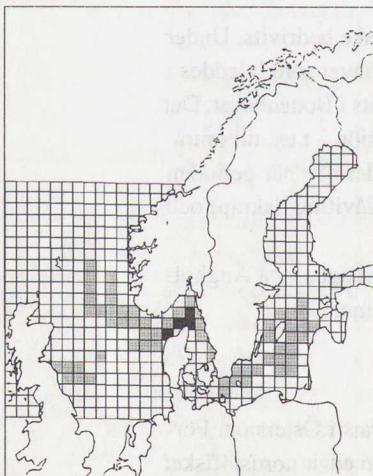
1:A KVART. JAN. - MARS



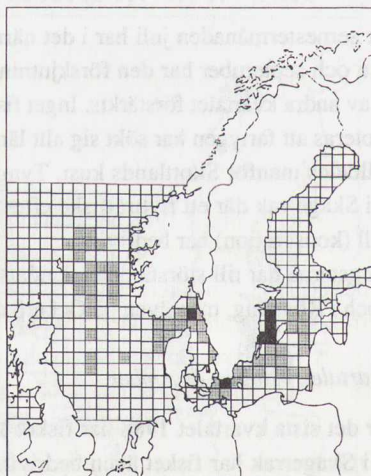
2:A KVART. APR. - JUNI



3:E KVART. JULI - SEP.



4:E KVART. OKT. - DEC.



Fångstområden som har haft besök av fartyg ≥ 250 BRT



Fångstområden som har haft flest besök av fartyg ≥ 250 BRT

1:a kvartalet, januari–mars

Kartan över det första kvartalet 1991 är nästan identisk med den för det första kvartalet 1988. Den största koncentrationen av fartyg finns i Östersjön, i och omkring f.d. vita zonen samt i ett område söder om Öland. Det är nästan uteslutande torsk som har fångats och fisket har skett med flyttrål eller bottentrål. Fångsterna har i stort landats i Karlskrona.

2:a kvartalet, april–juni

Under det andra kvartalet 1991 har en förskjutning mot Västerhavet påbörjats. I början av kvartalet ligger tyngdpunkten alltså i Östersjön men under den sista månaden har tyngdpunkten förskjutits till Skagerrak. I Östersjön har bedrivits ett flyttrålfiske efter torsk (dock även bottentrål), medan fisket i Skagerrak varit inriktat på sill och skarpsill med flyttrål. Bland landningshamnarna kan nämnas Hanstholm och Skagen i Danmark samt Karlskrona och Ängsholmen.

Något fiske efter torsk i Bottenhavet, såsom skedde under motsvarande period 1988, har inte ägt rum under det andra kvartalet 1991.

3:e kvartalet, juli–september

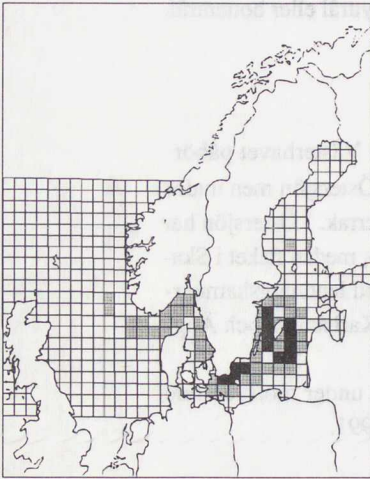
Under semestermånaden juli har ungefär hälften av fartygen inte bedrivit något fiske. I övrigt kan noteras att fler rutor har besökts jämfört med under det tredje kvartalet 1988, både i Östersjön och i Nordsjön. Fiske har bedrivits i områden väst och sydväst om Bergen och ned till områden sydost om Edinburgh. Skagerrak har haft den högsta besöksfrekvensen och fisket har varit inriktat på sill, blåvitling och makrill, men till viss del har även gråsej, kolja och torsk fiskats. Bland redskapen dominerar flyttrål för sill och bottentrål för torsk. Fångsterna har landats i Danmark (Skagen och Hanstholm) samt i Ängsholmen och Kungshamn.

4:e kvartalet, oktober–december

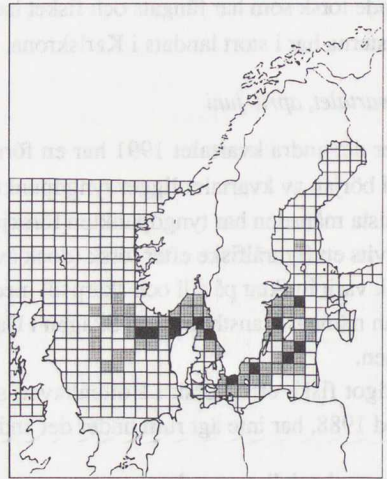
Under det sista kvartalet 1988 bedrevs inget fiske i Nordsjön och fisket i Skagerrak var begränsat till ett par relativt näraliggande områden. Under motsvarande period 1991 kan däremot noteras fortsatt fiske i mer avlägsna områden i Skagerrak samt i Nordsjön, där rutor norr om Shetlandsöarna har markerats. Tyngdpunkten i fisket ligger dock även under 1991 främst i några kustnära områden i Östersjön, norr om Öland. Det är främst sill (både konsumtion och skrap), skarpsill (skrap), blåvitling (skrap) och makrill (mest konsumtion) som har fiskats, men även torsk, gråsej och kolja. Flyttrål används i sillfisket och bottentrål i torskfisket. Fångsterna har till stor del direktlandats på ryska moderfartyg i Östersjön, men landningar har även skett i Danmark (Skagen) samt i Kungshamn, Öckerö och Ängsholmen. Det kan noteras att ryska moderfartyg tidvis har befunnit sig i Kungshamn, Rönnäng och Öckerö.

FISKEMÖNSTER 1992 - FARTYGG \geq 250 BRT

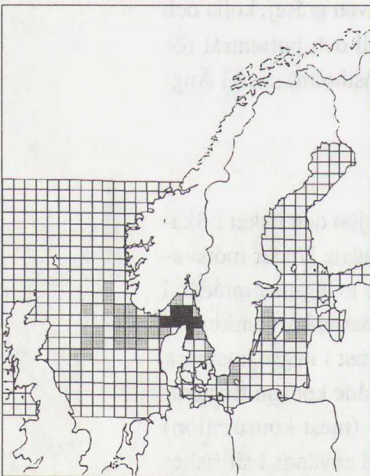
1:A KVART. JAN. - MARS



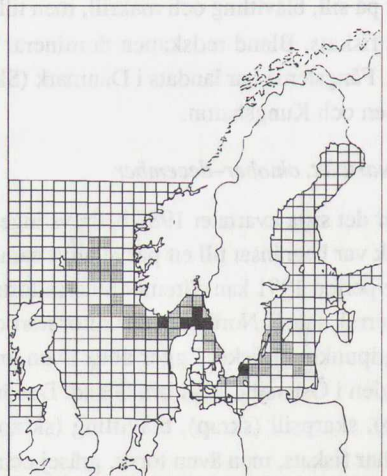
2:A KVART. APR. - JUNI



3:E KVART. JULI - SEP.



4:E KVART. OKT. - DEC.



Fångstområden som har haft besök av fartyg \geq 250 BRT



Fångstområden som har haft flest besök av fartyg \geq 250 BRT

1:a kvartalet, januari–mars

Kartan för det första kvartalet 1992 avviker från både 1988 och 1991 genom att fiske har bedrivits i Nordsjön och även i Bottenhavet. I Östersjön är det fler områden än tidigare som visar en hög besöksfrekvens och det är främst flyttrålfiske efter sill (både konsumtion och skrap) och skarpsill (skrap) som har bedrivits. Landningarna har huvudsakligen skett i Danmark (Skagen), i Karlskrona liksom till ryska moderfartyg i Östersjön.

2:a kvartalet, april–juni

Under det andra kvartalet har ytterligare områden i Nordsjön tillkommit. Förutom i Östersjön har fångstområden med stort fiske noterats i Skagerrak/Kattegatt och Nordsjön. Huvudsakligen har ett flyttrålfiske efter sill, skarpsill och blåvitling bedrivits. Fångsterna har landats i Danmark (Skagen och Hanstholm) och till ryska moderfartyg i Östersjön men även på Ängholmen.

3:e kvartalet, juli–september

Under juli månad bedrev drygt en femtedel av fartygen inte något fiske. Under perioden har fisket i Östersjön tunnats ut och koncentrerats till några få områden samtidigt som samtliga områden där ett omfattande fiske bedrivits återfinns i Skagerrak/Kattegatt. Fortfarande är det till övervägande delen ett flyttrålfiske efter sill, skarpsill och blåvitling som förekommit. Även ringnot är återkommande bland redskapen. Vanligaste landningshamnar har varit Skagen, Hanstholm och Hirtshals i Danmark samt Ängholmen och Mollösund.

4:e kvartalet, oktober–december

Under det sista kvartalet 1992, liksom under 1991, har fisket i Nordsjön utökats till att omfatta områden i höjd med och nordost om Shetlandsöarna. Tyngdpunkten ligger kvar i Skagerrak/Kattegatt, medan endast ett område i Östersjön har markerats. Det fiske som bedrivits är liksom tidigare till övervägande delen ett flyttrålfiske efter sill, skarpsill och blåvitling. En vecka i november var det torskfiskestopp i Kattegatt. Under den andra halvan av december var det torskfiskestopp i Skagerrak samt stopp i skarpsillfisket i Skagerrak och Kattegatt. Bland landningshamnarna dominerar Skagen och Hirtshals samt Ängholmen, men även Öckerö och Fiskebäck förekommer.

Fiskemönstret och dess förändring under 1988–1992 (fartyg \geq 250 BRT)

Rörligheten hos de studerade fartygen är stor vilket framgår av kartorna. Ett "grundmönster" för fartygens rörelser kan grovt beskrivas på följande sätt. Under det första halvåret finns fartygen i Östersjön och fiskar huvudsakligen

efter torsk. Under resten av året återfinns fartygen i Västerhavet och bedriver främst sill/skarpsillfiske. "Grundmönstret" kan i stort sägas vara karaktäristiskt för fartygsgruppens rörelser under tiden före nedgången i torskfisket – men redan under 1991 börjar mönstret luckras upp.

Vid en jämförelse, kvartal för kvartal, mellan åren 1988, 1991 och 1992 framkommer både likheter och skillnader i den valda fartygsgruppens fiskemönster.

Beskrivningarna av fiskemönstret under det *första kvartalet* överensstämmer nästan helt för 1988 och 1991. Fisket har varit inriktat på torsk och har varit mest intensivt i några få områden i Östersjön. Under 1992 är bilden förändrad. Samtliga områden med omfattande fiske återfinns visserligen även under 1992 i Östersjön, men det är fler områden än tidigare och det är sill/skarpsill som har fångats. Fiske har även, till skillnad från 1988 och 1991, bedrivits i Nordsjön och Bottenhavet.

Under det *andra kvartalet* har generell en förskjutning mot Västerhavet påbörjats. Under 1988 är koncentrationen av fartyg dock fortfarande stor i två områden i Östersjön samtidigt som ytterligare en tyngdpunkt finns i Bottenhavet. Fisket har varit inriktat på torsk. I början av motsvarande period 1991 är fisket alltså mest intensivt i några områden i Östersjön, men under kvartalets sista månad har ett område i Skagerrak haft störst fiske. I Östersjön har fångats torsk och i Skagerrak sill/skarpsill. Inget fiske har bedrivits i Bottenhavet. För 1992 är bilden mer splittrad med stort fiske både i områden i Östersjön och i Skagerrak/Kattegatt samt Nordsjön. Huvudsakligen har fångats sill, skarpsill och blåvitling.

Under det *tredje kvartalet* kan för samtliga år noteras ett likartat mönster. Fartygen har sökt sig allt längre ut i Nordsjön. Samtliga områden med stort fiske återfinns i Skagerrak. Fisket har varit inriktat på sill/ skarpsill, blåvitling och makrill.

Under det *fjärde kvartalet* kan för 1988 noteras att fisket åter har ökat i Östersjön. Områden har även markerats i Skagerrak/wKattegatt, men Östersjön dominerar och nordsjöfisket har helt upphört. I Östersjön har torsk fiskats och i Skagerrak/Kattegatt sill/skarpsill och blåvitling. Under motsvarande period 1991 kan i stället noteras fortsatt fiske i mer avlägsna områden i Skagerrak och Nordsjön (bl.a. norr om Shetlandsöarna). Även 1991 ligger dock tyngdpunkten i Östersjön. Främst är det sill/skarpsill, blåvitling och makrill som har fiskats, men även torsk, gråsej och kolja. År 1992 är skillnaden mot 1988 än mer markant, då tyngdpunkten finns i Skagerrak/Kattegatt och endast ett område i Östersjön kan uppvisa stort fiske. Till övervägande del har sill/ skarpsill och blåvitling fiskats.

Sammanfattningsvis kan konstateras att nedgången i torskfisket i Östersjön har inneburit att fisket under 1992 (och även delvis under 1991) kommit att inriktas på sill och skarpsill och att fångstområden i Västerhavet har ökat i betydelse för den studerade fartygsgruppen.

11.1 Inledning

Under perioden 1984–1991 dubblades produktionen av odlad fisk och skaldjur. Av 1991 års produktion på ca 16 miljoner ton utgjordes ca 12 miljoner ton av fisk/skaldjur och ca 4 miljoner ton av alger. Kina står i dag för hälften av världsproduktionen.

Inom det nordiska vattenbruket producerades 1992 sammanlagt ca 217 000 ton. Norge dominerar med ca 150 000 ton. Den svenska produktionen är på knappt 6 000 ton matfisk. Såväl det nordiska som det svenska vattenbruket minskade mellan 1991 och 1992:

Land	Mängd (tusen ton)	
	1991	1992
Norge	160,7	148,4
Danmark	41,0	39,5
Finland	19,3	18,6
Sverige	6,4	5,8

I den svenska officiella statistiken saknas den del av vattenbrukets produktion som avser kompensationsutsättningar och utsättning av fisk i sportfiskevattnen. Denna produktion uppskattas till 1 500–2 000 ton.

Det svenska vattenbruket har under lång tid varit inriktat på att odla fisk för utsättning i sjöar, vattendrag och utmed våra kuster. Genom denna fiskevård har man önskat upprätthålla, förstärka och i vissa fall skapa nya värdefulla fiskbestånd till gagn för det svenska yrkesfisket (lax, öring och ål) och sportfisket (lax/regnbåge, öring, bäckröding, röding och harr).

I samband med vattenkraftsutbyggnaden har kraftbolagen i vattendom ofta ålagts att kompensera de skador de åstadkommit, framför allt på lax- och havsöringsbestånden. Bolagen har därigenom kommit att bedriva en relativt omfattande odlings- och utsättningsverksamhet, s.k. *kompensationsodling*.

Förutom odling av fisk för utsättning bedrivs även konsumtionsinriktad odling. Denna har ökat markant under de senaste decennierna. Det svenska vattenbruket av i dag består av följande delar:

1. Matfiskodling
2. Kompensationsodling
3. Sportfiskeodling
4. Kräftodling
5. Musselodling
6. Torsk- och ostronodling (på försöksstadiet).

Den viktigaste arten för svenskt vattenbruk är *regnbågen*, en art som kommer från Nordamerika, men som funnits i Sverige bortåt 100 år.

Regnbågen är den av våra laxfiskar som uppvisar den högsta tillväxten i söt- och brackvatten. Odlingen av regnbåge i Sverige är framför allt inriktad på matfiskproduktion.

Det är framför allt den stora regnbågen (över 1,5 kg) som efterfrågas. Den har därmed blivit den viktigaste produkten inom svensk matfiskodling. Odlingen av stor regnbåge sker nästan uteslutande som kassodling. Kassor med flytramar placeras då ut och förankras på lämpliga odlingsplatser utmed våra kuster och i de större inlandsvattnen. Denna odlingsteknik har gjort det möjligt att producera svensk matfisk till konkurrenskraftiga priser.

Röding har odlats i Sverige sedan början av 1900-talet. Fram till 1980-talet avsåg odlingen enbart fiskevårdande åtgärder, dvs. odling av fisk med vilt ursprung för utsättning i naturvatten. I flera länder har man nu börjat med odling för konsumtion. I Sverige är rödingodlingen i första hand etablerad i Norrland.

Lax är globalt sett en av de viktigaste arterna inom fiskodlingen. I Sverige odlas så gott som ingen lax för konsumtion, annat än i mycket små kvantiteter för lokala marknader. Kompensationsodlingen är däremot mycket omfattande. Den totala smoltproduktionen var 1991 4,5 miljoner, vilket innebar en minskning från drygt 6 miljoner 1988.

Ett stort problem för den svenska laxodling är sjukdomssyndromet M 74. Under 1992 ökade dödligheten till en nivå i de enskilda odlingarna på mellan 60 % och 95 %. Dödligheten ligger på minst samma nivå 1993.

Ål har odlats extensivt i mer än 2 000 år. Intensiv odling påbörjades för ca 100 år sedan. Taiwan, Japan och Kina är de största producenterna. I Europa produceras den mesta ålen i Italien. Holland och Danmark är också stora producenter.

Flertalet ålodlingar använder sig i dag av vildfångad glasål, men även större ålar, s.k. sättål, tas in i en del odlingar. Ålens förvandling från gulål till blankål är avgörande för odlingarnas produktion och produktens kvalitet. I odlingsmaterialet blir andelen hanar mycket hög. Orsaken till detta är oklart. Det är endast honor som uppnår vikter över 250–300 g och betingar därmed ett högre kilopris.

För att kunna bedriva ålodling i Sverige med glasål som odlingsmaterial måste det finnas karantänsanläggning. 1991 fanns sju odlingar med en sammanlagd produktion på 160 ton. De svenska produktionsvolymerna är marginella i jämförelse med t.ex. Hollands ålodlingar som hade en produktion på ca 1 000 ton 1991.

Utsättning av ålyngel i sjöar och vattendrag kan få en ökad betydelse i Sverige.

Flodkräftan har kraftigt decimerats på grund av kräftpesten som kom till Sverige 1907. Vid sekelskiftet fångades flera hundra ton flodkräftor i svenska vatten, vilket kan jämföras med 8 ton i dag. 1969 blev det i större delen av

landet tillåtet att inplantera den amerikanska signalkräftan. Betydande områden är dock undantagna och Fiskeriverket har nyligen föreslagit en utvidgning av dessa områden. För att säkra en svensk stam av signalkräfta startades 1969 utveckling av en metod för yngelproduktion. I första hand används ynglen för utsättning, men intresset har ökat för odling av kräftan under hela dess livscykel.

Den produktionsform som för närvarande är mest aktuell är en halvintensiv form, där kräftorna odlas i grävda dammar med genomströmmande vatten, och där utfodring i större eller mindre omfattning kan förekomma.

Det tar ca fyra år från odlingsstart till första skörd. För att anläggningen skall producera optimalt krävs ytterligare ett flertal år. Under sydsvenska förhållanden kan kräftan uppnå konsumtionsstorlek på två somrar. På detta sätt odlas också flodkräfta, framför allt på Öland och Gotland.

Intresset för odling av konsumtionskräftor har under 1980-talets senare hälft ökat markant. Inte minst har många jordbruksföretag velat undersöka om kräftodling kan vara ett alternativ eller komplement till den traditionella jordbruksproduktionen.

Blåmusslan är naturligt förekommande utefter nästan hela den svenska kusten, men det är endast på västkusten som musslorna når konsumtionsstorlek. Det hittillsvarande problemet med giftupptagning från giftig algblomning kommer förmodligen att minska genom nya metoder för snabb analys på musslor innan de skördas.

Odling av blåmusslor är en energisnål och resursbevarande odlingsform som är väl anpassad till svenska förhållanden. Effekterna på miljön får anses vara minimala då t.ex. ingen extra näring tillförs.

Ostron förekommer naturligt utefter den svenska Bohuskusten. Fiske efter ostron har alltid utgjort en viktig binäring för befolkningen i Bohuslän. Ostron är undantagna från det fria fisket och det är således endast de som har strandrätten som kan plocka/fiska ostron.

Då den naturliga rekryteringen av ostronyngel är låg och oregelbunden har intresset ökat för att odla ostronyngel på laboratorium. Tekniken med "kläckerier" är väl känd och tillämpas i många länder.

Odling av ostron är mer arbetskrävande än odling av blåmusslor.

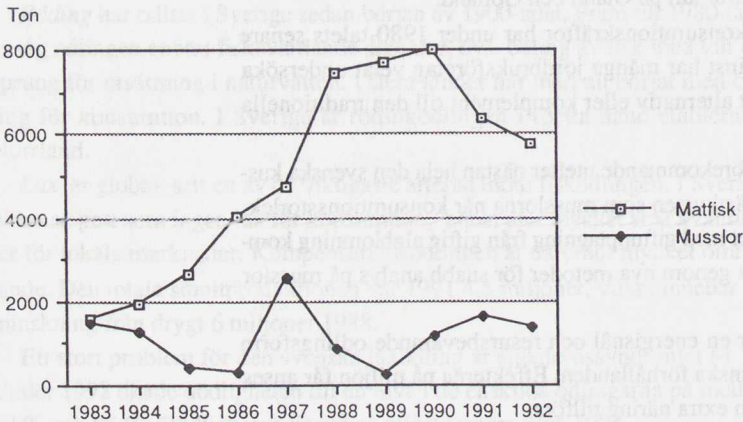
Även ostronodlingar innebär en extensiv odling som utnyttjar näringskedjan. Bägge arterna är naturligt förekommande i vår miljö.

I takt med torskbeståndets nedgång har intresset för odling av *torsk* och utsättning i beståndsstärkande syfte ökat. Det torskodlingsprojekt som startade vid Fiskeriverkets havsfiskelaboratorium 1990 är primärt inriktat på förstärkningsutsättningar i Bottenhavet, men har efterhand vidgats då odlingsystemet fungerar för piggvar, rödspotta och torsk från västerhavet. Östersjötorsken har däremot visat sig svår att odla, men ett par tusen torsknyngel av östersjöstam har hittills odlats fram.

11.3 Produktionen inom svenskt vattenbruk

År 1992 producerades inom svenskt vattenbruk 4 900 ton matfisk i slaktad vikt, vilket motsvarar 5 800 ton i beräknad hel färskvikt. Detta innebär en minskning med 570 ton eller 9 % jämfört med 1991 års resultat. Den slaktade fisken bestod till ca 90 % av regnbåge. Vidare producerades 1 350 ton musslor samt 8 ton kräftor. Det sammanlagda värdet av produktionen inom vattenbruket har beräknats till 133 miljoner kronor, vilket är en minskning med 12 miljoner kronor jämfört med 1991. Figur 1 och tabell 1 visar produktionsutvecklingen av det svenska vattenbruket 1983–1992.

Figur 1 Produktionen inom svenskt vattenbruk 1983–1992, (matproduktion, hel färskvikt)



(Källa: SCB, Vattenbruk 1992)

Tabell 1. Produktionen inom vattenbruket 1983–1992, hel färskvikt, ton

År	Regnbåge	Lax	Ål	Röding	Öring	Summa matfisk	Musslor	Kräftor
1983	1567	27	2	1	1	1 598	1 498	0
1986	3 785	160	59	22	2	4 028	325	1
1989	6 634	771	190	98	–	7 693	241	4
1992	5 124	388	195	73	2	5 782	1 353	8

(Källa: SCB, Vattenbruk 1992)

Till den ovan redovisade produktionen kommer kompensationsutsättningar och utsättningar av fisk i sportfiskevatten.

Vattenbruksföretagen kan alltefter sin produktionsinriktning indelas i sättfisk- och matfiskproducerande företag.

Sättfiskföretagen föder upp fiskyngel. Dessa levereras antingen för utsättning i naturvatten eller till matfiskföretagen för vidare uppfödning till färdig konsumtionsfisk. Produktionen av sättfisk sker vanligen i landbaserade odlingar.

De matfiskproducerande företagen var 323 till antalet 1992. Utöver dessa fanns 130 företag verksamma med uppfödning av sättfisk för utsättning (här ingår ej vattenkraftsföretagens odlingar). Av de 323 företagen bedrev 211 matfiskodling, varav de flesta med inriktning på regnbåge, ibland dock i kombination med odling av annan matfisk. Under 1992 har antalet matfiskodlare minskat jämfört med 1991, medan antalet sättfiskodlare och kräftodlare har ökat.

Tabell 2. Antal producerande företag inom vattenbruket 1991 och 1992

Företag med produktion av	1991	1992
såväl matfisk som sättfisk	24	27
enbart matfisk	228	184
enbart sättfisk ¹⁾	115	130
musslor	7	3
ostron	—	—
kräftor	88	109
Summa producerande företag ²⁾	462	453

¹⁾ inkl. sättkräftor

²⁾ dessa företag redovisas länsvis i kap 18 Fiskets betydelse

(Källa: SCB, Vattenbruk 1992)

I sin årliga enkätundersökning fick SCB för 1992 svar från 726 företag som under året bedrivit någon form av odling eller hade för avsikt att göra detta i en nära framtid. Produktionsresultat rapporterades från 453 företag, vilket var 9 färre jämfört med 1991.

Antalet konkurser bland vattenbruksföretagen har rört sig mellan 20 och 30 de senaste åren, vilket innebär att varje år har nästan vart tionde företag gått i konkurs.

SCB:s mer detaljerade vattenbruksstatistik avser odlingar. Så var exempelvis antalet matfiskodlingar 345 1992 (se tabell 2) medan antalet vattenbruksföretag som bedrev matfiskodling (inkl. kräft- och skaldjur) var 323.

Tabell 3. Antal producerande odlingar fördelade efter odlad art 1988–1992

	1988	1989	1990	1991	1992
Regnbåge	272	258	248	237	204
Lax	22	18	18	9	5
Ål	8	7	6	7	6
Röding	28	23	23	18	14
Öring	9	7	8	5	4
Övrig matfisk	—	1	—	—	—
Summa matfisk	339	314	303	276	233
Musslor	12	5	7	7	3
Kräftor	26	44	77	88	109
Ostron	1	2	2	—	—
Summa producerade odlingar	378	365	389	371	345

(Källa: SCB, Vattenbruk 1992)

Utvecklingen fram t.o.m. 1988 visar en jämn och hög tillväxt i antalet producerande odlingar. År 1989 bröts utvecklingen och antalet matfiskodlingar har därefter minskat med 31%, medan antalet kräftodlingar med än fyrdubblats.

Matfiskodlarna producerar främst regnbåge. Ca 90 % av matfiskodlarna producerar huvudsakligen regnbåge.

En stor del av produktionen av regnbåge härrör från, med svenska mått mätt, stora företag i sydöstra Sverige. Östergötlands, Kalmar och Blekinge län har endast ca 17 % av antalet företag, men svarar för närmare en tredjedel av den totala produktionen. Höga produktionssiffror noteras också för Värmlands län.

De kustbaserade odlingarna svarar för merparten av produktionen inom vattenbruket. Ungefär hälften av regnbågsproduktionen, hela produktionen av lax samt hela musselskörden kommer från havsbaserade odlingar.

Tabell 4. Produktionen inom havsbaserat vattenbruk 1990–1992, ton (hel färskvikt)

	1990	1991	1992
Regnbåge	3 526	2 708	2 154
Lax	602	270	388
Musslor	1 163	1 643	1 353
Ostron	0	–	–

(Källa: SCB, Vattenbruk 1992)

Försäljningsvärde

Värdet av den svenska produktionen av matfisk, kräftor och blötdjur uppgick 1992 till drygt 133 miljoner kronor. När vattenbruket var som mest omfattande 1988 var det samlade saluvärdet 199 miljoner kronor, med andra ord en nedgång med 32%.

Tabell 5. Matfisk-, kräftdjurs- och blötdjursproduktionens saluvärde 1988–1992, mkr, löpande priser

	1988	1989	1990	1991	1992
Regnbåge	171,1	132,6	151,4	120,8 ¹⁾	105,5
Lax	9,5	21,3	18,8	6,7	–
Röding	–	3,1	3,2	3,0	2,7
Ål	–	12,1	11,4	10,4	11,7
Övriga	18,4 ²⁾	1,8	4,2	4,3	13,5 ³⁾
Summa	199,0	170,9	189,0	145,1	133,5

¹⁾ har korrigerats jämfört med tidigare publicering. Värdet har minskats med 12,6 mkr.

²⁾ inkl. röding och ål

³⁾ inkl. lax

(Källa: SCB, Vattenbruk 1992)

På grund av stora förändringar inom laxproduktionen är det beräknade saluvärdet av denna produktion osäkert. Därför är laxen inte särredovisad för 1992 utan ingår i posten Övriga.

11.4 Import och export

Sverige importerade nästan 13 000 ton laxfisk 1992, varav ca 45 % utgjordes av atlantlax och ca 30 % stillahavslax. Importen har ökat med 36 % i jämförelse med 1991 då den var ca 9 500 ton. Atlantlaxen importeras huvudsakligen färsk och främst från Norge. Stillahavslaxen är fryst och importeras främst från USA. Övrig import består bl.a. av regnbåge, öring och rökt lax.

Exporten av laxfisk uppgick till ca 2 800 ton 1992. Exporten har totalt minskat med 68 ton i jämförelse med 1991. Regnbågen exporteras nästan uteslutande fryst och då främst till Japan och Danmark. Utöver regnbåge exporteras även laxfisk såsom stillahavslax, öring och atlantlax i form av rökt lax.

Importen av musslor, ostron och sötvattenskräftor uppgick 1992 till 3 100 ton, varav 68 % utgjordes av sötvattenskräftor. Kräftorna importerades huvudsakligen från USA. En annan betydelsefull importvara är konserverade musslor, som främst kommer från Danmark.

Exporten av musslor, ostron och sötvattenskräftor uppgick 1992 till 871 ton. Det innebar en betydande minskning eftersom exporten 1991 var 1 441 ton. Minskningen beror framför allt på en minskad export av blåmusslor (ej konserverade) till Danmark. Den totala exporten 1992 bestod till 84 % av blåmusslor.

Tabell 6. Import och export av laxfisk, kräft- och skaldjur 1991 och 1992, ton

	Import		Export	
	1991	1992	1991	1992
Regnbåge	756	1 310	1 112	746
Öring	327	397	227	15
Atlantlax	4 310	5 884	156	752
Stillahavslax	2 845	3 798	534	398
Annan laxfisk	856	1 229	739	778
Rökt lax	371	264	95	106
Summa laxfisk	9 465	12 882	2 863	2 795
Sötvattenskräftor	1 744	2 105	55	49
Ostron ¹⁾	13	27		
Blåmusslor ¹⁾	67	41	1 288	729
Kammusslor	38	42		
Musslor, konserverade	937	886	981	93
Summa kräft- och skaldjur	2 799	3 101	1 441	871

¹⁾ ej konserverade

(Källa: SCB, Vattenbruk 1992)

11.5 Marknad och villkor

Allmänt

Matfiskodlingarna domineras som ovan nämnts av de laxartade fiskarna, främst regnbåge. Inriktningen på lax har i Sverige mer eller mindre upphört på grund av det stora utbudet från Norge.

Matfiskodlingen av regnbåge var lyckosam från 1978 och tio år framåt. Under denna period fluktuerade priserna, men i stort rådde stabila förhållanden. Rökerierna i Sverige upptäckte tidigt regnbågens kvaliteter och bytte ut nästan all annan laxfisk mot regnbåge. Vid mitten av 1980-talet nådde den svenska regnbågen till Japan, som är världens största marknad för odlad fisk.

Exporten till Japan sker uteslutande av regnbåge i fryst form. Transporten äger rum i fryscontainrar, vilka skeppas med linjebåtar. Regnbågens position i Japan är relativt stark, men den svenska fisken är utsatt för hård konkurrens från främst Chile och Finland.

Den inhemska konsumtionsmarknaden präglas av en stark prispress från billig fryst stillahavslax av arterna hundlax och puckellax.

Då fryst regnbåge når till butikerna faller detta ofta väl ut menar Vattenbrukarnas Riksförbund, VRF, även om priset inte kan konkurrera med t.ex puckellaxens.

Odling av röding för konsumtion bedrivs av naturliga skäl främst i norra Sverige. Marknaden är än så länge smal för denna fisk och priserna är sådana att många odlare har svårt att få ekonomi i verksamheten.

Totalt sett kan marknaden för den svenska regnbågen sägas ha fem grenar:

1. Frys/färsk till rökerier
2. Frys till Japan
3. Frys/färsk till grossist
4. Direktförsäljning lokalt
5. Levande för utsättning.

Produktutveckling

Nya produkter från vattenbruket kommer årligen ut på marknaden dels genom att nya arter och stammar tillförs branschen, dels genom ett avelsarbete. Ett exempel på detta är den svenskodlade fjällrödingen Arctic Superior som efter tio års avelsarbete lanserats på konsumentmarknaden.

Produktion i odlingsanläggningar som bygger på nya system och metoder för vattenförsörjning, vattenrening och utfordring är utvecklingsinsatser som kan bidra till att förbättra ekonomin och arbetsmiljön i branschen. Detsamma gäller odlingssystem som medger slakt året om.

Distribution

Rökerierna levererar vanligen till grossist, men direktförsäljning till butik dominerar i vissa områden. Branschens företrädare menar att de relativt ostrukturerade

rerade förhållandena mellan odlare-uppköpare-rökare-konsument kan ha förstärkt svårigheterna för svenska matfiskodlingen.

Leveranser av färsk fisk året om bör bidra till att stärka vattenbrukets konkurrenskraft på matfiskmarknaden. Sådana kontinuerliga leveranser ställer speciella krav på odlare och distributörer. För att garantera kunden en förstklassig produkt måste kylkedjan hållas obruten hela vägen från det att fisken avlivs och fram till dess att den färdiga produkten når kunden. Med en obruten kylkedja (temperatur mellan +1° C och -3° C) kan fisken klassas som färsk under 7-8 dygn. Under en tidsperiod av 3-4 dygn kan färsk fisk levereras till flertalet europeiska länder. Kostnaderna för kyltransporter bedöms som överkomliga.

Den lokala och regionala marknaden har under perioden 1987-1991 varit mycket betydelsefull för större delen av vattenbruket. Försäljning av färsk fisk utan infrysning i något led har visat sig vara ett konkurrenskraftigt alternativ. Konkurrenskraften bygger på sänkta kostnader för infrysning, lagring i fryshus och hantering under frysprocessen. Erfarenheten är att kunderna accepterar ett högre pris för färsk fisk än för fryst.

Ekonomi

Kapitelkostnaden är hög i ett vattenbruksföretag, varför perioder med hög ränta är besvärande, i synnerhet som branschen vanligen endast har en intäktperiod per år.

Finansieringen sker vanligen med hjälp av krediter från utvecklingsfonder, banker och/eller finansbolag. Fr.o.m. 1993 finns möjlighet för vattenbruksföretag att få statlig kreditgaranti vid investeringar i fiskodlingsföretag enligt förordningen (1993:382) om statligt stöd till yrkesfisket m.m.

Lönsamheten skiftar också mellan olika regioner. Branschens företrädare bedömer att de områden som i längden har de bästa förutsättningarna är östersjökusten samt Dalsland/Värmland med Väneren. I dessa områden finns sådana temperaturer och vattenförhållanden som ger de lägsta kostnaderna och oftast även den högsta kvaliteten.

11.6 Miljö

11.6.1 Miljösituationen

För att få bedriva vattenbruk krävs tillstånd enligt fiskerilagstiftningen och miljöskyddslagen.

I dag finns en sammanlagd tillståndsgivning på 20 000-25 000 ton fisk medan den sammanlagda produktionen 1992 var drygt 7 000 ton, varav knappt 6 000 ton avsåg matfisk.

Prövningen enligt fiskeriförordningen sker dels för att förhindra spridning av fisksjukdomar, dels för att undvika spridning av sådana arter och stammar som kan utgöra ett hot mot värdefulla vilda bestånd. Ansökan om prövning

enligt fiskeriförordningen görs hos länsstyrelsen, som fattar beslut i ärendet och svarar för tillsynen. Fiskeriverket utarbetar föreskrifter och allmänna råd.

Ansökan om prövning enligt miljöskyddslagen görs för att fastställa om ett aktuellt vattenområde tål den föroreningsbelastning, som ett planerat vattenbruk medför. Ansökan om prövning enligt miljöskyddslagen ställs till berörd länsstyrelse, vilken beslutar i ärendet. Om länsstyrelsens beslut överklagas kan ärendet hänskjutas till Koncessionsnämnden för miljöskydd. Länsstyrelsen utövar årlig tillsyn enligt miljöskyddslagen.

För småskaliga anläggningar där föroreningseffekten bedöms vara av liten omfattning har tillståndsprövningen förenklats. Här gäller s.k. anmälningsplikt. Handläggningen har i allmänhet delegerats till kommunernas miljö- och hälsoskyddsnämnder (eller motsvarande).

Även andra författningar än fiskeriförordningen och miljöskyddslagen kan bli aktuella när tillstånd söks för vattenbruk, bl.a. naturvårdslagen (strand-skydd), vattenlagen, plan- och byggnadslagen, sjötrafikförordningen, och livsmedelslagen.

Den enskilde vattenbrukaren har också att förvissa sig om att samtliga vattenägare accepterar att upplåta aktuellt vattenområde för den planerade odlingen.

Generellt kan man säga att vattenbruksaktiviteter där foder tillförs systemet ger en negativ miljöpåverkan. Odling av organismer, som lever på de naturligt tillgängliga näringsämnen har däremot en positiv effekt på vattenmiljön. Verksamhet med negativ miljöpåverkan är odling av fisk och kräftdjur, som bygger på att foder tillförts. Föroreningarna består i huvudsak av fosfor, kväve och organiskt material som härrör från ett direkt foderspill eller från organismens nedbrytningsprodukter. Vattenbruket kan även ha en renande effekt på vattnet. Till sådan verksamhet räknas i första hand odling av alger och olika typer av skaldjur (musslor, ostron m.m.), men det kan också vara extensiv odling av fisk och kräftdjur. Den renande effekten består i att organismerna lever på den naturliga näringen och att den producerade biomassan tas ut ur systemet vid skörd.

Den naturligaste och enklaste sättet att minska miljöbelastningen från fiskodling är att förbättra foderutnyttjandet. Utvecklingen går mot foder med bättre balansering av fosfor- och kvävehalter. Vattnet från fiskodling kan även renas med olika typer av mekaniska eller biologiska filter.

Det är framför allt sjöar och vattendrag i södra Sverige samt vissa kustområden som är olämpliga för sådan fiskodling som kräver fodertillförsel eftersom dessa vattenområden ofta redan har en hög belastning av näringsämnen. Det kan också var olämpligt att bedriva vattenbruk i näringsfattiga sjöar i t.ex. Norrland, där vattendraget anses vara värt att bevara som ett naturligt näringsfattigt vatten.

Med stöd av plan- och bygglagen samt naturresurslagen kan kommunerna styra hur vattenresurserna används och på så sätt ange vissa vattendrag som lämpliga för vattenbruk.

Liksom i övriga nordiska länder krävs det att odlingsföretaget betalar vissa miljöavgifter. Utredningen har jämfört de svenska miljökostnaderna med de som tillämpas i Norge, Danmark och Finland.

För Norge fordras tillstånd för fiskodling. Avgiften för detta ligger på ca 7 500 norska kronor. Vid behov sker uppföljning hos odlaren som denne betalar för. Dessa kostnader kan ligga på mellan 10 000–50 000 norska kronor. Någon miljö- eller tillsynsavgift finns inte. Kostnader för provtagning, analys m.m. ligger på mellan 10 000 och 50 000 norska kronor.

Danmark har inga avgifter för prövning, tillstånd eller tillsyn. Förslag om miljöavgift liknande den svenska remissbehandlas för närvarande. I Danmark finns många odlingar i dammar, vilket medför omfattande vattenprover. Uppgifter om kostnader för provtagning saknas.

I Finland är avgiften för tillstånd för en odling upp till 10 ton ca 15 000 mark. Avgiften är maximerad till 50 000 mark. Miljöavgiften för kasseodlingar ligger på ca 100 mark per ton och år. Ingen tillsynsavgift finns. Kostnader för provtagning skiljer sig åt mellan kasseodling och odling i dammar; ca 150 mark per ton och år resp. ca 200 mark per ton och år. För Åland finns särbestämmelser.

För Sverige gäller att ansökan om tillstånd skall innehålla vissa bedömningar och undersökningar. För framtagande av dessa kan erfordras konsult hjälp. Därtill skall ansökan om tillståndspliktig verksamhet annonseras, vilken den sökande får betala.

För tillståndspliktig verksamhet, dvs. fiskodling med mer än 10 tons årsproduktion, är den årliga tillsynsavgiften 75 kr/ton om tillsynen utövas av länsstyrelsen. Om kommunen utövar tillsynen bestämmer kommunen avgiftens storlek. Kommunförbundet rekommenderar en avgift på 70 kr/ton. Till detta kommer en avgift på 8 kr/ton för länsstyrelsens samordning av tillsynsverksamheten.

Varje odlare med tillståndspliktig verksamhet skall lämna en särskild miljörapport där bl.a. utsläppen från odlingen redovisas. Kostnaderna för prov och analyser är växlar mellan länen (från 0 kr till 20 000 kr, i enstaka fall mer).

Utredningen erfar att vid en genomgång av miljökostnaderna för vattenbruk i de nordiska länderna, är det svårt att göra rättvisande jämförelser. Så har exempelvis Norges fiskodlingar mycket stor kapacitet. En stor del av de finska odlingarna finns på Åland, där kostnaderna är avsevärt lägre än i övriga Finland. I Danmark kommer förmodligen ett nytt system att införas. Genomgången visar dock på att vattenbruket även i övriga nordiska länder har väsentliga miljökostnader.

Utöver miljöavgifter finns skillnader i företagsbeskattning, fastighetsbeskattning, arrendeavtal etc. mellan de nordiska länderna. Skillnader på dessa område har utredningen inte jämfört, men dessa skillnader är väl så viktiga att beakta vid en nordisk jämförelse av kostnadsfläget. Det är vidare svårt att gö-

ra en rättvisande jämförelse mellan de nordiska ländernas stöd inom exempelvis det regionalpolitiska området. SOU 1993:103

Kostnader för fiskhälsokontroll i Norden redovisas i avsnitt 11.7.

11.7 Fisksjukdomar och hälsokontroll

Fisksjukdomar

Fiskodling innebär alltid en risk för att sjukdomar överförs från odlad till vild fisk. För att skydda särskilt värdefulla fiskbestånd, dit exempelvis vild lax räknas, ges inte tillstånd till fiskodlingar i vatten som samtidigt är reproduktions- eller uppväxtområden för lax. Man ger inte heller nya tillstånd för fiskodlingar i vattenområden som ligger nära odlingar som behövs för att upprätthålla bestånd av lax.

I vatten som exempelvis gränsar till särskilt skyddsvärda områden ges endast tillstånd med speciella villkor, t.ex. att odlingen måste anslutas till fiskhälsokontrollen.

Smittsamma sjukdomar, som orsakas av bakterie- och virusinfektioner, kan i allmänhet spridas mellan fiskodlingsanläggningar. Spridningen kan exempelvis ske med redskap för hantering av fisk, genom omflyttning av fisk och genom att olika smittämnen förs med strömmande vatten.

De virus, bakterier och parasiter som orsakar sjukdom hos fiskar är i allmänhet inte sjukdomsalstrande hos människor eller landlevande djur.

Två virussjukdomar, infektiös pankreasnekros (IPN) och hemorragisk virusseptikemi hos laxfisk (VHS), har uppträtt vid några enstaka tillfällen i svenska fiskodlingar. Båda sjukdomarna ingår bland de sjukdomar som omfattas av epizootilagen (1980:369). Jordbruksverket har möjlighet att besluta om t.ex. avlivning och smittrening i besättningar där någon av sjukdomarna har påvisats. Staten kan i viss mån ersätta kostnader som uppkommer till följd av sådant beslut.

Vissa sjukdomar är anmälningspliktiga, bl.a. furunkulos, BKD och yersinios. Sanering kan beordras utan ersättning till odlarna.

Restriktioner för införsel av levande fisk och befruktad rom till landet är en viktig del i skyddet mot smittsamma sjukdomar. För sådan import krävs tillstånd av Jordbruksverket. Fiskeriförordningen föreskriver bl.a. av smittskyddsskäl att utplantering och flyttning av fisk mellan olika vattenområden i landet inte får ske utan tillstånd.

Huvudansvaret för smittskyddsarbetet och bekämpningen av smittsamma sjukdomar ligger på Jordbruksverket och Fiskeriverket med Statens Veterinärmedicinska Anstalt (SVA) som expertorgan. Vid medicinering avgör Statens Livsmedelsverk vilka karenstider som skall gälla för de olika preparat som används för behandling av fisk.

Organiserad hälsokontroll av odlad fisk har funnits i Sverige sedan 1960-talet. Hälsokontroll av odlade kräftor startade däremot först 1989.

Fiskhälsan ägs till lika delar av Laxforskningsinstitutet och Vattenbrukarnas Riksförbund. Fiskhälsans uppgift är förebyggande hälsovård i anslutna odlingar, men organisationen har också beredskap för sjukvårdsinsatser. Fiskhälsan erbjuder alla vattenbruksföretag en frivillig anslutning.

Förebyggande hälsovård innebär dels att odlaren får råd och hjälp, dels att anslutna odlare bidrar till att bygga upp ett system av kontrollerade avelsstationer och sättfiskodlingar så att leverans av rom och fisk kan ske mellan odlingar och för utplanteringar på ett smittskyddsmässigt säkert sätt.

Hälso- och sjukvårdskostnader för odlad fisk

Här redovisas enbart de frivilligt anslutna fiskodlingsföretagens kostnader för anslutning till fiskhälsoprogrammet.

Anslutna fiskodlingar delas in i kategorier. Årsavgiften i resp. kategori är sedan till stor del beroende på det enskilda odlingsföretagets behov av sjukvårdshjälp under säsongen.

Grundkostnader kan dock anges till:

- sättfiskodling: 10 000–35 000 kronor
- små matfiskodlingar (under 5 ton): 3 600–5 000 kronor
- medelstora matfiskodlingar (5–50 ton): 5 000–7 000 kronor
- stora matfiskodlingar (över 50 ton): 7 000–25 000 kronor.

Kostnader för hälsoövervakning

Sverige har anmält om vissa garantier enligt EG-direktiv 91/67 för att kunna upprätthålla en hög ambitionsnivå vid skydd mot fisksjukdomar. För att kunna erhålla sådana garantier erfordras hälsoövervakning i form av regelbunden provtagning. Årskostnaden för denna provtagning uppgår till 3 500–5 200 kronor för en kustbaserad odling och 7 200–10 000 kronor för en inlandsbaserad odling. Dessa kostnader är oberoende av storlek på fiskodlingen.

Kostnader för fiskhälsokontroll i Norden

Finland har ett fiskhälsoprogram som startade 1992. Anslutningen är frivillig och odlingarnas kostnader är följande:

Avelsanläggningar	5 000 fmk
Sättfiskodlingar	2 500 fmk
Extensiv dammodling	500 fmk
Matfiskodlingar	500–2 000 fmk

Genom avgiften täcks häften av odlingen kostnader vid fiskhälsokontrollen. Kontrollbesöken av veterinär bekostas av länsstyrelsen.

I Norge är huvudprincipen att odlarna betalar kostnaderna. Kontrollen utförs av fylkes- och distriktsveterinärer. Vid misstanke om förekomst av vissa smittsamma sjukdomar kan staten dock betala undersökningen. Matfiskodlingar kan anslutas till en frivillig hälsokontroll. Ca 80 % av odlarna är anslutna. Anslutningskostnaden är ca 30 000 norska kronor per år för 10–12 besök. Krav finns för sättfiskanläggningarna att dessa skall vara anslutna till en hälsokontroll. Den årliga kostnaden blir då 30 000–50 000 norska kronor. För mindre anläggningar, s.k. kultiveringsanläggningar, med enbart produktion av fisk för lokal utsättning krävs endast ett kontrollbesök om året till kostnad av ca 1 000 norska kronor.

Danmark har idag en obligatorisk anslutning till ett fiskhälsoprogram med minst två kontrollbesök per år. Kostnaden för denna anslutning är 1 800 danska kronor per år för varje odling oavsett storlek. Odlaren har skyldighet att anmäla förekomst av sjukdom. All sjukdomsbekämpning betalas av odlaren liksom extra undersökningar i samband med export. Fr.o.m. 1994 kommer taxan att höjas till 2 600 danska kronor per år för odling av laxfisk med anledning av ökad provtagning i samband med tillämpningen av EG:s direktiv 91/67.

EG-direktivet 91/67 om djurhälsoaspekter på akvakulturprodukter

Sverige har i EES-förhandlingarna accepterat EG:s direktiv 91/67 om djurhälsovillkor för utsläppande på marknaden av djur och varor för vattenbruk. Direktivet träder i kraft nio månader efter EES-avtalets ikraftträdande.

Finland, Island och Norge har begärt undantag för levande fisk, men tillämpar i stället sin nationella lagstiftning och betraktas därmed som tredje land. Situationen för dessa länder skall ses över 1995.

Direktivet har tillkommit för att förhindra spridning av smittsamma sjukdomar i samband med en ökad rörlighet av vattenbruksprodukter på den gemensamma marknaden. I en särskild lista finns sjukdomar angivna och vilka arter som är mottagliga.

Ett land kan ansöka om att bli "godkänd zon" (approved zone), vilket innebär att ett område eller hela landet är fri från listade sjukdomar. Sverige har begärt status som "godkänd zon" för hela landet.

Om ett land har kontrollprogram utöver den grundläggande nivån kan landet erhålla tilläggsgarantier (additional guaranties) för flyttning av fisk till området. All flyttning av fisk till godkända zoner skall åtföljas av ett flyttokument.

För att erhålla och behålla status av godkänd zon eller tilläggsgarantier krävs ett omfattande provtagningsprogram för alla odlingar.

Svensk tillämpning av EG-direktivet 91/67

Jordbruksverket är ansvarig myndighet för tillämpningen av direktivet. Jordbruksverket har erhållit tio miljoner kronor för förra budgetåret och lika mycket för innevarande budgetår för genomförande av själva ansökan om "god-

känd zon” med den tillhörande provtagning som behöver göras inom hela djurhälsovårdsområdet inkl. fisk. Fiskhälsan AB har fått i uppdrag av Jordbruksverket att genomföra kontrollprogram för odlad fisk. Kostnaderna för start och drift av programmet beräknas till 1,5 miljoner kronor.

11.8 Forskning och utvecklingsverksamhet på vattenbrukets område

Skogs- och jordbrukets forskningsråds (SJFR) och Fiskeriverket svarar tillsammans för ett sammanhållet forskningsprogram på fiskets område. I kap. 16 beskrivs detta närmare. Inom vattenbrukets FoU-verksamhet medverkar en rad olika institutioner och myndigheter

SJFR:s ansvar är bl.a. att stödja forskning rörande odling av fisk, skaldjur och alger samt att svara för en samordning av FoU-verksamheten.

Fiskeriverkets FoU-insatser är framför allt riktade mot kombinationen fiskodling – fiskevård. Verkets försöksstation i Kälarne utgör också en resurs för utvecklingsarbetet inom matfiskodlingen genom att möjligheter där finns att driva större avelsprojekt. Utöver avelsprojekt på röding och regnbåge, som utförs i samarbete med vattenbruksinstitutionen vid Sveriges Lantbruksuniversitet i Umeå (SLU), pågår följande FoU-arbete vid stationen i Kälarne:

- Bevarande av genetiska resurser hos stammar i odling
- Utveckling av djupfrysningsteknik för upprättande av genbank
- Ekologisk karaktärisering av stammar.

Vid anläggningen i Älvkarleby drivs försöks- och utvecklingsarbete, främst kring odling och utsättning av havsöring, samt odlingen effekter på öringens livsmönster.

Institutionen för vattenbruk vid SLU verksamhet bl.a. kring följande frågor:

- Lax- resp. rödingforskning
- Utveckling av ny teknik för beteendestudier av fisk
- Avelsarbete och genetiska studier på arter inom vattenbruk
- Miljöaspekter på fiskodling
- Födointag och foderutnyttjande inom intensiv fiskodling
- Alternativ odling, utveckling av extensivt vattenbruk
- Livsmedelsforskning.

Inom *Laxforskningsinstitutets* (LFI) ram insamlas och bearbetas märkningsdata av lax och havsöring i havet. Personal från LFI används också som experter inom Internationella havsforskningsrådet (ICES). Vidare bedriver LFI forskning kring laxekologi och laxgenetik, odlingsrelaterade fisksjukdomar m.m.

Stiftelsen Vattenbruksutvecklings mål är att främja utvecklingen av vattenbruket i Norrland genom att samordna utvecklingsresurser och föra ut nya rön och erfarenheter till praktisk användning i företagen. Stiftelsen administreras av institutionen för vattenbruk vid SLU i Umeå.

12.1 Inledning

I detta kapitel har ett antal aspekter på fiskeföretaget ur ett företagsperspektiv samlats. I avsnitt 12.2 sammanfattas några av de viktigare ekonomiska problemen inom näringen, bl.a. den låga infiskningen av i första hand torsk, avsättningsproblemen för sill, skuldsättning och kapitalkosnader, investeringsvilja, soliditet samt något om effekterna av den svenska kronans depreciering hösten 1992.

Det ekonomiska stödet till fisket sammanfattas i avsnitt 12.3 där också Fiskeriverkets riktlinjer för stödgivningen under innevarande budgetår redovisas.

Avslutningsvis (12.4) görs en genomgång av några viktigare moment i företagsbeskattningen liksom de förändringar som under hösten 1993 föreslagits av regeringen.

12.2 Ekonomiska problem inom fiskerinäringen – nuläge

12.2.1 Allmänt

Den svenska fiskerinäringen befinner sig för närvarande i en svår ekonomisk situation. Beståndet av torsk i Östersjön är svagt till följd av bl.a. otillräckligt saltvatteninflöde från Västerhavet under en lång period, hårt fisketryck och störningar i miljön. Östersjötorsken är den viktigaste enskilda arten för det svenska yrkesfisket. Den svarade 1991 för ca 40 % av yrkesfiskets samlade inkomster. Bristen på torsk i Östersjön har medfört att detta fiske i många fall blivit företagsekonomiskt olönsamt. Möjligheterna att övergå till annat fiske är begränsade, eftersom fisket efter de flesta kommersiella arterna är kvoterat. Bestånden av sill och strömming är goda, men marknaden för dessa arter är fortsatt svag.

Den ekonomiska krisen har bl.a. bidragit till att ett tiotal större, moderna fartyg sålts till utlandet under 1993. Flera av fartygen är byggda i slutet av 1980-talet med produktionskostnader på ca 10 miljoner kronor. Vid försäljningarna har priset understigit hälften av produktionskostnaden. Förlusterna har drabbat företagen själva, bankerna och staten. Hårdast drabbade är de fiskeföretag som under den senaste sexårsperioden gjort stora investeringar.

De minskade landningarna av torsk från Östersjön har även skapat problem för de företag som har specialiserat sig på beredning av torsk. För närvarande har ett flertal av dessa företag ställt in betalningarna eller försatts i konkurs. Företag som arbetar med beredning av sill har avsättningsproblem, bl.a. till följd av EG:s tullar.

Statens förluster på grund av att fiskeföretag och beredningsföretag kommit på obestånd har under de senaste åren ökat kraftigt. Statens totala nettoutgift för budgetåret 1992/93, efter avdrag för inbetalda garantibelopp och garantiavgifter, är 12,2 miljoner kronor. Motsvarande belopp för perioden 1987/88 till 1991/92 var i genomsnitt ca 0,5 miljoner kronor.

Internationella överenskommelser medför att det fr.o.m. 1 januari 1994 inte längre är möjligt att stödja fisket genom generella pristilllägg. Denna typ av stöd har i huvudsak lämnats för sill/strömning. Prisregleringens avskaffande innebär att förutsättningarna för fiske ändras radikalt, framför allt för fiskeföretagen på syd- och ostkusten.

Fiskerinäringens situation påverkas även av omläggningen av den generella näringspolitiken. Konkurrenssnedvridande och selektiva företagsstöd avvecklas och politiken inriktas på att genom generella åtgärder, t.ex. skattesänkningar, skapa goda förutsättningar för företagandet i Sverige.

12.2.2 Infiskning

Det totala fångstvärdet i det svenska fisket uppgick det första halvåret 1991 till 491 miljoner kronor, vilket kan jämföras med 345 miljoner kronor under motsvarande period 1993. Fångstvärdet har sålunda minskat med 146 miljoner kronor eller 30 % på två år.

Enbart torskfisket har minskat med drygt 206 miljoner kronor. Minskningen i Östersjön har varit proportionellt större, eftersom en del fartyg har kompenenserat ett minskat fiske i Östersjön med ett ökat fiske i Västerhavet. På grund av nedgången i torskfisket har även en viss övergång till annat fiske skett. Industrifisket är det fiske som ökat mest.

Av nedanstående tabell framgår förändringen avseende fångstvärde hos vissa fiskslag. Uppgifterna är preliminära.

Tabell 1. Fångstvärde hos vissa fiskslag första halvåret 1991 resp. 1993

Fiskslag	Värde 1991,		Värde 1993,		Förändring mkr
	t.o.m. juni,	mkr	t.o.m. juni,	mkr	
Lax		3,7		5,7	+ 2,0
Torsk	280,2		73,7		- 206,5
Sill, konsum	68,2		53,7		- 14,5
Foderfisk	12,5		87,4		+ 74,9
Havskräfta	35,1		18,5		- 16,6
Räka, kokt & rå	24,3		31,6		+ 7,3

Fiskeansträngningen (fångst per timme) har för torskfisket i Östersjön ökat kraftigt de senaste åren. Enligt Fiskeriverkets havsfiskelaboratorium var ansträngningen för att fånga en given kvantitet torsk dubbelt så stor 1992 som 1991. Den ökade fiskeansträngningen medför ökade driftskostnader. Hur stora dessa kostnader är emellertid svårt att bedöma.

Prisutvecklingen för de olika fiskslagen har varit varierande. För torsk kan totalt noteras en prisminskning på 1 % om man jämför första halvåret 1993 med första halvåret 1991. Den relativt svaga nedgången beror på att proportionerna mellan östersjötorsk och västerhavstorsk har förändrats. Av tradition är priserna högre för västerhavstorsk. Om den torsk som sålts på västkustens auktioner räknas bort blir priset på torsk ca 8 %.

För sill (till konsumtion) kan noteras en prisökning på ca 20 % under perioden. Priserna på foderfisk har ökat i storleksordningen 35–40 %. För kokt räka har priserna varit relativt stabila. För havskräfta har en prisminskning på runt 20 % under första halvåret 1993, jämfört med första halvåret 1991.

Den totala fångsten under första halvåret 1993 multiplicerad med de priser som gällde 1991 ger ett fångstvärde på ca 310 miljoner kronor. Det faktiska fångstvärdet 1993 uppgick emellertid till ca 345 miljoner kronor, dvs. en ökning med totalt ca 35 miljoner kronor. Om hänsyn tas till inflationen skall ökningen minskas med ca 15 miljoner kronor. Ökningen beror till viss del på att landningarna i Danmark har ökat och att den svenska kronan har sjunkit i värde jämfört med den danska.

12.2.3 Prisregleringsavgiftens avveckling

Som nämnts ovan har en prisökning skett för de kvantiteter sill som levererats till konsumtion. Situationen för sillfisket kommer dock att förändras radikalt i och med att det statliga prisstödet avvecklas från den 1 januari 1994.

Det totala fångstvärdet för sill under perioden den 1 juli 1992 till den 30 juni 1993 uppgick till ca 122 miljoner kronor. Det totala pristillägget uppgick under samma period till ca 45,5 miljoner kronor. Pristillägget utgjorde sålunda 27 % av sillfiskarnas totala inkomst från sillfiske. Detta innebär emellertid inte att fiskarens totala inkomst automatiskt kommer att minska med 27 % efter den 1 januari 1994.

Pristilläggets betydelse varierar mellan kuststräckorna. Som exempel kan nämnas att på ostkusten var det genomsnittliga förstahandspriset på sill (efter avdrag för is och lådor) under 1992/93 ca 1:50 kr/kg. Prisstödet uppgick till samma belopp. På sydkusten var det genomsnittliga priset ca 0:85 kr/kg och pristillägget ca 1:20 kr/kg. På västkusten var motsvarande siffror 1:30 kr/kg resp. 1:00 kr/kg i pristillägg.

Ett av alternativen till ett sillfiske är en övergång till ett industrifiske. Fångsterna i detta fiske ökade under det första halvåret 1993 ökat med 74,9 miljoner kronor jämfört med det första halvåret 1991.

Skrappriset är i dag ca 0:61 kr/kg. För att få lönsamhet i detta fiske krävs mycket stora volymer, dvs. fartyg med stor lastkapacitet. Enligt fiskeloggböckerna var nästan 80 % av de fartyg som fiskade för industriellt ändamål i februari 1993 längre än 30 meter. Mot denna bakgrund torde det vara svårt för mindre fartyg att lönsamt bedriva industrifiske.

Deprecieringseffekten på det totala fångstvärdet 1993 kan uppskattas till ca 32 miljoner kronor. Effekten har beräknats genom att multiplicera fångstvärdet av utlandslandningarna med den procentuella valutaförsämringen. Detta fångstvärde uppgick under det första halvåret 1993 till ca 113 miljoner kronor. Den svenska kronan har sedan 1991 fallit med ca 27 öre i förhållande till den danska kronan, vilket innebär en värdeminskning på ca 29 %.

Som en följd av att den svenska kronan har sjunkit i värde har fisket drabbats av kursförluster på lån i utländsk valuta. Med hjälp av uppgifter från några banker har den totala utlåningen i utländsk valuta till fiskeföretag kunnat uppskattas till motsvarande ca 150 miljoner kronor. De totala kursförlusterna kan då uppskattas till drygt 40 miljoner kronor.

Kursförlusterna har drabbat fiskeföretagen olika hårt beroende på hur stor del av inkomsterna som varit i utländsk valuta. De fiskeföretag som tagit lån i danska kronor och samtidigt landat hela sin fångst i Danmark, och därmed fått betalt i samma valuta som lånet, har i princip ingen kursförlust. Vissa banker har enbart lämnat lån i utländsk valuta om fiskeföretaget bedömts få inkomster i samma valuta. Vissa fiskeföretag har lockats av låga räntor och tagit lån i utländsk valuta även om inkomsterna enbart varit i svenska kronor.

Det höga ränteläget under hösten 1992 medförde ökade kostnader för fiskeföretagen. Det är svårt att beräkna dessa kostnader. Utifrån uppgifter från några banker kan bankernas totala utlåning till fiskeföretag uppskattas till ca 750 miljoner kronor.

12.2.5 Skuldsättning och kapitalkostnad

Enligt förordningen (SFS 1992:284) om tillfälliga stödåtgärder till vissa yrkesfiskare kan särskilt skuldsätta fiskeföretag, som drabbats av tillfällig inkomstsänkning till följd av nedgången i torskfisket i Östersjön, ansöka om amorterings- och räntefrihet för fiskerilån, fiskberedningslån eller garantilån. Stöd enligt förordningen om tillfälligt stöd kan genom regeringsbeslut i oktober 1993 även ges under 1994 till fiskeföretag som direkt eller indirekt drabbats av nedgången i torskfisket.

Sammanlagt 134 ansökningar inkom under oktober-december 1992, varav ca 70 % avsåg skepp. Två tredjedelar av ansökningarna kom från Blekinge, Kristianstads och Göteborgs och Bohus län. Sökandena lämnade i ansökningarna uppgift om bl.a. fiskerilån, avskrivningslån, banklån och räntor.

Uppgifterna ur ansökningarna har ställts samman för att ge en bild av skuldbörda och kapitalkostnad för fartyg i denna del av fiskeflottan. Utredningen gör bedömningen att uppgifterna torde ge en någorlunda rättvisande bild av förhållandena i den svenska fiskeflottan.

Den totala summan av sökandenas fiskerilån uppgick till ca 90 miljoner kronor. Skeppen hade i genomsnitt fiskerilån på ca 860 000 kronor, medan båtarna i genomsnitt hade drygt 220 000 kronor i fiskerilån.

Tabell 2. Ansökan om fiskerilån 1992

Antal sökande	Totalt fiskerilån	Genomsnittligt fiskerilån
Båtar 41	9,1 mkr	222 000 kr
Skepp 93	80,0 mkr	860 000 kr
Totalt 134	89,1 mkr	665 000 kr

Mer än 90 % av båtarna hade fiskerilån under 500 000 kronor. Ingen båt hade fiskerilån över 1,5 miljoner kronor. Av skeppen hade drygt 50 % fiskerilån på upp till 1 miljon kronor. Ungefär 40 % hade lån på mellan 1 och 1,5 miljoner kronor och resterande skepp hade fiskerilån överstigande 1,5 miljoner kronor (1,5–2,5 miljoner kronor).

Totala skulder

Den totala skulden för de sökande, dvs. summan av fiskerilån, avskrivningslån och banklån (inklusive garantilån och utnyttjad checkkredit), uppgick till nästan 319 miljoner kronor. Skeppen hade i genomsnitt ca 3,2 miljoner kronor i total skuld, medan båtarnas totala skuld i genomsnitt låg runt 510 000 kronor.

Tabell 3. De sökandes totala skulder

Antal sökande	Total skuld	Genomsnittlig skuld
Båtar 41	20,9 mkr	510 000 kr
Skepp 93	297,8 mkr	3 202 000 kr
Totalt 134	318,7 mkr	2 378 000 kr

Nästan 70 % av båtarna hade totala skulder som understeg 500 000 kronor, knappt 30 % hade skulder på mellan 500 000 kronor och 1 miljon kronor. Endast några få båtar hade totala skulder på mer än 1 miljon kronor. Av skeppen hade ca 40 % totala skulder på upp till 2 miljoner kronor, 45 % hade skulder på från 2 och upp till 6 miljoner kronor medan resterande skepp hade skulder på mer än 6 miljoner kronor totalt (6–9 miljoner kronor).

Räntekostnader

Den sammanslagna räntekostnaden för de sökande uppgick till nästan 30 miljoner kronor. Den genomsnittliga årliga räntekostnaden var för skeppen ca 300 000 kronor och för båtarna ca 45 000 kronor.

Tabell 4. De sökandes räntekostnader

Antal sökande	Total räntekostnad	Genomsnittlig räntekostnad
Båtar 41	1,9 mkr	46 000 kr
Skepp 93	27,6 mkr	297 000 kr
Totalt 134	29,5 mkr	220 000 kr

Ungefär 95 % av båtarna hade årliga räntekostnader understigande 100 000 kronor. Omkring 35 % av skeppen hade räntor på under 100 000 kronor, nästan 30 % hade räntor på från 100 000 kronor och upp till 300 000 kronor, 25 % hade räntor på mellan 300 000 kronor och 600 000 kronor medan resterande skepp hade årliga räntekostnader på 600 000 kronor eller mer (600 000 kronor–1,5 miljoner kr).

12.2.5 Investeringsvilja

För att ge en uppfattning om investeringsviljan inom fiskerinäringen har en sammanställning gjorts av uppgifter om det sammanlagda investeringsbelopp i ansökningarna om statligt stöd under perioden 1987–1992.

Stöd i form av fiskerilån, statsbidrag (avskrivningslån) och lånegarantier har utgått till rationaliseringsinvesteringar i skepp och båtar, förvärv av nya eller begagnade båtar samt förvärv av nya eller begagnade skepp. Många investeringar inom fisket har dock gjorts och görs fortfarande utan nämnda former av statligt stöd, varför nedanstående redovisning inte är heltäckande. Även uppgifter ur ansökningar som inte bifallits ingår i sammanställningen. Det är inte känt om någon/några av investeringarna ändå har genomförts.

Tabellenmanedan visar det totala investeringsbeloppet 1987–1992 fördelat på olika typer av investeringar, dels den procentuella fördelningen, dels de årliga investeringsbelopp i fast penningvärde.

Tabell 5. Investeringsbelopp inom fiskerinäringen 1987–1992, %

Typ av investering	1987	1988	1989	1990	1991	1992
Rationalis. skepp	8%	10%	11%	37%	34%	53%
Rationalis. båt	1	2	2	1	2	3
Köp av beg. båt	4	2	6	7	6	5
Köp av ny båt	4	5	8	2	2	2
Köp av beg. skett	38	18	39	41	46	25
Köp av nytt skett	45	63	34	12	10	12
Investeringsbelopp, löpnade priser, tkr	223156	230106	178962	152830	187094	141143

Tabell 6. Investeringsbelopp inom fiskerinäringen 1987–1992, mkr (i 1992 års penningvärde)

Typ av investering	1987	1988	1989	1990	1991	1992
Rationalis. skepp	26,4	32,1	24,9	63,1	64,3	74,5
Rationalis. båt	3,1	5,4	4,6	2,3	3,4	4,6
Köp av beg. båt	11,2	7,2	12,5	11,3	11,7	6,5
Köp av ny båt	13,2	14,6	18,1	3,5	4,5	2,9
Köp av beg. skett	117,3	53,6	86,3	69,9	89,0	35,2
Köp av nytt skett	139,2	189,7	74,6	20,9	18,4	17,4
Summa	310,4	302,6	221,0	171,0	191,3	141,1

Av tabellerna ovan framgår att det skett en markant omsvängning i typ av investering under perioden 1987 till 1992.

Intresset för att köpa nya eller begagnade skepp har sjunkit drastiskt; från 83 % av det totala investeringsbeloppet 1987 till 37 % 1992. I absoluta tal innebär det (i 1992 års penningvärde) en minskning från 256 miljoner kronor till 53 miljoner kronor. Intresset för att köpa nya skepp mer än halverade mellan 1989 och 1990. Den dramatiska minskningen av intresset för att köpa begagnade skepp inträffade mellan 1991 och 1992.

Köp av nya eller begagnade båtar har under i stort sett hela perioden legat mellan 7 och 9 % av det totala investeringsbeloppet. I absoluta tal (i 1992 års penningvärde) innebär det en minskning från runt 24 miljon kronor till drygt 9 miljoner kronor.

Tyngdpunkten i ansökningarna har helt förskjutits mot rationaliseringsåtgärder. Från att 9 % av investeringsbeloppet avsåg denna typ av investeringar har den ökat till 56 % 1992. Från 1989 till 1990 skedde den första drastiska ökningen; från 13 % till 38 %. Nästa drastiska ökning inträffade mellan 1991 och 1992 då andelen ökade från 35 % till 56 %.

Även i absoluta tal (1992 års penningvärde) är ökningen kraftig. 1987 avsåg ca 30 miljoner kronor rationaliseringsåtgärder medan 79 miljoner kronor avsåg denna typ av åtgärder 1992.

Det totala investeringsbeloppet i ansökningarna har minskat från ca 223 miljoner kronor 1987 till 141 miljoner kronor 1992, en minskning på mer än 80 miljoner kronor. Omräknat till 1992 års penningvärde blir minskningen ännu större, från motsvarande drygt 310 miljoner kronor 1987 till 141 miljoner kronor 1992, dvs. mer än en halvering.

Tabell 7. Totala investeringsbelopp i löpande och fasta priser

År	Investeringsbelopp löpande priser, mkr	Investeringsbelopp 92 års penningvärde, mkr
1987	223,2	310,4
1988	230,1	302,6
1989	179,0	221,0
1990	152,8	171,0
1991	187,1	191,3
1992	141,1	141,1

12.2.6 Soliditet

Det har varit utredningens målsättning att göra en räkenskapsanalys för att närmare belysa fiskeföretagens problem. Analysen avsåg att beskriva följande aspekter på de undersökta företagen.

- *Soliditeten*, dvs företagets kapitalstyrka och därmed dess förmåga att överleva förluster.
- *Lönsamheten*, dvs om företaget drivs med vinst eller förlust.
- *Finansieringen*, dvs hur företaget anskaffat kapital och hur man använt det.

Det kan konstateras att en räkenskapsanalys som jämför olika typen av fisken, olika fartygsstorlekar och olika kuststräckor inte har varit möjlig att göra utifrån det material som har stått till utredningens förfogande.

I ett avseende har dock studien gett ett tillräckligt entydigt resultat för att det skall vara möjligt att generalisera till den svenska fiskeflottan i dess helhet, nämligen beträffande *soliditeten*.

Soliditeten är ett mått på företagets förmåga att klara förlustperioder. Det viktigaste måttet på ett företags soliditet är det egna kapitalets andel av det totala kapitalet. Ett företag med relativt stor andel eget kapital har bättre förutsättningar att möta konjunkturedgångar och branschkriser än ett företag med en liten andel eget kapital.

Studien bygger på sammanlagt 37 fiskefartyg; 19 skepp och 18 båtar. Av dessa 37 fartyg uppvisar 21 företag ett negativt eget kapital, vilket innebär att företagets egna kapital till följd av t.ex. upprepade förluster är förbrukat. Företaget har en fordran på ägaren/ägarna i stället för det normala, som är en skuld genom att ägaren satt in kapital i företaget, när verksamheten startade. Till detta kommer 8 företag med ett eget kapital på mellan 20 000 och 60 000 kronor. I några fall rör det sig om företag med en balansomslutning på flera miljoner kronor.

Av de 37 undersökta fiskefartygen har således 29 stycken eller nästan 80 % mycket dålig soliditet. Enligt utredningens bedömning bör bilden vara likartad för den svenska fiskeflottan i dessa helhet.

12.3 Ekonomiskt stöd till fisket

12.3.1 Bakgrund

Det ekonomiska stödet till fisket har huvudsakligen utgått via Jordbruksdepartementets huvudtitel i statsbudgeten samt via prisregleringssystemet.

I nedanstående tabell redovisas några viktigare stöd till yrkesfisket under budgetåren 1982/83–1992/93. Stöd har även utgått till beredningsindustrin i form av lån och lånegarantier.

Tabell 8. Beviljat stöd till fisket, mkr (i löpande priser)

	Fiskerilån	Lånegaranti	Förluster vid lånegarantier	Statsbidrag (avskrivnings- lån)	Skrotnings- premier
82/83	24,9	7,2	0,5	3,7	1,0
83/84	40,0	14,6	0,0	6,3	1,0
84/85	28,3	10,0	0,4	6,4	1,6
85/86	25,0	4,6	0,5	7,0	1,1
86/87	25,0	17,0	0,0	6,0	1,7
87/88	48,0	20,7	0,0	5,6	2,2
88/89	46,0	10,7	0,4	4,0	3,8
89/90	40,0	3,7	0,0	6,3	1,9
90/91	40,0	7,4	0,6	5,7	2,5
91/92	40,0	3,9	2,8	4,6	2,8
92/93	40,0	5,2	12,2	6,9	2,8

* Förluster på beviljade lånegarantier och fiskerilån efter avdrag för inbetalningar som hänför sig till tidigare infriade garantiåtaganden och lånegarantiavgifter.

Under perioden 1982/83–1986/87 beviljades fiskerilån huvudsakligen för förvärv av nya skepp. Fr.o.m. budgetåret 1987/88 är det förvärv av begagnade skepp som har dominerat användningen av fiskerilånen. De två senaste åren (1991/92 och 1992/93) har dock lånen främst avsett teknisk utrustning. (Jämför avsnittet 12.2.5 Investeringsviljan.)

Lånegaranti har i huvudsak beviljats för inköp av nya och begagnade skepp.

Statens kreditförluster har ökat kraftigt det senaste året och uppgick till för budgetåret 1992/93 till 12,2 miljoner kronor.

Budgetåret 1982/83 avsåg beviljade statsbidrag till största delen bidrag till ändrad fångstinriktning och då främst investeringar i torskrensningmaskiner. Under budgetåren 1983/84–1988/89 kom bidrag i huvudsak att lämnas till förvärv av nybyggda fartyg. Under åren 1989/90 och 1990/91 avsåg 2,4 miljoner kronor per år bidrag till inköp av räddningsdräkter. Under budgetåret 1992/93 lämnades 5 miljoner kronor i bidrag till investeringar som syftar till att höja kvaliteten på fisk.

Under budgetåren 1991/92 och 1992/93 lämnades 0,8 miljoner kronor resp. 11,5 miljoner kronor i bidrag på grund av havsfiskeförbud. Av 11,5 miljoner kronor 1992/93 avsåg 11 miljoner kronor torskfiskestoppet i Östersjön (april–juli 1993).

Under budgetåren 1991/92 och 1992/93 har ett särskilt ostkuststöd utgått med 3,3 miljoner kronor för resp. budgetår. År 1991/92 användes stödet främst till kvalitetshöjande åtgärder. År 1992/93 har stödet främst gått till skrotning av fiskefartyg.

12.3.2 Nuvarande ram för det ekonomiska stödet

De anslag under Jordbruksdepartementets huvudtitel D. Fiske som huvudsakligen rör yrkesfisket och fiskerinäringen i övrigt är under treårsperioden 1993/94–1995/96:

D2.Främjande av fiskerinäringen, reservationsanslag	4 084 tkr
D3.Särskilda insatser för fisket, förslagsanslag	26 391 tkr
D4.Regionalt stöd till fisket, förslagsanslag	5 000 tkr
D5.Ersättning för intrång i enskild fiskerätt, förslagsansl.	1 000 tkr
D6.Bidrag till fiskevård, reservationsanslag	3 612 tkr

Anslaget D3. Särskilda insatser för fisket fördelar sig enligt följande.

1. Isbrytarhjälp åt fiskarbefolkningen, förslagsvis	1 tkr
2. Täckande av förluster vid statlig kreditgaranti till fiske, förslagsvis	1 tkr
3. Kontroll på fiskets område	1 500 tkr
4. Bidrag till fiskets rationalisering, förslagsvis	15 000 tkr
5. Bidrag vid stillaliggande med fiskefartyg, förslagsvis	7 889 tkr
6. Till regeringens disposition	2 000 tkr

12.3.3 Fiskeriverkets riktlinjer för lämnande av ekonomiskt stöd budgetåret 1993/94

Fiskeriverket har inom en medelsram på 15,0 miljoner kronor (anslag D 3; anslagspost 4) att fördela rationaliseringsstöd till olika ändamål. Följande riktlinjer för stödgivningen under innevarande budgetår har antagits av Fiskeriverket:

1. Förvärv av *nybyggt fiskeskepp* med högst 25 % av investeringskostnaden och högst 1,5 miljoner kronor.

2. Förvärv av *begagnat fiskefartyg* med högst 20 % av investeringskostnaden och högst 0,8 miljoner kronor. Särskilda villkor avseende bl.a. ålder gäller för att bidrag skall medges. Ett annat villkor är att förvärvet skall leda till att fiskeflottan rationaliseras.

3. Förvärv av *nybyggd fiskebåt* med högst 30 % av investeringskostnaden och högst 0,5 miljoner kronor.

4. Inköp av *utrustning*, inköp av *insjöfiskeredskap* och vid *ombyggnad av fiskefartyg* med högst 20 % av investeringskostnaden och högst 0,6 miljoner kronor. Särskilda villkor avseende ålder gäller för bidrag till ombyggnad och bidrag till fartygsanknuten utrustning.

5. Bidrag till *säkerhetsutrustning* (livräddningsflotte, brandskyddsutrustning och överlevnadsdräkt) får lämnas med högst 50% av investeringskostnaden.

6. Bidrag till investeringar i ny utrustning och nya redskap (*pilotprojekt*) som inte prövats tidigare inom svenskt fiske får lämnas med högst 50 % av investeringskostnaden.

7. Bidrag till uppförande av mindre *anläggning för beredning* av fisk, om verksamheten skall bedrivas i kombination med yrkesfiske, får lämnas med högst 30 % av investeringskostnaden och högst 0,2 miljoner kronor.

8. *Skrotningsbidrag* får lämnas enligt följande:

– Fartyg vars skrov är 34 år och yngre: högst 4 000 kr/BRT

– Fartyg vars skrov av 35–45 år: 3 500 kr/BRT

– Fartyg var skrov är 46 år och äldre: högst 3 000 kr/BRT

Skrotningsbidrag får inte lämnas till fartyg vars skrov är kortare än 10 meter. För att erhålla ”maxbeloppet” skall skrotningen ingå i en kedja där det sker en förnyelse och rationalisering av fiskeflottan.

9. *Stormskadeskydd*_utgår om ett fast fiskeredskap som används för lax- eller ålfiske skadats eller förlorats i samband med storm. Bidrag lämnas med högst 60 % av skadan eller förlusten.

12.4 Skattefrågor

12.4.1 Ändrad företagsbeskattning

Bakgrund

Beslut om att genomföra en genomgripande skattereform fattades 1989–1990. Det system för företagsbeskattning som gällde före reformen karakteriserades av en hög formell skattesats, kompletterat med ett flertal reserveringsmöjligheter. Det nya skattesystemet, som tillämpas fr.o.m. 1992 års taxering, innebär grundläggande förändringar. De olika reserveringsmöjligheterna ersattes av en mer begränsad, enhetlig reserv – skatteutjämningsreserven, den s.k. surven. Samtidigt sänktes skattesatsen för bolag till 30 %.

I syfte att komplettera det nya skattesystemet har flera utredningar tillsatts. I finansdepartementets promemoria Ds 1993:28 Beskattning av enskild näringsverksamhet m.m. redovisas ett sammanhållet förslag till beskattning av enskild näringsverksamhet och aktiebolag. Regeringen avser att lägga proposition i frågan under hösten. Lagrådsremissen överlämnades till lagrådet den 30 september. De nya reglerna föreslås gälla den 1 januari 1994.

I lagrådsremissen redovisar regeringen några viktigare nyheter inom företagsbeskattningen. Dessa kommer att behandlas i det följande.

Neutral företagsbeskattning

Huvuddelen av de nya reglerna syftar till att en näringsidkare i princip skall få samma skattemässiga behandling oavsett om han driver sin verksamhet i form av aktiebolag, handelsbolag eller enskild firma.

Räntefördelning

När inkomsten av en näringsverksamhet skall beräknas får avdrag göras för räntan på det egna kapitalet. Ett belopp motsvarande avdraget redovisas då som inkomst av kapital (positiv räntefördelning).

Är det egna kapitalet negativt beräknas i stället ett tillägg till inkomsten av näringsverksamheten. Ett belopp motsvarande detta tillägg får då dras av från inkomst av kapital (negativ räntefördelning).

Har näringsidkaren ett negativt kapital, när de nya reglerna börjar tillämpas, skall kapitalet ändå anses vara noll kronor. Året därpå ökas kapitalet på med det negativa beloppet.

Förslaget i lagrådsremissen innebär bl.a. att avkastningen av kapital i enmansaktiebolag enkelbeskattas (oavsett om kapitalet skjutits till som eget kapital eller om det lånats in i bolaget). Positiv räntefördelning ger den enskilde näringsidkaren möjlighet att få avkastning på kapital beskattad på ett sätt som är likvärdigt med vad som gäller för ägare till enmansaktiebolag. Denna förändring bedöms vara mycket positivt för fiskeföretagen (såväl som för övriga företag).

Underlag för räntefördelningen är skillnaden mellan tillgångar och skulder vid utgången av närmast föregående beskattningsår (dvs. vid beskattningsårets början). Som skuld torde även avsättning i fartygsfond räknas, även om detta inte specifikt angivits. Har ett fiskefartyg sålts och avsättning gjorts till fartygsfond i det tidigare skattesystemet, varefter ett nytt fartyg anskaffas, t.ex. under 1994, innebär detta att räntefördelningen, räknad per den 31/12 1993, påverkats av fartygsfonden. Hade beräkning av räntefördelningen i stället gjorts per den 31/12 1994, dvs. vid beskattningsårets utgång, skulle underlaget kunnat bli högre genom att fartygsfonden inte längre finns kvar. Ett större belopp hade då kunnat beskattas som inkomst av kapital i stället för som inkomst av näringsverksamhet.

För fiskeföretag som har fartygsfond skulle det vara värdefullt om fördelningsunderlaget fick beräknas vid beskattningsårets utgång i stället för, som i förslaget, vid beskattningsårets ingång. Oavsett om en sådan ändring kan komma till stånd eller ej, är dock de nya reglerna om räntefördelning en positiv förändring för fiskeföretagen, liksom för övriga företag.

Expansionsmedel

Enskilda näringsidkare ges möjlighet att fondera vinstmedel i verksamheten. De fonderade medlen enkelbeskattas och kan användas för expansion av verksamheten utan ytterligare beskattning. På expansionsmedel utgår en särskild statlig inkomstskatt om 28 %.

En minskning av expansionsmedel beskattas som vanlig inkomst av näringsverksamhet och beläggs med egenavgifter eller särskild löneskatt. Samtidigt återbetalas expansionsmedelsskatten.

Expansionsmedlen avser delägare i handelsbolag och inte bolaget självt. I övrigt gäller samma regler som för enskild näringsidkare.

Den möjlighet som expansionsmedlen innebär, dvs. att finansiera en expansion av verksamheten med lågbeskattade vinstmedel, är en positiv nyhet för fiskeföretagen, såväl som för övriga företag.

En intressant fråga är om de nya reglerna om expansionsmedel kan fylla motsvarande funktion som de avskaffade reglerna om fartygsfonder för fiskeföretagen.

Fartygsfonderna innebar i princip att intäkten från en fartygs-försäljning fick fonderas i avvaktan på anskaffning av ett nytt fartyg. Vid en försäljning

av ett fiskefartyg, efter det att de nya reglerna trätt i kraft, kommer visserligen avdrag att kunna göras för ökning av expansionsmedel samt för avsättning till periodiseringsfonder (se nedan), men avdrag/avsättning kommer knappast att uppgå till 100 % (vilket fartygsfonderna innebar). Det är dessutom viktigt att notera att expansionsmedel är *beskattade* vinstmedel, dvs. den statliga expansionsmedelsskatten på 28 % skall alltid betalas vid ökning av expansionsmedlen. En avsättning till periodiseringsfond skall dessutom återföras till beskattning i framtiden (se nedan). De nya reserveringsmöjligheterna utgör därför inte ett heltäckande alternativ till de avskaffade fartygsfonderna.

Periodiseringsfonder och skatteutjämningsreserven

Skatteutjämningsreserven (surven) avskaffas enligt förslaget och en ny allmän reserveringsmöjlighet – periodiseringsfonder – införs. Dessa fonder är så utformade att de ger en möjlighet till förlustutjämnning bakåt i tiden, liknande den möjlighet som surven ger.

Näringsidkare som gjort avsättning till periodiseringsfond får göra avdrag för avsättningen vid beräkning av inkomst av näringsverksamhet. Avdraget får uppgå till högst 25 % av årets inkomst. Näringsidkaren kan disponera fonden efter eget bestämmande, t.ex. för att balansera avskrivning av nyförvärvade tillgångar, täcka en förlust eller redovisa en jämn vinstnivå. Varje fondavsättning måste dock ha återförts till beskattning senast det femte året efter det att avdraget gjorts.

En särskild fråga är om ett system med periodiseringsfonder bör kompletteras med en möjlighet till nuvärdesavskrivning. I lagrådsremissen sägs att frågan bör beredas ytterligare, bl.a. med hänsyn till de gynnsamma effekter på likviditeten, som en möjlighet till nuvärdesavskrivning innebär för företagen. (Nuvärdesavskrivning innebär att ett engångsavdrag görs vid taxeringen, motsvarande nuvärdet på ca 70–80 % av anskaffningen.) För fiskeföretag kan det vara av vikt att notera att det skulle krävas en anskaffning av ett nytt fartyg under samma år som försäljningen av det gamla fiskefartyget skett.

Någon form av ersättningsfond skulle stimulera risktagande och investeringsvilja inom fiskerinäringen. Det är tveksamt huruvida förslagen om periodiseringsfonder och expansionsmedel är tillräckliga i detta avseende. En möjlighet är att förslaget till ny lag om ersättningsfonder ändras så att lagen även omfattar försäljning av fiskefartyg.

Om systemet med periodiseringsfonder kompletteras med nuvärdesavskrivning skulle detta kunna vara ett alternativ. Reglerna för nuvärdesavskrivning skulle dock behöva justeras så att fiskeföretag får 3–6 år på sig att anskaffa ett nytt fartyg.

Fartygsfonder

Lagen om fartygsfond upphörde att gälla fr.o.m. 1992 års taxering. Återföringen av fonder, som inte utnyttjats, kan bli ett stort problem för de fiskeföretag som drabbas genom att effektivbeskattning skall gälla vid återföring. Ett

undanröjande av effektivbeskattningen eller någon annan form av lättnad i reglerna för återföring av fartygsfond skulle ha stor betydelse för de fiskeföretag som har gjort avsättning.

Kvittningsrätt mot inkomst av tjänst

Underskott av aktiv näringsverksamhet skall få kvittas mot tjänsteinkomster under de fem första verksamhetsåren.

Om verksamheten övertagits från någon närstående medges avdrag endast om denne varit berättigad till avdrag om han själv fortsatt att driva sin verksamhet. Avdrag medges inte om den skattskyldige under en femårsperiod före den nya verksamhetens start bedrivit likartad verksamhet. Reglerna har utformats med tanke på att avdraget syftar till att stimulera nyföretagande.

För fiskets del skulle det vara av stort värde om avdrag kunde tillåtas fullt ut (dvs. under fem år), även om verksamheten övertagits från närstående. Av tradition går fiskeföretag oftast i arv inom familjen och förslaget till begränsningar i kvittningsrätten skulle få till resultat att generationsväxlingar försvåras.

12.4.2 Avdrag för ökade levnadsomkostnader för yrkesfiskare

Yrkesfiskare har enligt 23 § kommunalskattelagen rätt till avdrag för ökade levnadsomkostnader vid fiske utom hemorten. Rätt till avdrag föreligger dock endast om resan varit förenad med övernattnin utom hemorten.

Enligt Riksskatteverkets rekommendationer bör avdrag för ökade levnadsomkostnader för yrkesfiskare medges med 75 kr per dag. Schablonbeloppet kan frångås om det kan visas att den faktiska ökningen i levnadsomkostnaden varit högre. Yrkas högre avdrag än schablonbeloppet bör utgifterna styrkas.

13.1 Inledning

Den fisk som går ut på marknaden passerar i allmänhet en förstahandsmottagare (13.4) eller levereras direkt till beredningsindustrin (13.5) medan fisk för industriändamål tas om hand av en fiskmjölsfabrik. I kapitlet behandlas även andra för fisket centrala funktioner såsom hamnar (13.2), transport och distribution (13.3) samt handeln (13.6). Avslutningsvis ges några exempel på fiskeföretag som själva förädlar sina produkter (13.7).

Fiskdistribution

De viktigaste leden i fiskdistributionen kan förenklat beskrivas på följande sätt.

Efter fångst och viss beredning ombord fylls fisken i lådor eller större behållare. När båten anlänt till hamn lossas fångsten och lastas om till bil. Vidaretransport sker därefter via förstahandsmottagare och eventuell mellanlagring till mottagande beredningsindustri, grossist, detaljist, konsument eller exportör.

Transporter av färsk fisk inom landet sker så gott som uteslutande med speciella kylbilar. Dessa är anpassade för sitt ändamål och tål avrinnande smältvatten. Fisken är förpackad i trä- eller platslådor, Big-box eller containerbehållare.

Förstahandsmottagare kan vara fiskarägda företag, privata grossister eller fiskauktioner. Från förstahandsmottagaren går fisken i huvudsak till beredningsindustri, grossister/detaljister eller för export.

Beredningsindustrin ägs ofta av olika fiskarorganisationer eller är privatföretag. De finns i allmänhet belägna i nära anslutning till de större landningsplatserna och får leveranser direkt från förstahandsmottagare.

Grossisten är ett led mellan förstahandsmottagare och detaljister, storkök, restaurang etc. En viss handel sker även grossister emellan, främst med importerad fisk.

Det förekommer betydande export och import av fisk, delvis beroende på säsongvariationerna i fisket och den förhållandevis låga beredningskapaciteten vid säsongstopparna. Svensk råvara exporteras även för filetering utomlands och importeras sedan tillbaka till Sverige.

Leveranser till storkök, främst restauranger och skolkök, sker antingen direkt från förstahandsmottagare eller via grossist.

Privatkonsumtion av färsk fisk sker huvudsakligen i områdena närmast kusterna samt till viss del i ett område som sträcker sig mellan Göteborg och Stockholm. Speciella fiskbutiker och ambulerande fiskhandlare, s.k. fiskbilar, med komplett sortiment av fisk finns främst i närheten av landnings-

platser. I övriga delar av landet är konsumenterna i högre grad hänvisade till vanliga dagligvarubutiker, även för fisk. Ju längre från kusterna, desto färre butiker och desto mer begränsat sortiment.

13.2 Hamnar

De flesta av dagens fiskehamnar är lokaliserade till de regioner i vilka fisket sedan länge haft stor betydelse. Hamnarna bör ha goda mottagningsresurser för fångsten. Förutom att det skall finnas en organiserad fångstmottagning är det viktigt att det finns tillgång till bl.a. isverk, kyllager och fryshus samt att det finns bunkringmöjligheter. Vidare är det värdefullt med tillgång till olika slag av verkstäder, trålbinderi, skeppshandel osv.

När en fiskare väljer landningshamn spelar avståndet till hamnen en avgörande roll. Många fiskar och landar sin fisk direkt till fiskförsäljningsföreningar. I Halland finns sådana i Bua, Träslövsläge och Glommen. På västkusten finns fiskauktioner i Göteborg, Smögen, Strömstad och Lysekil.

I Sverige finns bara en fiskmjölsfabrik, Ängholmen, på västsidan av Tjörn i Bohuslän. Industrifisk som landas i Sverige på annan plats fraktas till Ängholmen i containers.

Bland östersjöhamnarna är det framför allt Trelleborg, Simrishamn, Karlskrona, Västervik och Oxelösund som under senare år varit de mest frekventerade fiskehamnarna.

Det senaste stora hamnbygget i Sverige är Nogersunds nya hamn i Blekinge, som har kostat ca 20 miljoner kronor.

För närvarande pågår en större ombyggnad i Räfnäs fiskehamn, Norrtälje kommun, till en beräknad kostnad av ca 6 miljoner kronor. Denna hamn har haft stor betydelse för bl.a. norrlandsfisket då den har varit relativt isfri. På senare år när torskfisket pågått längre söderut i Östersjön har norrlandsfiskarna legat i hamnar ända ner till Öland.

Fångsterna från nordsjöfisket landas ofta i utländska hamnar, i första hand i Danmark.

Bland de danska hamnarna är Skagens, Hirtshals och Hanstholms hamn de som utnyttjas mest av svenska fiskare. I synnerhet sill- och makrillfångster landas i danska hamnar, men även annan konsumtionsfisk liksom havskräfta. I de danska hamnarna sker också mottagning av industrifisk.

Det förekommer att någon enstaka fiskebåt landar fisk, t.ex. äkta tunga, i Holland. Norge har inte spelat någon större roll för landningar.

Insjöfiskets hamnar är mestadels små. Spikens fiskehamn utanför Lidköping vid Väneren är en av de större hamnarna för insjöfisket.

I de flesta fiskehamnar finns även fritidsbåtar. Vissa hamnar har också till stor del övertagits av dessa. För yrkesfisket är fritidsbåtarnas närvaro både till för- och nackdel. De bidrar med sina avgifter till hamnens skötsel, men konkurrerar samtidigt om utrymmet i hamnen. Fritidsbåtarna kan också orsaka trängsel och uppta plats vilket försvårar och fördröjer lossning av fångster

samt lastning av förnödenheter och drivmedel. Fritidsbåtsägare å sin sida kan ha synpunkter på att yrkesfiskarna smutsar ner m.m. Enligt Fiskeriverket har det förekommit krav från fritidsbåtagare, framför allt vid kusten, att yrkesfisket skall bort från vissa hamnar.

Den hamnutredning som 1988 genomfördes på Jordbruksdepartementets uppdrag i syfte att revidera 1979 års fiskehamnsutredning, kunde konstatera att hamnsituationen generellt var bättre där kommunen tagit ett övergripande hamnansvar. En kommun som inte tagit på sig hamnansvaret försvarade ofta planeringen för yrkesfisket och försvagade därigenom näringen på sikt. En effekt som hamnutredningen pekade på var avsaknaden av samordning av hamnresursen. Ett stort antal hamnar kunde upprätthålla en acceptabel nivå, men till en alltför hög kostnad.

Statsbidrag kunde tidigare lämnas till anläggning eller förbättring av hamn som behövdes för yrkesfisket. Detta statsbidrag har upphört.

Samtliga statliga fiskehamnar har nu överlåtits till kommunerna eller i något fall till andra ägare. Den sista statliga hamnen, Byviken i Umeå kommun, har övertagits av Vägverket.

13.3 Transport och distribution

Vid Institutionen för Transportteknik vid Chalmers tekniska högskola har olika problemställningar rörande transporter av fisk studerats. Den svenska fiskenäringen betecknas som mer produktionsinriktad än flertalet andra branscher, vilka är mer marknadsorienterade. Marknadsföringens svaga ställning återspeglas bl.a. i brister i distributionsledet. Avsättningen av produktionen, både inom landet och via export, har givits alltför liten uppmärksamhet. Detta är en av de faktorer som hämmar en utveckling mot mer effektiva distributionssystem.

Studien pekar bl.a. på att många försök har gjorts att standardisera fisklådorna, men hittills har resultaten inte accepterats i tillräckligt hög grad. Ett annat problem som framhålls är det begränsade samarbetet över förenings- och organisationsgränser, vilket medför att flera transportmoment kan bli onödigt tidsödande och dyra.

Än viktigare är enligt studien att det utvecklas distributionssystem som ger rakare och snabbare transporter till konsumenten, främst med hänsyn till den snabba försämringen av fiskens kvalitet med tiden. Fisken bör kylas så snabbt som möjligt. För varje grad som temperaturen sänks i området + 4 till -0,5° ökar fiskens hållbarhet med ca 1 dygn, något som kan få stor betydelse för fiskens kvalitet i detaljistledet.

Fiskeriverket har under 1992 med medel ur prisregleringskassan lämnat bidrag om 5 miljoner kronor till is- och kylanläggningar. Detta är ett led i att höja kvaliteten på svenskfångad fisk. Bidrag har gått till stora fartyg för installation av tankar ombord (RSW-tankar) där fisken kan förvaras i nedkylt vatten. I samband med installation ombord är det vanligt att man isolerar lastrummen för att minska avsmältningen av is. Det är framför allt västkustfartyg

Att investera RSW-tanker m.m. ombord kostar ca 3–4 miljoner kronor. Bidrag har beviljats med 20 %. Fiskerilån har också prövats.

13.4 Förstahandsmottagarna

Fiskförsäljningen är på många håll i landet organiserad genom fiskarnas egna försäljningsorganisationer. På ostkusten säljer fiskarna sina fångster i huvudsak genom försäljningsföreningar. Störst bland dessa är SLF Fisk AB (f.d. Ostkustfisk). I Skåne sker däremot försäljningen huvudsakligen via privata grossistfirmor. På västkusten finns förutom försäljningsföreningar fyra fiskauktioner; Göteborg, Lysekil, Smögen och Strömstad. Lysekils fiskauktion handlar huvudsakligen med skarpsill, Strömstad med räkor och havskräfta. Göteborgs fiskauktion är landets största förstahandsmottagare. Under hösten 1993 invigdes Göteborgs nya fiskauktionshall med fiskare, grossister och detaljister som delägare. För fiskerinäringen i Sotenäs bedöms fiskauktionen i Smögen vara en nyckelfaktor för utvecklingen. Erfarenheterna visar att fiskauktionerna har en förmåga att långsiktigt både öka volymen och höja priserna.

Runt 160 fångstmottagare är registrerade som uppgiftslämnare hos SCB. Därutöver finns ett antal enpersonsföretag som, förutom att bedriva fiske, även disponerar den egna fångsten i annan rörelse vid sidan av fisket (beredning, minutförsäljning, pålsdjursuppfödning m.m.) och som är registrerade som uppgiftslämnare hos SCB.

Uppköpen fördelade sig 1992 på följande vis: fiskarägda företag (30 %), auktioner (23 %), övriga företag (21 %) samt utlandet (26 %).

13.5 Fiskberedningsindustrin

13.5.1 Koncentration och produktivitet

I en rapport från september 1991 redovisade Konsumentberedningen hur koncentration och produktivitet i livsmedelsindustrin har utvecklats.

Tabell 1. Koncentration och produktivitet inom fiskberedningsindustrin i jämförelse med livsmedels- resp. tillverkningsindustrin

Bransch	Anst/arb.ställe 1988 (minst 5 anställda)	Anst/arb.ställe % förändring 1970–88	Prod.förändr. % utveckl, 1968–88	Största ägar- kat. 1985 markn.and.
Fisk- och konserv.	42	+20	114	74,0
Livsmedelsind.	87	+98	...	
Tillverkn.ind.	84	+25	125	

(Källa: Konsumentberedningens rapport med anledning av uppdrag att följa och utvärdera den livsmedelspolitiska reformen, september 1991)

Antalet anställda per arbetsställe var 1988 inom fisk- och fiskkonserverindustrin hälften så stort som för livsmedelsindustrin i dess helhet. Rapporten visar också att fiskindustrin hade matvaruindustrins näst högsta produktivitetsutveckling (högst låg kvarindustrin). Inom alla delar av livsmedelsindustrin förekom någon form av dominans, dvs. att de fyra största företagens andel utgjorde mer än 70 % av produktionen. För fisk- och fiskkonserverindustrin var den andelen 74 %.

Det är Procordiagruppern som är den största ägaren på den svenska livsmedelsmarknaden. I gruppen ingår bl.a. Ekströms/Önos AB, Abba AB, Felix AB och Brankato AB. Även multinationella företag äger vissa fisk- och fiskkonserverföretag, t.ex. Svenska Nestlé AB (Findusprodukter). Inom KF-koncernen pågår omfattande omstruktureringar, kvar finns bl.a. Foodia Fisk AB och Skandiakonserv AB.

13.5.2 Arbetsställen och sysselsättning

Enligt SCB regionalt baserade industristatistik för år 1990 är det totala antalet arbetsställen inom tillverkningsindustrin 9 600 st. Av dessa utgör 800 eller drygt 8% industrier inom sektorn livsmedel och dryckesvaror. Fisk- och fiskkonserverindustrin ingår med 46 arbetsställen. (Med arbetsställe menas en lokalt fristående enhet inom ett företag som bedriver ett slags verksamhet inom i regel en enda definierad bransch.)

Av det totala antalet sysselsatta inom tillverkningsindustrin, ca 780 000 personer, arbetar 65 000 inom livsmedelsindustrin, dvs. ca 8 %. Inom fisk- och fiskkonserverindustrin sysselsätts 2 036 personer.

Av tabell 2 framgår att 70 % av de sysselsatta finns i Göteborgs och Bohus län. Antal sysselsatta har minskat mellan 1989 och 1990 med ca 360 personer, vilket motsvarar 15 %. Huvudsakligen har minskningen skett i Göteborgs och Bohus län.

Tabell 2. Fisk- och fiskkonserverindustrin, arbetsställen och antal sysselsatta länsvis år 1990 resp. 1989 (SCB Industristatistik regional redovisning)

Län	1990		1989	
	Arbetsställe antal	Sysselsatta antal	Arbetsställe antal	Sysselsatta antal
Stockholms län	2	42	2	47
Södermanlands län	1	14	1	14
Östergötlands län	—	—	1	12
Kalmar län	1	24	1	24
Gotlands län	1	18	2	44
Blekinge län	7	310	7	321
Kristianstads län	3	118	4	163
Malmöhus län	1	20	1	20
Hallands län	2	30	4	61
Göteborgs- o Bohus län	26	1430	27	1656
Örebro län	1	20	1	20
Norrbottnens län	1	10	1	16
Totalt	46	2036	52	2398

En något annorlunda bild framkommer om man studerar hur många s.k. fiskanläggningar som står under miljö- och hälsoskyddsnämndernas kontroll. (Med fiskanläggning avses anläggningar där man tillverkar/bereder fiskvaror. Däremot räknas inte fiskodling eller fiskbutik som fiskanläggning.) Det finns enligt Livsmedelsverkets (SLV) statistik 307 fiskanläggningar år 1993, varav 38 stycken är exportföretag.

Tabell 3. Fiskanläggningar, länsvis fördelning (SLV)

Län	Fiskanläggning	varav exportkontroll.
Stockholms län	29	
Uppsala län	9	
Södermanlands län	4	
Östergötlands län	6	
Jönköpings län	4	
Kalmar län	24	1
Gotlands län	6	
Blekinge län	8	3
Kristianstads län	13	3
Malmöhus län	23	3
Hallands län	7	
Göteborgs och Bohus län	64	25
Älvsborgs län	11	1
Skaraborgs län	12	1
Värmlands län	11	1
Örebro län	5	
Västmanlands län	2	
Kopparbergs län	9	
Gävleborgs län	7	
Västernorrlands län	19	
Jämtlands län	10	
Västerbottens län	11	
Norrbottnens län	13	
Summa	307	38

Flest fiskanläggningar finns på västkusten. Göteborg och Bohus län dominerar med 64 anläggningar. I Stockholms län finns 29 fiskanläggningar; Kalmar län har 24 och Malmöhus län 23. Stockholms län har dock ingen exportkontrollerad anläggning. Dessa finns koncentrerade till Göteborgs och Bohus län (25 av 38).

Genom uppgifter i Folk- och bostadsräkningen 1985 resp. den årliga regionala sysselsättningsstatistiken från SCB är det möjligt att beräkna antalet sysselsatta i "livsmedelssektorn" 1985 och 1990.

I livsmedelsstatistiken ingår dock inte personer som arbetar med

- lejda livsmedelstransporter
- förpackningar till livsmedelsindustrin och -handeln
- produktion av insatsvaror till jordbruket
- produktion av andra insatsvaror till livsmedelsindustrin
- livsmedelsförsäljning i t.ex. varuhus
- statlig administration av jordbruk, skogsbruk och fiske
- branschens intresseorganisationer.

Antal sysselsatta inom fiskberedning och fiskkonservering beräknas till ca 2 470 år 1990, vilket är en minskning i jämförelse med 1985 då ca 3 000 var sysselsatta inom sektorn, dvs. en minskning med 18%.

Utredningens samlade bedömning pekar på att sysselsättningen inom hela fiskberedningsindustrin (inkl. de små anläggningarna) ligger på ca 3 000 personer för hela riket.

13.5.3 Förädlings- och produktionsvärde

Det genomsnittliga förädlingsvärdet per sysselsatt var för hela tillverkningsindustrin 306 000 kr år 1990, vilket kan jämföras med 259 000 kr för livsmedelsindustrin. Förädlingsvärdet hos fisk- och fiskkonserverindustrin ligger över genomsnittet för livsmedelsindustrin med 294 000 kr.

Enligt preliminära uppgifter från SCB har tillverkningsindustrin sedan 1980 ökat sin produktionsvolym med 20 % medan motsvarande ökning för livsmedelsindustrin är knappt hälften. Volymförändringarna varierar dock kraftigt mellan olika branscher. Slakteri- och charkindustrin, mejeriindustrin samt frukt- och grönsaksindustrin har praktiskt taget oförändrad produktionsvolym medan bl.a. fisk- och fiskkonserverindustrin har ökat sin volym med mer än 20 %.

Produktionsvärdet av fisk m.m. ligger på 1,3 miljarder kronor för 1990. Den värdemässigt mest betydelsefulla delen inom livsmedelsindustrin är mjölk med ett produktionsvärde på mellan 11 och 12 miljarder kronor.

13.5.4 Fiskberedningsindustrins verksamhet

Fiskberedningsindustrin i Sverige kan delas in i följande delar:

1. Konservindustrin
2. Frysindustrin
3. Färskvaruhandel
4. Rökerier och övrig beredning

Ofta sker filetering i industrier som både kan hantera sill och torsk. Vanligt är att torskfiletering främst sker under första halvåret och sillfiletering under andra halvåret. Sillfileteringen byggdes upp under slutet av 1970-talet då relativt goda avsättningsmöjligheter fanns på exportmarknaden. Avsättningsproblem för sill har dock medfört ett lågt kapacitetsutnyttjande.

Filéad sill resp. torsk utgör halvfabrikat vid framställning av t.ex. inlagda eller konserverade sillprodukter resp. djupfrost torskfilé och färdiga rätter av torskfilé. Filéer avsätts dessutom direkt till konsumtion.

Fileteringsindustrin är starkt koncentrerad till ett fåtal kommuner, nämligen Gotland, Karlskrona, Sölvesborg, Simrishamn, Varberg och Sotenäs.

Djupfrysindustrin vidareförädlar filé av i första hand torsk till konsumentförpackade djupfrysta fiskfiléer och färdiga rätter, t.ex. gratänger och

fiskpinnar. Några av företagen baserar sin produktion på fiskfiléer som köps från fristående filéberedare, medan andra har egen produktion av filéer.

Konservindustrin producerar huvudsakligen sill- och skaldjurskonserver, sillinläggningar, fiskbullar och kaviar. En speciell gren av konservindustrin är surströmmingstillverkningen som är lokaliserad till norrlandskusten.

Bland övrig fiskberedningsindustri kan nämnas fiskrökerier som producerar rökt och gravad laxfisk samt böckling och andra rökta produkter.

Produktionsinriktning samt fångstplats får illustreras av följande uppställning som rör några företag på västkusten (april 1993):

Produktionsinriktning

Företag	Råvara/ produkt	Fångstplats
Abba AB	sill	Skagerrak, Nordsjön, Island, Kanada
	skarpsill	Skagerrak, Engelska kanalen
	torskrom	Island, Norge
	fiskbullar	Skagerrak, Nordsjön, Barents hav
	lutfisk	Atlanten via Norge
	räkor	Skagerrak, Nordnorge
Festab AB	torsk	Östersjön, Västerhavet, Barents hav
	vitfisk	Skagerrak, Atlanten
	Alaska Pollack	Stilla havet
	räkor	Nordnorge
	stenbitsrom	Öresund, Nordnorge, Kanada
Hållöfisk AB	räkor	Skagerrak, Nordnorge
	fiskbullar	Skagerrak, Nordsjön, Nordnorge
Strannes Rökeri AB	rökt fisk	Laxodlingar i Bullarn o. Värmland
	lax	Norge
	sillfiléer	Östersjön
	makrill	Irland

Försäljningen av torskfilé och produkter baserade på torsk har drastiskt minskats sedan slutet av 1980-talet, vilket är en konsekvens av den reducerade tillgången på torskråvara med periodvis kraftigt stigande priser som följd.

Priserna i detaljistledet har i princip stigit oavbrutet fram till 1992, trots ökade rabatter. Härefter har en balans uppnåtts mellan tillgång och efterfrågan, som i dag till viss del lett till fallande priser.

För torskindustrin har denna period med väsentligt försämrade marginaler, varit ytterst bekymmersam och resulterat i kraftig utslagning av företag och industrikapacitet.

Marknaden för djupfryst fisk kan delas in i flera segment, t.ex. djupfryst fiskfilé, panerad fisk (t.ex. fiskpinnar) och fiskgratänger. Vidare finns hel djupfryst fisk (t.ex. lax) och djupfrysta skaldjur.

Djupfryst fisk konkurrerar förutom med färsk och konserverad fisk (t.ex. fiskbullar) även med kött och djupfrysta och konserverade köttprodukter. Djupfrysta hamburgare kan t.ex. vara ett alternativ till fiskpinnar. Fiskgratänger kanske i första hand konkurrerar på marknaden för kompletta färdigrätter. Marknadsindelningen är alltså inte självklar.

Marknaden för fiskkonserver (fisk-, kräft- och blötdjurskonserver) kan delas in i två grupper dels produkter som till största delen produceras i Sverige, dels produkter som i huvudsak importeras. Den förstnämnda gruppen består bl.a. av sillkonserver, kaviar och fiskbullar medan tonfisk, makrill, sardiner, musslor och skaldjur i huvudsak importeras.

På marknaden för fiskkonserver finns en del produkter som inte kan ersättas med produkter inom samma varugrupp utan i stället fyller liknande behov som produkter på andra marknader. Kaviar t.ex. konkurrerar snarast med andra sorters smörgåspålägg, medan alternativet till skaldjurskonserver främst torde vara färska eller frysta skaldjur. För vissa fiskkonserver som t.ex. ansjovis och matjessill kan det vid speciella tillfällen som jul resp. midsommar över huvud taget vara svårt att finna direkta substitut. Med andra ord kan även marknaden för fiskkonserver i sin tur delas upp i ett antal delmarknader.

Råvaran till matjessill, saltsill och kaviar importeras till stor del eftersom det råder brist på svensk råvara av rätt storlek och kvalitet. Sverige har visserligen överskott på sill, men inte av de storlekar och den kvalitet som industrin efterfrågar. Svensk sillråvara används främst till sillinläggningar i glas. Flerparten konservföretag filéar inte själva utan köper halvfabrikat på tunna från svenska eller utländska beredningsföretag. I Sverige finns numera endast ett fåtal företag kvar som bereder sill. Dessa är belägna på väst- och sydkusten.

Skarpsillen som används till ansjovis är vissa år en bristvara. Konservindustrin köper till största delen svensk råvara. Försäljningen av skarpsill sköts av Väst kustfiskarnas Service AB som före säsongen kommer övens med köparna om ett fast pris.

Priset på sill som importeras från Island ligger fast under året då avtal om bl.a. pris och betalningsvillkor årligen skrivs med det organ som svarar för den isländska exporten av sill. Samma förhållande gäller för den isländska exporten av sockersaltad rom (råvara till kaviar). Någon motsvarande organisation finns varken i Danmark eller Norge utan varje köpare förhandlar i princip direkt med sina leverantörer.

För svensk fiskindustri gör de höga tullarna för svenskproducerade fiskprodukter till EG-marknaden det svårt att uppnå önskvärda skalfördelar enligt Fiskbranschens Riksförbund. Företagen, i synnerhet de större företagsgrupperingarna, investerar huvudsakligen inom EG. Deras svenska sälj- och mark-

nadsbolag förses i ökande utsträckning med produkter från EG-baserade produktionsenheter.

Detta kan illustreras med företaget Abba, vars verksamhet med marknadsföring och produktion bedrivs i Sverige, Danmark och Tyskland. I Norge, Polen, Finland och Österrike finns dessutom marknadsorganisationer som är gemensamma med andra företag i Procordiagruppen. Laxodling i begränsad skala bedrivs i Skottland.

För många mindre företag innebär svårigheterna att man minskar eller avstår från investeringar och koncentrerar sig på marknadsföring och distribution. Produktförsörjningen sker mer och mer i form av legoproduktion utomlands.

Import och export av fisk och fiskprodukter behandlas särskilt i kapitel 15 Sveriges utrikeshandel med fisk och fiskprodukter samt även i kap. 11 Vattnbruk.

13.5.6 Transport och emballage

Transporter är av stor betydelse i ett land som Sverige med stora avstånd. Särskilt gäller detta för distributionen av fisk där leveranserna med hänsyn till kvaliteten måste ske förhållandevis snabbt.

Förutom fiskråvaran svarar emballaget för en relativt stor del av tillverkningskostnaden. Glas- och plåtburkarna tillverkas av PLM, som dominerar marknaden helt. Det finns dock en möjlighet till import, främst från Östeuropa. Kaviar säljs i aluminiumtub. Hydro Aluminium Packaging dominerar tubtillverkningen på den svenska marknaden.

Uppgifterna om transport- och emballagekostnaderna bygger på SCB:s industristatistik 1990. De transportkostnader som livsmedelsföretagen själva ombesörjer (ca 28 % av lastbilstransporterna) ingår inte i redovisningen.

Tabell 4. Transport- och emballagekostnader för fisk- och fiskkonservindustrin, 1990

Benämning	Totala rörelsekostn. mkr.	Varav kostnader för		Ledja transport.	% av rörelsekostn.
		Emballage mkr.	% av rörelsekostn.		
Fisk- och fiskkonservindustrin	2 182	174	8,0	34	1,6
Livsmedelsindustrin	94 337	4 053	4,3	2 120	2,2
Tillverkningsindustrin	771 869	11 319	1,5	15 073	2,0

(SCB: Industristatistik 1990)

Både transport- och emballagekostnadernas andel av de totala rörelsekostnaderna är större inom livsmedelsindustrin än inom tillverkningsindustrin. Till detta kommer att fisk- och fiskkonservindustrin har i det närmaste de dubbla

13.6 Handeln

Livsmedelshandeln består av dels partihandel, dels detaljhandel. Med partihandel i vid mening förstås försäljning av varor till andra än privatpersoner, huvudsakligen till detaljhandeln, men även till storhushåll såsom restauranger och skolor.

Med detaljhandel förstås försäljning till privathushåll och privatpersoner. Till detaljhandeln räknas följaktligen försäljning i butik, butiksbuskar, kiosker, torghandel och försäljning genom hembesök.

Under efterkrigstiden har handeln, särskilt dagligvaruhandeln, genomgått en mycket snabb strukturomvandling. Såväl grossister som butiker har blivit färre och större. I ett fyrtioårigt perspektiv domineras dagligvaruhandeln strukturomvandling av bl.a. självbetjäningens genombrott, ny förpackningsteknik samt blockbildning såväl horisontellt som vertikalt. Integrationsgraden varierar från samverkan i frivilliga kedjor till centralstyrda och helägda filialföretag.

Av partihandelns totala omsättning på ca 580 miljarder kronor svarar livsmedelsbranschen för 25 % (ca 145 miljarder kronor). Omsättningen för fisk och fiskkonserver utgör 5 % (ca 7 miljarder kronor) av livsmedelsbranschens omsättning.

I Sverige finns ett femtiotal företag som kan betecknas som fiskgrossister och som har specialiserat sig på att sälja färsk fisk och skaldjur till butiker, restauranger och andra storhushåll. En del företag kombinerar grossiströrelsen med annan verksamhet, t.ex. förstahandsmottagning eller beredningsverksamhet samt export av fisk och skaldjur.

De fiskgrossister som inte själva är förstahandsmottagare köper sin fisk från förstahandsmottagare eller på fiskauktion. Eftersom det under en stor del av året är brist på många slag av vitfisk och skaldjur kompletteras den svenskfångade fisken ofta med en betydande import.

För att sälja färsk fisk krävs en aktiv marknadsbearbetning eftersom färsk fisk inte alltid är en självklar del av sortimentet för t.ex. livsmedelsbutiker. De större fiskgrossisterna får ofta hjälpa sina kunder att utbilda kunniga säljare för butikernas fiskdiskar. På motsvarande sätt krävs hjälp med menyföreslag och recept till restauranger och storhushåll för att få dessa att ta upp fisk på matsedeln. Det är skälet till att regleringsföreningen Svensk Fisk inom ramen för sin verksamhet bedrivit information, utbildning och marknadsföring av fisk.

För partihandel med livsmedel, dryckesvaror, tobak m.m. växlar intäkterna från fisk och fiskkonserver bl.a. beroende på företagsstorleken.

Tabell 5. Intäkter för fisk och fiskkonserver i partihandeln 1991

Intäktslag	Företagsstorlek efter antal anställda, mkr			
	0-4	5-49	50-	Totalt
Fisk och fiskkonserver	926 (13%)	3 544 (10,5%)	2 494 (2,4%)	6 964 (4,9%)
Summa rörelse- intäkter	7 084	33 537	102 951	143 572

(Källa. SCB, Rapport 24, Partihandel 1991)

Av tabellen framgår att hos företag med färre än 50 anställda är andelen intäkter från fisk och fiskkonserver betydligt större än hos de större företagen. För den allra minsta gruppen (0-4 anställda) är dryckesvaror den betydelsefullaste intäkten, medan de övriga företagens största enskilda intäktslag utgörs av övriga varor såsom tandkräm, tvål, hushållsapper osv. (ca 29 % av de totala rörelseintäkterna).

Detaljhandel

Detaljhandelns omsättning har sjunkit kraftigt under 1992, i första hand beroende på en kraftig nedgång för sällanköpsvaruhandeln. Handeln med livsmedel har däremot varit relativt stabil.

Omsättningen i livsmedelsdetaljhandeln 1989 var ca 82 miljarder kronor, vilket motsvarar 24 % av den totala detaljhandelsomsättningen på 339 miljarder kronor. Livsmedelshandeln var den omsättningsmässigt största delbransch inom detaljhandeln 1989. Varuhushandel hade 40 % av sin omsättning knuten till livsmedel.

På konsumentmarknaden säljs fiskkonserverna i huvudsak via de tre stora grossisterna ICA, KF och Dagab. Det förekommer även att mindre producenter och importörer säljer och levererar direkt till större butiker och varuhus.

Färsk opaketerad fisk kräver manuellt betjänade diskar, vilket innebär krav på inredning och ytor. Tillsammans med svårigheter att få en jämn tillgång på färsk fisk samt särskilda kompetenskrav på personal medför det att det ofta anses svårt att få lönsamhet i fiskförsäljningen.

Färsk fisk kan också utgöra en "kundmagnet" för en livsmedelsaffär. På frågan vilka egenskaper man värderar högst hos livsmedel toppas svaren av färskhet, näringsvärde och bra råvaruinnehåll.

Antalet fiskdiskar uppskattades 1977 till ca 1 500 varav ca 300 fanns i rena fiskaffärer. Härtill kom ca 200 ambulering försäljningsställen. De ca 5 % av allivsbutikerna som har fiskdisk är i allmänhet lokaliserade i närheten av landningshamnar.

Genom paketering av färsk fisk har antalet försäljningsställen åter börjat öka. Antalet fiskdiskar uppskattas i dag till ca 1 500-2 000. Bortåt 7 000 livsmedelsbutiker har djupfryst fisk, rökta varor och eventuellt skaldjur.

Från fiskbranschens håll framkommer att det satsas mycket litet på fiskbutiker, eftersom dessa har relativt stora fasta kostnader. I stället görs investeringar i vagnar och bilar. En investering i fiskbil kan ligga på uppåt 800 000 kr.

Färskfiskförsäljningen i Göteborg är omfattande. I Göteborgs Fiskhandlarförening finns 100 medlemmar. Runtom i Göteborg finns 30 fiskbutiker och 32 fasta försäljningsställen. Till detta skall läggas ca 68 fiskbilar som kör med Göteborg som utgångspunkt. Bilarna täcker stora avstånd t.o.m. Norrland.

Ett mer vanligt distributionssätt kan vara följande: Fiskbilen kör från Göteborg på onsdagen och anländer till en mellansvensk stad på torsdagen. Försäljning sker sedan t.o.m. lördag. Under denna tid kan fiskbilen omsätta lika mycket som en butik under en hel vecka.

13.7 Att fiska och förädla själv – några fiskeföretag

För att öka värdet på fångsten förädlar många insjöfiskare sin fisk. Fisken säljs, såväl färsk som förädlad, direkt till olika kategorier kunder. För att försöka belysa vad kombinationen fiske-hantering-förädling-försäljning betyder besökte utredningen tre anläggningar under våren 1993.

Klangshamns fiskehamn vid Vättern

Klangshamn vid nordvästra Vätternstranden är hemmahamn för fyra licensierade yrkesfiskare. Dessa levererar all fångst till ett gemensamt ägt handelsbolag. Fiskevatten arrenderas i närbelägna sjöar, vilket utgör ett värdefullt komplement till fisket i Vättern. Handelsbolaget betalar ett kiloprisk på fisken som ligger något över grossistpriset. För färsk lax betalade man 1992 t.ex. 40 kr/kg medan det genomsnittliga grossistpriset var 36,60 kr/kg.

Handelsbolaget tar emot fisk från ytterligare två Vätternfiskare och köper vid behov eller efter beställning även in fisk från annat håll. Bolaget har lokaler för omhändertagande och förädling av fångsten samt butik för direktförsäljning i hamnen. Den egna förädlingen består i att man flår lake, fileterar, varmröker sik, röding, lax och ål samt gravar lax. Kallrökning av lax sker hos en fiskarkollega. För att kunna hålla ett komplett sortiment året runt djupfrysas fisk då tillgången är god och förädlas vid senare tillfälle. Utrustning för vakumförpackning finnes. Av serviceskäl tillhandahåller man även djupfrysta räkor, plattfisk, inlagd sill m.m.

Ca 50 % av den totala omsättningen säljs, vanligtvis efter anbud, i större partier till olika kommunala och militära inrättningar, storkök samt hotell i närheten.

Handelsbolaget har en heltidsanställd och ytterligare två säsongsanställda för fiskhantering och försäljning samt en deltidsanställd revisor.

Kållandsö, Spiken i Väneren

Spiken är Vänerens största fiskeläge med tolv licensierade fiskare och ytterligare några som bedriver yrkesinriktat fiske på dispens. Direktförsäljning av

olika fiskprodukter har pågått sedan länge i fiskehamnen. I fiskeläget finns fyra fiskeföretag som i varierande grad förädlar och direktförsäljer fisk. Det företag som besöktes är ett familjeföretag som drivs som aktiebolag. Tidigare kombinerades fisket med visst jordbruk. Förutom fiske i Vänern arrenderas ytterligare fiskevatten.

Aktiebolagets affärsidé är att förädla hela den egna fångsten och sälja denna på plats. Den egna fångsten räcker dock inte riktigt till under högsäsong. Fisk fryses under perioder med god tillgång för förädling under högsäsong.

Förädlingen består i varmrökning av främst lax, sik och ål, men även andra arter på beställning. Utrustning för vakumförpackning finns. När den egna laxfångsten tar slut röks regnbåge och odlad norsk lax under resten av säsongen. Sikfångsten kompletteras genom inköp från andra fiskare. Hela den egna fångsten, bortsett från del av löjrommen, säljs direkt i den sommaröppna butiken.

Under sommaren har två personer heltidssysselsättning. Till detta kommer fyra timanställda. På hösten har man lika många anställda för "romning" av siklöja. Till kommande sommar avser man att anställa ytterligare en person för fiskrensning och förberedelser för rökning för att kunna intensifiera det egna fisket.

Ringsjöfisk vid Ringsjöarna och Sätoftasjön

Ringsjöfisk är beläget vid Ringsjön i Malmöhus län. Fiskevattnen ägs eller arrenderas av en enskild firma som också äger båtar, motorer, redskap och all annan utrustning som krävs för det direkta fisket.

AB Ringsjöfisk bedriver fisket och svarar för ålutsättningar. Ca hälften av ålen och en del av gösen säljs till grossist, resten av fångsten säljs till ett aktiebolag, JB Fisk. Detta bolag bedriver förädling och butiksförsäljning på platsen.

JB Fisk köper fisken till ett pris, något över grossistpris, men tjänar ändå ca 20 % genom att slippa mellanled. Genom att vatten- och redskapsägaren är delägare i Ringsjöfisk och en delägare i samma bolag även är delägare i JB Fisk, är banden starka mellan bolagen.

Förädlingsgraden är långt driven och försäljningen omfattande. Man säljer färsk och djupfrost fisk (gös, abborre, gädda, braxen, sik) samt rökt fisk (ål, sik, braxen). Dessutom röker man inköpt lax. Man lägger in sillfiléer efter egna recept, tillverkar fiskpatéer, soppor, gratänger och steker gäddbiffar. Man köper in och vidareförsäljer bl.a. rökt sill och makrill, räkor m.m. Även om förädling och försäljning av inköpta produkter utgör en del av omsättningen, är det fisket i Ringsjön som utgör basen för verksamheten. Läget efter vägen i sundet mellan Ringsjöarna och närheten till flera större städer är utmärkt. Försäljning sker även till hotell och restauranter.

AB Ringsjöfisk har 2,5 heltidsanställda och en praktikant. JB Fisk har lika många på heltid samt två deltidsanställda. Den enskilda firman avser att expandera och upplåta ytterligare lokaler till försäljningsbolaget bl.a. för uteservering.

14.1 Hälsospekter på fiskkonsumtion

Fisk är bra mat med högt näringsvärde. Fisken är proteinrik och har en bra aminosyrasammansättning. Fettmängden är relativt låg i flertalet fiskar. Även feta fiskar, som lax och sill, är långt magrare än exempelvis falukorv. Den feta fisken innehåller dessutom en typ av fett med en hög halt av s.k. essentiella fettsyror.

Fisk är en viktig källa för mineraler och spårämnen. Saltvattenfisk ger ett nödvändigt tillskott av jod. Både söt- och saltvattenfiskar är viktiga källor för selen. Fisk innehåller samtliga vitaminer. Fiskleverolja, som innehåller stora mängder vitamin D (och vitamin A), var länge den viktigaste källan för detta vitamin i födan. Fisk innehåller också en inte obetydlig halt av flera B-vitaminer.

Det finns även epidemiologiskt stöd för att äta fisk. Risken att dö i hjärtinfarkt är omvänt relaterad till hur mycket fisk man äter, dvs. de som äter mera fisk dör mera sällan i hjärtinfarkt. Det förefaller som skillnaden framför allt finns mellan de som inte alls äter fisk och de som äter fisk åtminstone någon gång i veckan. Det är de fleromättade n-3 fettsyrorerna, som anses påverka både blodfetthalt, blodtryck och benägenhet att bilda proppar och därmed minska risken för hjärtinfarkt. Det har dessutom visats att personer, som drabbats av hjärtinfarkt och därefter ökar konsumtionen av fet fisk, löper mindre risk att under åren efter infarkten dö i en ny hjärtinfarkt, än de som inte äter fet fisk.

Det finns också andra aspekter på fiskkonsumtion. En sådan aspekt är de kemiska föroreningar som kommer från miljön och som finns anhopade i fisk. Det gäller främst kvicksilver, vissa organiska klorföreningar samt radioaktivt cesium. I svenska fiskevatten är det framför allt gädda, abborre, lake, gös och ål som kan innehålla höga halter kvicksilver. Cesiumproblemet, som är en följd av det radioaktiva nedfallet efter Tjernobylyckan, berör delar av Norrland och kommer långsamt att försvinna. De fettlösliga organiska klorföreningarna, t.ex. DDT, PCB och dioxiner, finns framför allt i fet fisk liksom i torsklever, från Östersjön och Bottniska viken.

Begränsningar i fiskkonsumtionen rör framför allt fisk som fångats nära vissa industriorter vid kusten samt vissa sötvattenarter. Det finns vatten som är så förorenade att de är "svartlistade" av Livsmedelsverket. I sådana fall blir det förbjudet att sälja eller ge bort fisk som fångats där. Gravida kvinnor får rådet att inrikta sin fiskkonsumtion i huvudsak på de fiskarter som kan ätas utan inskränkning. Fisk som fångats i öppna havet kan med några få undantag ätas utan inskränkning.

Uppgifter om fiskkonsumtionen i Sverige finns i Statens jordbruksverks livsmedelsstatistik, hushållsbudgetundersökningar och kostundersökningar. Konsumtionen per capita speglar mängden fisk och fiskprodukter som konsumeras i hela riket under ett visst år medan hushållsbudgetundersökningar ger upplysningar om inköpen av fisk i olika hushållstyper. Data från kostundersökningar ger information om hur mycket fisk som ätits under en viss period.

14.2.1 Nationell per capita statistik

I Jordbruksverkets statistik används två begrepp, nämligen direktkonsumtion och totalkonsumtion.

Uppgifter om *direktkonsumtion* avser totala leveranser från producenter av livsmedel till enskilda hushåll och storhushåll samt naturakonsumtion (producenternas hemmaförbrukning, hemodling av grönsaker och frukt, bärplockning, jakt, fiske m.m.). Kvantitetsangivelserna i direktkonsumtionen redovisas i möjligaste mån i den form varorna når konsumenten och avser varornas nettovikter. Detta innebär att avdrag görs för handels-, distributions- och lagringssvinn i leden innan varorna når konsumenten.

Totalkonsumtion definieras som den totala åtgången av olika råvaror för humankonsumtion. Detta innefattar dels de produkter som levereras direkt till konsumenten i oförädlad form, dels de råvaror och halvfabrikat livsmedelsindustrin förbrukar för att tillverka direktkonsumerade livsmedel av högre förädlingsgrad. Totalkonsumtionen beräknas i allmänhet genom att produktionen, som kan vara liktydig med skörd, slakt, fångst m.m., justeras för utrikeshandel och lagerändringar. I dessa beräkningar görs inget avdrag för svinn.

Statistiken över fiskkonsumtion på nationell nivå hör till de områden som är behäftade med relativt stora metodproblem. Problemen gäller bl.a. osäkerhet om den totala fångsten, industri- och handelsstatistikens detaljeringsgrad, omräkningsfaktorer mellan produktvikt, hel färskvikt och ätlig del m.m. I tabell 1 redovisas totalkonsumtionen av fisk (uttryckt som hel färskvikt) samt direktkonsumtionen enligt den nationella statistiken. Av tabellen framgår att totalkonsumtionen ökat något under perioden 1960–1990. Direktkonsumtionen av färsk fisk har däremot minskat medan en ökning skett vad gäller fryst, filéad fisk och fisk- samt skaldjursberedningar.

Som en jämförelse redovisas i tabell 2 totalkonsumtionen av fisk och skaldjur i de nordiska länderna. Konsumtionen är särskilt hög på Island och lägst i Danmark.

Tabell 1. Total- och direktkonsumtionen (kg per person och år) av fisk i Sverige 1960–1990

	1960 ³	1970	1980	1990
Totalkonsumtion (i landad vikt)	24,3	26,7	28,5	31,0
– färsk och fryst fisk	16,5	16,9	18,5	17,4
– konserver och beredningar	7,8	9,8	10,0	13,6
Direktkonsumtion (i produktvikt)				
Flatfisk, hel, styckad eller filead, färsk ¹	0,9	0,8	0,6	0,6
Torskfisk, hel, styckad eller filead, färsk ¹	3,5	1,5	1,1	1,1
Sillfisk, hel, styckad eller filead, färsk ¹	4,2	2,5	1,5	1,9
Lax, hel, styckad eller filead, färsk ¹	0,3	0,5	0,6	1,4
Annan saltvattensfisk, hel, styckad eller filead, färsk ¹	1,2	0,3	0,3	0,3
Sötvattnsfisk, hel, styckad eller filead, färsk ^{1,2}	1,4	2,0	1,5	1,1
Summa färsk fisk	11,5	7,6	5,6	6,4
Flatfisk, filead djupfryst	0,2	0,5	0,4	0,5
Torsk, filead, djupfryst	0,9	1,8	1,7	1,6
Annan fisk, filead, djupfryst	0,0	0,1	0,3	0,7
Summa djupfryst, filead fisk²	1,1	2,4	2,4	2,8
Saltad och kryddad fisk	1,9	1,7	0,8	0,5
Fisk, torkad	0,1	0,2	0,1	0,0
Rökt fisk	0,2	0,3	0,3	0,4
Kaviar och andra beredningar av fiskrom	0,3	0,6	0,6	0,7
Sillkonserver	1,8	2,0	1,9	1,4
Fiskkonserver, andra slag (exkl. kaviar och fiskbullar)	0,2	0,4	0,8	0,9
Annan beredd fisk (färdiglagade fiskrätter, fiskbullar m.m.)	0,4	1,5	1,5	1,9
Fiskfiléer och fiskpinnar, panerade	–	–	0,8	0,9
Summa konserver och beredd fisk	4,9	6,7	6,8	6,7
Kräft- och blötdjur, färska, frysta, saltade och torkade, ej konserver	0,4	0,9	1,4	1,5
Kräft- och blötdjur, beredda eller konserverade	0,3	0,7	0,8	1,2

¹ Även ej filéad djupfryst fisk ingår² Produktion inom vattenbruket ingår här³ Uppgifterna är ej helt jämförbara med de som redovisas för 1970–1990**Tabell 2.** Per capita konsumtion av fisk och skaldjur i de nordiska länderna 1980–1988 (uttryckt som hel färskvikt, kg/person och år)

Land	1980	1988
Danmark	27	15
Finland	29	31
Island ¹	136 ^a	119 ^b
Norge	34	46
Sverige	28	31

¹ Uppgifter avser data från hushållsbudgetundersökningar^a1978–79^b1985–86

Uppgifter om fiskkonsumtionen i olika grupper kan hämtas från hushållsbudgetundersökningar och individuella kostundersökningar. I Sverige genomförde SCB i samarbete med Livsmedelsverket 1989 undersökningen "Hushållens livsmedelsutgifter och kostvanor".

Av undersökningen framgår att hushåll med äldre personer köper mest fisk. Barnfamiljer, främst ensamstående med barn, köper minst. I de redovisade mängderna ingår dock inte fisk som konsumeras utanför hemmet. Utgifter för utemåltider varierar betydligt mellan olika hushållstyper, varför uppgifterna inte speglar den totala konsumtionen av fisk och därför bör tolkas med en viss försiktighet. Så har exempelvis ensamstående störst utgifter för utemåltider

Skillnaderna mellan olika delar av landet är marginell vad gäller de totala inköpen. Däremot är inköpen av laxfisk störst i övre Norrland, vilket sannolikt avspeglar den större andelen egenproduktion (fritidsfiske) som förekommer där. Vissa skillnader ses även för sill/strömming.

Undersökningen innehåller även uppgifter om vad och hur mycket olika personer ätit under en sjudagarsperiod. Det framgår bl.a. att barn äter mindre fisk än vuxna samt att spridningen i intaget är betydande. Andelen som inte ätit fisk under veckan var 5–20 %. Andelen var högst bland ungdomar samt hos män med kort utbildning eller tillhörande arbetarhushåll.

Undersökningen visar också att fiskintaget tenderar att öka i relation till utbildningsnivå hos män, men inte hos kvinnor. Samma tendens ses för socioekonomisk gruppering. Pensionärer äter mer fisk än övriga och ensamstående kvinnor med barn äter mer än övriga kvinnor. I övrigt är skillnaderna relativt små mellan regioner och hushållstyper. En viss tendens till högre konsumtion i Stockholms och Göteborgs tätortsområden kan skönjas. Jämför man uppgifter om intag med inköpsdata kan man notera att de låga inköpen av fisk bland ensamstående hushåll med barn inte motsvaras av en låg konsumtion. Detta kan sannolikt förklaras med att ensamstående och deras barn i stor utsträckning äter dagens huvudmåltider utanför hemmet.

14.2.3 Den totala fångsten och fiskkonsumtionen – ett av metodproblemen

Inledningsvis nämndes de statistiska metodproblemen kring fiskkonsumtionen på nationell nivå. Osäkerheten gäller bl.a. den totala fångsten. Detta framgår särskilt när man försöker få en uppfattning om fritidsfiskets betydelse för konsumtionen.

Om man studerar den totala årliga konsumtionen av t.ex. färsk sötvattensfisk finner man att den uppgick till ca 13 000 ton i slutet av 1970-talet jämfört med 9 400 ton år 1989.

Även om statistiken visar på en nedgång så är det ändå en stor differens mellan den kvantitet sötvattensfisk som tas av det yrkesmässiga insjöfisket

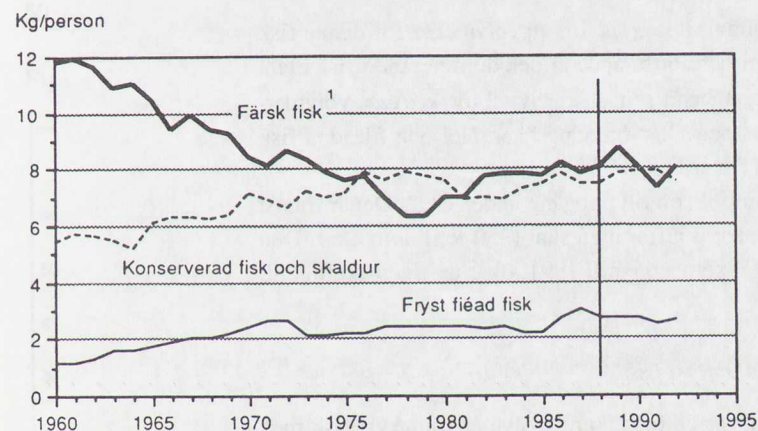
(ca 2 200 ton) och den kvantitet färsk sötvattensfisk som konsumeras (ca 9 400 ton). Differensen blir dessutom än större om man från den fångade kvantiteten drar exporten. Skillnaden består av kustfångad sötvattensfisk, import samt fisk som fångas i det icke yrkesmässiga fisket. Enligt studien Fritidsfiske -90 redovisas ett omfattande fiske; bara på gädda, abborre och gös beräknas fångsten uppgå till 11 300–13 900 ton. Fritidsfiskets fångstuppgifter är i undersökningen angiven med visst förbehåll om användningen. Storleksordningen på fångsterna indikerar dock att det är avsevärda mängder som ändå tas av fritidsfisket. Samtidigt har studien satt en gräns vid 100 kilo för att eliminera dem som inte kan betraktas som fritidsfiskare.

Motsvarande finsk undersökning av fritidsfisket visar att av fångsten användes 70 % direkt som människoföda medan 10 % såldes eller skänktes bort. Även denna del har troligen använts som mat, vilket gör att den verkliga andelen som använts som livsmedel ligger mellan 70 och 80 %.

Konsumtionen av fisk i Sverige är, med hänsyn bl.a. till det omfattande fritidsfisket, svårt att få en klar bild av. Fångster från fritidsfisket får dock anses ha stor betydelse för folkhushållningen.

Trots svårigheter att göra jämförelser torde man kunna sluta sig till att konsumtionsmönstret varit tämligen stabilt under de senaste 10 åren, men med smärre förskjutningar mellan olika varuslag.

Figur 1 Konsumtion av fisk, kräft- och blötdjur, 1960–1992, kg per person och år



På grund av en översyn av beräkningsunderlaget är uppgifterna fr.o.m. 1988 inte helt jämförbara med tidigare år.

1) Färska skaldjur och ej filéad frost fisk ingår här.

(Källa: Livsmedelskonsumtionen 1989–1992, Jordbruksverket)

14.3 Djupfrysta fiskprodukter

Försäljningen i Sverige av djupfrysta livsmedel redovisas i statistik från Djupfrysningbyrån, som registrerar de varor som levererats av resp. företag för

försäljning som djupfrysta livsmedel i detaljhandeln eller till storhushåll. Uppgifterna avser således enbart märkesvaror samt direkt importerade livsmedel som säljs under handelskedjornas eget namn eller importeras färdigpackat. Marknaden för djupfryst fisk och skaldjur har under perioden 1975–1992 utvecklats enligt följande.

Tabell 2. Marknadsutveckling av djupfryst fisk och skaldjur 1975–1992

Totalmarknaden/År	Djupfryst fisk, ton	Djupfrysta skaldjur, ton
1975	25 700	7 835
1992	32 251	17 900
Konsument 1)/År		
1975	16 590	6 264
1992	19 832	13 523
Storhushåll 2)/År		
1975	9 110	1 571
1992	12 419	4 377

1) Konsumentmarknaden

2) Storhushållsmarknaden

(Källa: Djupfrysingsbyrån)

Sammantaget har under perioden 1975–1992 försäljningen av djupfryst fisk resp. skaldjur, särskilt den senare varugruppen, ökat kraftigt. För fisk har ökningen varit 25 % och för skaldjur mer än en fördubbling. Mönstret är ungefär det samma på såväl konsument- som storhushållsmarknaden.

Konsumentmarknaden för djupfryst fisk

Bristen på torsk och ett periodvis högt pris gör att volymerna för denna fisk successivt minskar, även om den fortfarande är den dominerande fiskarten. Alaska Pollack går fram mycket starkt som alternativ till torsk. Även volymerna på djupfryst lax, rödspätta och sill/strömning ökar. Hel och filead rå fisk har drygt 75 % av den totala fiskvolymen i frysdiskarna.

Skaldjursförsäljningen visar på fortsatt uppgång under 1992. Det är främst räkor utan skal (1 000 ton) samt kräftor med skal (350 ton) som ökar. Den nya gruppen surimiprodukter, som stod still 1991, ökar återigen kraftigt till 150 ton.

Storhushållsmarknaden för djupfryst fisk

På storhushållsmarknaden minskade försäljningsvolymen djupfryst fisk med 2 % under 1992. Rå, hel och filéad fisk ökade dock med ett par procentenheter, främst genom större volymer för Alaska Pollack, lax och rödspätta, medan torsk, sej, sill och strömning och blåkveite minskade. Ökade gjorde också förstekta produkter medan panerade produkter och bulk färdiglagat fortsatte att tappa. Försäljningen av skaldjur minskade påtagligt.

Den mycket starka utvecklingen under 1992 går emot alla tidigare erfarenheter av försäljning av djupfryst i en lågkonjunktur. Förklaringar till detta kan bl.a. vara följande:

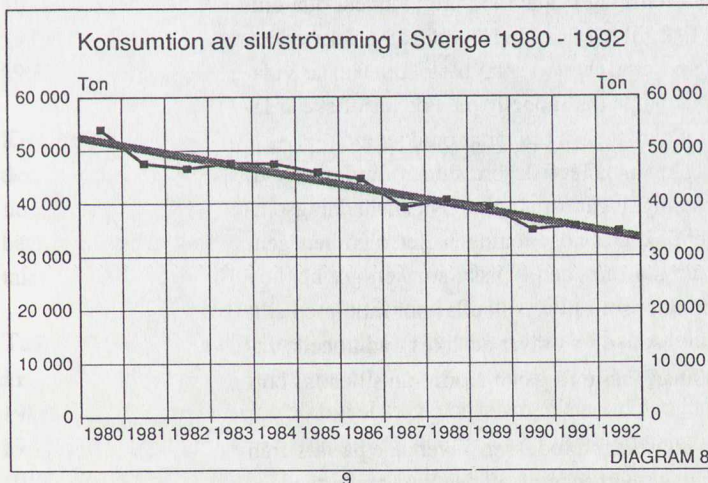
- Priset på djupfrysta produkter i butik har på stora delar av sortimentet, t.ex. färdigmat, sänkts eller stått stilla.
- Kvaliteten har förbättrats och antalet varianter ökat.
- En mycket snabb förskjutning i svenska folkets matvanor har kunnat observeras; Det blir allt fler lätta, snabba luncher och tyngre samlade middagsmål byggda på förädlade basvaror hemma.

14.4 Konsumtion av sill och strömming

Sill och strömming har i Sverige under lång tid varit ett viktigt livsmedel. Fisket efter sill/strömming har därmed utgjort basen för det svenska yrkesfisket. Konsumtionen av sill och strömming är därför av särskilt intresse. Västerhavssill, som oftast är större och har högre fetthalt, går till stor del till beredning, medan strömmingen i större utsträckning går till direktkonsumtion.

Regleringsföreningen Svensk Fisk har ställt samman uppgifter om sillkonsumtionen i Sverige. Uppgifterna inkl. landningar, export och import och där viss omräkning skett av export och import till hel vara. Resultatet visar en stadigt nedåtgående tendens sedan 1980. Från en sillkonsumtion på över 50 000 ton 1980 har den minskat till ca 35 000 ton 1992.

Figur 2. Konsumtion av sill/strömming i Sverige 1980–1992



Efter att ha varit relativt oförändrad under många år har försäljningen av sillinläggningar det senaste året ökat med 8 %. Det är framför allt sillinläggningar i glasburkar som haft en stor försäljningsökning. En viktig orsak är att nya

produkter som tagits fram har fallit väl ut. Vidare har konsumentpriserna sänkts.

Färsk sill och strömning svarar för minskningen av sillkonsumtionen, trots låga konsumentpriser. Detta påverkar hela kedjan. Yrkesfiskaren får dåligt betalt. Grossisternas och detaljhandlarnas marginaler blir så små att produkten blir närmast ointressant.

Omstruktureringen av livsmedelshandeln är en av orsakerna till det förändrade konsumtionsmönstret. Den traditionella fiskhandeln, som sålde hel rund fisk, har till stor del försvunnit. Tillgängligheten på färsk fisk och därmed färsk sill/ strömning har minskat. Ett köpmotstånd kan märkas hos vissa konsumentgrupper, bl.a. för att fisken inte anses befri, även om den är filead.

Produktutveckling och marknadsföring är medel som används för att vända den nedåtgående tendensen för sill/strömning. Så har exempelvis de två senaste åren sammanlagt 4 miljoner kronor från prisregleringsmedlen avsatts för produktutveckling av sillprodukter. Under våren 1994 kommer Svensk Fisk att satsa 3 miljoner kronor på en kampanj för att marknadsföra produkter av sill/strömning.

I ett projekt, som delvis finansieras av prisregleringsmedel, samarbetar de svenska västkustfiskarna och beredningsindustrin på västkusten med Institutet för livsmedelsforskning (SIK). Projektet har som mål att förse marknaden, i första hand storhushållen, med färdiga rätter baserade på sillfärs.

14.5 Ökad avsättning av svensk fisk – produktutveckling

Det finns ett stort antal livsmedelprodukter som bygger på fisk och fiskfärs. Att sönderdela fisken för att göra fiskbullar och fiskpudding m.m. har gamla anor. Med införandet av maskinell rensning och avblödning, numera ofta ombord, har hela kedjan från rund fisk till fiskfärs blivit möjlig att effektivisera. I den svenska fiskeflottan finns emellertid ett stort antal båtar som lämnar vidare beredningssteg att bli utförda i land på traditionellt vis. För insjöfiske är lake en underutnyttjad fisk, som det går att göra bra färsprodukter av.

Med den ofta relativt goda tillgången på fet fisk som sill/strömning och vrikande tillgång på vitfisk görs ansträngningar för att hitta nya användningsområden för färs eller massa från fet fisk. Det höga fettninnehållet, med benägenhet att härskna, och den mörka färgen samt den typiska smaken ger upphov till speciella problem. Vissa produkter som t.ex. sillbullar hör ihop med sillens smak och arom. I färsprodukter som eftersträvar att likna traditionella vitfiskprodukter, exempelvis fiskpinnar, måste färg och arom från sillen tas bort eller maskeras.

Några riktiga genombrott för konsumentprodukter tillverkade på färs från fet fisk har inte ägt rum ännu, kanske beroende på att den nuvarande tendens att öka fiskkonsumtionen mest har handlat om antingen traditionella fiskprodukter, surimi-baserade produkter eller rena hälsomedel. Institutet för livsmedelsforskning framhåller att det finns ett kunnande att tillverka färdiga produkter, och med hjälp av olika utvecklingsprojekt och en marknadspassad pro-

Både inom och utanför Norden pågår arbete med att utveckla produktionen av olika färsprodukter. I Sverige har SIK fortlöpande kontakter med övriga nordiska institutioner liksom med andra europeiska forskningsinstitutioner.

14.6 Konsumtionsvärdet av fisk och fiskprodukter

År 1992 konsumerades i Sverige totalt 53 900 ton färsk fisk, 22 900 ton frysta filéer, 54 200 ton (produktvikt) konserverad och beredd fisk samt 16 000 ton färska, frysta, saltade eller torkade kräft- och blötdjur samt 10 700 ton (produktvikt) beredda eller konserverade kräft- och blötdjur. Den totala konsumtionen 1992 motsvarade ett värde av 8,6 miljarder kronor. Under perioden 1983–1992 har fisk samt kräft- och blötdjur (inkl. konserver och andra beredningar) svarat för ca 7 % av den totala livsmedelskonsumtionen i Sverige.

Konsumtionsvärdet, mätt i löpande priser, uppvisar en stadig ökning. Med hjälp av konsumentprisindex har konsumtionsvärdet räknats upp till 1992 års penningvärde, vilket ger en något annorlunda bild. Konsumtionsvärdet 1992, 8,6 miljarder kronor, innebär en reell minskning med 780 miljoner kronor jämfört med 1983 års konsumtionsvärde av fisk. För åren 1986–1989 översteg konsumtionsvärdet 10 miljarder kronor i 1992 års priser.

Tabell 3. Konsumtionsvärdet av fisk och fiskprodukter 1983–1992, mkr

År	Löpande priser	1992 års priser
1983	5 335	9 346
1986	6 914	10 019
1989	8 211	10 140
1992	8 566	8 566

Konsumtionsvärdet av varugruppen fisk och fiskprodukter har under perioden utvecklats på samma sätt som värdet av den totala livsmedelskonsumtionen, dvs. en minskning med ca 8 % mellan 1983 och 1992. Detta bör innebära att fisk och fiskprodukter i stort har försvarat sin ställning under 1980-talet och i början av 1990-talet. Se tabell 4.

Tabell 4. Konsumtionsvärdet av livsmedel totalt ¹⁾ 1983–1992, mkr

År	Löpande priser	1992 års priser
1983	76 961	134 827
1986	98 943	143 384
1989	117 239	144 788
1992	124 272	124 272

¹⁾ Exkl. malt, läskedrycker, alkoholhaltiga drycker och tobaksvaror.

varit betydligt större än för de övriga länderna. Detta beror på att Sverige har en relativt hög konsumtionsnivå och att den svenska befolkningen är relativt liten.

Tabell 4. Konsumentvärdet för matlagning (1982-1992) (SEK)

År	Konsumentvärdet för matlagning (SEK)
1982	134 817
1983	134 817
1984	134 817
1985	134 817
1986	134 817
1987	134 817
1988	134 817
1989	134 817
1990	134 817
1991	134 817
1992	134 817

Tabell 4. Konsumentvärdet för matlagning (1982-1992) (SEK)

År	Konsumentvärdet för matlagning (SEK)
1982	134 817
1983	134 817
1984	134 817
1985	134 817
1986	134 817
1987	134 817
1988	134 817
1989	134 817
1990	134 817
1991	134 817
1992	134 817

Tabell 3. Konsumentvärdet för fisk och fiskprodukter 1982-1992 (SEK)

År	Konsumentvärdet för fisk och fiskprodukter (SEK)
1982	10 000 000
1983	10 000 000
1984	10 000 000
1985	10 000 000
1986	10 000 000
1987	10 000 000
1988	10 000 000
1989	10 000 000
1990	10 000 000
1991	10 000 000
1992	10 000 000

Tabell 3. Konsumentvärdet för fisk och fiskprodukter 1982-1992 (SEK)

År	Konsumentvärdet för fisk och fiskprodukter (SEK)
1982	10 000 000
1983	10 000 000
1984	10 000 000
1985	10 000 000
1986	10 000 000
1987	10 000 000
1988	10 000 000
1989	10 000 000
1990	10 000 000
1991	10 000 000
1992	10 000 000

Tabell 2. Konsumentvärdet för fisk och fiskprodukter 1982-1992 (SEK)

År	Konsumentvärdet för fisk och fiskprodukter (SEK)
1982	10 000 000
1983	10 000 000
1984	10 000 000
1985	10 000 000
1986	10 000 000
1987	10 000 000
1988	10 000 000
1989	10 000 000
1990	10 000 000
1991	10 000 000
1992	10 000 000

Tabell 2. Konsumentvärdet för fisk och fiskprodukter 1982-1992 (SEK)

År	Konsumentvärdet för fisk och fiskprodukter (SEK)
1982	10 000 000
1983	10 000 000
1984	10 000 000
1985	10 000 000
1986	10 000 000
1987	10 000 000
1988	10 000 000
1989	10 000 000
1990	10 000 000
1991	10 000 000
1992	10 000 000

Tabell 1. Konsumentvärdet för fisk och fiskprodukter 1982-1992 (SEK)

År	Konsumentvärdet för fisk och fiskprodukter (SEK)
1982	10 000 000
1983	10 000 000
1984	10 000 000
1985	10 000 000
1986	10 000 000
1987	10 000 000
1988	10 000 000
1989	10 000 000
1990	10 000 000
1991	10 000 000
1992	10 000 000

Tabell 1. Konsumentvärdet för fisk och fiskprodukter 1982-1992 (SEK)

15.1 Import och export

Utrikeshandeln med fisk och fiskprodukter omfattar dels den egentliga importen och exporten, dvs. de varupartier som förs in eller ut över landets gränser, dels den export som sker då svenska fiskare för iland fångster direkt i utländska hamnar. Direktlandningar utomlands är inte inräknade i den officiella utrikeshandelsstatistikens utförelsuppgifter. Däremot ingår utländska fiskares landningar i införelsuppgifterna.

Fiskestatistiken från SCB beaktar däremot direktlandningar utomlands och lägger samman dessa uppgifter med de export- och importuppgifter som härrör från utrikeshandelsstatistiken (se tabell 1).

Av den totala svenska *importen* 1991 på ca 300 miljarder kronor utgjordes ca 19 miljarder av livsmedel (ca 6%). Importen av livsmedel var betydligt större än exporten. Den största varugruppen inom livsmedel på importsidan var frukt och grönsaker, ca en tredjedel av det totala importvärdet. Fisk- och skaldjursprodukter importerades för ca 2,7 miljarder kronor, vilket motsvarar 14 % av den totala livsmedelsimporten (eller knappt 1 % av det totala importvärdet).

Av den totala *varuexporten* 1991 på ca 330 miljarder kronor utgjordes ca 6 miljarder av livsmedel (2 %). En viktig produktgrupp på exportsidan 1991 var fisk- och skaldjursprodukter (1,0 miljarder kronor) som svarade för ungefär 17 % av den totala livsmedelsexporten (eller knappt 0,5 % av det totala exportvärdet). Se även import och export i kapitel 11 Vattenbruk.

I SCB:s särskilda fiskestatistik redovisas import och export av fisk och fiskprodukter inkl. direktlandningar utomlands.

Tabell 1. Import och export av fiskprodukter 1992 och 1991, fördelat efter ett antal länder, ton och mkr SOU 1993:103

	Import		1991		Export		1991	
	1992		ton	mkr	ton	mkr	ton	mkr
Danmark	33 141	600,4	35 660	629,5	179 322	436,1	98 603	485,3
Norge	54 976	1 086,3	56 499	1 011,3	4 377	78,8	4 661	66,0
Finland	446	11,7	124	3,6	7 544	130,2	10 182	126,4
Island	11 032	103,7	9 255	120,2	48	1,1	51	0,7
Sovjet.	315	8,9	1 369	13,2	5 346	7,0	18 751	22,2
Ryssland	1 170	25,4	–	–	5 868	7,0	–	–
Tyskland	2 443	35,7	1 441	27,5	5 476	79,3	4 626	82,0
Nederl.	3 670	98,3	3 634	118,7	2 130	22,8	3 656	43,9
Österrike	–	–	–	–	750	22,5	1 027	26,4
Frankrike	144	4,7	63	3,2	803	23,0	1 104	17,1
Spanien	108	3,9	1 375	15,8	48	3,2	110	3,1
Canada	4 602	128,0	4 220	123,5	403	2,9	104	1,3
USA	7 938	186,4	7 182	165,9	284	5,0	327	10,1
Grönland	2 314	63,3	2 808	78,6	–	–	–	–
Japan	95	4,4	770	7,2	837	31,2	1 287	45,4
Övriga länder	20 480	350,0	17 708	350,0	8 950	75,6	10 432	92,8
Summa	142 874	2 711,7	142 108	2 668,3	222 186	925,7	154 921	1 022,7

(Källa: SCB, Fiske 1992 – En översikt)

Under 1991 importerade Sverige 142 000 ton fisk och fiskprodukter till ett värde av ca 2,7 miljarder kronor. Importen 1992 hade samma värde, dvs. 2,7 miljarder kronor, men volymen hade ökat något till ca 143 000 ton. Knappt 40 % av Sveriges import av fisk- och skaldjursprodukter kommer från Norge till ett värde av ca 1,1 miljarder kronor. Danmark står för 23 % av importen, motsvarande ca 600 miljoner (1992).

Den svenska fiskeexporten omfattar huvudsakligen konserver och hel fisk (huvudsakligen direktlandningar) samt i mindre omfattning beredd fisk. Exporten av hel fisk domineras av torsk och sill. Värdet av den svenska fiskeexporten understiger kraftigt värdet av importen. Exporten 1992 var 926 miljoner kronor, vilket innebar en minskning från 1991 då exporten var 1,0 miljarder kronor.

Danmark står för 47 % av exportvärdet av fisk och fiskprodukter (436 miljoner kronor), följer Finland med 14 % (130 miljoner kronor). Exporten till Norge är drygt 8 % (79 miljoner kronor).

Import och export av sill/strömming och torsk

Exporten domineras, som nämnts ovan, av sill/strömming och torsk. I tabell 2 redovisas import och export av dessa arter under perioden 1980–1992 i form färsk, fryst och filéer, dock ej saltad, konserverad eller på annat sätt förädlad fisk. I och med att tulltaxenumren har ändrats fr.o.m. 1988 försvåras jämförelser med tiden dessförinnan.

Tabell 2. Import och export av sill/strömning och torsk 1980–1992, ton och mkr

År	sill/strömningsexport		sill/strömning		import	
	totalt ton	mkr	totalt ton	mkr	totalt ton	mkr
1980	61 597	152,2	120	0,4		
1984	64 453	173,5	801	3,1		
1988	19 095	6,1	1 574	4,2		
1992	38 593	72,0	174	0,8		

År	torsk export		torsk import	
	totalt ton	mkr	totalt ton	mkr
1980	12 954	35,9	30 634	117,4
1984	30 642	160,1	17 857	105,3
1988	25 314	190,5	19 218	171,8
1992	8 240	93,6	20 384	215,3

(Källa: Svensk Fisk)

Dessa siffror visar på en nedgång av exporten för sill/strömning resp. torsk, dock med kraftiga svängningar mellan åren. För sill/strömning är Sverige nettoexportörer, men Sverige är en nettoimportör av torsk. Nettoexporten av sill/strömning uppgår till 71 miljoner kronor medan nettoimporten av torsk uppgår till 122 miljoner kronor.

I det svenska prisregleringssystemet ingår bl.a. licenstvång för export och import. I praktiken har systemet använts för att förhindra import av färsk sill och torsk när svenskproducerad vara funnits tillgänglig. På senare tid är det dock i stort sett enbart vid import av sill som ansökningar avslagits.

Import och export av högförädlade livsmedel

Exportrådet sammanställer statistik över export och import av högförädlade livsmedel. Detta definieras av Exportrådet som industriellt förädlade produkter som inte behöver någon vidareförädling i utlandet, dvs. produkter som kan säljas direkt till konsument eller storhushåll. I tabell 3 redovisas exporten av högförädlade fiskprodukter inkl. rökt fisk. I tabell 4 redovisas export och import mellan 1990 och 1992 av högförädlade fiskprodukter, beredda eller konserverade (dock ej rökt fisk).

Tabell 3. Sveriges export av förädlade livsmedel på fiskets område, 1991, mkr

Land	Rökt fisk	Fisk och skaldjurskonserver
EFTA:		
Finland	0,9	94,4
Island	–	0,6
Norge	0,4	36,1
Schweiz	0,4	25,3
Österrike	2,1	15,4
Summa EFTA	3,8	171,8
EG:		
Belgien	0,1	1,6
Danmark	0,1	8,3
Frankrike	0,1	2,6
Italien	1,1	13,1
Nederländerna	0,2	0,9

(forts tabell 3)

Land	Rökt fisk	Fisk och skaldjurs- konserver
Portugal	0,0	0,1
Spanien	0,1	1,8
Storbritannien	0,1	2,3
Tyskland	5,7	17,9
Summa EG	7,5	48,6
ÖVRIGA:		
Canada	0,0	0,6
USA	0,3	3,3
Saudi-Arabien	0,0	0,1
Singapore	0,0	0,2
Australien	0,0	0,7
Japan	0,1	1,7
Sydkorea	0,0	0,1
Övriga länder	0,2	8,0
Summa Övriga	0,6	14,7
TOTAL EXPORT	11,9	235,1

(Källa: Exportrådet)

Tabell 4. Import och export av högförädlade fiskprodukter 1990-1992, mkr

	Import			Export		
	1990	1991	1992	1990	1991	1992
Fisk, kräftdjur och blötdjur	862,1	869,7	880,0	237,4	235,2	223,2

(Källa: SCB Utrikeshandel)

Av totala exporten på 247 miljoner kronor går huvuddelen till EFTA-länderna (71 %). Finland är det främsta exportlandet med sammanlagt drygt 95 miljoner kronor. EG omfattar 56 miljoner kronor eller 23 % av den totala exporten. En svag nedgång kan noteras i exporten under perioden 1990 till 1992 (sammanlagt 6%). Bakom totalminskningen döljer sig en ökning av exporten till EFTA medan exporten till såväl EG som övriga länder minskat.

Importen av högförädlade fiskprodukter är dock betydligt större än exporten. Importen har också ökat under perioden 1990 till 1992 med sammanlagt 2 %.

15.2 Handeln på några viktigare marknader – avtalsituationen

Villkoren för handeln med olika länder är en väsentlig del vid bedömningen av svenskt fiskes konkurrenskraft. I detta avsnitt redovisas villkoren i de viktigare avtalen. Som en bakgrund redovisas något om de senare årens utveckling på EG- resp. EFTA-marknaden.

Medan den totala importen av fisk och fiskprodukter varit relativt stabil under de senaste åren har exporten fallit. Värdet av importen 1992 beräknades till ca 2,7 miljarder kronor och exporten till ca 0,9 miljarder kronor.

De senaste fem åren har exporten av obearbetade produkter varit betydligt större till EG-länderna än till EFTA-länderna. Av 1992 års export av obearbetade produkter beräknas produkter för 314 miljoner kronor gå till EG och 72 miljoner kronor till EFTA.

För bearbetade produkter gäller det motsatta förhållandet. Medan statistiken visar ökad export till EFTA-marknaden under denna period, har exporten till EG förblivit på en låg nivå. 1992 års export till EFTA beräknas till 181 miljoner kronor, vilket är en ökning från 146 miljoner kronor 1988. Exporten till EG uppgår till 53 miljoner kronor 1992, vilket ändå innebär en svag ökning från 44 miljoner kronor 1988. Tullarna är en av de viktigaste förklaringarna till den begränsade exporten av bearbetade produkter från Sverige till EG.

Sveriges import från EG har under perioden 1988–1992 överskridit exporten. Det gäller såväl obearbetade som bearbetade produkter. År 1992 hade Sverige en negativ handelsbalans för fiskprodukter gentemot EG på 388 miljoner kronor.

Sverige handlar främst med de nordiska länderna. Importen består huvudsakligen av beredda produkter medan det till stor del är oberedda produkter som exporteras.

Sveriges konkurrensläge kan dock dramatiskt förändras vid ett EG-medlemskap, som bör innebära ett omedelbart marknadstillträde och därmed ett avskaffande av tullarna inom EG.

EES-avtalet

EES-avtalet innebär att EG har tullfri tillgång till hela EFTA-marknaden. För Sverige innebär avtalet tullfrihet för bl.a. torsk, torskfiléer och kaviarsubstitut. Vissa produkter av stor betydelse för svensk fiskerinäring är dock undantagna från avtalets tullfrihet, såsom sill, lax, makrill, räkor och havskräfta. För andra produkter innebär avtalet en gradvis sänkning av tullen ned till 30 % av dagens nivå. Regnbåge tillhör det fiskslag som omfattas av den gradvisa tullsänkningen.

Sverige–Island

Avtalet mellan EG och Island är från 1972. EG har successivt reducerat sina tullsatser för inhemska fiskprodukter från 1977. Den svenska importen av torskrom uppgick under 1992 till ett värde av 21 miljoner kronor. Det är av stort värde att Sverige även efter ett medlemskap i EG har tillgång till tullfri torskrom från Island. Sveriges import av salt sillfilé uppgick 1992 till 5,4 miljoner kronor. EG-tullen på salt sillfilé är 16 %, men avskaffas när EES-avtalet träder i kraft.

EG och Norge har 1977 resp. 1986 gjort överenskommelser om EG-tullar på olika fiskprodukter från Norge samt för fisk som importeras till Norge från EG. Importen från Norge av hel salt sill uppgick 1992 till ett värde av 8,2 miljoner kronor. Där är EG:s tull 12 %. Importen av salt sillfilé var 12,6 miljoner kronor. EG:s tull är 16 %, men avskaffas när EES-avtalet träder i kraft. Importen av torskrom 1992 omfattade ett värde av 20,7 miljoner kronor. EG-tullen för denna produkt är 11 %. Torskrom ingår bland de produkter i EES-avtalet där tullen sänks successivt till dess att 30 % av bastullen återstår.

Sverige-Färöarna

Färöarna har separerat avtal med EG sedan 1974. De nordiska länderna har ingått olika former av handelsöverenskommelser med Färöarna. Sverige har medgivit tullfrihet eller tullnedsättning för import på samma villkor som från EFTA- och EG-länder, dock inte för beredda fiskprodukter enligt kap. 1604 och 1605 i tullstadgan.

Av Sveriges import från Färöarna utgör fisk den största delen (69 % 1991) till ett värde av ca 37 miljoner kronor (1992). De viktigaste produkterna utgjordes av filéer av gråsej (16,5 miljoner kronor), torskfisk (4,7 miljoner kronor) samt kokta/frysta räkor utan skal (7,8 miljoner kronor).

Vid ett EG-medlemskap måste frihandelsavtalet mellan Sverige och Färöarna förhandlas om. För Sveriges del kan detta innebära att kvantitetsbegränsningar införs för viss import som nu importeras fritt, t.ex. för vissa fiskfiléer och för räkor utan skal.

Sverige – de baltiska staterna

Sverige och de baltiska staterna har träffat frihandelsavtal under 1992. Samtidigt med frihandelsavtalen träffades även jordbruksavtal i vilka beredda fiskprodukter ingår. Avtalen innebär att Sverige ger tullfrihet utan kvantitetsbegränsningar för bl.a. beredda fisk- och skaldjursprodukter (kap. 1604 och 1605). Enligt de gällande avtalen avvecklar inte de baltiska staterna motsvarande tullar.

Den svenska importen av fiskprodukter från Estland uppgick 1992 till 10,7 miljoner kronor (varav 1,5 miljoner kronor var beredda fisk- och skaldjursprodukter). Från Lettland importerades för 1,3 miljoner kronor (varav 89 000 kronor avsåg beredda produkter) och från Litauen för 1,8 miljoner kronor (varav 128 000 kronor avsåg beredda produkter). Exporten till de baltiska länderna uppgick sammanlagt till 150 000 kronor.

Sverige har begärt att avtalen med de baltiska staterna skall fortsätta att gälla vid ett EG-medlemskap.

Den svenska exporten av fisk till Polen uppgick 1992 till ca 19 miljoner kronor, varav huvudparten (9,3 miljoner kronor) bestod av färsk eller kyld fisk (nästan uteslutande strömming) samt beredda fiskprodukter för 4,9 miljoner kronor. Importen uppgick till 7,4 miljoner kronor. Den största andelen utgjordes av fiskfiléer (3,8 miljoner kronor) samt beredda fiskprodukter (1,8 miljoner kronor).

Enligt frihandelsavtalet mellan EFTA och vissa öststater, däribland Polen, avskaffar EFTA-länderna alla tullar på fiskprodukter när avtalet träder i kraft. Polen däremot avskaffar sina tullar successivt fram t.o.m. år 2001.

Sverige–Schweiz

Den svenska exporten av fisk till Schweiz uppgick 1992 till ett värde av 22,9 miljoner kronor. Den mesta exporten utgjordes av beredd och konserverad fisk (ca 18 miljoner kronor). En stor enskild produkt var färsk sötvattenfisk (abborre, gös, gädda) som uppgick till 0,9 miljoner kronor.

15.3 De nordiska länderna som fiskexportörer

Av de nordiska länderna hör Danmark, Norge och Island till *världens största exportnationer*.

Norden som område står för över 15 % av världens totala fiskexport, dvs. tillsammans är Norden världens klart största fiskexportör. Värdet av nettoexporten utgjorde 1990 nästan 36 miljarder kronor.

Av de nordiska länderna har Danmark de största exportvärdena för fiskprodukter tätt följt av Norge. Danskarna har under 1980-talet, utan hjälp från ett starkt växande vattenbruk, nått en starkare exporttillväxt än Norge.

Exportmönster

Danmark har ett relativt stort inslag av bearbetade produkter i sin export, vilken utgör en femtedel av exportvärdet. Andelen har ökat under 1980-talet.

Norges export de sista tio åren har karaktäriserats av en kraftig ökning av försäljningen av färsk och fryst obearbetad fisk. Försäljningen av odlad lax svarar för ca 1/3 av Norges totala exportvärde.

Islands försäljning av fiskvaror har varit starkt dominerad av filéprodukter. Filé och block har stått för 40–50 % av de totala exportvärdena. Det har varit en stabil tillväxt i exportvärdena av färsk fisk.

Färöarnas exportbild sammanfaller i stora drag med Islands. Båda länderna har filéprodukter som grund för exporten. Dessutom har försäljningen av färsk fisk ökat, bl.a. genom ökad produktion av odlad fisk.

Ensidigheten i *Grönlands* fångstunderlag återspeglas i landets fiskexport, som dominerats av skaldjur, dvs. räkor. Den andra exportkategorin av någorlunda storlek är torskprodukter.

Utmärkande för *Sveriges* fiskexport under 1980-talet har varit en relativt sett fallande kurva för försäljning av färsk fisk, en uppgång i exporten av fryst fisk och en ganska stabil exportandel för beredda och konserverade produkter. Den största varugruppen i svensk export 1990 var, trots tillbakagången, färsk fisk. Försäljningen av färsk torsk till Danmark utgjorde 19 % av *Sveriges* totala exportvärde 1990.

Finlands export av fisk och fiskprodukter är lägst bland de nordiska länderna och dessutom ganska instabil. Svängningarna i försäljningen har reflekterat betydande svängningar i exporten av enskilda produkter.

Exportmarknaden

Den nordiska exporten av fisk och fiskprodukter är i hög grad präglad av exporten av färsk fisk till den europeiska marknaden och i ännu högre grad av att leverera råvaror och halvfabrikat till den industriella marknaden i EG.

En växande del av den europeiska fiskeindustrin har ställt om sig från en produktion grundad på det egna landets råvaruförsörjning till att använda importerad råvara. Genom avancerat system dirigeras råvarorna från områden som Nordatlanten, Alaska, Sydamerika osv. efter just-in-time principen så att fabriken undviker de störningar i råvaruförsörjningen som säsongsvariationerna förorsakar.

Den marknad som många nordiska fiskproducenter uppfattar som mycket intressant är marknaden för bekvämlighetsprodukter, exempelvis utportionerad benfri fisk i förpackningar eller färdigrätter med fiskinnehåll. Dessa varor är i hög grad produkttyper som man önskar få bearbeta i fångstregionerna, bl.a. av följande skäl:

- Med dessa produkter kan man bidra till att upprätthålla sysselsättningen i områden som är starkt beroende av fiskesektorn samtidigt som sysselsättningen går ned i fångstled och beredningsindustri.
- En mer avancerad produktion ger möjligheter till en mer differentierad arbetsmarknad.
- Det är möjligt att uppnå fortsatta vinster i de nordiska fångstområdena genom vidareförädling.

15.4 Inköpsallianser

En faktor som kraftigt påverkar marknadssituationen är den koncentrationsprocess som dagligvaruhandeln genomgår i alla europeiska länder. Genom sammanslagningar har kedjeföretag vuxit kraftigt de senaste åren, medan deras marknadskraft i betydelsen samlad förhandlings- och köpkraft har vuxit ännu kraftigare. De stora supermarknaderna har slutit sig samman i inköpsorganisationer för att stå ännu starkare än livsmedelsindustrin i förhandlings-

situationer. För närvarande finns det ca 15 sådana organisationer, t.ex. AMS (Associated Marketing Service AG) som ligger i Schweiz och omfattar tio stora livsmedelskedjor i tio olika europeiska länder, bl.a. ICA i Sverige. Organisationen etablerades 1988. Målsättningen för AMS är:

- att utveckla nya produkter
- att utveckla egna märken
- att få industrin att producera vad sammanslutningen har användning för
- att skaffa sig själv en djupare insikt i produktkvalitet
- att rationalisera logistiken
- att garantera produkternas utbredande i hela Europa
- att främja marknadsföringen genom gemensamma initiativ
- att ta fram och utbyta marknads- och produktinformation
- att ta fram produkter med den rätta kvaliteten till det lägsta priset genom stora inköp och till en viss del också genom långtidsavtal.

Av de 100 produktgrupper som AMS arbetar med köper ICA in ca 25 för att täcka sina behov, både inom storhushålls- och detaljhandelssektorena. ICA har tillsammans med Danske Supermarked och Kesko utformat inköps- och fraktavtal med Italien, Grekland, Kina, Thailand, Indonesien och Hongkong. De två andra svenska dagligvarublocken Dagab och KF har liknande samverkan genom inköpsallianser.

En orsak till detaljhandelskedjornas tillväxt och övertagande av industrins styrande position är dess kunskap om marknaden. Inga marknadsundersökningar kan i detaljeringsgrad mäta sig med dem som dagligen kan utföras med hjälp av streckkoderna i butikerna. Denna informationsteknologi ger handeln ett starkt redskap när det gäller att optimera varuutbudets sammansättning.

Att samordna konsumenternas önskemål från flera länder har emellertid sina problem. Olika länders specifika krav på produktens utformning, förpackningsstorlek och den information som skall finnas på förpackningen är några exempel som av många handlare tros komma att sätta naturliga gränser för samköp under många år framöver.

- att utveckla nya produkter
 - att utveckla nya metoder
 - att utveckla nya tekniker
 - att utveckla nya material
 - att utveckla nya utrustningar
 - att utveckla nya verktyg
 - att utveckla nya metoder för att utveckla nya produkter
 - att utveckla nya metoder för att utveckla nya tekniker
 - att utveckla nya metoder för att utveckla nya material
 - att utveckla nya metoder för att utveckla nya utrustningar
 - att utveckla nya metoder för att utveckla nya verktyg

- att utveckla nya produkter
 - att utveckla nya tekniker
 - att utveckla nya material
 - att utveckla nya utrustningar
 - att utveckla nya verktyg
 - att utveckla nya metoder för att utveckla nya produkter
 - att utveckla nya metoder för att utveckla nya tekniker
 - att utveckla nya metoder för att utveckla nya material
 - att utveckla nya metoder för att utveckla nya utrustningar
 - att utveckla nya metoder för att utveckla nya verktyg

- att utveckla nya produkter
 - att utveckla nya tekniker
 - att utveckla nya material
 - att utveckla nya utrustningar
 - att utveckla nya verktyg
 - att utveckla nya metoder för att utveckla nya produkter
 - att utveckla nya metoder för att utveckla nya tekniker
 - att utveckla nya metoder för att utveckla nya material
 - att utveckla nya metoder för att utveckla nya utrustningar
 - att utveckla nya metoder för att utveckla nya verktyg

- att utveckla nya produkter
 - att utveckla nya tekniker
 - att utveckla nya material
 - att utveckla nya utrustningar
 - att utveckla nya verktyg
 - att utveckla nya metoder för att utveckla nya produkter
 - att utveckla nya metoder för att utveckla nya tekniker
 - att utveckla nya metoder för att utveckla nya material
 - att utveckla nya metoder för att utveckla nya utrustningar
 - att utveckla nya metoder för att utveckla nya verktyg

- att utveckla nya produkter
 - att utveckla nya tekniker
 - att utveckla nya material
 - att utveckla nya utrustningar
 - att utveckla nya verktyg
 - att utveckla nya metoder för att utveckla nya produkter
 - att utveckla nya metoder för att utveckla nya tekniker
 - att utveckla nya metoder för att utveckla nya material
 - att utveckla nya metoder för att utveckla nya utrustningar
 - att utveckla nya metoder för att utveckla nya verktyg

- att utveckla nya produkter
 - att utveckla nya tekniker
 - att utveckla nya material
 - att utveckla nya utrustningar
 - att utveckla nya verktyg
 - att utveckla nya metoder för att utveckla nya produkter
 - att utveckla nya metoder för att utveckla nya tekniker
 - att utveckla nya metoder för att utveckla nya material
 - att utveckla nya metoder för att utveckla nya utrustningar
 - att utveckla nya metoder för att utveckla nya verktyg

15.4 Inköpsallianser

På nätet och kraftigt prisfall har många företagare blivit tvungna att söka efter nya sätt att förbättra sin konkurrenskraft. En av de mest framgångsrika sätten är att bilda inköpsallianser. Detta innebär att flera företag bär gemensamt ansvar för att förhandla och köpa in råvaror och tjänster. Detta ger flera fördelar, såsom att man kan förhandla bättre priser, öka sin pålitlighet och förbättra sin service. Detta är ett bra sätt att stärka sin konkurrenskraft och öka sin lönsamhet.

16.1 Nuläge

Fiskeriverket och Skogs- och jordbrukets forskningsråd (SJFR) svarar tillsammans för ett sammanhållet forskningsprogram på fiskets område. Ansvaret är fördelat så att Fiskeriverket skall främja forskning och bedriva undersökningsverksamhet, medan SJFR:s ansvar är att stödja grundforskning och tillämpad forskning. Utöver detta ges medel till grundforskning även från Naturvetenskapliga forskningsrådet (NFR) och Forskningsrådsnämnden (FRN). Miljöanknuten forskning som rör fisk kan också få bidrag från Naturvårdsverket (SNV). Närings- och teknikutvecklingsverket (NUTEK) stöder branschanknuten forskning vid Institutet för livsmedelsforskning (SIK).

Den tillämpade forskningen och undersökningsverksamheten bedrivs vid Fiskeriverkets tre laboratorier – havsfiske-, kust- och sötvattenslaboratoriet.

Universitetsforskningen är splittrad. Förutom Lantbruksuniversitetets vattenbruksinstitution i Umeå finns ingen institution speciellt för fiskforskning. Detta innebär att fiskforskning bedrivs vid ett flertal institutioner av i regel små forskargrupper med de begränsningar detta innebär. Beträffande FoU för vattenbruk se även kap.11.

SJFR:s och Fiskeriverkets stöd till biologisk forskning vid universitet och högskolor har under perioden 1983–1992 uppgått till totalt 71,5 miljoner kronor och fördelats enligt följande:

Genetik	2,9 mkr
Fiskevård	2,8
Vattenbruk	12,5
Sjukdomar	11,3
Fysiologi	13,8
Algfysiologi	0,8
Ekologi	21,0
Molekylärbiologi/ immunologi	3,4
Toxikologi	1,9
Miljö	1,1

Utöver ovanstående forningsinsatser har SJFR finansierat forskartjänster inom följande områden:

- Fiskendokrinologi
- Marina algers biologi
- Näringsfysiologi
- Experimentell fiskekologi
- Sjukdomar i vilda populationer
- Marina makroalger/näringsfysiologi/vattenbruk (upphört)

Stöd till teknisk forskning och utveckling inom fiskets område har i större omfattning givits först fr.o.m. 1989. SOU 1993:103

Tillsammans med SJFR stödjer Fiskeriverket tekniska projekt som sedan 1989 fått stöd med sammanlagt 7,3 miljoner kronor inom följande område:

Fartygsutveckling/ekonomi, säkerhet
Redskapsutveckling/selektivitet, effektivitet
Hantering ombord
Förädling
Arbetskadorna

SJFR finansierar en forskartjänst inom området fartygs/redskapsteknologi knuten till Lindholmen Utveckling AB i Göteborg.

Fiskeriverkets forsknings-, undersöknings- och monitoringverksamhet omfattar omkring 55 miljoner kronor per år. I detta ingår också driften av Fiskeriverkets två forskningsfartyg. Verksamheten finansieras till 40 % av verkets budgetmedel, i övrigt genom medel från bl.a. forskningsråd, Nordiska ministerrådet, SNV samt vattenavgiftsmedel.

Verksamhet bedrivs förutom vid havsfiske-, kust- och sötvattenslaboratoriet, vid försöksstationerna i Älvkarleby och Kälarne samt vid verkets tre utredningskontor. Här följer en kortfattad redovisning av de viktigaste arbetsfälten.

Havsfiskelaboratoriet

Resursövervakning Fångstanalys av fisk och skaldjur
Hydroakustiska översikter av pelagisk fisk
Beståndsuppskattning
Rekryteringsundersökningar
Flerartsmodeller i Östersjön och Västerhavet

Biologiska studier Beståndsseparation hos sill
Studier över tillväxt och fetthalt hos sill
Reproduktionsbiologi hos fisk och kräfta i Västerhavet
Experimentella studier rörande havskräfta
Hummerns ekologi
Övervakning av fisksjukdomar
Överlevnad bland unga plattfiskar

Miljöstudier Fisk, havskräfta och miljö i Västerhavet
Öresundsbron
Hydrobiologiska studier i Skagerrak
Sjukdomar och parasiter hos fisk

Akvakultur Odling och utsättning av främst torsk

Redskapsförsök	Trålningseffekter på bottenstruktur och bottenfauna Selektionsförsök med trålar	SOU 1993:103
<i>Kustlaboratoriet</i>		
Rekrytering	Rekryteringsmodeller Prognoser Åtgärder	
Fisktillgångar	Resursskattningar Utveckling av fiske och fiskhantering Utveckling av fritidsfiske	
Miljöstörningar	Referensområden Recipientundersökningar Miljölarm och miljökonsekvensbeskrivningar	
<i>Sörvattenslaboratoriet (inkl. Älvkarleby och Kälarne)</i>		
Sjölevande fisk- och kräftpopulationer	Nationellt provfiskeregister Övervakning i försurade och kalkade vatten Fiskevårdsåtgärder i kalkade vatten Introduktion av signalkräfta Introduktion av ål Inomartskonkurrens hos kräftor Odling av kräftor i Norrland	
De stora sjöarna	Pelagiska fiskbestånd Utvecklingen av ålbestånd Gösundersökningar i Hjälmarens Sikløjans tillbakagång i Mälaren Fiskmärkningar	
Högproduktiva sjöar	Sjörestaurering och effekter av mörtreduktion Ålproduktion	
Nordliga laxfiskar	Rödingartkomplexet Rödingfiskevård i reglerade sjöar Bevarande av genetiska resurser hos stammar i odling Utveckling av djupfrysningsteknik för genbank Ekologisk karakterisering av stammar Utsättningsförsök med öring	

Nationellt elfiskeregister
 Styrfaktorer för fiskfaunan i strömmande vatten
 Livshistoriestrategier och populationsdynamik hos
 havsvandrande öring
 Experimentella beteende-ekologiska studier av
 öring i strömmande vatten
 Uppföljning av miljö- och fiskevård i strömmande
 vatten

Utredningskontoren

Rekryteringen hos vilda lax- och havsöringbestånd
 Metodutveckling för förstärkning av lax- och havs-
 öringbestånd
 Studier av fiskvandring
 Utvärdering av fiskvägar
 Undersökningar av insjö- och kustfiskets omfatt-
 ning och struktur
 Undersökningar av effekter av utbyggnader i vat-
 ten på fisk och fiske
 Effekter av miljöstörningar

16.2 Framtida behov

Nationellt perspektiv

Den utvärdering som Fiskeriverket och SJFR genomförde 1987 pekade på tre områden inom vilka fiskforskningen behöver förstärkas, nämligen fisksjukdomar, molekylärbiologi och fiskekologi. Utvärderingen framhöll också behovet av att organisera tvärfackliga program.

Sjukdomssituationen för såväl odlad som vild fisk har blivit mycket allvarlig under de senaste åren. För kustbaserade kassodlingar utgör sjukdomar ett hot mot möjligheterna att över huvud taget bedriva lönsam verksamhet. Även i övriga odlingar utgör sjukdomar ett stort hot, även om möjligheterna att sanera anläggningarna är relativt goda. Forskning kring förebyggande av spridning är ett viktigt område liksom forskning kring problemet smitta mellan vild och odlad fisk. Kvantitativa och kvalitativa epidemiologiska studier och kartläggningar är nödvändiga för en utveckling av vattenbruk.

Forskning i syfte att kartlägga förhållandet mellan yttre miljön och sjukdomsfrekvens/funktionsrubbingar är ett annat viktigt område som fått mycket hög aktualitet genom sjukdomssyndromet M74. Forskning kring uppkomsten av sjukdomen, som förmodas vara miljöbetingad, kräver stora och snabba insatser. Följdproblemen för att rädda bestånden kräver också särskilda forsknings- och undersökningsinsatser främst inom genetikområdet. Regeringen har under hösten 1993 beslutat att Fiskeriverket får använda 4,5 miljo-

ner kronor av vattenregleringsmedel till FoU-verksamhet om laxens fortbestånd.

Situationen är ansträngd för många ekonomiskt viktiga fiskbestånd. Särskilt svårt är läget för Östersjöns torskbestånd. Detta ställer krav på vidare utveckling av och ökad säkerhet i de beståndsprognoser som görs. Metod- och modellutveckling inom detta område är därför angeläget. Den svåra situationen gör det också angeläget att utveckla metodiken för odling och utsättning av marina arter. Odling av torsk har påbörjats vid Fiskeriverkets havsfiskelaboratorium i samarbete med Stockholms universitet och övriga nordiska länder. Andra aktuella arter är plattfisk och hummer.

Förändringar i fiskets situation gör det nödvändigt att utvecklingsinsatser riktas mer mot det kustnära fisket och insjöfisket. Forsknings- och utvecklingsinsatser behövs inom ett brett fält. Kust- och insjöfiskets förutsättningar är ett område som kräver tvärvetenskapliga forsknings- och utvecklingsprogram med nära koppling till näringen. Inom ett sådant program bör studeras fiskeresurser, fiskevård, fångstmetoder, fiskhantering, beredning, distribution och marknadsföring. Såväl biologiska som tekniska aspekter måste ingå.

Forskning kring ekonomiska aspekter knutna till yrkesfiske, resursutnyttjande, fritidsfiske och turism förekommer knappast alls i dag. Detta forskningsbehov är klart dokumenterat och behovet torde öka vid ett svenskt medlemskap i EG. En fiskeriekonomisk FoU-kompetens måste byggas upp från grunden.

Genom EES-avtalet och ett svenskt medlemskap i EG kommer den svenska fiskerinäringen i en ny konkurrenssituation. Sverige utnyttjar i dag på grund av avsättningsproblem inte de sill/strömmingkvoter som är tillgängliga i Östersjön. Produktutveckling för att finna nya användningsområden för fiskråvara från arter som det i dag är svårt att få avsättning för är mycket angeläget. Det gäller i första hand sill/strömming, men även annan småfisk. Även kvalitetsaspekter på råvaran förväntas bli viktigare och få större genomslag i priset i framtiden.

Förbättrad selektivitet i redskap är en nödvändighet för ett långsiktigt optimalt resursutnyttjande. Förutom den rent resurshushållande aspekten är det av ekonomiskt intresse för fiskeriföretagen att slippa hantera oönskad fisk ombord. Resurserna inom den fiskeritekniska forskningen är mycket små jämfört med i grannländerna. Utvärderarna fann att den låg på en absolut miniminivå.

Inom sötvattenområdet kan ökade FoU-insatser kring kräftodling, både intensiv och extensiv sådan, förväntas ge snabba resultat. Det finns en stor potential för inhemsk kräftproduktion, som skulle kunna minska den i dag stora importen.

Frågor kring bibehållande av den biologiska mångfalden och bevarande av arter och stammar har hög aktualitet och kräver ökade biologiska och genetiska kunskaper. Närmast berörs sötvattenarter i dagsläget. Hit hör också problematiken kring fiskevårdsmetoder för återställande av skador, t.ex. kraftverksutbyggnadens inverkan på rödingbestånden. S.k. biomanipulering av

sjöar är ett annat område där fiskforskningen direkt kan bidra till miljövårdande åtgärder. Monitoring av fiskbestånden som en del av miljöövervakningen väntas få större betydelse. Under senare år har FoU-insatser avseende fiskevård i rinnande vatten fått ökade resurser. Det är viktigt att kunna bibehålla ett kvalificerat FoU-arbete inom detta område då efterfrågan på sportfiske i strömmande vatten kan förutsättas öka betydligt.

Nordiskt perspektiv

Nordiska ministerrådet stödjer och bidrar till samordning av nordisk fiskeriforskning knuten främst till näringen. Ministerrådet prioriterar i nu gällande forskningsprogram följande områden:

Fiskereglering och förvaltning med utveckling av bl.a. flerartsmodeller för att ge underlag för regional förvaltning.

Redskapsutveckling för ökad selektivitet och minskad bifångst och dödlighet;

Odling och utsättning av marina arter för att stärka naturliga bestånd;

Produktionsteknologi, bl.a. kvalitetsfrågor och ökad förädlingsgrad.

Svensk fiskforskning ligger väl i linje med Nordiska ministerrådets prioriteringar.

Europiskt perspektiv

EG:s gällande FoU-program inom fiskesektorn prioriterar följande områden:

Fiskeregleringar: Undersökningar av bestandsstorlek och beståndsfördelning, utveckling av flerartsmodeller med tillämpning i fiskeregleringen, undersökning av miljöproblem som påverkar bestånden.

Fiskeriteknik: Enerigbesparande åtgärder, artselektivitet hos redskap, fångstkvalitet.

Akvakultur: Studier av tillväxt i tidigt stadium, kostnadseffektivitet vad gäller fiskfoder, sjukdomar, genetiska undersökningar och bevarande, interaktion mellan miljö och odlad fisk, smoltkvalitet.

Produktutveckling: Teknik för hantering, lagring, process och packning, utvinning av ätliga proteiner och andra komponenter ur fisk och skaldjur, konsumentreaktioner och efterfrågan.

EG:s särskilda fiskprogram är riktat mot näringen. Även här finns en god samstämmighet med det svenska fiskforskningsprogrammets näringsanknutna del.

Problemen inom fisket kan delvis härledas till att man inte har tillämpat en helhetssyn inom fiskeripolitiken. Det behövs en integrering av resurs, struktur, marknads- och ekonomiska frågor. Detta ställer också krav på forskningen där biologisk och teknisk forskning måste kombineras med ekonomisk och sociologisk forskning.

17.1 Fiskets bidrag till bruttonationalprodukten

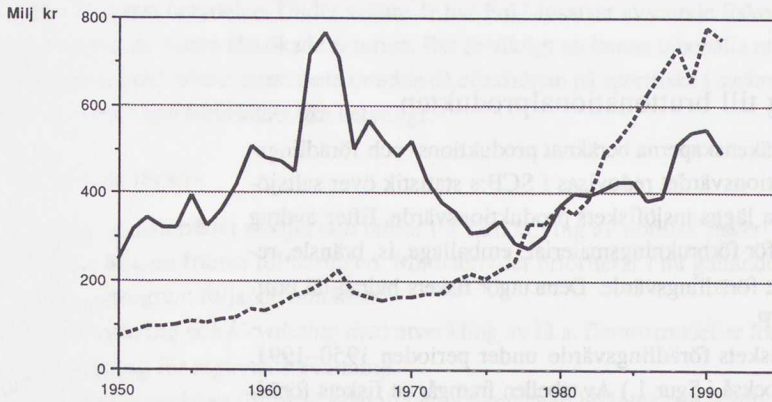
Sedan 1950 har nationalräkenskaperna beräknat produktions- och förädlingsvärdet för fisket. Produktionsvärdet redovisas i SCB:s statistik över saltsjöfiskets fångster. Till detta läggs insjöfiskets produktionsvärde. Efter avdrag för beräknade kostnader för förbrukningsmaterial, emballage, is, bränsle, reparationer m.m. erhålls ett förädlingsvärde. Detta utgör fiskets bidrag till bruttonationalprodukten, BNP.

I tabell 1 redovisas fiskets förädlingsvärde under perioden 1950–1991. (Utvecklingen redovisas också i figur 1.) Av tabellen framgår att fiskets förädlingsvärde var som högst vid 1960-talets mitt. Därefter har värdet fluktuerat på en lägre nivå. Lägsta förädlingsvärdet noterades 1978 och innebar mer än en halvering från toppåret 1963. Den främsta orsaken till denna nedgång var den begränsning som det svenska fisket fått vidkännas i Skagerrak och Nordsjön. Därefter har en långsam ökning skett.

Tabell 1. Fiskets förädlingsvärde 1950–1991, i löpande och fasta, 1980 års priser.

År	Produktionsvärde		Förädlingsvärde	
	Löpande priser	1980 års priser	Löpande priser	1980 år priser
1950	115	533	74	246
1955	153	640	108	394
1960	197	772	133	478
1965	306	1007	224	706
1970	247	760	163	519
1975	287	491	206	314
1980	597	597	370	370
1985	907	637	567	427
1990	1193	762	777	546
1991	1162	701	748	492

(Källa: Statistiska Centralbyrån)



----- fasta priser
 - - - löpande priser
 (Källa: Statistiska Centralbyrån)

17.2 Fiskerinäringens omfattning i Sverige

17.2.1 Yrkesfiskarna i Sverige

Enligt den officiella statistiken var 1990 antalet yrkesfiskare inkl. binäringsfiskare 3 823, varav 350 fiskare bedrev sötvattenfiske. Antalet yrkesfiskare enligt SBC:s statistik, dvs. fiskare som har minst halva sin inkomst från fiske, var 1990 3 250, vilket innebar att yrkesfiskarkåren har minskat med 16 % i jämförelse med fiskeriräkningen 1985. Binyrkesfiskare definieras med en lägsta gräns på infiskningen under ett år. Denna gräns var 1990 30 000 kr (år 1985 var gränsen 10 000 kr). Yrkesfiskarna finns närmare redovisat i kap. 8 De fiskande.

De flesta yrkesfiskarna är verksamma på västkusten (42 %). Viktigaste länet är Göteborgs och Bohus län där 1 145 yrkesfiskare är verksamma. Av binäringsfiskarna är drygt 50 % verksamma på ostkusten.

Tabell 2. Antalet fiskare den 1 januari 1990 fördelat på län

Län	Yrkesfiskare	Binäringsfiskare	Summa fiskare
Saltvattenfiskare	3 007	466	3 473
Stockholms	111	34	145
Uppsala	35	8	43
Södermanlands	32	5	37
Östergötlands	61	38	99
Kronobergs	2	—	2
Kalmar	286	62	348
Gotlands	147	46	193
Blekinge	357	39	396
Kristianstads	214	20	234
Malmöhus	162	30	192
Hallands	227	6	233

(forts. tabell 2)

Län	Yrkesfiskare	Binäringsfiskare	Summa fiskare
Gbg o Bohus	1145	80	1 225
Älvsborg	2	—	2
Gävleborgs	70	12	82
Västernorrlands	41	39	80
Västerbottens	26	24	50
Norrbottnens	89	23	112
Sötvattnenfiskare	243	107	350
Stockholms	9	1	10
Uppsala	12	—	12
Södermanlands	33	4	37
Östergötlands	12	4	16
Jönköpings	2	3	5
Kronobergs	8	7	15
Kalmar	—	1	1
Kristianstads	3	1	4
Malmöhus	15	2	17
Hallands	1	—	1
Älvsborg	11	1	12
Skaraborgs	58	7	65
Värmlands	27	5	32
Örebro	18	13	31
Västmanlands	26	8	34
Västernorrlands	2	6	8
Jämtlands	—	1	1
Västerbottens	—	2	2
Norrbottnens	6	41	47
Summa fiskare	3 250	573	3 823

(Källa: SCB Fiskeriräkningen den 1 januari 1990)

Kommuner med flest antal fiskare

Av fiskeriräkningen 1990 framgår vilka femton kommunerna som har flest antal fiskare. Västkusten dominerar med kommuner som Göteborg och Öckerö.

Tabell 3. Kommuner med flest antal fiskare 1990

Kommun	Yrkesfiskare		Binäringsfiskare	Summa fiskare
	FR90	FR85		
1 Göteborg	339	(394)	7	346
2 Öckerö	269	(333)	16	285
3 Gotland	147	(171)	46	193
4 Karlskrona	169	(211)	16	185
5 Simrishamn	166	(182)	5	171
6 Sölvesborg	143	(171)	16	159
7 Tanum	138	(129)	12	150
8 Sotenäs	132	(159)	10	142
9 Varberg	135	(154)	4	139
10 Borgholm	93	(101)	16	109
11 Västervik	79	(93)	24	103
12 Tjörn	83	(89)	14	97
13 Strömstad	83	(91)	10	93
14 Falkenberg	52	(71)	—	52
15 Trelleborg	44	(54)	8	52

(Källa: SCB Fiskeriräkningen den 1 januari 1990. FR = fiskeriräkningen 1990 resp 1985)

Räknat på länsnivå finns den största andelen fiskare i Gotlands och Blekinge län. (Som fiskare avses här yrkesfiskare och binäringsfiskare.)

Tabell 4. Län med största andel fiskare av befolkningen

Län	Antal fiskare	Andel fiskare av befolkningen i länet, %
1. Gotland	193	0,34
2. Blekinge	396	0,26
3. Göteborgs och Bohus	1 225	0,17
4. Kalmar	349	0,15
5. Hallands	234	0,09
6. Kristianstads	238	0,08
7. Norrbottens	159	0,06
8. Västernorrlands	88	0,03
9. Södermanlands	74	0,03
10. Östergötlands	115	0,03

(Källa: SCB Fiskeriräkningen den 1 januari 1990)

Kommuner med störst andel fiskare

I följande tabell redovisas de femton kommuner som har den största andelen fiskare i förhållande till folkmängden. (Som fiskare avses här yrkesfiskare och binäringsfiskare.)

Tabell 5. Kommuner med största andelen fiskare av befolkningen

Kommun	Antal fiskare	Andel fiskare av befolkningen i kommunen, %
1. Öckerö	285	2,6
2. Sotenäs	142	1,5
3. Tanum	150	1,3
4. Sölvesborg	159	1,0
5. Borgholm	109	1,0
6. Strömstad	93	0,9
7. Simrishamn	171	0,9
8. Tjörn	97	0,7
9. Valdemarsvik	38	0,4
10. Arjeplog	16	0,4
11. Gotland	193	0,3
12. Karlskrona	185	0,3
13. Lysekil	45	0,3
14. Varberg	139	0,3
15. Mörbylånga	38	0,3

(Källa: SCB Fiskeriräkningen den 1 januari 1990)

De kommuner med störst andel fiskare återfinns i Göteborgs och Bohus län med Öckerö, Sotenäs och Tanum i topp.

De femton församlingar som har störst andel fiskare redovisas nedan i tabell 6. Endast församlingar med minst tio fiskare har tagits med. Med fiskare avses här yrkesfiskare och binäringsfiskare.

Av sammanställningen framgår fiskets stora lokala betydelse. Den största andelen fiskare på församlingsnivå finns i Möja i Värmdö kommun i Stockholms län (nära 6 % fiskare). Andra församlingar med över 5 % fiskare är Tjämnö i Strömstad och Östergarn på Gotland. Västrum i Västerviks kommun, Smögen och Styrso har över 4 % fiskare av befolkningen.

Tabell 6. Församlingar med största andelen fiskare av befolkningen

Församling	Kommun och län	Antal fiskare	Andel fiskare av befolkningen i församlingen, %
1. Möja	Värmdö (AB)	21	5,8
2. Tjämnö	Strömstad (O)	56	5,4
3. Östergarn	Gotland (I)	21	5,3
4. Västrum	Västervik (H)	31	4,8
5. Smögen	Sotenäs (O)	70	4,2
6. Styrso	Göteborg (O)	158	4,1
7. Loftahammar	Västervik (H)	41	3,9
8. Sankt Anna	Söderköping (E)	30	3,8
9. Böda	Borgholm (H)	35	3,7
10. Grebbestad	Tanum (O)	64	3,2
11. Mollösund	Orust (O)	11	2,8
12. Östra Hoby	Simrishamn (L)	36	2,7
13. Rönnäng	Tjörn (O)	53	2,7
14. Sturkö	Karlskrona (K)	42	2,6
15. Öckerö	Öckerö (O)	285	2,6

(Källa: SCB Fiskeriräkningen den 1 januari 1990)

Av tabell 6 framgår att Göteborg och Bohus län, Kalmar län, Blekinge län, Gotlands län, Kristianstads län och Stockholms län har kommuner där fisket är särskilt framträdande på församlingsnivå.

17.2.2 Vattenbruket

Företag inom vattenbruket finns i samtliga län. Den länsvisa fördelningen 1991 resp. 1992 framgår av tabell 7. Antalet företag 1992 har totalt minskat med 9 företag sedan 1991, från 462 till 453.

Tabell 7. Antal företag inom vattenbruket per län 1992 och 1991

Län	Summa företag	
	1992	1991
Stockholms	16	17
Uppsala	6	7
Södermanlands	11	10
Östergötlands	31	29
Jönköpings	7	6
Kronobergs	20	18
Kalmar	32	32

(forts. tabell 7)

Län	Summa företag	
	1992	1991
Gotlands	6	4
Blekinge	26	23
Kristianstads	18	22
Malmöhus	25	26
Hallands	22	16
Göteborg o Bohus	11	18
Älvsborg	13	10
Skaraborgs	18	13
Värmlands	11	14
Örebro	11	8
Västmanlands	1	2
Kopparbergs	22	22
Gävleborgs	17	16
Västernorrlands	17	24
Jämtlands	53	54
Västerbottens	25	26
Norrbottnens	34	45
Hela riket	453	462

(Källa: SCB Vattenbruk 1991 och 1992)

Flest vattenbruksföretag finns i Jämtlands län, sammanlagt 53 företag 1992. Av dessa är 36 inriktade på odling av matfisk, de övriga är inriktade på sättfiskodling. Av Norrbottens läns 34 st. vattenbruksföretag bedriver 23 matfiskodling. Västerbottens län och Kopparbergs län har vardera 14 företag med inriktning på sättfiskodling. Malmöhus län har flest företag med odling av kräfter (17 företag), Kalmar län har 15 företag och Östergötlands län har 13 företag. Musselodling bedrivs enbart av tre företag i Göteborgs och Bohus län.

Statistiken innehåller inga uppgifter om antal anställda. Antalet anställda växlar, framför allt beroende på odlingens storlek och läge. Till det kommer ett flertal tillfällen när extra hjälp behövs, exempelvis vid räkning av fisk, tvätt och flyttning av nät och slakt. Verksamheten genererar även sysselsättning i form av transporter, kläckerier, import av foder m.m. Vidare kan matfiskodling ha en lokal marknad att försörja med egen fiskförsäljning i gårdsbutik eller fiskbil. Andra odlare har sin försäljning via grossister.

En odling på ca 75 ton matfisk behöver uppskattningsvis skötas av 1–2 personer. En samlad bedömning ger vid handen att det svenska vattenbruket bör sysselsätta i storleksordning 300 à 400 personer.

17.2.3 Förstahandsmottagare

Den fisk som förs iland i Sverige köps huvudsakligen in av ca 160 förstahandsmottagare. Förutom de fyra fiskauktionerna är förstahandsmottagarna oftast enmansföretag, men det finns också beredningsföretag med förstahandsmottagning, exempelvis Gotlands fisk AB och som sysselsätter femton personer. Förstahandsmottagarna bedriver ofta verksamhet utöver fångstmottagandet, vilket medför att det är svårt att renodla just den del som avser första handelsledet. Så använder exempelvis ett antal företag den egna fångsten i annan

rörelse (beredning, minutförsäljning, pälsdjursuppfödning m.m.). De fyra fiskauktionerna finns i Smögen, Göteborg, Lysekil och Strömstad. Dessa selsätter uppskattningsvis sammanlagt ett femtiotal personer. Göteborgs fiskauktion är landets största förstahandsmottagare. SOU 1993:103

17.2.4 Fiskberedningsindustrin

Inom fisk- och konserverindustrin fanns enligt 1990 års regionala industristatistik 46 arbetsställen *) med 2 036 sysselsatta. För att ingå i den officiella industristatistiken skall arbetsstället ha minst 10 anställda. Detta innebär att den på många orter småskaliga beredningsindustrin, ibland som kombinationsverksamhet för yrkesfiskaren, inte redovisas här.

Tabell 8. Fisk- och fiskkonserverindustrin, arbetsställen och antal sysselsatta länsvis år 1990

Län/1990	Kommun	Arbetsställe antal	Sysselsatta antal	
Stockholms län	Huddinge	1		19
	Stockholm	1		23
Södermanlands län	Strängnäs	1		14
	Kalmar län	1		24
Vimmerby		1		24
	Gotlands län	1		18
Blekinge län		7		310
	Karlskrona	3		176
Karlshamn		1		12
	Sölvesborg	3		122
Kristianstads län		3		118
	Simrishamn	3		118
Malmöhus län	Trelleborg	1		20
	Hallands län	2		30
Halmstad		1		14
	Falkenberg	1		16
Göteborgs- o Bohus län		26		1430
	Öckerö	1		13
Tjörn		10		203
	Orust	4		110
Sotenäs		5		810
	Tanum	1		21
Göteborg		2		28
	Lysekil	3		245
Örebro län		1		20
	Hällefors	1		20
Norrbottens län		1		10
	Luleå	1		10
Totalt		46		2036

(Källa: SCB:s industristatistik, regional redovisning för år 1990)

*) Arbetsstället är den enhet i industristatistiken för vilken uppgifter insamlas och redovisas. Det förekommer att skilda arbetsställen av redovisningstekniska skäl sammanslås till en redovisningsenhet. Det kan vara ett s.k. hjälparbetsställe som inte har tillverkning typ huvudkontor, försäljningskontor, lagerlokal etc. Därför kan det uppstå vissa skillnader i SCB:s publikationer beträffande industristatistiken. I den regionala industristatistiken som här har nyttjats har produktionsvärdena från samtliga redovisade arbetsställen omfördelats till företagets övriga arbetsställen. I *Industri 1990 anges 48 arbetsställen och i den regionala redovisningen anges 46 arbetsställen av de skäl som här har angetts*. Utredningen använder sig av av de regionala uppgifterna, dvs. 46 arbetsställen. Arbetsställen och sysselsättning finns redovisade i kap. 13. Fiskindustrin.

Av de totalt drygt 2 000 anställda är i det närmaste tre fjärdedelar verksamma inom industrin som är belägen i Göteborgs och Bohus län. Enbart i Sotenäs kommun är 810 sysselsatta, (se avsnitt 17.3). Mellan 1989 och 1990 har sysselsättningen inom fisk- och fiskkonserverindustrin gått ned med 18 %, dvs. minskat med ca 360 personer.

Om man utgår från hur många s.k. fiskanläggningar som kontrolleras enligt miljö- och hälsoskyddslagen blir bilden annorlunda. Med fiskanläggning avses i första hand anläggningar där man tillverkar/bereder fiskvaror. Där emot räknas inte fiskodling eller fiskbutik som fiskanläggning. Enligt Statens Livsmedelsverk finns det 307 fiskanläggningar år 1993, varav 38 st. är exportföretag.

Av statistiken framgår att på västkusten finns 64 fiskanläggningar, därefter följer Stockholms län med 29 st., Kalmar län har 24 st. och Malmöhus län 23 st. Stockholms län har dock ingen exportkontrollerad anläggning.

Antalet sysselsatta i fiskberedningsindustrin, redovisas av SCB till ca 2 500 personer år 1990 (3 017 personer år 1985). Denna statistik inkluderar de som har förvärvsarbetat i genomsnitt minst 1 timme per vecka, men inte medhjälpande familjemedlemmar i familjens rörelse. Den innefattar heller inte lejda livsmedelstransporter, förpackning, produktion av insatsvaror, livsmedelsförsäljning, statlig administration eller branschens intresseorganisationer.

Den samlade bedömningen utredningen gör, bl.a. utifrån underlag från länsstyrelserna om fiskerinäringen är att sysselsättningen inom *fiskberedningsindustrin* ligger på drygt 3 000 personer för hela riket.

Fiskberedningsindustrin på västkusten

Svensk fiskberedningsindustri är som tidigare sagts koncentrerad till västkusten. Mer än hälften av landets arbetsställen finns i Göteborgs och Bohus län. Flertalet anläggningar i den bohusländska beredningsindustrin vidareförädlar filéad sill och torsk. Beredningsindustrin i Halland är traditionellt inriktad på rökning av i första hand lax och makrill.

I Bohuslän har beredningsindustrin flest anställda i Sotenäs (810 anställda), Lysekil (245 anställda), Tjörn (203 anställda) och Orust (110 anställda). Råvaran kommer dels från svenska fiskare, dels genom en omfattande import.

Strukturen inom fiskberedningsindustrin skiljer sig kraftigt åt mellan olika kommuner. På Tjörn i södra Bohuslän är anläggningarna lokaliserade till Klä-desholmen. Där verkar ett tiotal företag med mellan 10 och 40 anställda. I Sotenäs kommun dominerar Abba-fabriken i Kungshamn, som ensam svarar för nästan en fjärdedel av sysselsättningen i Sveriges hela fiskberednings-industri. Vid sidan om Abba finns i Sotenäs bl.a. företagen Festab och Hållö-fisk.

På grund av den svagare konjunkturen har lönsamhetsproblem uppstått i enskilda beredningsföretag. Samtidigt har filéteringsföretag som köpt torsk-råvara på Östersjömarknaden drabbats av råvarubrist och höjda kostnader. En stor del av leveranserna som tidigare kom från Östersjön kommer i dag från ryska och norska fiskelag.

17.3 Fiskets betydelse regionalt och lokalt

Fisket som näring har skiftande betydelse. Utredningen vill belysa detta ge-nom att ge tre exempel på kommuner/regioner där fisket har stor betydelse, men på helt olika sätt. I detta avsnitt redovisas först förhållandena i Sotenäs kommun (17.3.1), därefter fiskets betydelse i Stockholms skärgård (17.3.2). I avsnitt 17.4.2 redovisas fisketurismen i Jämtlands län.

17.3.1 Sotenäs kommun

Fisket och dess produkter har en mycket framträdande plats i Sotenäs ekono-miska liv. Omkring 25 % av Sotenäs arbetsmarknad på 4 000 arbetstillfällen är direkt knutet till fisket.

I Sotenäs finns 132 yrkesfiskare, av vilka 107 är trålfiskare. Till detta kom-mer 10 binäringsfiskare. Det finns 40 skepp med medellängd på 20 meter och med medelvikt på 63 bruttoton i kommunen.

Fiskberedningsindustrin i Sotenäs sysselsätter totalt 810 personer. Vid de större beredningsföretagen sysselsätts 650 personer (näringens uppskattning april 1993).

Tabell 9. Sysselsättning i fyra beredningsföretag i Sotenäs, april 1993

Företag i Sotenäs kommun	Antal sysselsatta
Abba AB	520 personer
Festab AB	70 personer
Hållöfisk AB	40 personer
Strannes Rökeri AB	20 personer
Summa	650 personer

Fiskerinäringen i Sotenäs tycks har klarat sig relativt bra hittills, även om den också påverkas av de dåliga tiderna för ekonomin i stort och för fisket i syn-nerhet.

För Sotenäs har följande faktorer verkat till kommunens fördel.

1. Yrkesfisket i Sotenäs har relativt låg skuldsättning. Förhållandevis låga kostnader för tonnage och drift innebär att man undvikit stora underskott, trots att intäkterna från fisket periodvis varit låga.

2. Beredningsindustrin i kommunen har hög produktivitet som en följd av långt gången rationalisering. Abba-fabriken i Kungshamn är en av Europas modernaste. Flexibilitet och tillgång till en bred råvarumarknad har gjort att fileteringsindustrins verksamhet har kunnat fortsätta trots nedgången av torskfisket i Östersjön.

3. Fiskauktionen i Smögen bedöms vara av stor långsiktig betydelse. Under de senaste årens konkurrens med auktionerna i närområdet (Lysekil och Strömstad) tycks Smögen ha hävdats sig väl, liksom i förhållande till Göteborg och andra landningsplatser. För yrkesfiskarna tycks det vara relativt attraktivt att landa i Smögen på grund av närheten till fiskeområden.

Sotenäs kommun med tätorterna Kungshamn och Smögen har bibehållit och stärkt sin ställning som regionalt fiskecentrum i takt med att andra fiskelägen försvagats. Idag har Sotenäs en omfattande infrastruktur på land för yrkesfisket. Det gäller omhändertagande, försäljning och distribution av fångsterna, tekniskt underhåll, service av redskap och farkoster, beredningsindustri för sill och räka.

Inom följande delbranscher finns en eller ett par aktiva företag i resp. kategori i kommunen:

- motorservice
- nautisk utrustning
- elföretag
- slipar, underhåll på fiskefartyg
- bränsle
- snickerier
- åkerier

Enligt en uppskattning som gjorts av Sotenäs företagareförening är ett femtiotal företag beroende av havet för sin utkomst. Några av dessa redovisas i tabell 10.

Tabell 10. Antal sysselsatta i i några företag i fiskets service och underhåll (april 1993)

Nordens fiskarförening, Smögen	10–12	sysselsatta
Kungshamnshälskarna	4	”
Sjversens trålbinderi	9	”
Sotenäs fiskauktion	10	”

(källa: SVC)

Kännetecknande för flera av företagen i Sotenär kommun är att verksamheten är flexibel och sällan helt beroende av fisket eller ens marina näringar i stort. Snögens Plåt och Svets, med ett sextiotal anställda inkl. Sotenäsverken, var t.ex. under 1980-talet Sveriges främsta varv för utveckling och produktion av

fiskefartyg. Sedan den senaste leveransen år 1990 har produktionen dock ställts om till marina konstruktioner för Vägverket och andra beställare utanför fiskenäringen.

Fisket har också en avgörande betydelse för Sotenäs som turistkommun. Enligt beräkningar 1989 hade Sotenäs 241 sysselsatta på årsbasis inom turismen. Den gav upphov till en direkt effekt på omsättningen i kommunen med 133 miljoner kronor.

17.3.2 Fisket i Stockholmsregionen – en skärgårdsnäring

Den studie som detta exempel främst vilar på är en rapport från Nordiska ministerrådets skärgårdssamarbete (1993). Projektet har studerat skärgårdarna i Stockholmsregionen, landskapet Åland och Åboland. Här redovisas enbart de slutsatser som dras beträffande Stockholms skärgård.

Fisket har alltid spelat en avgörande roll i skärgårdsbornas självhushållning och inkomstbildning. Fisket har varit skärgårdssamhällellenas viktigaste näring och den har på ett påtagligt sätt präglat skärgårdsbornas liv och därmed hela skärgårdskulturen.

Även om det traditionella fiskets roll idag inte är lika omfattande som tidigare är den fortfarande viktig. Enligt studien kan fiskets roll bli än viktigare. Av avgörande betydelse är om fiskerinäringen förmår anpassa produktionen till marknadens krav.

En minskning av antalet yrkesfiskare har skett i jämförelse med en fiskerinventering från 1976. Minskningen ligger i huvudsak på antalet binäringsfiskare. Samtidigt har det under åren skett en viss förnyring av fiskarkåren. Medelåldern för yrkesfiskare har sjunkit från 46 år 1976 till 41 år 1985. Medelåldern för den totala fiskarkåren har sjunkit från 48 till 41 år.

Tabell 11. Antal fiskare i Stockholms skärgård 1976–1990

Fiskarkategori	1976	1979	1985	1990
Enda yrke	68	97	96	
Huvudyrke	53	50	55	111
Biyрке	82	51	36	34
Totalt	203	198	187	145

(Källa: Nordiska ministerrådets skärgårdssamarbete, 1993)

Strömmingsfisket har under 1980-talet minskat till ca en fjärdedel. Torskfisket, som först hade en uppgång, har under 1980-talets andra hälft halverats. Gösfisket har liksom siken haft en kraftig uppgång medan ålfångsten har minskat något. Totalt är värdet av 1990 års fångster ungefär lika stort som 1985 års fångster.

Skärgårdsstiftelsen arrenderar ut fiskearrenden för yrkesfiske eller husbehovsfiske inom sina vattenområden. Dessa är för närvarande sammanlagt 30 st. Arrendeavgifterna är förhållandevis låga då stiftelsen anser det nöd-

vändigt att skärgården har en bofast befolkning, vilken bör ha möjlighet att – helt eller delvis – leva på de gamla basnäringarna.

Vattenbruk är en relativt ny företeelse i länet. Det finns tillstånd på ca 900 ton. Genom närheten till Stockholmsområdet har länets odlare inga avsättningsproblem.

De flesta yrkesfiskarna är anslutna till Ostkustfisk, numera SLF Fisk AB, som är ett fiskarägt företag för södra ostkusten. De fiskare som är medlemmar har leveransplikt till föreningen som i sin tur har skyldighet att motta all fisk som levereras. De enskilda fiskarna har emellertid rätt att sälja en del av fångsten vid hemmahamnen, vilket framför allt utnyttjas under turistsäsongen.

SLF Fisk AB har egna bilar som hämtar fisken vid vissa landningshamnar och all fisk går sedan till partihallarna i Årsta i Stockholm. Därifrån distribueras fisken ut dels till dagligvaruhandeln, dels till beredningsanläggningar inom och utom landet.

Den mesta fisken inom regionen går till Fiskgrossisterna som delvis förädlar råvaran. Torsk och strömming filéas, lax gravas, ål och lax röks. I Grisslehamn finns två relativt stora rökerier som även filear torsk. Dessa tar den mesta fisken som landas i Roslagen. I Nynäshamn öppnades 1986 ett modernt rökeri. Dessa tre anläggningar har även egen butiksförsäljning. Dessutom utför de legorökning för fiskodlingsföretag.

I Stockholm finns ett större fiskberedningsföretag som tar torsk från hela landet och som även distribuerar till hela landet. En utvecklingsmöjlighet som studien pekar på är att en större del av fångsten förädlas inom regionen.

I Stockholms län ägs hamnarna av kommunerna som tar hamnavgift av de båtar som utnyttjar dessa. Kommunen sköter även underhållet. Hamnar som i större omfattning används av fiskare är Ankarudden, Nynäshamn, Dalarö, Stavsnäs, Räfsnäs och Grisslehamn.

Studien framhåller att fiskevattnen i skärgården bör utnyttjas så att ett ut hålligt fiske kan bedrivas och att en året-runt-bosättning möjliggörs. Samtidigt bör eftersträvas en stabil och i jämförelse med andra yrkesgrupper rimlig inkomstnivå. För att detta skall uppnås fordras enligt studien bl.a. att

- tillräckligt stora fiskrika vatten finns för skärgårdsfiskets behov
- nedsmutningen av vattnen minskas genom åtgärder från samhällets sida
- fångstmetoderna med inriktning på småskalig teknik utvecklats
- transportsystemen av fisk från hav till konsument vidareutvecklats
- fiskehamnarna är moderna och välutrustade
- ökad konsumtion av inhemsk fisk stimuleras
- ekonomisk rådgivning till fiskarbefolkningen
- fiskodlingarna i skärgården i huvudsak bedrivs av skärgårdsborna

själva.

17.4.1 Fisketurism generellt

Fritidsfiskaren

Svensk turism präglas av småskalighet och bygger i hög grad på en omfattande småföretagsamhet. Detta gäller inte minst den stora del av turism- och fritidssektorn som är uppbyggd kring sportfisket. Sverige är ett mångsidigt sportiskeland, eftersom man kan sportfiska i sött, bräckt och salt vatten efter flera av västvärldens mest attraktiva fiskarter.

Av SCB:s studie Fritidsfiske -90 framgår att av den vuxna befolkningen är 2,2 miljoner människor intresserade av fritidsfiske. 1,4 miljoner av dessa är sportfiskare, dvs. de fiskar enbart med handredskap. Ytterligare 0,8 miljoner anser sig vara intresserade, men har inte fiskat de senaste åren. Intresset har varit stabilt på denna nivå sedan 1970-talet.

Fiske är den viktigaste fritidssysselsättning för 840 000 personer. Fångsten anges till mellan 30 000 och 40 000 ton. Av de fiskande uppger 50 % att de fångat all eller nästan all sin fisk i sötvatten, 31 % har fångat all eller nästan all fisk i havet.

Sportfiske är en av den svenska turistnäringens grundpelare. Under 1991 genomfördes av svenskar närmare 900 000 längre fiskeresor. (Med längre resor menas resor som inbegriper övernattnings och dagsresor till resmål längre än 10 mil från hemmet.)

- Tre olika kategorier fiskare kan särskiljas:
 - "Hemmafisket" utmärks av låga kostnader. Detta är den självklara basen för sportfiskets utveckling.
 - I "familjefisket" ingår fisket tillsammans med andra aktiviteter. Fisket skall bl.a. vara lättillgängligt.
 - "Specialistfisket" bedrivs av fiskare med omfattande kännedom om fiske och som även har specialiserad utrustning. Fisket karaktäriseras av långa resor, vilket förutsätter möjlighet till längre vistelse med variationsrikt fiske samt god information om lokala förhållanden.

Antalet utländska fisketurister till Sverige är oklart. Det anses dock finnas en stor potential. I Tyskland, Benelux, Alpområdet och Storbritannien finns grovt uppskattat sammanlagt 20 miljoner sportfiskare.

Fritidsfiskets ekonomi

Det inhemska sportfisket är en miljardindustri. Fritidsfiskare lägger årligen ut på fiskeutrustning 600–800 miljoner kronor; resor uppgår till storleksordningen 400–600 miljoner kronor, mat och logi till 200–400 miljoner kronor; fiskekort till 180–250 miljoner kronor. Utgifterna för båtar uppgår till 1,5–2 miljarder kronor. Till detta kommer de turisminkomster som erhålls i samband med utländska besök som helt eller delvis är inriktade på fiske.

Sportfisket tenderar att bli mer utspritt över året än kanske någon annan rekreativ aktivitet. Säsongen är förhållandevis lång och bidrar väsentligt till

Förutsättningar för utveckling av sportfisketurismen

Samordningen i fiskevårdsområden erbjuder, i internationellt perspektiv, ett unikt samarbete mellan privata vattenägare som öppnar sina vatten för allmänhet och turism. Detta är en viktig förutsättning för den vidare utvecklingen av sportfisketurismen.

Samtidigt finns vissa problem. Såväl fiskerättsägare som ortsbefolkning kan ha svårt att acceptera ett intrång i urgammal rätt och tradition samtidigt som det kan finnas olika uppfattningar om hur vattnet skall nyttjas på bästa sätt.

17.4.2 Fisketurism i Jämtland – ett exempel

Jämtlands län är rikt på sjöar och vattendrag. Vattentillgångarna representerar en samlad produktionspotential av storleksordningen 3 000 ton fisk per år.

De största problemen för fisket i länet har förorsakats av vattenkraftutbyggnaden. Ca 85 % av den totala vattenföringen i länet är tagen i anspråk för kraftproduktion. Trots låg industrialiseringsgrad behövs omfattande kalkningsinsatser, bl.a. på grund av diffus påverkan av storskaligt skogsbruk.

Den nya organisationsstrukturen som bygger på fiskevårdsområden skapar enligt länsstyrelsen goda förutsättningar att utveckla fisket i länet. Totalt skall i länet finnas 165 fiskevårdsområden och ett tjugotal samfällighetsföreningar som sammantaget täcker merparten av länets enskilt ägda vattenareal.

Inom länet finns fem anläggningar som producerar sättfisk för fiskevårdsändamål. Dessutom förekommer en betydande lokal uppfödning av sättfisk i dammar m.m. för utsättning i närbelägna vatten. Till detta kommer ett femtiotal anläggningar för vidareuppfödning i kassar, s.k. översomring.

Turismen som näringsgren i Jämtland svarar för 10 % av den totala sysselsättningsvolymen i länet. Direkt och indirekt beräknas turismnäringens omsätta 2 500 miljoner kronor årligen.

Fiskefrågorna har lyfts fram i den allmänna samhällsplaneringen i länet, t.ex. i den kommunala planläggningen av hushållningen med mark och vatten.

Totalt säljs i dag ca 150 000 fiskekort per år. Länet besöks årligen av ca 100 000 fisketurister.

Länsstyrelsen bedömer att fisketurismen i länet motsvarar ett värde om ca 300 miljoner kronor. Sportfiskets sysselsättningseffekt uppskattas till 275–550 årsarbeten.

Det är inte bara turismnäringen utan också olika former av handel och serviceföretag som drar nytta av turismen. I en glesbygd kan turisminkomster vara av avgörande betydelse för att en verksamhet skall kunna bedrivas på årsbasis.

Fisket kompletterar vinterturismen i Jämtland och breddar underlaget för turistanläggningarna. Det är samtidigt en viktig förutsättning för den småskaliga turismen i länets glesbygdsområden. Olika former av uthyrning, guideverksamhet och annan service för besökare ger ett värdefullt komplement till sysselsättningen. I vissa områden av länet (t.ex. Hotagen och Frostviken) är det lokala näringslivet till stor del beroende av fisket. För många livsmedelsbutiker och andra serviceverksamheter ger fisketurismen sådant tillskott att verksamheten kan överleva och upprätthålla service till lokalbefolkningen under övriga delar av året.

17.5 Sysselsättning inom fiskerinäringen – en sammanfattning

De direkt sysselsatta i fiskerinäringen är ca 3 800 yrkesfiskare inkl. binäringsfiskare och ca 2 000 personer i fiskberedningsindustrin. Till detta kommer den del av beredningsindustrin som har arbetsställen med färre än 10 anställda samt sysselsättningen hos förstahandsmottagarna och inom vattenbruket.

Utredningen bedömer att minst 3 000 personer är sysselsatta inom fiskberedningsindustrin inkl. de mindre anläggningarna. Inom den direkta fiskerinäringen kan därför sysselsättningen uppskattas till 7 500–8 000 personer. Då är vattenbruket och första handelsledet beaktade, men inte verksamhet inom service till näringen såsom skeppsvarv, nätbinderi, oljeföretag, transporter osv. Vidare inkluderas inte heller sysselsättningen inom fiskhandeln, statlig administration o.d. Den angivna siffran på 7 500–8 000 sysselsatta är därför en miniminivå.

Till detta kommer att fisket såsom del i turismnäringen har, åtminstone regionalt, stora effekter på sysselsättningen.

Marknadens betydelse bör också beaktas i detta sammanhang. Den minskade efterfrågan på sill/strömning har stor inverkan på de fiskare och den beredningsindustri som har sin verksamhet baserad på detta fiske. Efterfrågan bedöms inte ha minskat på grund av priset, utan orsaken kan framför allt hänföras till ändrade matvanor. Sill/strömning ersätts av andra produkter och när fisk, gärna skaldjur, konsumeras sker det under veckans slut. Marknadsföringens påverkan är viktiga för att kunna upprätthålla intresset för fisk som ett bra livsmedel. Kvalitet är ett nyckelord och svenskt fiske kan leva upp till högt ställda krav om inte fiskerinäringen krymper alltför mycket.

Det svenska fisket är som starkast där det av tradition är en viktig näring. Där näringen är betydelsefull finns omhändertagande, försäljning och distribution av fångsterna, tekniskt underhåll, service av redskap och fartyg, utbyggd kommunal service som t.ex. hamnförvaltning. Tillgång till utbildning på gymnasial nivå är viktig för att kunna sörja för yrkeskårens återväxt och förnyring. Det kommer också att ställas allt större krav på yrkesfiskarna såsom företagare. Fiskeriverket och yrkesfiskarna satsar därför på kompetenshöjande åtgärder. Yrkesfiskarna själva betonar vikten av ökade kunskaper i företagsekonomi, juridiska frågor, kapitalförsörjning, EG-rätt m.m.

Studier från Danmark (COWIconsult Rådgivande Ingenjörer AS, rapport 1988) visar att den direkta sysselsättningseffekten av en fiskare ligger mellan 1,3–3,0 heltidssysselsatta beroende på vilken typ av beredningsprocess i industrin som den landade fisken genomgår och av fartygets fångsteffektivitet. Den större sysselsättningseffekten fås om levereransen av råvaror går till beredning i konsumtionsindustrin. Vidare varierar sysselsättningseffekten i beredningsindustrin starkt beroende på graden av fiskproduktens förädling liksom på mekaniseringsgraden. Beräkningen bygger också på det faktum att fiskarna landar fångsten i sitt hemland.

I den danska studien har man arbetat utifrån sex olika fartygsexempel. Rapporten betonar att dessa exempel primärt tjänar till att illustrera beräkningsmetodens användbarhet. Utredningen erfar att liknande studier av svenska förhållanden saknas.

Det danska resultatet är inte direkt överförbart till svenska förhållanden. Ändå menar utredningen att det är rimligt att anta att fiskets sysselsättningseffekter är liknande i Sverige. Om de danska nyckeltalen används på svenskt fiske hamnar sysselsättningseffekten – utöver de 3 800 fiskarna – på mellan 5 000 och 11 500 sysselsatta. Utredningens uppskattning på ca 7 500–8 000 sysselsatta innebär emellertid att nyckeltalet i svenskt fiske skulle vara att en fiskare genererar ca 1,0 direkt sysselsatta på land.

I den danska beräkning inkluderas dock även följande verksamhetsområden såsom:

- Förstahandsmottagare
- Oljeföretag o.d.
- Fiskeredskap, nätbinderier, motorfabrik m.fl.
- Skeppsvarv
- Landtransporter.

Yrkesfisket har vidare effekt på transport- och emballageförpackning, fordon, lastning och lossning, isförsörjning och storkök (restauranger och skolkök) m.m.

Beaktas även dessa funktioner är det rimligt att anta att sysselsättning i det svenska fisket hamnar inom samma intervall som det danska, dock troligtvis i intervallets nedre del. Om sysselsättningseffekten i Sverige skulle vara 1,5 sysselsättningstillfällen per fiskande blir den totala sysselsättning som fisket genererar i Sverige ca 9 500 personer.

1998

Umeå

Umeå

Umeå

Umeå

Umeå

Umeå

Umeå

Umeå

Umeå

Umeå

Umeå

Umeå

Umeå

Umeå

Umeå

Umeå

Umeå

Umeå

Umeå

Umeå

Umeå

Umeå

Umeå

Umeå

Umeå

Umeå

Umeå

Umeå

Umeå

Umeå

Umeå

Umeå

Umeå

Umeå

Umeå

Umeå

Umeå

Umeå

Umeå

Umeå

Umeå

Umeå

Umeå

Umeå

Block II

Vissa frågor, överväganden och förslag

Stämman föreslår vidare att ÖPPN-lösningen försvåras för företagare och myndigheter genom att den utvärderas utifrån ett antal kriterier som omfattar tillgänglighet och förståelighet för företagare och myndigheter. Detta innebär att utvärderingen ska ske utifrån ett antal kriterier som omfattar tillgänglighet och förståelighet för företagare och myndigheter. Detta innebär att utvärderingen ska ske utifrån ett antal kriterier som omfattar tillgänglighet och förståelighet för företagare och myndigheter. Detta innebär att utvärderingen ska ske utifrån ett antal kriterier som omfattar tillgänglighet och förståelighet för företagare och myndigheter.

I den vidare utvärderingen ska utvärderingen ske utifrån ett antal kriterier som omfattar tillgänglighet och förståelighet för företagare och myndigheter. Detta innebär att utvärderingen ska ske utifrån ett antal kriterier som omfattar tillgänglighet och förståelighet för företagare och myndigheter. Detta innebär att utvärderingen ska ske utifrån ett antal kriterier som omfattar tillgänglighet och förståelighet för företagare och myndigheter.

Det är också viktigt att utvärderingen ska ske utifrån ett antal kriterier som omfattar tillgänglighet och förståelighet för företagare och myndigheter. Detta innebär att utvärderingen ska ske utifrån ett antal kriterier som omfattar tillgänglighet och förståelighet för företagare och myndigheter. Detta innebär att utvärderingen ska ske utifrån ett antal kriterier som omfattar tillgänglighet och förståelighet för företagare och myndigheter.

I den vidare utvärderingen ska utvärderingen ske utifrån ett antal kriterier som omfattar tillgänglighet och förståelighet för företagare och myndigheter. Detta innebär att utvärderingen ska ske utifrån ett antal kriterier som omfattar tillgänglighet och förståelighet för företagare och myndigheter.

— Utvärderingsmetoder

— Utvärderingsmetoder

— Utvärderingsmetoder och utvärderingsmetoder

— Utvärderingsmetoder

— Utvärderingsmetoder

Ytterligare utvärderingar ska ske utifrån ett antal kriterier som omfattar tillgänglighet och förståelighet för företagare och myndigheter. Detta innebär att utvärderingen ska ske utifrån ett antal kriterier som omfattar tillgänglighet och förståelighet för företagare och myndigheter.

Det är också viktigt att utvärderingen ska ske utifrån ett antal kriterier som omfattar tillgänglighet och förståelighet för företagare och myndigheter. Detta innebär att utvärderingen ska ske utifrån ett antal kriterier som omfattar tillgänglighet och förståelighet för företagare och myndigheter. Detta innebär att utvärderingen ska ske utifrån ett antal kriterier som omfattar tillgänglighet och förståelighet för företagare och myndigheter.

Block II

Vissa frågor, överväganden och förslag

Uppläggning

Utredningen om fiskerinäringens utvecklingsmöjlighet har att redovisa sina förslag, dels mot bakgrund av Sveriges internationella åtaganden inom ramen för EFTA, EES och ett förestående EG-medlemskap, dels mot bakgrund av den biologiska situationen. De internationella överenskommelserna skapar delvis nya förutsättningar för den svenska fiskerinäringen. I samband med dessa förändringar, menar utredningen, att det bör finnas ett stort behov av en samlad beskrivning av den svenska fiskerinäringen. Den senaste beskrivningen av detta slag finns redovisad i betänkandet SOU 1977:74 Fiskerinäringen i framtiden. Utredningen redovisar därför i block I en bred, samlad beskrivning av den svenska fiskerinäringen.

Slutbetänkandets andra block tar upp ett antal områden inom vilka utredningen bedömt att förslag bör läggas. I delbetänkandet SOU 1992:136 Svenskt fiske – nuläge och utvecklingsmöjligheter redovisade utredningen förslag som i första hand avsåg budgetåret 1993/94. Flera av dessa förslag har också genomförts. I detta slutbetänkande läggs ytterligare förslag. Dessa syftar i första hand till att överbrygga fiskets aktuella svårigheter och ge en god grund för ett svenskt fiske i ett EG/EES-perspektiv. I block II behandlas därför ett antal mer avgränsade sakfrågor. Block II har fått samlingsbeteckningen *Vissa frågor, överväganden och förslag*.

Anpassning till EES-avtalet på fiskets område

I delbetänkandet SOU 1992:136 redovisade och bedömde utredningen konsekvenserna av EES-avtalet för fiskets del. Utredningen föreslog dels förändring av det statligt stödet till yrkesfisket, dels en ny marknadsreglering.

Under våren har förordningen (1985:439) om statligt stöd till yrkesfisket ändrats i linje med utredningens förslag. Vidare har lagen (1974:226) om prisreglering på fiskets område och förordningen (1986:428) om prisreglering på fiskets område ersatts av en ny lag (1993:649) om marknadsreglering på fiskets område samt en ny förordning (1993:651) om marknadsreglering på fiskets område.

Den nya lagen om marknadsreglering på fiskets område innebär en anpassning till EG:s marknadsreglering. De föreskrifter som Fiskeriverket har utfärdat på grundval av marknadsregleringsförordningen kommer att röra villkoren för försäljning av fisk samt, bildandet av producentorganisationer och deras verksamhet.

I delbetänkandet SOU 1992:136 föreslog utredningen att Fiskeriverket ges ansvaret för en kontrollorganisation, som skulle utgöra ett komplement till den kontroll som bedrivs av Kustbevakningen resp. Livsmedelsverket. Medel

har för innevarande budgetår reserverats för ändamålet. Utredningen återkommer i kapitel 23 till förslag om utformning och dimensionering av en kontrollorganisation.

Förhandlingar om ett svenskt medlemskap i EG

Utredningen har enligt sitt uppdrag att bedöma – inom ramen för internationella överenskommelser – i vilka fall och under vilka former statligt stöd skall kunna lämnas, t.ex. regionalpolitiskt stöd. Denna uppgift har försvårats av att Sverige befinner sig mitt upp i förhandlingar med EG om ett svenskt medlemskap.

Sverige har lagt fram sina positioner i EG-förhandlingarna på fiskets område. Resultaten av förhandlingarna är inte klara och kan därför inte ligga till grund för utredningens överväganden och förslag. De svenska positionerna gäller bl.a. tillgång till fiskevatten och kvoter i Östersjön, Skagerrak/Kattegatt och Nordsjön, omedelbar tullfrihet, möjlighet att upprätthålla ett regionalt stöd och EG-finansiering av utsätningar i kust-inlandsvatten. Av mycket stor betydelse för fiskerinäringen är att tullarna på svensk fisk och svenska fiskprodukter omedelbart avskaffas vid ett EG-medlemskap. EES-avtalet ger därvidlag inte tillräckliga tullåtnader på för fiskerinäringen viktiga områden. Se även kapitel 15 Sveriges utrikeshandel med fisk och fiskprodukter.

Utredningen föreslog i sitt delbetänkande ett regionalt stöd till ostkusten. Utredningen menar att ett regionalt stöd bör utgå även under det kommande budgetåret och att det för ändamålet reserveras 5 miljoner kronor (avsnitt 24.3).

Utredningen har i sin bedömning utgått från ett svenskt medlemskap i EG fr.o.m. den 1 januari 1995. Förmodligen kan inte Sverige vid denna tidpunkt komma i fullt åtnjutande av de olika stödformerna inom EG, varför utredningen bedömer det som troligt att nationella stödinsatser behövs fram till den 1 juli 1995. Skulle inte Sverige vara medlem vid denna tidpunkt måste nya överväganden om stödet till fisket göras.

I prop. 1992/93:184 om vissa fiskefrågor uttalade föredragande statsråd att de kvarvarande medlen i prisregleringskassan skall användas för att överbygga svårigheterna för fiskerinäringen intill ett svenskt EG-medlemskap. Utredningen kommer i kapitel 24 att lämna förslag på vilka stödinsatser som i första hand bör vidtas. På motsvarande sätt bör medel från foderregleringsavgiften kunna användas för att stärka vattenbrukets konkurrenskraft. (Se avsnitt 21.9)

Den nya fiskelagen

Den 1 januari 1994 träder en ny fiskelag (1993:787) och en ny fiskeförordning (1993:1097) i kraft. I och med detta förväntas förutsättningarna för det yrkesmässiga fisket förbättras avsevärt. Genom begränsningar av fisket för icke licensierade fiskare skapas klart bättre förutsättning för att utveckling framför allt för det kustnära fisket. Utredningen anser det därför angeläget att

Generella åtgärder inom näringspolitiken

I utredningens uppdrag framhålls att utgångspunkten för utredarens arbete bör vara den inriktning av näringspolitiken som lagts fast av riksdagen. Det innebär att politiken inriktas på att genom generella åtgärder, t.ex. skattesänkningar, skapa goda förutsättningar för företagandet i Sverige och att konkurrenssnedvidande och selektiva företagsstöd avvecklas.

Regeringen har också lagt fram förslag i denna riktning. Under hösten har bl.a. proposition (1993/94:40) om småföretagsutveckling och proposition (1993/94:50) om fortsatt reformering i företagsbeskattningen lagts fram. Dessa åtgärder syftar till att skapa ett gynnsammare företagsklimat.

Utredningen menar att vid tillämpning av den generella näringspolitiken måste särskilt beaktas de skilda förutsättningar som olika typer av näringsverksamhet bedrivs under. Utredningen lägger därför vissa förslag i syfte att främja och stärka fiskets och vattenbrukets konkurrensvillkor (kapitel 22).

Beståndssituationen

Utredningen beskriver fisketillgångarna i block I. Fiskresurserna måste förvaltas och vårdas som en gemensam tillgång. Det statsfinansiella läget tillsammans med prisregleringssystemets avveckling innebär att viktiga finansieringskällor framgent faller bort. I avsnitt 21.2 behandlas detta närmare. Den möjlighet, som utredningen vill peka på, är någon form av alternativ finansiering. Frågan behandlas vidare i kapitel 24.

Fiskbestånden fluktuerar över tiden. Torskbeståndets nedgång i Östersjön har inneburit en kris för svensk fiskerinäring. För andra arter som lax och ål finns också särskilda problem, vilket tagits upp i block I. Detsamma gäller den allmänna miljösituationen. Utredningen vill därför rikta uppmärksamheten mot behovet av en bättre miljövård och resurshushållning i Östersjön. Detta är en uppgift som inte enbart faller på Sverige utan i minst lika hög grad på övriga östersjöstater. Samma sak gäller övriga havsområden, även om problemen där är mindre uttalade än i Östersjön.

Som ett led i en förbättrad beståndsvård vill utredning betona möjligheten att göra begränsningar av fångstkapaciteten till ett huvudsakligt styrmedel (avsnitt 20.3). Utredningen lämnar i detta sammanhang även förslag om att fiskelagen (1993:787) bör förtydligas i fråga om prövning och omprövning av yrkesfiskelicens. En ordning med fartygstillstånd bör införas, varvid hänsyn bör tas till det aviserade licenssystem som utformas inom EG (avsnitt 20.5).

Growth of *S. aureus* in different media

The influence of the composition of the growth medium on the growth of *S. aureus* was investigated in a series of experiments. In the first experiment, the effect of the concentration of glucose on the growth of *S. aureus* was investigated. The results are shown in Table 1. The growth of *S. aureus* was significantly higher in the medium containing 10 g/l glucose than in the medium containing 5 g/l glucose.

Regulation of the growth of *S. aureus* in different media was investigated in a series of experiments. The results are shown in Table 2. The growth of *S. aureus* was significantly higher in the medium containing 10 g/l glucose than in the medium containing 5 g/l glucose.

The results of the present study show that the composition of the growth medium has a significant effect on the growth of *S. aureus*. The growth of *S. aureus* was significantly higher in the medium containing 10 g/l glucose than in the medium containing 5 g/l glucose. The results of the present study show that the composition of the growth medium has a significant effect on the growth of *S. aureus*.

Discussion

The present study was designed to investigate the effect of the composition of the growth medium on the growth of *S. aureus*. The results of the present study show that the composition of the growth medium has a significant effect on the growth of *S. aureus*. The growth of *S. aureus* was significantly higher in the medium containing 10 g/l glucose than in the medium containing 5 g/l glucose. The results of the present study show that the composition of the growth medium has a significant effect on the growth of *S. aureus*.

The results of the present study show that the composition of the growth medium has a significant effect on the growth of *S. aureus*. The growth of *S. aureus* was significantly higher in the medium containing 10 g/l glucose than in the medium containing 5 g/l glucose. The results of the present study show that the composition of the growth medium has a significant effect on the growth of *S. aureus*. The growth of *S. aureus* was significantly higher in the medium containing 10 g/l glucose than in the medium containing 5 g/l glucose. The results of the present study show that the composition of the growth medium has a significant effect on the growth of *S. aureus*.

The results of the present study show that the composition of the growth medium has a significant effect on the growth of *S. aureus*. The growth of *S. aureus* was significantly higher in the medium containing 10 g/l glucose than in the medium containing 5 g/l glucose. The results of the present study show that the composition of the growth medium has a significant effect on the growth of *S. aureus*. The growth of *S. aureus* was significantly higher in the medium containing 10 g/l glucose than in the medium containing 5 g/l glucose. The results of the present study show that the composition of the growth medium has a significant effect on the growth of *S. aureus*.

The authors thank the Swedish Research Council for Medical Sciences (1997-04-07).

The authors thank the Swedish Research Council for Medical Sciences (1997-04-07).

The authors thank the Swedish Research Council for Medical Sciences (1997-04-07).

The authors thank the Swedish Research Council for Medical Sciences (1997-04-07).

The authors thank the Swedish Research Council for Medical Sciences (1997-04-07).

The authors thank the Swedish Research Council for Medical Sciences (1997-04-07).

Grunden för en diskussion kring statens resp. näringsens roll på fiskets område är den inriktning av näringspolitiken som lagts fast av riksdagen. Den innebär att statliga insatser skall inriktas på att genom generella åtgärder skapa goda förutsättningar för företaget och att konkurrensnedvridande och selektiva företagsstöd skall avvecklas.

Utredningen vill emellertid framhålla att när den allmänna näringspolitiska inriktningen appliceras på fiskesektorn måste näringsens specifika förutsättningar beaktas. Fisket utnyttjar en förnyelsebar tillgång som i princip är tillgänglig för alla. Därför är ett gemensamt samhälleligt ansvar nödvändigt för att skydda och fördela resursen.

I prop. 1989/90:123 om fisket redovisades EFTA-överenskommelsen och dess konsekvenser för svensk fiskeripolitik. Riksdagen beslöt i enlighet med regeringens förslag att godkänna överenskommelsen (1989/90:JoU22, rskr. 1989/90:341). Varje form av statligt stöd till fiskerisektorn som snedvrider konkurrensen skall enligt denna överenskommelse vara avskaffat senast den 1 januari 1994. Även EES-avtalet, som sannolikt träder i kraft den 1 januari 1994, innebär att sådana stöd måste avvecklas.

I prop. 1991/92:120 om reglering av priserna på fisk m.m. redovisade föredragande statsråd bl.a. vissa riktlinjer för framtida förändringar av prisregleringssystemet för fisk. I propositionen slogs fast att prisregleringsavgiften och alla generella pristillägg inom prisregleringens ram skall avvecklas till följd av internationella överenskommelser. Föredragande framhöll i prop. 1992/93:184 att om en producentorganisation bildas är det rimligt att staten bidrar med vissa prisregleringsmedel under uppbyggnaden av denna. Den betydelsefulla informationsverksamhet, som regleringsföreningen Svensk Fisk bedriver, bör fortsätta. Statrådet framhöll också att finansieringen av utsättning av fisk och den kollektiva trygghetsförsäkringen på fiskets område framgent skulle bli en fråga för yrkesfisket. Vidare anfördes att det är väsentligt att de medel, som återstår inom ramen för prisregleringen, används för att stärka den svenska fiskerinäringsens konkurrensförmåga och överbygga den nuvarande bekymmersamma situationen för näringen.

I prop. 1991/92:120 om reglering av priserna på fisk m.m. uttalade föredragande statsråd att de bidrag som lämnats till näringsens organisationer, antingen via budgetmedel eller prisreglering, skall upphöra.

Genom dessa uttalanden har ansvarsfördelningen mellan staten och näringen förtydligats, främst genom att huvudparten av den verksamhet som Svensk Fisk bedriver förs över till näringen för att där handhas inom ramen för en producentorganisation (se vidare avsnitt 24.3). Genom EES-avtalet har kontrollfrågorna fått större betydelse. Då detta är en delvis ny statlig uppgift behandlas den särskilt i kapitel 23.

Grundet för en effektivisering frånges statens resp. näringsens roll på fiskerisektorn. Inom den tekniska utvecklingen av utrustningsområdet som ligger till grund för fiskerisektorn. Den statens roll är att utveckla tekniska lösningar på ett ekonomiskt sätt. Detta innebär att utveckla tekniska lösningar som är kostnadseffektiva och som kan utvecklas vidare till andra sektorer.

Utvecklingen av tekniska lösningar är ett område där staten har en viktig roll. Detta innebär att utveckla tekniska lösningar som är kostnadseffektiva och som kan utvecklas vidare till andra sektorer. Detta innebär att utveckla tekniska lösningar som är kostnadseffektiva och som kan utvecklas vidare till andra sektorer.

I prop. 1991/92:123 om fiskerisektorn har EFTA-övervakningsgruppen uttryckt sitt intresse för svensk fiskeripolitik. Riksdagen beslutade i september 1991 om regeringens förslag till godkännande av EFTA-övervakningsgruppen (SOU 1991:123). Detta innebär att utveckla tekniska lösningar som är kostnadseffektiva och som kan utvecklas vidare till andra sektorer.

I prop. 1991/92:123 om regeringens förslag till godkännande av EFTA-övervakningsgruppen har uttryckts ett intresse för svensk fiskeripolitik. Riksdagen beslutade i september 1991 om regeringens förslag till godkännande av EFTA-övervakningsgruppen (SOU 1991:123). Detta innebär att utveckla tekniska lösningar som är kostnadseffektiva och som kan utvecklas vidare till andra sektorer.

I prop. 1991/92:120 om regeringens förslag till godkännande av EFTA-övervakningsgruppen har uttryckts ett intresse för svensk fiskeripolitik. Riksdagen beslutade i september 1991 om regeringens förslag till godkännande av EFTA-övervakningsgruppen (SOU 1991:120). Detta innebär att utveckla tekniska lösningar som är kostnadseffektiva och som kan utvecklas vidare till andra sektorer.

Om dessa utvecklingar är gynnsamma för fiskerisektorn, så innebär det att utvecklingen av tekniska lösningar är ett område där staten har en viktig roll. Detta innebär att utveckla tekniska lösningar som är kostnadseffektiva och som kan utvecklas vidare till andra sektorer.

20.1 Inledning

Förändringar i havsmiljön i kombination med hårt fisketryck har på många håll i världen orsakat svårigheter för fiskerinäringen.

Som visats i kapitel 4 och 6 gäller detta även de för svenskt fiske viktigaste vattnen (Östersjön, Skagerrak/Kattegatt och Nordsjön). Av central betydelse har nedgången i torskbeståndet i Östersjön varit. Svårigheter för detta fiske har också lett till att konkurrensen om andra arter ökat, vilket bl.a. lett till ett flertal fiskestopp de senaste åren. Detta har också ökat behovet av effektiva kontrollsystem.

Genom internationella överenskommelser kvoteras de flesta för det svenska fisket kommersiellt viktiga arterna genom ett system med TAC (Total Allowable Catch). Syftet med en TAC är att begränsa uttaget av fisk till vad som är rimligt från bl.a. biologisk synpunkt. Dock har det visat sig att systemet med TAC inte alltid lyckats begränsa detta uttag i tillräcklig utsträckning. Det gäller särskilt när fiskekapaciteten överstigit tillgängligt fångstutrymme, vilket i praktiken innebär att fisket stoppas för resten av året när kvoten är uppfiskad eller under en viss tid dessförinnan genom särskilt beslut.

Sverige har i jämförelse med de flesta andra länder i vår omgivning haft förhållandevis få fiskestopp, men de har ökat i frekvens och längd under de senaste åren. Särskilt besvärande för fisket och beredningsindustrin har torskfiskestoppen i Östersjön varit.

Ett optimalt utnyttjande av kapital och arbetskraft inom fisket och beredningsindustrin kräver ett jämnt fiske. Fångststopp leder till räntabilitetssänkningar i hela systemet. Beredningsindustrin är vidare beroende av att vissa produkter finns tillgängliga vid vissa tidpunkter.

Förutom att dagens system leder till fångststopp, har det visat sig svårt att genom TAC få till stånd en effektiv kontroll och ett optimalt utnyttjande av bestånden vad gäller fiskesätt, användning av fångsten m.m. Därför pågår en internationell debatt om möjligheterna att förbättra TAC-systemet genom modifieringar eller kompletteringar. Diskussionen har främst kretsat kring olika modeller för insats- och mängdreglering.

I de följande avsnitten diskuteras – mot bakgrund av internationella diskussioner och erfarenheter – hur det svenska förvaltningssystemet kan förbättras.

20.2 Individuella kvoter

Ett lands TAC – eller någon annan totalkvot – kan delas upp på enskilda fiskare. Var och en förfogar då över sin kvot, vilket underlättar en hushållning under året och minskar konkurrensen mellan yrkesfiskarna. Risken för fiske-

stopp minskar. Sverige tillämpar inte någon kvotering av detta slag, men fiskarna har i flera fall genom inbördes överenskommelser infört ransoneringsbestämmelser, där varje fartyg tilldelas en bestämd ranson. I första hand kan räkfisket på västkusten nämnas, där fiskarna själva infört begränsningar sedan lång tid tillbaka.

Individuella kvoter kan vara överförbara, dvs. möjliga att köpa och sälja. Sådana kvoter (Individual Transferable Quotas, ITQ) är den form av individuella kvoter som i första hand diskuteras. Bland länder som infört ITQ kan Kanada och Island nämnas som exempel. Syfte är att överförbarheten skall främja effektiviteten i fisket. Genom att köpa och sälja kvoter kan fiskeföretagen inrikta sig på de former av fiske som de har bäst förutsättningar för.

Individuella kvoter innebär i allmänhet att den enskilde fiskaren tilldelas fiskerättigheter utifrån historiska fångster. Ett sådant system leder ofta till konflikter, oavsett hur den tilldelade kvoten beräknas. Systemet riskerar också att försvåra nyrekryteringen till fiskaryrket. Vidare är individuella kvoter bäst lämpade för fiske i stor skala och efter ett fåtal arter. Det svenska fisket omfattar flera arter, det varierar starkt under året och måste därför ha möjlighet till flexibilitet i inriktningen, vilket försvåras om individuella kvoter införs.

Ytterligare en nackdel med ITQ är att systemet visat sig leda till ökad koncentration av fiskerättigheter till ett begränsat antal fiskeföretag. Systemet kan också leda till att ett bestående marknadsvärde knyts till individuella fiskerättigheter, vilket försvårar en övergång till någon annan förvaltningsform.

Utredningen anser att nackdelarna med individuella kvoter väger tyngre än fördelarna och att ett system med individuella kvoter därför inte bör införas i Sverige.

Givetvis kan en totalkvot fördelas på andra sätt än genom individuella kvoter, exempelvis på kuststräckor, typ av fiskefartyg, fiskarorganisationer etc. I Sverige är det framför allt frågan om regionala kvoter, fördelade per kuststräcka, som varit föremål för diskussion. Krav på att sådan kvotering skall införas i den svenska fiskepolitiken har framförts till utredningen. Argumentet är i första hand att ett sådant system skulle tillförsäkra syd- och ostkustfiskarna en rimlig andel av kvoterna i Östersjön.

Utredningen menar att förutsättningar för ett system med regionala kvoter för närvarande inte föreligger i Sverige. Regionala kvoter skulle inte annat än till en ringa del bidra till en lösning av de grundläggande problemen i form av otillräckliga kvoter och fiskestopp. Flexibilitet i fisket vad avser fiskeområden och arter, som är nödvändig för ett optimalt resursutnyttjande, skulle också avsevärt minska. Den interna styrning av fiskeinriktning, fiskeansträngning etc., som i dag sker genom fiskets organisationer, skulle även försvåras.

20.3 Begränsning av fiskeansträngningen

Begränsning av fiskeansträngningen (s.k. effort-begränsning) är en principiellt sett helt annan metod att reglera fiske än en nedbrytning av en totalkvot i delkvoter. En effort-begränsning innebär att insatsen i form av kapital, arbete etc. (s.k. input) begränsas.

Begränsningar av fiskeansträngningen kan omfatta ett brett spektrum av åtgärder. De kan avse reglering av tillträdet till ett fiske i dess helhet eller till vissa typer av fisken. Exempel på effort-begränsningar är licenssystem, skrotning av fiskefartyg, planerat stillaliggande, reglering av fiskesäsongen, fiskeförbud vissa dagar i veckan, redskapsbegränsning, fredningsområden och krav på redskapsutformning.

Samtliga dessa former av begränsning har praktiserats i Sverige, antingen genom myndighetsbeslut eller genom frivilliga åtaganden från fiskarnas sida. Systemet med yrkesfiskelicens torde exempelvis ha bidragit till att de svenska överkapacitetsproblemen är mindre uttalade än på många håll i omvärlden. Ett framgångsrikt exempel är den frivilliga begränsningen av räkfisket på västkusten till tre dagar i veckan.

Utredningen menar att en begränsning av fiskeansträngningen är det mest effektiva sättet att reglera fisket och därmed kunna undvika fångststopp och konkurrens om kvoter. Effort-begränsningen torde också i stor utsträckning främja en anpassning av fångstkapaciteten till de tillgängliga biologiska resurserna.

Utredningen förordar att begränsning av fiskeansträngningen får spela en större roll i regleringen av det svenska fisket. Detta måste emellertid ske som ett komplement till TAC-systemet. Strävan bör dock vara att effort-begränsningar på sikt blir huvudinstrumentet i fiskepolitiken, vilket innebär att TAC:n i ett nationellt perspektiv mer skall ses som ett kontrollsystem, dvs. vara den referenspunkt mot vilken man bedömer om gjorda begränsningar varit väl avvägda. TAC-systemet måste i ett internationellt perspektiv kvarstå under över-skådlig tid, då detta system gör det möjligt att följa upp att olika länder uppfyllt sina internationella åtaganden.

Utredningen vill understryka det angelägna i att begränsningar av fiskekapaciteten görs så generella som möjligt. Exempelvis bör alla fartyg inom en grupp omfattas, oavsett nationalitet. Systemets möjligheter att åstadkomma lättkontrollerade bestämmelser som sprider fisket tidsmässigt bör i största möjliga utsträckning tas till vara.

En begränsning av den totala fiskeansträngningen genomförs från den 1 januari 1994 genom att den nya fiskelagen dels ställer krav på licens för yrkesfiske, dels begränsar redskapsanvändningen för övriga fiskande. Det nya regelsystemet ger därigenom bättre möjligheter att reglera fiskeansträngningen. Utredningen vill dock i det följande föreslå vissa kompletteringar i licenssystemet.

20.4 Licens för yrkesfiske

Dagens licenssystem

Fram till den 1 januari 1994 gäller det licenssystem för yrkesfiske som infördes 1978. Syftet med dagens yrkesfiskelicens är bl.a. att bestämma vilka fiskare som kan komma ifråga för statligt ekonomiskt stöd eller har möjlighet att

fiska i utländsk zon. Den som saknar licens är sålunda inte förbjuden att fiska.

Enligt förordningen (1987:886) om licens för yrkesfisket kan licens beviljas fiskeföretag som innehas eller drivs av yrkesfiskare eller av någon annan för vars försörjning fisket är av väsentlig betydelse. För licens krävs dessutom normalt att fisket bedrivs eller avses bedrivas med fartyg som är infört i skepps- eller båtregistret enligt sjölagen.

Förordningen innehåller krav som särskilt skall beaktas när licens provas:

- Tillgång på fisk.
- Förutsättningar i övrigt att bedriva ett rationellt fiske.
- Möjligheter att avsätta fångsterna.
- Förutsättningar för företaget att få en sådan inkomst av fisket att den ensam eller tillsammans med annan varaktig inkomstmöjlighet ger en tillfredsställande försörjning.

I förordningen föreskrivs att en licens meddelas för viss tid eller tills vidare. Licens kan förenas med särskilda villkor. En licens kan återkallas om villkor åsidosätts eller om förutsättningarna för att få licens inte längre är uppfyllda.

Ny fiskelag och fiskeförordning

Riksdagen har beslutat om en ny fiskelag (1993:787), vilken träder i kraft den 1 januari 1994. Den har kompletterats med en fiskeförordning (1993:1097).

I den nya fiskelagen görs bl.a. rätten att bedriva yrkesfiske beroende av innehav av yrkesfiskelicens. I fiskeriförordningen regleras redskapsbegränsningar för fiskare utan yrkesfiskelicens. Föreskrifter kan också meddelas för fiskevården rörande bl.a. fiskemetoder eller fiskeredskap.

Enligt den nya fiskeförordningen får Fiskeriverket även föreskriva att yrkesmässigt fiske inom ett område med användande av viss fiskemetod endast får ske efter tillstånd av verket.

Enligt den nya fiskelagen är licens ett krav för att bedriva yrkesfiske. En grundläggande förutsättning för yrkesfiskelicens är att fiskaren är stadigvarande bosatt i landet och bedriver ett fiske som är av väsentlig betydelse för hans försörjning.

Motiven till denna ändring av licenssystemet är att det knappast finns biologiskt utrymme för någon utökad kapacitet inom det svenska yrkesfisket. Genom att begränsa fritidsfisket skapas bättre utrymme för ett yrkesmässigt fiske. Ändringarna är också föranledda av EES-avtalet som förbjuder diskriminering av medborgare från annat EES-land.

Utredningen menar emellertid att fiskelagen bör förtydligas på vissa punkter. Även om Fiskeriverket vid prövning av licens i första hand skall beakta den allmänna tillgången på fisk måste, framför allt av praktiska skäl, det faktiska fiske, som den sökande avser att bedriva, spela en väsentlig roll vid bedömningen av licensansökan. Likaså bör ett förtydligande göras såtillvida att vid en omprövning av en licens bör ett kompletterande skäl vara att ett annat

20.5 Kapaciteten inom fiskeflottan

Fartygstillstånd

Utredningen anser att om målsättningen med att uppnå lönsamhet i fisket, hushålla med fisktillgången och skapa en jämn råvaruförsörjning till beredningsindustrin skall kunna uppfyllas måste insatserna av arbetskraft och kapital, bl.a. i form av fartyg, regleras.

I den nya fiskelagen bör därför införas en bestämmelse om reglering av tillträdet till den biologiska resursen. Regleringen bör ske i form av krav på tillstånd för användandet av fartyg över en viss storlek.

Grundläggande förutsättning för fartygstillstånd bör vara innehav av yrkesfiskelicens enligt nya fiskelagen. Vid beslut om tillstånd bör hänsyn i första hand tas till tillgången på sådan fisk som avses utnyttjas. Fartygstillstånd bör normalt utfärdas utan tidsbegränsning, men i särskilda fall bör en begränsning kunna ske. Tillståndet bör även kunna vara förenat med särskilda villkor, t.ex. beträffande redskap. Ändras ett fartygs fiskeinriktning bör även ett icke tidsbegränsat tillstånd kunna omprövas.

Ett förslag om licenssystem för fartyg för att åstadkomma bättre hushållning är aviserat inom EG. Den närmare utformningen av regleringen bör därför ske först när klarhet råder om EG:s förslag.

20.6 Miljökonsekvensbeskrivningar på fiskets område

Regeringen har i prop. 1993/94:30 En strategi för biologisk mångfald lagt ett förslag om en svenskt strategi med grundläggande principer för bevarande av biologisk mångfald och hållbart nyttjande av biologiska resurser. Strategin innebär att miljömålen skall ges samma vikt och betydelse som skilda ekonomiska överväganden i syfte att bygga mänsklig verksamhet på ekologisk grund. En helhetssyn skall enligt propositionen tillämpas vad gäller åtgärder för att upprätthålla ekologiska processer och säkra arters långsiktiga överlevnad.

Detta synsätt har sedan lång tid präglat den svenska fiskepolitiken där det grundläggande syftet är att bevara den biologiska resursen samtidigt som den utnyttjas på ett hållbart och långsiktigt sätt. Synsättet framgår bl.a. av att Fiskeriverket har uppgiften att bevara den biologiska resursen angiven som ett uttryckligt sektorsmål i sin instruktion; Fiskeriverket skall verka för ett rikt och varierat fiskbestånd och ett ansvarsfullt fiske.

Miljökonsekvensbeskrivningar inom fisket

Fiskelagen är i motsats till miljöskyddslagen inte knuten till naturresurslagen, varför bestämmelser om särskilda miljökonsekvensbeskrivningar för fisket

inte kan utfärdas med stöd av naturresurslagen. Något formellt krav på miljökonsekvensbeskrivningar finns inte i fiskelagen. Fiskeriverket gör emellertid redan i dag allmänna bedömningar av konsekvenserna för fiskbestånden, bl.a. i samband med införandet av nya föreskrifter på fiskets område.

Utredningen föreslår att en ny bestämmelse införs i fiskelagen som ger regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer befogenhet att föreskriva att miljökonsekvensbeskrivningar skall göras.

Miljökonsekvensbeskrivningar bör krävas för varje verksamhet av större eller mer principiell betydelse inom fiskets område som riskerar att påverka miljön negativt. Det kan exempelvis gälla nya fiskemetoder vars miljöeffekter och långsiktiga påverkan på resurshushållningen inte är klarlagda. Miljökonsekvensbeskrivningar bör också krävas för utsättning av nya fiskarter och rotnonbehandling av sjöar.

Fiskeriverket bör kunna besluta att miljökonsekvensbeskrivningar skall utföras i den utsträckning som verket bedömer erforderlig. Beskrivningarna bör ges det innehåll som myndigheten beslutar om i varje enskilt ärende. Länsstyrelsen bör, liksom beträffande miljökonsekvensbeskrivningar inom övriga samhällssektorer, få tillfälle att yttra sig.

Enligt gällande regler bekostas miljökonsekvensbeskrivningar av den som ansvarar för verksamheten eller den som skall vidta åtgärden. Till skillnad mot flera av de sektorer, som nu omfattas av regler om miljökonsekvensbeskrivning, finns inom fisket så gott som uteslutande små aktörer. Det är inte rimligt att en enskild fiskare skall kunna åläggas att göra en miljökonsekvensbeskrivning, vid exempelvis införandet av en ny redskapstyp. Utredningen föreslår därför att miljökonsekvensbeskrivningar – helt eller delvis – skall kunna utföras och bekostas av Fiskeriverket.

Miljökonsekvensbeskrivningar inom vattenbruket

Enlig miljöskyddslagen skall vid prövning av miljöfarlig verksamhet naturresurslagen tillämpas. Anläggning av fiskodling för en produktion av mer än tio ton fisk per år är en sådan verksamhet som erfordrar tillstånd enligt miljöskyddslagstiftningen. Ansökan om tillstånd skall bl.a. innehålla en miljökonsekvensbeskrivning, som skall möjliggöra en samlad bedömning av en planerad anläggnings inverkan på miljön, hälsan och hushållningen med naturresurser.

21.1 Inledning

Utredningen lämnar i detta kapitel förslag som avser strukturåtgärder på fiskets område. I delbetänkandet SOU 1992:136 redovisades det dåvarande rationaliseringsstödet. Vissa förändringar i detta stödssystem genomfördes våren 1993, i syfte att anpassa det avseende såväl utformning som stödnivåer till EG:s system.

Förslagen presenteras delvis så att de förslag som avser kustnära fiske (21.7), insjöfiske (21.8) och vattenbruk (21.9) samlats i särskilda avsnitt. I övrigt lämnas förslag om stöd till fiskevårdsinsatser (21.2), FoU-verksamhetens inriktning (21.3), utbildning (21.4), redskapsutveckling (21.5) samt regionalpolitiskt stöd (21.6).

21.2 Stöd till fiskevårdsinsatser m.m.

Det statliga stödet till fiskevården har till största delen skett genom statsbidrag, dels till bildande av fiskevårdsområden, dels till utsättningar och andra fiskevårdsåtgärder.

Det finns ett stort behov av fiskevårdsinsatser som rör direkta biotopåtgärder och utsättning av fisk. Biotopåtgärderna har effekt på lång sikt genom att främja en naturlig reproduktion av fiskbestånd. Utsättningar av fisk är en viktig åtgärd för vissa arter som utnyttjas av såväl yrkesfisket som fritidsfisket och vars naturliga reproduktion har minskat på grund av mänskliga ingrepp.

Bildande av fiskevårdsområden har lagt grunden till förvaltning och vård av fiskevatten. Ca 38 % av landets totala sjöareal ingår i fiskevårdsområden. Under en tioårsperiod har Fiskeriverket kunnat stödja bildande av fiskevårdsområden med statsbidrag. Verket har under denna period betalat ut 14,5 miljoner kronor för ändamålet. Fiskevårdsområden gör det möjligt att i vatten med splittrad ägarbild dels bedriva en effektiv fiskevård, dels upplåta fiske till allmänheten. Bildande av fiskevårdsområden innebär ofta ett djupare engagemang från fiskevattenägarnas sida, liksom att krav ställs på en planering av de konkreta fiskevårdsåtgärderna. Fiskeriverket uppskattar det kvarvarande behovet av bidrag för bildande av fiskevårdsområden till ca 20 miljoner kronor. Detta avser ansökningar som redan inkommit till verket och där riksdagen uttalat sig för att bidrag bör utgå.

Kostnaden för de kvarvarande vatten, som också bör bilda fiskevårdsområden, uppskattas av Fiskeriverket till ca 25 miljoner kronor.

Utredningen har i delbetänkandet SOU 1992:136 tagit upp betydelsen av en utsättningsverksamhet på åtminstone nuvarande nivå. Framför allt avsågs de för yrkesfisket viktiga utsättningarna av ål och lax. Dessa utsättningar sker

med stöd av prisregleringsmedel (ca 9 miljoner kronor per år) och de saknar finansiering när prisregleringen upphör.

I delbetänkandet redovisades också genomförda utsättningar av fisk. Förutom prisregleringsmedel finansieras fiskutsättningar genom domar i vattenmål, regionala medel och EG-medel. Det sker även privata utsättningar i stor omfattning, framför allt av fiskevårds- och sportfiskeföreningar, skogsbolag m.fl.

Vattenkraftföretagen har i vattendomar ålagts att odla och sätta ut stora mängder fisk som kompensation för skador på fiskbestånd till följd av vattenkraftutbyggnaden. Det rör sig om årliga utsättningar av lax och öring för ca 30–40 miljoner kronor. Därtill kommer ca 20 miljoner kronor som satsas på FoU kring utsättningar.

De vattenavgiftsmedel som vattenexploatörer erlägger för främjande av fiske (s.k. 10:5-medel) återgår till fisket i form av fiskvägar, utsättningar, biotopfrämjande åtgärder etc. Det finns fonderat ca 50 miljoner kronor på ca 900 domar. De senaste åren har använts ca 5–6 miljoner per år.

Med stöd av s.k. villkorsmedel (regeringsbeslut i samband med vattenkrafts- utbyggnader i Norrland och Stålverk 80 i Luleå) finansieras framför allt biotopåtgärder och undersökningar. Ca 28 miljoner kronor är fonderade och 1–2 miljoner kronor används årligen.

Regionala organ som stiftelsen Laxfond Vänern bekostar vidare utsättningar av lax och öring. Stiftelsen är bildad av berörda länsstyrelser samt kommunerna runt Vänern.

Sverige får också ett årligt bidrag av EG som ersättning för de laxfångster som görs av EG-fiskare i Östersjön. Vid ett EG-medlemskap menar Sverige att EG bör ersätta även den laxfångst som då utgör svenska fiskares del.

Slutsatsen är att en fortsatt fiskevård i huvudsak kan bedrivas enbart med stöd av vattenavgiftsmedel, eventuella EG-medel samt med hjälp av ideella krafter. Detta är helt otillräckligt varför utredningen i kapitel 24 återkommer till frågan om alternativ finansieringsform.

21.3 FoU-inriktning

I kapitel 16 och 11 görs en genomgång av FoU på fiskets resp. vattenbrukets område. Skogs- och jordbrukets forskningsråd (SJFR) och Fiskeriverket svarar tillsammans för ett sammanhållet forskningsprogram. Det är Fiskeriverkets uppgift att främja forskning och bedriva undersökningsverksamhet, medan SJFR lämnar bidrag till grundforskning och tillämpad forskning.

Som redovisats i kapitel 16 har SJFR:s och Fiskeriverkets forskningsprogram varit föremål för en internationell utvärdering. Inom tre områden behöver forskningen förstärkas enligt utvärderingen, nämligen:

- Fisksjukdomar
- Molekylärbiologi
- Fiskekologi

Dessutom föreslås att organisationen av de tvärfackliga programmen stärks.

Utredningen vill särskilt peka på FoU-behovet inom några sektorer. Beträffande FoU-insatser på vattenbrukets område hänvisas även till avsnitt 21.9.

Fisksjukdomar m.m.

Sjukdomssituationen är mycket allvarlig för såväl odlad som vild fisk. Viktiga forskningsområden är sjukdomsspridning, förebyggande åtgärder samt smitta mellan vild och odlad fisk. Forskning i syfte att kartlägga förhållandet mellan den yttre miljön och sjukdomsfrekvens/funktionsrubbingar är ytterligare ett viktigt område.

Regeringen har nyligen beslutat att Fiskeriverket skall få använda 4,5 miljoner kronor av vattenregleringsmedel till FoU-verksamhet om laxens fortbestånd. Medel från Fiskeriverket, Naturvårdsverket, SJFR och Världsnaturfonden används också inom ett brett forskningsprogram kring M 74.

Kust- och insjöfiskets förutsättningar

Ett utvecklat kust- och insjöfiske ger förutsättningar för en jämnare och lokalt spridd försörjning av färskfiskmarknaden. Inom ett FoU-program för kust- och insjöfisket bör studeras fiskeresurser, fiskevård, fångstmetoder, fiskhantering, beredning, distribution och marknadsföring. Såväl biologiska som tekniska aspekter bör ingå.

Fiskeriekonomisk kompetens

Behovet av att lägga ekonomiska aspekter på yrkesfiske, resursutnyttjande, fritidsfiske och turism kommer att öka framgent, inte minst i ett EG-perspektiv, vilket innebär att en fiskeriekonomisk FoU-kompetens måste byggas upp.

Produktutveckling

Det är mycket angeläget att produktutveckling sker. Den bör syfta till att finna nya användningsområden för fiskråvara från arter som det i dag är svårt att få avsättning för. Detta gäller i första hand sill/strömming. Kvalitetsaspekterna förväntas också bli allt viktigare.

Redskapsutveckling

En förbättrad selektivitet i redskap är en nödvändighet för ett långsiktigt optimalt resursutnyttjande. De svenska insatserna på det fiskeritekniska området är dock små jämfört med grannländerna.

Det finns en stor potential för inhemsk kräftproduktion. Ökade FoU-insatser kring kräftodling förväntas ge snabba resultat.

Biologisk mångfald och bevarande av arter

Frågor kring den biologiska mångfalden kräver ökad biologisk och genetisk kunskap. Olika fiskevårdsmetoder för återställande av skador behöver utvärderas. Fiskeriforskningen kan bidra till miljövårdande och vattenkvalitehöjande åtgärder genom s.k. biomanipulering av sjöar. I miljöövervakningen bör ingå monitoring av fiskbestånd.

Helhetssyn inom fisket

För att kunna komma tillrätta med många svåra problem behövs en integrerad syn på fiskeripolitiken rörande resurs, struktur, marknad och ekonomi. Krav ställs på insatser där biologisk och teknisk forskning kombineras med ekonomisk och sociologisk forskning.

De ovan redovisade områdena menar utredningen hör till de som framgent bör prioriteras. Resurser för sådana insatser bör i första hand tillskapas genom omprioriteringar. FoU av mer grundläggande karaktär, främst inom den renodlade biologin, bör kunna minska. Däremot behövs mer kunskap på området biologi kopplat till ekonomiska aspekter (fishing management). Det behövs även mer kunskap om de akvatiska ekosystemen samt kring biologisk mångfald och bevarande av arter. Insatser är angelägna kring utveckling av redskap med bättre selektivitet, prognoser för kust- och insjöfiske samt utveckling av kräftproduktion.

Staten har genom FoU ett viktigt instrument för att främja näringen. Stora behov av forskning finns, inte minst beträffande fisksjukdomar, både på vild och odlad fisk. Ett brett forskningsprogram har nu också initierats. Detta kan förhoppningsvis stimulera till mer forskning på området.

Fiskeriverkets beståndsuppskattningar bör finansieras genom Fiskeriverkets förvaltningsanslag. Medel för utveckling av metodiken kring beståndsuppskattningar bör i princip belasta anslaget D 2 Främjandet av fiskerinäringen. För budgetåret 1993/94 finns för FoU på fiskets område ca 3,8 miljoner kronor på detta anslag.

Genom medverkan i EG:s forskningsprogram kan svenska forskare få del av de samlade forskningsresurserna genom att delta i forskningsprojekt som är gemensamma för flera länder.

21.4 Utbildning på fiskets område

Under 1970- och 1980-talen startades gymnasiala fiskeutbildningar framför allt på syd- och västkusten, bl.a. i Karlskrona, Simrishamn, Sotenäset, Visby, Göteborg och Öckerö. Ett av motiven till att flera av dessa utbildningar

startade var att man ville stärka nyrekryteringen till fiskaryrket. Sedan dess har fiskeutbildningen på gymnasienivå reducerats, men finns kvar inom natur- och energiprogrammen.

Vid landets folkhögskolor bedrivs olika utbildningar med inriktning på sjö, hav, vattenbruk, ekologi, miljö osv. Vid Grebbestads folkhögskola, med landstinget som huvudman, finns en kurs med marina ämnen. Klarälvdalens folkhögskola (landstinget) har en vilt- och naturvårdslinje med en specialkurs där bl.a. fiskevård ingår. Stiftelsen Skeppsholmens folkhögskola, som även har tillgång till båtar, är profilerad mot kust, hav, skärgård och sjöfart. Stensunds folkhögskola driver eget vattenbruk och ger även kurser om Östersjön. Blekinge läns folkhögskola har kurser i ekologiämnet med betoning på vattenekologi. Ytterligare liknande kurser finns.

Inom universitet och högskolor finns utbildningslinjer av mer generell karaktär, som har betydelse för fisket. Hit hör såväl de allmänna biologiska utbildningarna som sjöbefälsutbildning. Sjökapensexamen kan avläggas i Kalmar och Göteborg. Sjöingenjörsexamen (maskinteknisk utbildning) kan avläggas i Kalmar. Högskolor kan även ha lokala utbildningslinjer, t.ex. miljö- och naturresurslinjen i Kalmar, som kan vara av betydelse för verksamhet inom fiskets och vattenbrukets område. Den högskoleutbildning, som framför allt är riktad till fisket, är fiskevårdslinjen vid Göteborgs universitet.

Det saknas en samlad överblick av samhällets utbildningsutbud för fiske och vattenbruk. Utredningen har inte gjort någon detaljerad genomgång av detta utbud, men anser att det vore värdefullt om kunskapen om tillgängliga utbildningar samlades, bl.a. som stöd för den lokala och regionala planeringen.

Utbildning på olika nivåer är ett viktigt sätt att främja nyrekrytering och vidareutbildning inom näringen. Utredningen menar att det är naturligt att Fiskeriverket tar på sig ett ansvar för att kunskap om utbildningsmöjligheter finns samlad. Det bör ske i samarbete med utbildningsansvariga myndigheter.

21.5 Redskapsutveckling, förbättrad selektivitet

För torskfisket finns behov av en redskapsutveckling som syftar till en ökad selektivitet. Det är angeläget att spara småfisk, bl.a. för att utbytet av fisket skall bli så stort som möjligt över tiden. I fisket efter räka och havskräfta finns ett liknande krav på att så långt som möjligt minska bifångst av undermålig fisk och samtidigt undgå att fånga havskräftor som måste kastas över bord.

Ökad artelektering i fisket kräver kunskap om fiskarternas biologi och beteende samt om redskapens konstruktion och material. En av de viktigaste regleringsmetoderna är maskans vidd och form. Artselektionen växlar också mellan fångstplats och fångstdjup.

Andra nordiska länder liksom EG arbetar med att utveckla fångstteknologi som kan resultera i att det biologiska utbytet av enskilda bestånd ökar. Sverige bör i ökad utsträckning ta del i denna forskning för att på så sätt kunna på-

verka framtida regleringar. Det bör också undersökas närmare i vilken utsträckning det är möjligt att direkt till svenska förhållanden överföra redskap med bättre selektivitet, som utvecklats i andra länder.

I dag saknas tillräcklig kompetens inom området redskaps- och fångstteknologi. En forskare på detta område skulle kunna hjälpa fiskeredskapstillverkarna i utvecklingen av nya selektiva redskap. Även annan kompetens såsom den hos redskapstekniker och yrkesfiskare bör kunna nyttiggöras i detta sammanhang. Sverige bör delta i projekt som delfinansieras av Nordiska ministerrådet och EG.

För att stödja en utveckling mot mer selektiva redskap föreslår utredningen att Fiskeriverket ges möjlighet att som ett led i stödet till fiskerinäringen kunna bevilja medel för byte till redskap med bättre selektivitet. Detta bör ske genom ett tillägg till stödförordningen (1993:382). Denna typ av stöd ges enligt EG:s stödkungörelse. Det är dock av vikt att stöd enbart utgår till investeringar av större omfattning.

21.6 Regionalpolitiskt stöd på fiskets område

Utredningen har inte gjort någon total genomgång av det regionalpolitiska stöd som kommer fisket till del. Så kan t.ex. turismsatsningar inkludera fiske som en viktig del, men redovisas som en generell regionalpolitisk satsning. Stöd för omställning av jordbruket kan innefatta stöd till exempelvis kräftodling. Utredningen vill ge en översiktlig bild av några av de regionala stöd som i dag förekommer.

Glesbygdssöd. En stödform som kommer fiskerinäringen till del, är glesbygdssstödet. Stödet kan dels lämnas till företag i glesbygder, dels till kommersiell service i sådana bygder. Glesbygdssöd, som kan utgå i form av avskrivningslån eller lånegaranti, får inte beviljas om annat statligt stöd har lämnats eller bedöms kunna lämnas för samma ändamål. Ärenden om glesbygdssöd prövas av länsstyrelsen eller den regionala utvecklingsfonden.

Under perioden 1986/87–1989/90 lämnades glesbygdssöd i form av lånegarantier till 38 företag inom fiske och vattenbruk till ett sammanlagt belopp av 7,4 miljoner kronor. Vidare beviljades 337 avskrivningslån till ett sammanlagt belopp av 30,8 miljoner kronor. Stödet utgick till följande åtgärder:

Åtgärd	Lånegarantier, tkr	Avskrivningslån, tkr
Förvärv av fartyg	985	4 811
Ombyggnader	–	211
Utrustning	260	8 388
Förädling	740	5 653
Vattenbruk	5 407	11 783
Summa	7 392	30 846

Vattenbruk är den verksamhet inom fiskesektorn som i störst utsträckning kommit i åtnjutande av glesbygdsstöd med 73 % av lånegarantierna och 38 % av avskrivningslånen.

Särskilt stöd till yrkesfisket på ostkusten. Från prisregleringskassan för fisk har under 1992/93 avsatts 5 miljoner kronor för särskilt stöd till yrkesfisket på ostkusten. Ostkuststödet gäller kusten från gränsen mot Finland till gränsen mot Blekinge län samt Gotland. Under 1992/93 har stödet bl.a. använts på följande sätt:

Prisstöd	1,7 mkr
Kvalitetshöjande åtgärder	1,3 mkr
Nybyggda fiskefartyg	0,3 mkr
Begagnade fiskefartyg	0,7 mkr
Modernisering av fiskefartyg	0,2 mkr
Skrotning av fiskefartyg	0,2 mkr

Annat regionalt stöd. Länsstyrelserna har till regeringen redovisat sin resursanvändning och sina finansieringskällor för budgetåret 1991/92. Länsstyrelserna har 13 sakområden varav fisket utgör ett.

Länsstyrelsernas sakområde Fisket har följande finansieringskällor. Under "annan finansiering" ryms bl.a. medel från AMS/länsarbetsnämnder med 4,5 miljoner kronor, Fiskeriverket 3,7 miljoner kronor m.m.

Ramanslag (förvaltningsanslag)	15,3 mkr	43 %
Sakanslag	1,7 mkr	5 %
Annan finansiering	17,8 mkr	50 %
Övrigt	0,7 mkr	2 %
Summa	35,5 mkr	

Följande nio länsstyrelser har avsatt 1,0 miljoner kronor eller mer på fiskets område:

1. Västerbottens län	7,9 mkr
2. Jämtlands län	5,9 mkr
3. Kalmar län	2,2 mkr
4. Gävleborgs län	2,1 mkr
5. Gotlands län	1,9 mkr
6. Värmlands län	1,8 mkr
7. Norrbottens län	1,4 mkr
8. Hallands län	1,0 mkr
9. Göteborgs o. Bohus län	1,0 mkr

1. Gotlands län	1,6 %
2. Jämtlands län	1,5 %
3. Västerbottens län	1,4 %
4. Kalmar län	0,9 %
5. Gävleborgs län	0,5 %
6. Hallands län	0,4 %
7. Värmlands län	0,4 %

I utredningens direktiv anges att till grund för förslagen bör bl.a. ligga de åtaganden som gjorts på fiskets område till följd av internationella överenskomelser. Inom ramen för dessa åtaganden bör utredaren enligt direktiven bedöma i vilka fall och under vilka former statligt stöd skall kunna lämnas. Hit hör t.ex. frågan om regionalpolitiskt stöd skall kunna lämnas.

Utredningen har i delbetänkandet SOU 1992:136 lämnat förslag om ett transportstöd som avser att täcka merkostnaden för transporter på vissa kuststräckor.

Regeringen lade våren 1993 fram ett förslag om regionalt stöd, men följde inte den konstruktion som utredningen förslagit. I stället för ett transportstöd beslöt riksdagen att ett särskilt stöd till fisket på syd- och ostkusten samt Gotland skulle utgå samt att det skulle finansieras med medel från prisregleringskassan. Medlen skulle utgå som ett engångsvis utbetalat inkomststöd och baseras på föregående års regionala stöd via prisregleringssystemet.

Utredningen bedömer att det, åtminstone intill dess ett förhandlingsresultat med EG är klart, behövs ett nationellt stöd med motsvarande inriktning som det som idag utgår med 5 miljoner kronor. Stödet bör finansieras av medel från prisregleringskassan. Sverige har i sina positioner i EG-förhandlingarna slagit fast behovet av fortsatt regionalt stöd för fisket vid norra östersjö-kusten.

21.7 Främjande av det kustnära fisket

Utredningen redovisar i detta avsnitt förutsättningar för att utveckla det kustnära fisket.

Beståndssituationen

För att bedriva ett uthålligt yrkesmässigt kustfiske fordras i de flesta fall att flera arter kan utnyttjas. Ett lönsamt fiske på vissa nyckelarter kan ge förutsättningar för fiske även på andra bestånd. Effekten av detta ser man tydligt i t.ex. Norrbotten där grunden för fisket är lax och siklöja, men där också fångsten av sik är viktig. Även gädda och abborre utnyttjas, dvs. arter som annars knappast skulle nyttjas kommersiellt. Ytterligare exempel kan hämtas från

södra ostkusten och sydkusten, där stora ålbottengarn ger bifångster av torsk, abborre och flundra. Minskar tillgången på ål, lax och siklöja för kustfisket får detta därför stora konsekvenser för det yrkesmässiga fisket även efter andra arter.

En norrlandsfiskare kan börja fiskeåret med gädda och strömming för att övergå till lax med bifångster av sik under sommaren. Sedan koncentreras fisket till sik och öring under hösten för att i vissa fall fortsätta med fiske efter lake under vintern. För mer sydliga kustvatten kan fiskaren växla mellan ett större antal arter (gädda, strömming, sik, ål, abborre, gös, flundra och torsk) alltefter årstid. För västkustens kustfiskare är det främst möjligheten att växla mellan fiskfiske (vitfisk som torsk, kolja, vitling samt plattfisk) och fiske efter skaldjur som havskräfta, hummer och krabba som är viktigt. Detta fiskemönster ger intäkter som visserligen varierar med årstiden, men som totalt sett kan räcka för försörjningen.

Arter som strömming, abborre och gädda kan fiskas i betydligt större omfattning, medan det är tillgången på främst torsk, siklöja, ål, havskräfta och hummer som begränsar möjligheterna för det yrkesmässiga kustfisket. Även för flera lokala bestånd, t.ex. vandringsik i norrlandsälvar, saknas utrymme för ett ökat fiske. Särskilda förutsättningar råder dessutom för de arter som är starkt beroende av utsättningar, främst ål, lax och öring.

Fiskevård

Utsättning av fisk är viktiga fiskevårdsinsatser för det kustnära fisket (avsnitt 21.2).

Kompensationsutsättningarna av lax är grunden för fisket med fasta redskap längs norrlandskusten. Dessa utsättningar hotas nu av sjukdomen M 74.

Ålen är den art som har den största betydelsen för svenskt kustfiske. Stödutsättningar av ål görs i relativt stor skala och ger goda återfångster.

Fisketrycket på vissa älvbestånd av sik är idag så hårt att frågan om kompensationsåtgärder i de utbyggda älvarna måste beaktas.

Biotopvård kan stärka lokala bestånd av öring och andra arter som leker i sötvatten och i små kustvattendrag. I övrigt sker fiskevård efter kusten genom beslut om fredningstider, fredningsområden, redskapsbegränsningar och minimimått.

Kombinationsverksamhet

En grundläggande förutsättning för kustfisket har sedan länge varit möjligheten att kombinera fiske med andra verksamheter. Tidigare var kombination jord/skogsbruk och fiske vanlig. Den utveckling som sker inom tjänstesektorn öppnar nya möjligheter för de kustboende. Turism är idag en viktig inkomstkälla som bedöms kunna öka. Förutom att turismen ger intäkter genom serviceverksamhet, bidrar turisterna till att skapa lokal avsättning för fisk och fiskprodukter. En specialiserad sportfisketurism i områden med goda fångster av t.ex. lax, öring och gädda spelar lokalt en betydande roll.

De delar av tjänstesektorn, som underlättas av data- och teleteknikutvecklingen, kan också ge underlag för småskalig företagsverksamhet som mycket väl kan kombineras med fiske.

Basen för sysselsättning och service i kustsamhällen och skärgårdar är verksamhet som bygger på lokalt tillgängliga resurser, exempelvis fisk. För att nå en positiv utveckling i dessa områden behövs i större utsträckning än hittills kompletterande sysselsättnings- och utkomstmöjligheter. Regeringen har tillsatt en särskild utredare (dir. 1993:62) med uppgift att kartlägga förutsättningarna för en levande skärgård och föreslå sådana förändringar som är angelägna för att underlätta bosättning och företagande i skärgårdsområdena. Kontakt har under hand tagits med denna utredning.

Drivmedelsbeskattning

Dieselolja som används av fiskefartyg är skattebefriad. Däremot måste fiskefartyg med bensinmotorer betala drivmedelsskatt. Detta är en nackdel för kustfiskets fartyg, som i allmänhet är bensindrivna (se avsnitt 22.1.1).

Avsättning

Priset på sill/strömming har länge varit lågt. En viss förändring håller dock på att ske genom ett mer småskaligt och kvalitetsinriktat utbud av produkter, dvs. ett marknadssegment där det kustnära fisket har en stor konkurrensfördel. Fiske efter högre prissatta arter, vanligen i kombination med ökad förädlingsgrad, kan ge ytterligare ökad avkastning på insatt kapital. Ett sådant fiske kan bedrivas med liten insats av fartyg, redskap och drivmedel samtidigt som det är beståndsbevarande och miljövänligt i övrigt.

Marknaden utvecklas ständigt, även om människors matvanor är starkt traditionsbundna. Konsumtionen är fortfarande starkt riktad mot torsk och annan vitfisk samt mot odlad lax och regnbåge. Under senare år har dock volymmässigt små produkter som abborr- och sikfilé, rökt sik, flundra, piggar m.m. blivit allt intressantare.

Inriktningen på kvalitetsprodukter och färskvaruförsäljning bör ge bäst utbyte om fisket kan ske i närheten av de stora tätorterna. Vad som kan hämma en sådan utveckling är en försämrad miljösituation efter kusten. Även små kustsamhällen kan erbjuda en marknad, främst under turistsäsongen.

Utvecklingen på en lokal marknad är beroende av möjligheten att kunna tillgodose den med lämpliga varor vid lämplig tidpunkt. Periodvis finns stora problem att avsätta t.ex. gädda, abborre och strömming till acceptabla priser, trots att fisket inte är särskilt stort.

Marknadsfrågor är ett ansvar som framför allt faller på näringen. Det kustnära fisket kommer att främjas av den långsiktiga informationsverksamheten till förmån för konsumtion av fisk som beslutats av riksdagen.

Resurser och potentiell marknad bedöms alltså finnas för ett betydligt större kustfiske än dagens.

För den som etablerar sig nära den bästa marknaden på ostkusten, dvs de stora tätorterna, uppstår ofta problem med fiskerätten. Den är till stora delar knuten till fritidsboende eller andra som inte behöver fiska för sin utkomst. Enligt de beräkningar, som gjorts av fångstuttaget i t.ex. Stockholms skärgård, är detta i dag så litet att Fiskeriverkets kustlaboratorium t.o.m. hävdar att vatten vanhävdas. Fiskeriverket bör utöka informationen om vikten av att det från avkastningssynpunkt bedrivs ett allsidigt fiske, inkl. yrkesfiske.

Nära tätorterna finns även problem i områden där både yrkesmässigt fiske och fritidsfiske bedrivs eftersom fritidsfisket konkurrerar om fiskeplatser och orsakar andra olägenheter. Exempelvis kan trollingfisket skada utsatta garn. Konflikter mellan kustfiske och utsjöfiske kan också innebära begränsningar.

Fångststatistik

För att öka kunskapen om beståndens storlek och fiskets omfattning i kustområdet samt därigenom ge bättre underlag för fiskevård bör den nuvarande fiskestatistiken kompletteras.

En till kustfisket anpassad fiskestatistik bör omfatta följande delar.

1. *Loggboksstatistiken* är lagstadgad och gäller alla fiskare med yrkesfiskelicens. Denna statistik har förekommit sedan 1977 och ger en bra uppfattning om havsfisket och det licensierade kustfisket. Den nya fiskelagen innebär att den som fiskar yrkesmässigt måste ha yrkesfiskelicens. Med fler licensierade fiskare förväntas kunskapen om och kontrollen av kustfisket förbättras.

2. *Landningsstatistiken* bygger på avräkningsnotor i första handelsledet. I denna statistik ingår också fisk som landas av icke licensierade fiskare för försäljning.

3. *Enkätundersökningar* kan utgöra ett komplement till loggboks- och landningsstatistik. Frågorna bör utformas så att i första hand kunskapen om fiskestrycket fördelat på arter och områden ökar. Genom att utforma undersökningarna på samma sätt som i den finska statistiken kan informationen förbättras om de arter som det bedrivs gemensamt fiske på, t.ex. lax, torsk och siklöja.

4. Loggboksstatistiken kan kompletteras med *journalföring* från ett antal yrkesfiskare inom valda delar av kustområdet.

5. *Provfisken* i utvalda typområden.

FoU

FoU-insatser som främjar det kustnära fisket är bl.a. förbättrade beståndsuppskattningar och redskapsutveckling (se avsnitt 21.3).

Export

Idag exporteras ål, gädda, abborre och gös till EG-länderna. Förbättrade transportmöjligheter, kylteknik etc. kan främja exportmöjligheterna. Det stöd till exportfrämjande åtgärder avseende fisk och fiskprodukter på 5 miljoner kro-

nor som beslutats för 1993/94 bör i denna del kunna komma kustfisket till del. I avsnitt 23.xx föreslår utredningen att ett liknande stöd skall utgå även för kommande budgetår.

Den nya fiskelagen

Genom den nya fiskelagen bör avsevärt bättre förutsättningar för det kustnära fisket ges, i första hand genom att konkurrensen från husbehovsfisket minskar. En uppföljning av den nya fiskelagens effekter bör, som tidigare nämnts, göras av Fiskeriverket.

21.8 Främjande av insjöfisket

Förutsättningarna för att utveckla insjöfisket är enligt utredningens bedömning i långa stycken liknande dem som gäller för det kustnära fisket. Det gäller exempelvis möjligheterna till kombinationsverksamhet, behov av utsättningar, fiskevård i övrigt och redskapsutveckling. Ett utvecklat kust- och insjöfiske ger dessutom förutsättningar för en jämnare och mer spridd försörjning av färskfiskmarknaden. På samma sätt kommer de planerade insatserna för att främja fiskkonsumtionen samt stödet till exportfrämjande åtgärder att även öka avsättningsmöjligheterna för insjöfiskets produkter. Till detta kommer några frågor som är mer specifika för insjöfisket.

Biologiska förutsättningar

De biologiska förutsättningarna för ett utökat yrkesmässigt insjöfiske är goda, framför allt på arter som gädda, abborre och gös. Ett lönsamt ålfiske kan bedrivas med stöd av utsättningar. I vissa sjöar tillkommer sik och siklöja, som har en betydande outnyttjad potential, samt röding i de norra delarna av landet.

Tillgång till fiskevatten m.m

Trots att biologiska förutsättningar för ett utökat yrkesfiske finns på många håll, begränsas möjligheten för ett sådant fiske av bristande tillgång på fiskevatten. Genom ett rationellt utnyttjande av större sjöar eller flera mindre, närliggande sjöar skulle underlag kunna bildas för ytterligare yrkesfiske.

Genom möjligheten att med statliga bidrag bilda fiskevårdsområden, har nya och effektiva former för förvaltning av fiskevatten skapats. Det har emellertid visat sig att fiskevårdsområdesföreningar genom beslut i fiskestämman i vissa fall försöker reglera fisket så att ett yrkesfiske försvåras eller förhindras. Utredningen konstaterar att bildande av fiskevårdsområden är en av hörstenarna i den svenska fiskevården och föreslår inga förändringar i detta system. De problem kring nyttjandet av vatten som uppstått mellan fiskevårdsområden och enskilda yrkesfiskare bedömer utredningen vara en begränsad företeelse. De berörda yrkesfiskarna drabbas dock hårt. Utredningen anser att

Fiskeriverket bör ges i uppdrag att dels göra en genomgång av problemets omfattning, dels göra en teknisk översyn av lagen om fiskevårdsområden och vid behov lämna förslag på ändring för att bättre tillgodose yrkesfiskets intressen.

Fiskresursens fördelning

Ett problem för insjöfisket, som hänger nära samman med det föregående, är motsättningarna mellan olika kategorier fiskande, exempelvis mellan sportfiskare och yrkesfiskare. Sådana motsättningar kan bygga på en felaktig uppfattning om hur olika fiskare beskattar sjöns fiskbestånd. Enligt fiskeribiologisk expertis är ett allsidigt fiske, inkl. ett yrkesinriktat fiske, den bästa fiskevården för en näringsrik sjötyp. Detta höjer produktion och avkastning avsevärt. Det är angeläget att Fiskeriverket i större utsträckning informerar om detta förhållande.

Transporter, marknad m.m.

En stor svårighet med att få ett lönsamt yrkesfiske i inlandsvatten ligger i små fångstvolymmer och höga transportkostnader. Utveckling av emballage och kylsystem som kan förbilliga transporter och öka hållbarheten pågår dock. Ett sätt att öka lönsamheten är genom förädling och försäljning på närmaknaden. Många sådana satsningar under senare år har varit lyckosamma.

Genom olika FoU-insatser görs bl.a. försök att utveckla ny fiskeriteknik. Möjligheten till samordning med vattenbruk och kustnära småskaligt fiske för att få tillräckligt underlag för bl.a. transporter är en utvecklingsinsats värd att pröva.

Fiskevård

Ett sätt att höja avkastningen är att se över gällande *minimimått* för attraktiva arter såsom gös, lax och röding. En höjning av minimimåttet på gös i Hjälmarren från 40 till 45 cm har beräknats öka årsavkastningen med ca 30 %. Måttet på lax och öring i Vänern ökade från 50 till 60 cm den 1 januari 1993.

Ett annat sätt att öka avkastningen är genom *utsättning* av främst lax, öring och ål. Gjorda beräkningar visar att utsättningar av lax och öring i Vänern och Vättern är lönsamma. Fortsatta ålutsättningar är på flera ställen av största vikt för att upprätthålla ett yrkesmässigt insjöfiske. Lönsamheten bör kunna förbättras ytterligare genom teknikutveckling och bättre reglering av fisket.

En metod som visat sig framgångsrik i näringsrika sjöar, bl.a. Ringsjön, är att fiska ned bestånden av mört och braxen för att därigenom uppnå en snabb förbättring av vattnets kvalitet. Med stor säkerhet bedöms sjöns avkastning av speciellt ål, abborre, stor braxen och sik öka väsentligt.

Genom förbättring av fisket och vattenbeskaffenheten i näringsrika sjöar skulle fisken kunna säljas med kvalitetsgaranti om en högsta gifthalt, vilken i dessa fall skulle bli så låg att rådande kostrekommendationer sannolikt kunde

upphävas. Detta skulle sannolikt i väsentlig grad öka försäljningen. Liknande åtgärder har i stor skala vidtagits i t.ex. Kanada och USA med gott resultat. SOU 1993:103

Kräftfiskets utvecklingsmöjlighet

Kräftor ger mycket hög avkastning i jämförelse med fisk, vilket beror på att kräftor går in tidigt i näringskedjan och till stor del äter vegetabilier. Det ligger en mycket stor potential i kräftor både med tanke på produktivitet och pris. Under en säsong kan priset för signalkräftor pendla mellan 150 och 180 kr/kg i början och ca hälften av detta mot slutet. Detta kan jämföras med den högst prissatta fiskarten, ål, som ger ca 50 kr/kg.

En svårighet för ett yrkesmässigt kräftfiske är tillgången på vatten. Vattenägarna vill i huvudsak nyttja denna resurs själva, antingen genom eget fiske eller genom att upplåta fisket till allmänheten genom kortförsäljning.

I den nya fiskelagen har införts en tabellbilaga över svenska medborgares rätt att fiska i enskilt vatten. Kräftfisket utgör ett undantag från detta frifiske i Vänern, Vättern, Mälaren, Hjälmaran och Storsjön i Jämtland. Riksdagen uttalade också, i samband med behandlingen av prop. 1992/92:232 om fiskelag m.m., att kräftfisket på allmänt vatten i Vänern, Vättern, Hjälmaran och Storsjön bör reserveras för det yrkesmässiga fisket. I den nya fiskeförordningen anges att Fiskeriverket får föreskriva att kräftfisket på allmänt vatten i de stora sjöarna endast får bedrivas efter tillstånd av Fiskeriverket eller länsstyrelse. Tillstånd skall i första hand lämnas den som ägnar sig åt yrkesfiske.

Genom dessa bestämmelser har förutsättningarna för det yrkesmässiga kräftfisket förbättrats.

21.9 Främjande av vattenbruket

Inledning

Enligt en nyligen publicerad sammanställning (Agriculture: Towards 2010, C 93/24), gjord av FN:s livsmedels- och lantbruksorganisation (FAO), är möjligheterna begränsade att nämnvärt öka fisket i världen. Tvärtom krävs avsevärt bättre skötsel av fiskbestånden för att bibehålla dagens fångstnivåer. Samtidigt kommer efterfrågan på fisk att öka. FAO förutspår därför högre fiskpriser i framtiden och en ökad roll för vattenbruket som fortfarande har en betydande utvecklingspotential globalt sett. Vattenbrukets andel av den totala fiskproduktionen, som i dag är drygt 10 %, bedöms år 2010 kunna uppgå till uppemot 15 %.

Vattenbruket i Sverige innefattar en rad olika verksamhetsgrenar, exempelvis kompensationsodling, sättfiskodling för sportfiskevatten, matfiskodling, kräftodling och musselodling. De olika typerna av odling har delvis olika förutsättningar och problem. Kompensationsodlingarna av lax har under senaste tiden drabbats hårt av hög dödlighet genom sjukdomen M 74. Ål- och rödingodlingen har inte ökat de sista åren, men bedöms ha förutsättningar för expan-

sion. Matfiskodlingen har svårigheter som har sin grund i ofördelaktiga konkurrensvillkor.

I kapitel 22 Näringspolitiska åtgärder för fiskets främjande behandlas även vattenbruket.

Marknad

Sveriges export av regnbåge till EG försvåras av en tull på 12 %. Samtidigt är importen från EG fri. EES-avtalet innebär en successiv sänkning av tullen till EG med ca 1,7 procentenheter per år under 5 år. Utredningen har i delbetänkandet SOU 1992:136 pekat på att fram till ett EG-medlemskap skulle en tullfri kvot för export av regnbåge ha stor betydelse för näringen.

Produktionsinriktning

Den svenska matfiskodlingen producerar i första hand regnbåge som slaktas på hösten för försäljning till rökerier samt för export till Japan. Svenskodlad fisk är i mycket liten utsträckning tillgänglig som färsk vara. Vattenbrukarnas Riksförbund (VRF) bedömer att det är angeläget att lägga om produktionen till förmån för året-runt-försäljning, vilket skulle minska sårbarheten för odlarna, ge en jämnare kapitalförsörjning och i förlängning stabilare företag.

Utredningen instämmer i näringens bedömning av fördelarna med att kunna sälja färsk odlad fisk året om. Utredningen menar att den ändring av reglerna, som gjordes våren 1993 och som ger möjlighet för Fiskeriverket att bevilja lånegaranti för investeringar i fiskodlingsföretag, bör kunna nyttjas för en sådan omläggning. Som ett komplement till detta föreslår utredningen att bidrag ur foderavgiftsmedlen skall kunna utgå för ändamålet (se kapitel 22).

Än viktigare anser utredningen emellertid det vara att odlarna går samman för att klara denna omställning. Genom att exempelvis bilda en producentorganisation för vattenbruk kan odlare överbrygga klyftan mellan producent och marknad. Producentorganisationer utgör ett viktigt inslag i EG:s gemensamma fiskeripolitik. Organisationerna bildas på initiativ av producenterna och har bl.a. som syfte att förbättra försäljningsvillkoren för medlemmarnas varor.

Skador vid storm, isdrift m.m.

Enligt näringen har det under många år varit svårt att teckna försäkringar hos försäkringsbolag mot skador på fiskodlingar. Därför finns behov av ett bidrags- eller försäkringssystem i statens regi för att mildra konsekvenserna, framför allt vid stormskador.

Enligt förordningen (1993:382) om statligt stöd till yrkesfisket m.m. får bidrag lämnas under vissa förutsättningar om ett fast fiskeredskap som används för lax- eller ålfiske skadats eller förlorats i samband med storm. Bidrag får lämnas med högst 60 % av skadan eller förlusten. Bidragssystemet är avsett att vara självfinansierat. Avgiften uppgår fr.o.m. den 1 juli 1993 till 5 % av redskapens värde.

Utredningen menar att vattenbrukets odlingskassar kan vara väl så utsatta för stormskador som fasta fiskeredskap. Den nämnda stödförordningen föreslås därför ändras så att bidrag även kan lämnas vid stormskador på vattenbrukets odlingsanläggningar. Kravet på självfinansiering bör dock kvarstå. Det syns naturligt att avgiften differentieras, om det visar sig att skadenivån hos vattenbruket kraftigt avviker från den för fasta redskap. För att åstadkomma detta bör ett särskilt 1 000 kronors anslag inrättas.

Miljöpåverkan

Tillstånd för vattenbruk prövas i första hand enligt fiskerilagstiftningen och miljöskyddslagen. Näringen framhåller att länsstyrelsernas bedömningar av ett vattenområdes lämplighet för fiskodling samt odlingens utsläpp och effekterna av detta växlar. Vidare framhålls att tillstånd ofta beviljas med en för liten volym för att verksamheten skall bli lönsam. Näringen anser också att det inte beaktas tillräckligt att utvecklingen inom fiskodlingen har varit snabb vad gäller fodersammansättning och utfodringsteknik. Denna teknikutveckling har lett till kraftigt minskade närsaltsutsläpp.

Det är en stor diskrepans mellan den tillståndsgivna volymen och den redovisade produktionsnivån inom vattenbruket. Den samlade tillståndsvolymen är på 20 000–25 000 ton fisk medan produktionen är på drygt 6 000 ton matfisk, 1 400 ton musslor och 8 ton kräftor (1992). Ett problem är de odlingar, som har tillstånd enligt miljöskyddslagen, men som inte bedriver någon verksamhet, låser odlingsutrymme för andra vattenbrukare. Fiskeriverket bör närmare analysera denna fråga och lämna förslag till eventuella åtgärder.

Det finns emellertid grundläggande krav i svensk miljöpolitik som måste beaktas i detta sammanhang. Alla har del i ansvaret för att skydda och förbättra miljön. Detta tar sig bl.a. uttryck i principen "förorenaren betalar". Miljöhänsyn måste också påverka beslutsfattandet, vilket bl.a. inneburit krav på att miljökonsekvensbeskrivningar. (Se även avsnitt 20.7.)

Ett viktigt miljösmål i Sverige är att begränsa närsaltsutsläppen till omgivande hav. Utredningen konstaterar också att inom ramen för det internationella miljövårdsarbetet kring Östersjön (Helcom) diskuteras frågan om vattenbrukets utsläp av närsalter. Vattenbruket kan uppvisa en kraftig minskning av fosforutsläppen. Det är dock oklart hur stor denna minskning är, trots kontrollprogram vid många odlingar. Utredningen anser därför att det föreligger behov av närmare studier om vattenbrukets miljöpåverkan samt utveckling av bättre mätmetoder för att bedöma denna påverkan. Utredningen menar vidare att det är angeläget att främja teknikutvecklingen inom vattenbruket, exempelvis utveckling av bättre utsläppsrening, fodersammansättning och utfodringsteknik. Sådana åtgärder bedömer utredningen kommer att främja odlingsföretagens ekonomi samtidigt som de har goda miljöeffekter.

Sverige har för tillståndspliktiga vattenbruk en årlig avgift på 75 kr/ton tillståndsgiven produktion i de fall då länsstyrelsen utövar tillsynen. Om kommunen utöver tillsynen bestämmer kommunen avgiftens storlek. Kommunför-

bundet rekommenderar en avgift på 70 kr/ton. Till detta kommer en avgift på 8 kr/ton för länsstyrelsens samordning av tillsynsverksamheten.

Utredningen anser det rimligt att tillsynsavgift för vattenbruket utgår, men anser att en översyn av avgiftssystemet bör göras, bl.a. mot bakgrund av en jämförelse med kostnaderna i övriga nordiska länder. Den förändring som utredningen menar i första hand bör bli aktuell är införandet av en maximigräns för avgiftsuttaget.

Forskning och utveckling

Grundforskning och tillämpad forskning på vattenbrukets område sker bl.a. vid Sveriges lantbruksuniversitet (SLU) samt vid andra universitet och högskolor. Tillämpad forskning bedrivs också bl.a. vid Laxforskningsinstitutet (LFI) och Fiskeriverkets försöksstationer. Avelsprogram på t.ex. regnbågstammen "Gloria" har bedrivs under ledning av SLU, som har en särskild vattenbruksinstitution. För att näringen skall kunna tillgodogöra sig resultat från grundforskningen behövs ofta en tillämpad forskning som mellansteg. Förutom avelsfrågorna är kvalitetsnormer ett område där näringen har behov av en ökad tillämpad forskning. Studier av fiskodlingarnas miljöpåverkan och utveckling av mätmetoder har tidigare framhållits som angelägna insatsområden inom den tillämpade forskningen.

Fiskeriverket har ett gemensamt forskningsansvar tillsammans med SJFR. Vidare finns inom Fiskeriverket en rådgivande grupp för vattenbrukets frågor. FoU-insatser stöds tills vidare med bl.a. foderavgiftsmedel.

Av instruktionen (1991:827) för Fiskeriverket anges inte verkets ansvar för vattenbruket uttryckligen. Utredningen anser att Fiskeriverkets ansvar på vattenbrukets område bör tydliggöras genom ett tillägg i instruktionen.

Foderavgiftsmedel

När foderavgiftsmedlen avskaffas till följd av förändringar inom jordbruksregleringen i samband med ett inträde i EG, innebär detta bl.a. att denna finansiering av generella insatser för vattenbruket upphör. Samtidigt förbättras vattenbrukets konkurrenskraft genom att foderkostnaden minskar. En del av Fiskhälsans verksamhet har finansierats via dessa foderavgiftsmedel liksom vissa utvecklingsprojekt och marknadsföringsinsatser. Även organisationsbidrag har utgått, t.ex. till Fiskhälsan AB som till hälften ägs av VRF resp. LFI.

Utredningen bedömer att det inom den ekonomiska ramen för foderavgiftsmedlen finns utrymme även för andra typer av insatser än de som hittills gjorts. Utredningen anser därför att foderavgiftsmedlen även bör kunna användas för stöd till enskilda odlare i syfte att stärka näringens konkurrenskraft i ett EG-perspektiv. Så bör Fiskeriverket exempelvis ges möjlighet att ur foderavgiftsmedlen ge stöd för omställning till året-runt-slakt.

För att kunna tillåta en fri handel inom EG finns för vattenbruket zoner med olika hälsostatus. Handelsrestriktioner införs enbart för levande fisk som flyttas från zoner med lägre hälsostatus till sådana med högre status. I det senare fallet ställer EG krav på att samtliga odlingar ansluts till en organiserad fiskhälsoövervakning. Utredningen har i delbetänkandet SOU 1992:136 föreslagit att Sverige bör ansöka om status som sjukdomsfri zon ("approved zone"), vilket utredningen bedömer skulle förbättra vattenbrukets konkurrenskraft. En sådan status är av stor betydelse för fiskevärden generellt. Jordbruksverket har fått budgetmedel för arbetet med en ansökan om sjukdomsfri zon, där Fiskhälsan AB svarar för kontrollprogrammet för odlad fisk. För att upprätthålla status som sjukdomsfri zon krävs fortsatta kontrollprogram. Ett fortsatt engagemang från samhällets sida för att upprätthålla eventuellt erhållen status som sjukdomsfri zon bedömer utredningen vara av största vikt.

Statistik

SCB genomför årliga undersökningar av det svenska vattenbruket. För den offentliga statistiken är huvudfrågorna: Hur stor är produktionen inom vattenbruket, hur är den sammansatt och vilket ekonomiskt värde betingar den? Dessutom ställs internationella krav på fiskestatistik. Genom EES-avtalet måste Sverige i princip följa EG:s regelverk vad avser statistikrapportering till EG:s statistiska kontor. Inom EG pågår arbete för att utveckla statistiken på vattenbrukets område. Även andra internationella organ såsom FAO, OECD och Nordiska rådet har krav på statistikrapportering, bl.a. av produktionen inom vattenbruket.

SCB konstaterar att det föreligger behov av att utveckla statistiken på vattenbrukets område. Så bör exempelvis i vissa sammanhang en redovisning av vattenbruket efter avrinningsområde vara intressantare än andra regionala indelningar, inte minst från miljösynpunkt. Produktion av sättfisk för sportfiskeändamål täcks inte av statistiken, vilket är en brist. Statistiken skulle också behöva belysa vattenbrukets miljöpåverkan, i första hand uppgifter om utsläpp av näringsämnen (fosfor och kväve).

Utredningen menar att det skulle innebära en effektivisering, bl.a. ur den enskilde odlarens synvinkel, om en samordning mellan de uppgiftsinhämtande myndigheterna, SCB och länsstyrelserna, kunde komma till stånd. Skulle resurser kunna frigöras av en sådan samordning finns angelägna statistikbehov på vattenbrukets område.

22.1 Inledning

Utgångspunkten för utredningens arbete är den inriktning av näringspolitiken som regeringen lade fast i prop. 1991/92:38 om inriktning av den ekonomiska politiken, som görs genom generella åtgärder, t.ex. skattesänkningar, skapa goda förutsättningar för företagandet i Sverige och att konkurrenssnedvidande och selektiva företagsstöd avvecklas.

I kapitel 12 beskrivs fisket som företag och där redovisas bl.a. de förslag om förändrad företagsbeskattning som nyligen behandlats i en lagrådsremiss.

Utredningen anser att man inom ramen för en allmän näringspolitik måste beakta de förutsättningar under vilka en näringsverksamhet bedrivs – i detta fall den fluktuerande resurs som fisk utgör. Utredningen menar att det är viktigt att fiskerinäringen, bl.a. genom lämpliga avsättnings- och avdragsmöjligheter, kan stärka sin konkurrenskraft inför inträdet i EG. Regeringens förslag om ändrad företagsbeskattning verkar i denna riktning. Utredningen tar emellertid i detta kapitel upp näringens behov av ytterligare åtgärder, vilka kan stärka fiskerinäringens konkurrenskraft.

Utredningen vill särskilt peka på behovet för en näring som fisket, som har ojämnt fördelade inkomster, i detta fall beroende på variation i fiskbestånden, att fördela inkomsten över längre perioder.

22.2 Fisket

Fartygsfond

Lagen om särskild fartygsfond (1954:40) upphörde att gälla vid utgången av juni 1990. De sista avsättningarna till fonden kunde göras vid 1991 års taxering. Lagen innebar i korthet att den som sålde sitt fartyg kunde sätta av belopp till en särskild investeringsfond och därmed komma i åtnjutande av vissa avdrag vid beräkningen av rörelseintäkt.

Fr.o.m. 1992 års taxering skall ianspråktagande av fartygsfond räknas som inkomst av näringsverksamhet. Återföringen av fonder, som inte utnyttjas, kan därför bli ett stort problem för fiskeföretagen då detta innebär att medlen effektivbeskattas. För de fiskeföretag, som gjort avsättning till fartygsfond, skulle ett undanröjande av effektivbeskattningen eller någon annan ändring i reglerna för återföring av fartygsfond vara en lättnad. Nuvarande regler skulle också kunna kompletteras så att avsatta medel i fartygsfonder kan investeras i annan verksamhet med anknytning till fisket.

Fiskefartyg som använder dieselolja är, som tidigare nämnts, skattebefriade, vilket inte gäller fiskefartyg med bensinmotorer. Olika skatter på bensin resp. diesel missgynnar särskilt det kustnära fisket och insjöfisket, då det i huvudsak är dessa typer av fiske som nyttjar bensindrivna fartyg. Skattebefrielse av bensin för fiskefartyg skulle främja ett mer småskaligt fiske. Utredningen bedömer att åtgärden inte har någon större generell ekonomisk betydelse. Dock utgör en sådan skattebefrielse ett inte oväsentligt tillskott för de aktuella fiskeföretagen. Skattebefriad bensin för fiskefartyg skulle kunna märkas på liknande sätt som skattebefriad diesel görs i dag.

Ökade levnadsomkostnader

För yrkesfiskare finns en särskild regel om avdragsrätt för ökade levnadsomkostnader vid fiske utanför hemorten (23 § anv. p. 29 kommunalskattelagen). I den föreskrivs att avdrag endast medges om fiskeresan varit förenad med övernattning. Enligt Riksskatteverkets (RSV) rekommendationer bör avdrag medges för ökade levnadsomkostnader med 75 kr per dag. Schablonbeloppet kan frångås om fiskaren kan visa att den faktiska ökningen av levnadsomkostnaden varit högre. Merutgifter skall styrkas.

I konkurrentländer som Danmark och Norge är det möjligt för fiskarna att yrka betydligt större avdrag vid bortovaro från hemorten. I Danmark är avdraget 190 danska kronor per dag, dock högst 41 800 danska kronor per år, vilket innebär att avdrag kan utgå för högst 220 havsfiskedagar. Väljer fiskaren att göra detta avdrag mister han rätten till ett par andra mindre avdrag, t.ex. kostnad för A-kasseavgift. EG har godkänt det danska skatteavdraget för yrkesfiskare.

Enligt kommunalskatten uppgår heldagstraktamentet för löntagare till 170 kronor. Utredningen menar att det är rimligt att det schablonavdrag för ökade levnadsomkostnader, som RSV rekommenderat vid fiskeresan, bör höjas till denna nivå.

22.3 Vattenbruket

Finansiering

Från näringen har man pekat på svårigheter att få lån för utveckling av vattenbrukets verksamhet. Utredningen har i delbetänkandet SOU 1992:136 föreslagit att vattenbruksföretagen bör få möjlighet till lånegarantier inom ramen för den statliga garanti som står till Fiskeriverkets förfogande. Sådana statliga garantier bör underlätta för odlarna att få låna pengar på den öppna kapitalmarknaden, vilket skulle stimulera till nödvändiga investeringar.

Efter att delbetänkandet lades har regeringen i förordningen om statligt stöd till yrkesfisket m.m. gett möjlighet för Fiskeriverket att lämna statligt stöd i mån av tillgång på medel till bl.a. investeringar i fiskodlingsföretag.

Stödet kan lämnas i form av statlig garanti för lån (lånegaranti) för sådana investeringar i fiskodlingsföretag med en ekonomisk livslängd som kan beräknas överstiga tre år.

Beskattningslag av lager

Ett problem för vattenbruksnäringen är beskattning av lager. Problemet uppstår när ett beskattat lager fisk går till spillo, t.ex. genom skadegörelse på en kasse. Med den tidsförskjutning, som finns i beskattningssystemet, medför detta en påfrestning på kapitalsidan, eftersom matfiskodlare i huvudsak har en intäktstid per år. VRF ser inkuransavdrag som en möjlighet till att få tillstånd en inkomstutjämnning.

Med inkurans menas en minskning i en varas värde av tekniska eller ekonomiska orsaker och som har uppkommit fram till balansdagen. Fr.o.m. 1992 års taxering finns inte längre några särskilda regler i kommunalskattelagen (1928:370) om inkurans. Något schablonavdrag får därför inte göras. Inkuransbedömningen skall i stället göras inom ramen för reglerna i bokföringslagen (1976:125). Av 14 § i denna lag följer att lagret skall värderas enligt lägsta värdets princip (lägsta av anskaffningsvärdet eller verkliga värdet).

Inkuransen beaktas sålunda i första hand genom att lägsta värdets princip tillämpas. En förenklingsregel är enligt RSV att 97 % av anskaffningsvärdet får tas upp som lagervärde. Detta avdrag kan i bokföringen tas upp som om det vore ett "inkuransavdrag". Denna avdragsnivå anser VRF vara för låg.

En annan lagervärdering används för djur i jordbruk och renskötsel. Dessa betraktas alltid som lager och sådant lager får inte tas upp till lägre belopp än 85 % av den genomsnittliga produktionskostnaden för djuret i fråga. RSV fastställer årligen produktionskostnaden. En kompletteringsregel finns som innebär att djuren inte i något fall behöver tas upp till ett högre belopp än som motsvarar deras sammanlagda allmänna saluvärde.

Utredningen anser att fisk i odling bör jämföras med djur i jordbruk och renskötsel vad gäller lagervärdering. En sådan regeländring skulle främja vattenbruket.

... die ...

... die ...

... die ...

... die ...

...

23.1 Bakgrund

I Sverige finns ett system för kontroll till havs genom Kustbevakningen, vilket inkluderar kontroll av fisket. Statens Livsmedelsverk och kommunernas miljö- och hälsoskyddsnämnder (eller motsvarande) har ett tillsynsansvar för anläggningar för tillverkning och beredning av fiskvaror. Den kontrollfunktion som Sverige saknar är en kvalitetskontroll på land av fångad fisk (storlek och friskhet).

Utredningen föreslog i delbetänkandet SOU 1992:136 att Fiskeriverket borde få ansvaret för denna kontrollverksamhet.

Regleringsföreningen Svensk Fisk ansvarar för denna kontroll fram till den 1 januari 1994. Den utförs för närvarande av 3–4 personer i hamnar. Svensk Fisk har dock inte ansvar för kontroll av importerad fisk.

Efter det att Svensk Fisks överskottshantering upphör den 1 januari 1994 tas kontrolluppgiften över av Fiskeriverket. Denna verksamhet finansieras under budgetåret 1993/94 genom ett anslag till Fiskeriverket på 1,5 miljoner kronor.

23.2 Kontrollorganisation inom EG

Utredningen har i delbetänkandet SOU 1992:136 redogjort för kontrollorganisationen i Danmark. I den danska organisationen ingår förutom kontroll i hamnarna även de uppgifter som Kustbevakningen och Livsmedelsverket/kommunerna har i Sverige. I Danmark finns ca 145 anställda i den landbaseerade kontrollen och på fartygen ca 110 st. Kostnaderna för verksamheten uppgår totalt till drygt 135 miljoner danska kronor vilket inkluderar kostnaderna för fartygen. Nedan redovisas kortfattat organisationen av landningskontroll i Storbritannien och Tyskland.

Landningskontroll i Storbritannien

Sea Fisheries Inspectorate (SFI) övervakar att EG:s och nationell lagstiftning angående landningar efterlevs i *England* och *Wales*. Liknande organisationer finns i Skottland och på Nordirland.

SFI lyder under fiskeriavdelningen vid ministeriet för jordbruk, fiske och livsmedel. Den lokala organisationen består av åtta distrikt, varav sju i England och ett i Wales. Varje distrikt täcker upp till 50 mils kuststräcka och består av två eller tre viktiga landningshamnar samt ett trettio-tal mindre hamnar.

Distriktsorganisationen leds av en inspektör med upp till fem medhjälpare, lokaliserad till samma plats som distriktets viktigaste fiskauktion. Det kan även finnas mindre kontor som täcker en eller flera mindre hamnar.

I England och Wales arbetar 86 personer med enbart kontroll av fisk i hamnarna (september 1993). Därtill kommer 2–3 personer med administrativa uppgifter. Även på ministeriet finns administrativ personal för landningskontrollen.

Skottland är uppdelat i sju distrikt. Förutom inspektörerna finns det totalt 62 personer som arbetar med kontroll av fisk. På *Nordirland* har man sammanlagt nio personer som svarar för kontroll i de fyra viktigaste hamnarna. I både Skottland och Nordirland tillkommer viss administrativ personal.

Landningskontrollen i Storbritannien innefattar inte bara kontroll av kvalitet och sorteringar utan avser även kontroll av loggböcker, fiskeredskap m.m., dvs sådana uppgifter som Kustbevakningen handhar i Sverige.

Landningskontroll i Tyskland

I Tyskland ligger kvalitetskontrollen på delstaterna.

I *Mecklenburg–Vorpommern* (tidigare Östtysklands östersjökust) finns en särskild fiskemyndighet som bl.a. ansvarar för kvalitetskontrollen. Den lokala organisationen utgörs av tio lokalkontor med totalt 23 personer, varav 12 är inspektörer. Kvalitetskontrollen är bara en del av lokalkontorens arbetsuppgifter.

I *Schleswig–Holstein* finns en fiskemyndighet som bl.a. ansvarar för kvalitetskontrollen. Totalt finns i myndigheten 35 personer anställda. Kvalitetskontrollen utgör bara en liten del av myndighetens arbete.

I *Hamburg* och *Bremerhaven* görs kvalitetskontrollen av den veterinära myndigheten som en del av livsmedelskontrollen.

23.3 Ett svenskt kontrollsystem

Utredningen föreslog i sitt delbetänkande SOU 1992:136 att kontrollen i hamnarna skulle handhas av Fiskeriverket, medan det i övrigt inte finns orsak att för närvarande ändra det ansvar som Kustbevakningen resp. Livsmedelsverket har på fiskets område.

Fiskeriverket har regeringens uppdrag att till den 15 december 1993 se över de administrativa konsekvenserna av ett EG-medlemskap. I det sammanhanget kommer verket att lämna ett detaljerat förslag om en svensk kontrollorganisation utifrån den ovan fastslagna ansvarsfördelningen. Utredningen kommer av detta skäl att här endast redovisa några principiella synpunkter.

När en dimensionering av den svenska kontrollorganisationen skall göras bör vissa grundläggande geografiska och fiskerimässiga faktorer beaktas. Den svenska kustlinjen är mycket längre än den i Danmark, Storbritannien och Tyskland. Antalet landningshamnar är betydligt fler. Däremot är de svenska kvantiteterna mindre än de danska och brittiska, men ligger på ungefär samma nivå som de tyska.

Utredningen anser att den nuvarande resursen på fyra personer för landningskontroll inte är tillräcklig för att motsvara de krav som kan ställas på en kontrollorganisation.

24.1 Inledning

Utredningens bedömningar utgår ifrån att ett EG-medlemskap för Sveriges del är aktuellt fr.o.m. den 1 januari 1995. Det förefaller emellertid mindre troligt att Sverige kan komma i åtnjutande av alla EG:s stödformer från detta datum. Därför utgår utredningen från att ett nationellt finansierat stöd bör finnas kvar fram till den 1 juli 1995. Om förutsättningarna i väsentligt avseende förändras måste nya överväganden göras på fiskets område.

De två huvudsakliga finansieringskällorna på fiskets område utgörs dels av medel i statsbudgeten, främst via Jordbruksdepartementets huvudtitel D. Fiske och dels prisregleringssystemet. Utredningen föreslog i delbetänkandet SOU 1992:136 vissa ändringar, som syftade till att anpassa de svenska stödformerna till EG:s regelsystem liksom till de åtaganden som Sverige gjort inom ramen för EES-avtalet. Till detta kommer förändringar som syftade till att effektivisera stödet. Som en följd av förslagen har bl.a. ett nytt fiskeripolitiskt instrument – planerat stillaliggande – införts fr.o.m. innevarande budgetår.

24.2 Prisregleringskassan

I prop. 1991/92:170 om Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES) redovisades bl.a. vissa konsekvenser för fisket till följd av EES-avtalet. Av redovisningen framgår att avtalet behandlar en rad väsentliga områden inom fiskerisektorn även om EFTA-staterna inte tar över EG:s regelverk på fiskets område och således inte heller ansluts till EG:s gemensamma fiskeripolitik. Riksdagen beslutade i november 1992 att godkänna EES-avtalet (bet. 1992/93:EU1, rskr. 1992/93:18).

I delbetänkande SOU 1992:136 redovisade utredningen det svenska prisregleringssystemet.

Prisregleringssystemet finansieras med en prisregleringsavgift på högst 6 % på import och egen fångst av vissa fiskarter. Dessa medel samt vissa införselavgifter tillförs prisregleringskassan, som administreras av Fiskeriverket och regleringsföreningen Svensk Fisk. Prisregleringssystemets avveckling innebär att den generella prisregleringsavgiften tas bort fr.o.m. den 1 januari 1994.

Prisregleringskassan beräknas den 1 juli 1994 innehålla ca 42 miljoner kronor. Dessa medel får enligt prop. 1992/93:184 om vissa fiskefrågor användas för att överbrygga svårigheterna för fiskerinäringen intill ett svenskt EG-medlemskap.

Genom lagen (1993:649) om marknadsreglering på fiskets område ansluter sig Sverige till EG:s modell för hur näringen kan organisera sig i produ-

centorganisationer, vars syfte är att främja ett rationellt bedrivande av fisket och att förbättra försäljningsvillkoren för medlemmarnas produkter. I delbetänkandet SOU 1992:136 har EG:s regler för bildande och drift av PO beskrivits.

Av prisregleringsmedel har 5 miljoner kronor avsatts för bildande av PO på fiskets område. Någon sådan organisation har ännu inte bildats i Sverige.

24.3 Behov och förslag till finansiering

Utredningen föreslår enbart marginella förändringar när det gäller de ändamål som bör finansieras via statsbudgeten. Med hänvisning till kommittéförordningen och det allmänna ekonomiska läget menar utredningen att det saknas möjligheter att föreslå ytterligare medel via statsbudgeten.

Utredningen ser trots detta ett antal områden där det krävs finansiering utöver det som i dag utgår via statsbudgeten. Dessa områden är:

Fiskevård – allmänt

Den fiskevård som för närvarande bedrivs är av begränsad omfattning och sker i stor omfattning genom ideella insatser. Genom den nya fiskelagen, som träder i kraft den 1 januari 1994, har fiskevattenägarna ett ansvar för att reglera fisket i sjöar och vattendrag. För att ägarna skall kunna ta detta ansvar krävs normalt att ett fiskevårdsområde bildas. Därför har den nya fiskelagen ytterligare ökat det redan tidigare stora behovet av fiskevårdsområden för vatten med splittrad ägarbild, dvs. merparten av landets sjöar och vattendrag.

På många håll i landet saknas fiskevårdsområden eller så är sådana under bildande. I flertalet fall torde inte områdesbildning komma till stånd utan någon form av bidrag till de höga förrätningskostnaderna. Som tidigare nämnts (avsnitt 21.2) erfordras totalt – om nuvarande bidragsnivå skall behållas – 25 miljoner kronor fördelade över en period på 5 à 10 år. Enligt gällande regler utgår inte längre statsbidrag. Till detta kommer behov av statsbidrag för direkta fiskevårdsåtgärder. Finansieringen ryms inte inom tillgängliga ramar.

Fiskevård – utsättningar

Utredningen har tidigare tagit upp att det av flera skäl är viktigt att en utsättningsverksamhet på åtminstone nuvarande nivå kan fortsätta. Hur dagens utsättningar finansieras framgår av avsnitt 21.2. Prisregleringskassan har hittills finansierat utsättning av ål, lax, gös m.fl. arter till en årlig kostnad av ca 10 miljoner kronor. Dessa utsättningar syftar främst till att främja det yrkesmässiga insjö- och kustfisket, men kommer också fisket i övrigt till godo. Särskilt för insjöfisket har utsättningarna en helt avgörande betydelse. Ca 9 miljoner kronor bör reserveras av prisregleringsmedlen för detta ändamål under budgetåret 1994/95.

Regionalt stöd

Utredningen anser att behovet är stort av ett regionalt stöd för fisket, i första hand i avvaktan på ett stöd som utformas inom ramen för EG:s regelverk. Ett sådan begränsat stöd bör ha liknande inriktning som det regionala stödet på fiskets område för närvarande har. Under innevarande budgetår stöds fiskare på syd- och ostkusten samt Gotland med 5 miljoner kronor. Finansieringen sker via prisregleringskassan. Ett motsvarande belopp bör reserveras av prisregleringsmedlen för ett regionalt stöd på fiskets område under budgetåret 1994/95.

Kontrollorganisation

Utredningen föreslog i sitt delbetänkande SOU 1992:136 att Fiskeriverket får ansvaret för den nya statliga landningskontroll som erfordras enligt EES-avtalet (se kapitel 23). Den kontroll som för närvarande görs i hamnar i Svensk Fisks regi utförs av 3-4 personer som täcker var sin region. Fiskeriverket har för innevarande budgetår ett anslag på 1,5 miljoner kronor för att fr.o.m. den 1 januari 1994 kunna utöva kontroll.

Utredningen bedömer att ca 2,5 miljoner kronor ur prisregleringskassan bör reserveras för en kontrollorganisation. Finansieringen avser budgetåret 1994/95.

Överskottshantering inom PO m.m.

För att en överskottshantering skall få ske inom EG måste fiskarna bilda en producentorganisation. En sådan organisation är auktoriserad mottagare av överskottskvotiteter och får del av EG-bidrag. I prop. 1992/93:184 om vissa fiskefrågor uttalade föredragande statsråd att stödet till bildande av PO bör anpassas till den nivå som gäller för motsvarande stöd inom EG. I det fall en befintlig organisation ombildas bör bidrag endast lämnas för den merkostnad som ombildningen innebär. Vidare anförde föredragande att överskottshanteringen av fisk bör hanteras av Svensk Fisk övergångsvis, dock längst t.o.m. den 1 januari 1994. Ytterligare ca 5 miljoner kronor bör reserveras av prisregleringsmedlen för överskottshantering under budgetåret 1994/95.

Sociala åtgärder

Fiskets kollektiva trygghetsförsäkring, som omfattar ersättning vid arbetskada och dödsfall samt efterlevandeskydd, finansieras med medel ur prisregleringskassan. Vid premiens omräkning till regleringsår blir kostnaderna för denna 6,4 miljoner kronor för 1990/91 och 6,2 miljoner kronor för 1991/92. I prop. 1991/92:120 om reglering av priserna på fisk m.m. sägs att den kollektiva trygghetsförsäkringen på fiskets område framgent bör bli en fråga för yrkesfisket. Starka skäl talar dock för att prisregleringskassan finansierar denna trygghetsförsäkring även under kommande budgetår. Vissa paralleller kan dras med motsvarande stöd på jordbrukssidan. För fiskets kollektiva trygg-

Exportfrämjande åtgärder

Utredningen har i sitt delbetänkande SOU 1992:136 föreslagit stöd till exportfrämjande åtgärder. För innevarande budgetår har 5 miljoner kronor avsatts för ändamålet. För budgetåret 1994/95 bör lika mycket reserveras. Det bör dock inte ställas krav på att projekt för totalt 10 miljoner kronor skall vara beslutade fram till den 30 juni 1995.

Produktutveckling

Arbete pågår för att finna nya användningsområden för fiskråvara från i första hand sill/strömming. Medel bör reserveras inom ramen av de resterande prisregleringsmedlen så att ett produktutvecklingsarbete kan fullföljas.

Redskapsutveckling, förbättrad selektivitet

En förbättrad redskapsselektivitet är ett viktigt led i ett bättre resursutnyttjande. Resurserna inom det fiskeritekniska området är relativt små, varför en förstärkning på detta område är angelägen. Medel bör reserveras inom ramen för de resterande prisregleringsmedlen så att ett sådant utvecklingsarbete kan stödjas.

24.4 Finansiering via prisregleringskassan

De medel som finns reserverade i prisregleringskassan bör, som ovan nämnts, användas för att överbygga svårigheterna för fiskerinäringen intill ett svenskt EG-medlemskap.

Fiskeriverket har gjort en prognos över vad som beräknas finnas kvar i prisregleringskassan den 1 juli 1994. Summan beräknas uppgå till ca 42 miljoner kronor. Dessa medel utgör en väsentlig grund för finansieringen av insatser som syftar till att effektivisera det svenska fisket och anpassa det till nya konkurrensförhållanden.

Prisregleringsmedlen föreslås användas enligt följande:

– Utsättning av fisk	ca 9,0 mkr
– Regionalt stöd	ca 5,0 mkr
– Kontrollorganisation	ca 2,5 mkr
– Överskottshantering inom PO	ca 5,0 mkr
– Sociala åtgärder	ca 8,0 mkr
– Exportfrämjande åtgärder	ca 5,0 mkr
– Reserv	ca 8,0 mkr
Totalt	ca 42,5 mkr

Det bör understrykas att det finns flera osäkerhetsmoment i beräkningen av hur mycket som återstår i prisregleringskassan och som kan användas för insatser under budgetåret 1994/95. Det är vidare svårt att i dag se vilka behov som är av störst vikt under kommande år. Av detta skäl vill utredningen lämna en relativt stor post i reserv. Produkt- och redskapsutveckling hör annars till de ändamål utredningen anser bör kunna finansieras ur prisregleringskassans reservpost.

Av de ändamål som räknades upp i avsnitt 24.3 finns ett viktigt område som *inte* ryms inom ramen för kvarvarande medel i prisregleringskassan, nämligen fiskevård utöver vissa utsättningar, varom mer nedan.

24.5 Finansiering av fiskevården

Behov av medel för fiskevård

Utredningen har tidigare konstaterat att

- statsbidraget till fiskevård i praktiken har avvecklats;
- finansieringen av utsättningar med prisregleringsmedel kommer att upphöra efter budgetåret 1994/95;

- statsbidraget till bildande av fiskevårdsområden (i de fall ansökan inte inkommit före den 1 september 1990) har avvecklats samtidigt som behovet av att bilda sådana områden kommer att öka markant med den nya fiskelagen.

Utredningen bedömer mot denna bakgrund att behovet av ytterligare medel för fiskevård är mycket stort. Om inga sådana medel blir tillgängliga kommer fiskevården och fisket att drabbas hårt. Utredningen anser sig inte kunna föreslå att budgetmedel anslås för detta ändamål och ser inte heller någon möjlighet att få fram erforderliga medel genom omprioriteringar inom Fiskeriverkets budget. Därför ser utredningen ingen annan möjlighet än att åter ta upp frågan om någon form av avgift som belastar de fiskande till diskussion. Både yrkesfiskets och sportfiskets organisationer har uttalat sitt stöd för en sådan tanke.

En allmän fiskevårdsavgift har tidigare utretts (Promemoria 199-10-01 Om allmän fiskevårdsavgift), vilket redogörs för nedan. I promemorian föreslogs en avgift på 75 kr/år, vilket beräknades ge 50 miljoner kronor kr årligen.

Fiskevårdsavgift i andra länder

Genom "Federation of Field Sports Associations of the EEC" har utredningen fått ta del av viss generell information om utvecklingen i Europa. De flesta europeiska länder har någon form av fiskevårdsavgift. De personer som vill fiska måste betala en avgift i storleksordningen 60 till 600 kronor. Intäkterna används främst för att finansiera fiskevård, undersökningar, utbildningsprogram osv. i samarbete med sportfiskeföreningar. Övriga nordiska länder har alla någon form av allmän fiskevårdsavgift.

Enligt beslut av regeringen den 6 juni 1991 uppdrogs åt Per Wranner att utreda förutsättningarna för införande av en allmän fiskevårdsavgift och effekterna härav. Utredningen skulle ta sin utgångspunkt i vad jordbruksutskottet uttalat i samband med behandlingen av 1991 års budgetproposition (1990/91:100, JoU 22):

”Utskottet finner för egen del att de skäl som tidigare anförts för införande av en allmän fiskevårdsavgift fortfarande gäller. Det synes rimligt att de som har fiske som hobby eller fiskar för sitt husbehov skall vara beredda att erlägga en mindre avgift för att få ökat utbyte av sitt fiske. — — — Redan en tämligen ringa avgift för de fiskande skulle teoretiskt inbringa betydande summor för användning till fiskevårdande åtgärder. Härtill kommer att de statliga bidragen till fiskevård, vilka redan bedöms otillräckliga, knappast kan uppehållas på sikt.

Utskottet förordar att regeringen låter närmare utreda frågan om införande av allmän fiskevårdsavgift med sikte på att förslag bör kunna framläggas i samband med nästa budgetproposition.”

Promemoria 1991-10-01 om allmän fiskevårdsavgift

Enligt promemorian bör en allmän fiskevårdsavgift ge ett substantiellt bidrag till fiskevården utan att väsentligt påverka någons möjlighet att fiska. Den bör vidare omfatta alla eller merparten av de fiskande. För att få genomslag måste avgiften accepteras av de fiskande, som också bör få ett stort inflytande över användningen av influtna medel. Uppbördens och administrationen bör vara enkel.

På grundval av dessa krav föreslogs en avgift om 75 kr per år som bedömdes ge ett årligt bidrag till fiskevård i vid bemärkelse om åtminstone 50 miljoner kronor. De influtna medlen föreslogs bilda en fristående fond vid sidan av statskassan.

Regeringen lade inga förslag på grundval av promemorian.

Regeringsuppdrag om särskild fiskevårdsavgift för Vänern

Fiskeriverket har genom regeringsbeslut den 18 juni 1992 fått i uppdrag att utreda förutsättningarna för införandet av en särskild fiskevårdsavgift för Vänern. Syftet med avgiften är i första hand att få in medel för finansiering av de laxutsättningar som fordras för att Vänerns potential som laxsjö skall kunna tillvaratas. Uppdraget omfattar bl.a. hur en avgift, som belastar olika kategorier fiskande i relation till deras utnyttjande av laxbestånden, bör utformas. Uppdraget har inte avrapporterats.

Utredningen pekar i delbetänkandet SOU 1992:136 på behovet av medel för utsättningar. Utredningen har bl.a. framhållit att utsättningar i princip bör finansieras så att kostnaderna belastar olika grupper fiskande i förhållande till hur de utnyttjar bestånden.

Utredningen framhåller vidare att det bör ankomma på staten att svara för forskning och metodutveckling. Den primära finansieringen av dessa insatser bör ske via D 2-anslaget eller med andra medel som är avsedda för FoU-ändamål. Dessa forskningsinsatser bör emellertid även framgent kunna kompletteras med insatser som finansieras via andra källor. De pågående försöken med torskutsättningar finansieras, exempelvis, delvis av prisregleringskassan.

Riksdagsuttalande 1993

Vid riksdagens behandling av statsbudgeten för 1993/94 avgavs motioner med innehållet att riksdagen bör av regeringen begära förslag om en allmän fiskevårdsavgift. Enligt utskottets betänkande 1992/93:JoU13 avstyrktes dessa motioner. Utskottet förutsatte att utredningen om fiskerinäringens utvecklingsmöjligheter överväger hur en fiskevård anpassad efter fritids- och sportfiskets behov skall organiseras i frifiskevatten.

Överväganden och förslag om allmän fiskevårdsavgift

Det stora behovet av medel för fiskevård liksom de nya omständigheter som tillkommit sedan frågan senast belystes 1991 (främst den nya fiskelagen och prisregleringsmedlens avskaffande) motiverar enligt utredningen att förslag om en allmän fiskevårdsavgift än en gång läggs fram.

Utredningen anser att samtliga fiskande, som nyttjar de gemensamma fiskeresurserna, bör ta ett större ekonomiskt ansvar för att den för fisket nödvändiga fiskevården kommer till stånd. Detta gäller såväl yrkesfiskare som fritidsfiskare. En allmän fiskevårdsavgift skulle kunna finansiera en fiskevård av erfoderlig omfattning. 1991 års promemoria om en allmän fiskevårdsavgift är enligt utredningens mening fortfarande aktuell som underlag för övervägande och beslut i frågan.

Utredningen anser det vara mycket angeläget att få till stånd en lösning som långsiktigt kan finansiera nödvändiga fiskevårdsinsatser, när såväl de statliga budgetmedlen som prisregleringsmedlen är otillräckliga.

I utredningen har som sakkunniga bl.a. deltagit representanter för yrkesfiskarna och sportfiskarna. Däremot har en för denna fråga viktig part, nämligen fiskevattenägarna, saknat representant i utredningen. Frågan har därför inte inom utredningens ram kunnat slutdiskuteras med alla berörda intressenter. Utredningen föreslår att den särskilde utredaren får i uppdrag att i samråd med berörda parter närmare utforma ett förslag om en allmän fiskevårdsavgift.

Vorlesung über...
Wirtschaftslehre...

Die...
Wirtschaftslehre...

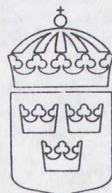
Wirtschaftslehre

Von...
Wirtschaftslehre...

Die...
Wirtschaftslehre...

Die...
Wirtschaftslehre...

Die...
Wirtschaftslehre...



Utredning om fiskerinäringens utvecklingsmöjligheter

Dir. 1992:83

Beslut vid regeringssammanträde 1992-07-08

Chefen för Jordbruksdepartementet, statsrådet Olsson, anför.

Mitt förslag

Jag föreslår att en särskild utredare tillkallas med uppgift att utreda den svenska fiskerinäringens utvecklingsmöjligheter. Utredningen skall göras mot bakgrund av de internationella överenskommelserna som har träffats på bl.a. fiskets område.

Bakgrund

Fisket är ett viktigt led i vår försörjning med färska livsmedel. Den svenska konsumtionen av fisk är ca 30 kg per person och år. Det finns goda förutsättningar i vårt land att bedriva fiske och vattenbruk. Vår långa havskust och mängden sjöar och vattendrag är i detta avseende en utomordentlig tillgång. De ger möjlighet till leveranser av färsk fisk dagligen i hela vårt land.

Torsk, sill/strömming och lax är de dominerande arterna i den svenska fiskezonen. Situationen för bestånden av torsk i Östersjön är för närvarande mycket bekymmersam medan den för bestånden av sill/strömming är relativt god. Marknaden för sill var under år 1991 fortsatt svag medan marknaden för torsk och annan vitfisk var god. Marknaden för laxartad fisk var svag beroende på ett ökat utbud av odlad lax.

Saltsjöfiskets fångster uppgick år 1991 till 226 000 ton till ett värde av 870 miljoner kronor. De värdemässigt viktigaste arterna är torsk, sill/strömming och havskräfta. Torskfisket svarar för 47 % av det totala fångstvärdet.

Antalet yrkesfiskare är för närvarande 3 250. Härtill kommer 550 binäringsfiskare. Av yrkesfiskarna är knappt hälften bosatta på västkusten. In-sjöfisket sysselsätter 350 yrkes- och binäringsfiskare. Det svenska fisket förfogar i dag över 1 800 registrerade fiskefartyg med en längd över 8 meter,

varav 557 är fartyg över 12 meter.

Utvecklingen inom fiskerinäringen har genomgått stora förändringar sedan mitten av 1970-talet. Nationella fiskezoner har införts vilket har fått till följd att tyngdpunkten i det svenska havsfisket har förskjutits från Västerhavet till Östersjön. Det svenska havsfisket har dock god möjlighet till flexibilitet genom årliga avtal om utbyte av fiskekvoter med andra länder. Det svenska havsfisket präglas i dag av en situation med relativt goda bestånd av sill/strömning men med avsättningsproblem samt brist på torsk. Vidare har miljöförändringar i haven och ett ökat fisketryck påverkat möjligheterna för svenskt fiske att göra sig gällande. Den mycket allvarliga minskningen av torskbeståndet i Östersjön har medfört en kraftig reduktion av tillåtna fångstmängder för arten i detta område under innevarande år.

Sammanfattningsvis karaktäriseras det svenska saltsjöfisket i dag av följande mer eller mindre påverkbara förhållanden. Den svenska fiskezonen är relativt artfattig, vilket gör att fisket är sårbart, med begränsade möjligheter att vid behov skifta fiske. Dominerande arter är torsk, sill/strömning och lax, där dock beståndssituationen för torsk i Östersjön är mycket bekymmersam och marknaden för sill/strömning och lax är svag. Miljöförändringarna i havet är ett annat förhållande som är av avgörande betydelse för fisket. Ett tredje är havsfiskets förskjutning från Västerhavet till Östersjön som i vissa fall medför konflikter mellan det storskaliga och det småskaliga fisket.

Det yrkesmässiga insjöfisket har under senare år expanderat kraftigt bl.a. beroende på en ökad export. Det producerar i dag ca 2 000 ton konsumtionsfisk till ett värde av 34 miljoner kronor. Härtill kommer ca 1 000 ton foderfisk. De viktigaste arterna är gös, ål, siklöja, sik och gädda. Vissa delar av insjöfisket, framför allt ålfisket, är beroende av kontinuerliga utsättningar som hittills har finansierats med medel från prisregleringskassan för fisk.

År 1991 producerades inom svenskt vattenbruk 6 400 ton matfisk, varav ca 90 % regnbåge. Produktionsvärdet var sammanlagt 158 miljoner kronor.

Sportfisket är en av våra viktigaste fritidssysselsättningar. Det ger möjlighet till naturupplevelser liksom till motion och avkoppling. Möjligheten till fiske är ett viktigt komplement till andra fritidsaktiviteter såsom båtliv, vandringar och camping och spelar därmed en viktig roll vid investeringar för turismen.

Internationell utblick

EFTA-staterna träffade våren 1989 en överenskommelse om att fisk och andra marina produkter skulle omfattas av bestämmelserna i EFTA-konventionen fr.o.m. den 1 juli 1990. Varje form av statligt stöd till fiskerisektorn som snedvrider konkurrensvillkoren skulle vara avskaffat senast den 1 ja-

nuari 1994. I prop. 1989/90:123 om fisket redovisades EFTA-överenskommelsen och dess konsekvenser för svensk fiskeripolitik. Riksdagen beslöt i enlighet med regeringens förslag att godkänna överenskommelsen (bet. 1989/90:JoU22, rskr. 1989/90:341). I prop. 1990/91:87 om näringspolitik för tillväxt har redogjorts för anpassningarna av prisregleringen på fisk till följd av överenskommelsen. Riksdagen har lämnat regeringens redovisning utan erinran och samtidigt uttalat att den svenska avregleringen på fiskets område bör ske i takt med motsvarande process i övriga EFTA-stater (bet. 1990/91:JoU25, rskr. 1990/91:283).

Avtalet om Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES-avtalet) mellan EFTA-staterna och EG behandlar en rad väsentliga områden inom fiskerisektorn även om EFTA-staterna inte tar över EG:s regelverk ("acquis communautaire") på fiskets område och således inte heller ansluts till EG:s gemensamma fiskeripolitik. I EES-avtalet finns överenskommelse om tulllättnader för fiskprodukter samt bestämmelser om statsstöd, gränsskydd och direktlandningar. För svensk del är tulllättnader viktiga för exporten till EG-marknaden av bl.a. torsk, torskfiléer, kaviar och regnbåge. Bestämmelserna innebär att prisregleringsavgiften, som i dag helt finansierar prisregleringen på fisk, måste avvecklas såvitt avser importerad fisk. Även systemet med importlicenser måste med visst undantag avvecklas. Detta får stora konsekvenser framför allt för det svenska fisket efter sill/strömming. Bestämmelserna innebär vidare skärpt konkurrens men också nya möjligheter för det svenska fisket. För beredningsindustrin innebär bestämmelserna nya möjligheter till handel och en breddad råvaruförsörjning samtidigt som de skärper kraven på rationalisering.

Sverige har ansökt om medlemskap i EG. Inom Jordbruksdepartementet och Fiskeriverket har ett mycket omfattande arbete påbörjats vad gäller dels förberedelser för förhandlingar, dels genomförande, dels den praktiska anpassningen av EG:s olika regelsystem till svenska förhållanden. För att skapa ett forum för ömsesidig information och samordning av de insatser som behöver göras av departement, myndigheter och näringsföreträdare har det bildats olika arbetsgrupper inom departementet. Sveriges fiskares riksförbund, Fiskbranschens riksförbund och Vattenbrukarnas riksförbund skall vara representerade i den grupp som behandlar fisket.

Uppdraget

Genom framför allt överenskommelserna inom ramen för EFTA, EES och ett förestående EG-medlemskap skapas väsentligen ändrade förutsättningar för fiskerinäringens produktions- och konkurrensförhållanden. Mot denna bakgrund bör en särskild utredare tillkallas för att bedöma det

svenska yrkesfiskets förutsättningar och utvecklingsmöjligheter på kort och lång sikt med beaktande av bl.a. europaintegrationen och beståndsutvecklingen inom den svenska fiskezonen och angränsande vatten.

Utredaren bör bedöma situationen och det eventuella behovet av åtgärder inom den samlade fiskerinäringen, dvs. fisket, förstahandsmottagarna, beredningsindustrin och parti- och detaljhandeln i syfte att förbättra och underlätta tillgången på och en stabil avsättning av fisk och fiskprodukter av hög kvalitet i hela landet.

Utredaren bör vidare analysera möjligheterna att utveckla det yrkesmässiga insjöfisket och det kustnära fisket.

Utgångspunkten för utredarens arbete bör vara den inriktning av näringspolitiken som lagts fast av riksdagen (prop. 1991/92:38, bet. 1991/92:FiU10, rskr. 1991/92:108). Det innebär att politiken inriktas på att genom generella åtgärder, t.ex. skattesänkningar, skapa goda förutsättningar för företaget i Sverige och att konkurrensnedvridande och selektiva företagsstöd avvecklas. Utifrån detta bör det skapas förutsättningar för en fiskerinäring i Sverige som vid ett inträde i EG är stark och konkurrenskraftig. Utredaren bör därför göra en analys av fiskerinäringens kostnads-, marknads- och konkurrenssituation i jämförelse med Sveriges viktigaste konkurrentländer på fiskets område.

Till grund för arbetet bör bl.a. ligga de åtaganden som gjorts på fiskets område till följd av internationella överenskommelser. Inom ramen för dessa åtaganden bör utredaren bedöma i vilka fall och under vilka former statligt stöd skall kunna lämnas. Hit hör t.ex. frågan om regionalpolitiskt motiverade stöd skall kunna lämnas. Utredaren skall lämna förslag till hur eventuellt statligt ekonomiskt stöd skall finansieras.

Utredaren bör vidare bedöma om det finns behov av särskilda åtgärder per den 1 juli 1993 och i så fall lämna förslag till sådana. Det gäller t.ex. frågor om kvalitetskontroll, sorteringsbestämmelser, överskottshantering samt administrationen av dessa i ett övergångsskede till ett eventuellt medlemskap i EG.

Utredaren bör till regeringen redovisa förslag i de aktuella frågorna senast den 1 juli 1993. Förslag som berör det förberedande arbetet inför förhandlingarna om medlemskap i EG bör redovisas successivt dessförinnan. Det gäller även eventuella förslag till åtgärder för tiden från den 1 juli 1993. Arbetet bör bedrivas i nära kontakt med berörda myndigheter, organisationer och utredningar.

Till utredaren bör det knytas en parlamentarisk grupp med företrädare för riksdagspartierna. Utredaren skall under arbetets gång redovisa sitt arbete till denna grupp.

Utredaren bör beakta såväl regeringens direktiv (dir. 1984:5) till samtliga kommittéer och särskilda utredare angående utredningsförslagets inriktning

som regeringens direktiv (dir. 1988:43) om EG-aspekter i utredningsverksamheten.

Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen be-
myndigad chefen för Jordbruksdepartementet

att tillkalla en särskild utredare – omfattad av kommittéförordningen
(1976:119) – med uppdrag att utreda den svenska fiskerinäringens utveck-
lingsmöjligheter,

att besluta om en grupp med företrädare för riksdagspartierna samt om
sakkunniga, experter, sekreterare och annat biträde åt utredaren.

Vidare hemställer jag att regeringen beslutar att kostnaderna skall belasta
nionde huvudtitelns anslag Utredningar m.m.

Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och bifaller
hans hemställan.

(Jordbruksdepartementet)

Statens offentliga utredningar 1993

Kronologisk förteckning

1. Styrnings- och samarbetsformer i biståndet. UD
 2. Kursplaner för grundskolan. U.
 3. Ersättning för kvalitet och effektivitet.
– Utformning av ett nytt resurstilldelningssystem för grundläggande högskoleutbildning. U.
 4. Statligt stöd till rehabilitering av tortyrskadade flyktingar m. fl. S.
 5. Bensodiazepiner – beroendeframkallande psykofarmaka. S.
 6. Livsmedelshygien och småskalig livsmedelsproduktion. Jo.
 7. Löneskillnader och lönediskriminering.
Om kvinnor och män på arbetsmarknaden. Ku.
 8. Löneskillnader och lönediskriminering. Om kvinnor och män på arbetsmarknaden. Bilagedel. Ku.
 9. Postlag. K.
 10. En ny datalag. Ju.
 11. Socialförsäkringsregister. S.
 12. Vårdhögskolor
– kvalitet – utveckling – huvudmannaskap. U.
 13. Ökad konkurrens på järnvägen. K.
 14. EG och våra grundlagar. Ju.
 15. Svenska regler för internationell omfördelning av olja vid en oljekris. N.
 16. Nya villkor för ekonomi och politik – ekonomikommissionens förslag. Fi.
 16. Nya villkor för ekonomi och politik – ekonomikommissionens förslag. Bilagor. Fi.
 17. Ägandet av radio och television i allmänhetens tjänst. Ku.
 18. Acceptans Tolerans Delaktighet. M.
 19. Kommunerna och miljöarbetet. M.
 20. Riksbanken och prisstabiliteten. Fi.
 21. Ökat personval. Ju.
 22. Vad är ett statsråds arbete värt? Fi.
 23. Kunskapens krona. U.
 24. Utlänningslagen – en partiell översyn. Ku.
 25. Sociala åtgärder för jordbrukare. Jo.
 26. Handläggningen av vissa säkerhetsfrågor. Ju.
 27. Miljöbalk. Del 1 och 2. M.
 28. Bankstödsnämnden. Fi.
 29. Fortsatt reformering av företagsbeskattningen.
Del 2. Fi.
 30. Rätten till bistånd inom socialtjänsten. S.
 31. Kommunernas roll på alkoholområdet och inom missbrukarvården. S.
 32. Ny anställningsskyddslag. A.
 33. Åtgärder för att förbereda Sveriges jordbruk och livsmedelsindustri för EG. Jo.
 34. Förarprövare. K.
 35. Reaktion mot ungdomsbrott. Del A och B. Ju.
 36. Lag om totalförsvarspflicht. Fö.
 37. Justitiekanslern. En översyn av JK:s arbetsuppgifter m.m. Ju.
 38. Hälso- och sjukvården i framtiden – tre modeller. S.
 39. En gräns för filmcensuren. Ku.
 40. Fri- och rättighetsfrågor. Del A och B. Ju.
 41. Folk- och bostadsräkning år 1990 och i framtiden. Fi.
 42. Försvarets högskolor. Fö.
 43. Politik mot arbetslöshet. A.
 44. Översyn av tjänsteinkomstbeskattningen. Fi.
 45. Trosa bryter sig loss. Bytänkande eller demokratins räddning. C.
 46. Vissa kyrkofrågor. C.
 47. Konsekvenser av valmöjligheter inom skola, barnomsorg, äldreomsorg och primärvård. C.
 48. Kommunala verksamheter i egen förvaltning och i kommunala aktiebilag. En jämförande studie. C.
 49. Ett år med betalningsansvar. S.
 50. Serveringsbestämmelser. S.
 51. Naturupplevelser utan buller – en kvalitet att värna. M.
 52. Ersättning vid arbetslöshet. A.
 53. Kostnadsutjämning mellan kommuner. Fi.
 54. Utvisning på grund av brott. Ku.
 55. Det allmännas skadeståndsansvar. Ju.
 56. Kontrollen över export av strategiskt känsliga varor. UD.
 57. Beskattning av fastigheter, del I
– Schablonintäkt eller fastighetsskatt? Fi.
 58. Effektivare ledning i statliga myndigheter. Fi.
 59. Ny marknadsföringslag. C.
 60. Polisens rättsliga befogenheter. Ju.
 61. Överföring av HIV-smitta genom läkemedlet Preconativ. S.
 62. Rättssäkerheten vid beskattningen. Fi.
 63. Person och parti – Studier i anslutning till Personvalkommitténs betänkande Ökat personval (SOU 1993:21). Ju.
 64. Frågor för folkbildningen. U.
 65. Handlingsplan mot buller. Bilagedel. M.
 66. Lag om införande av miljöbalken. M.
 67. Slutförvaring av använt kärnbränsle – KASAMs yttrande över SKBs FUD-program 92. M.
 68. Elkonkurrens med nätmopol. N.
 69. Revisorerna och EG. N.
 70. Strategi för småföretagsutveckling. N.
 71. Organisationernas bidrag. C.
-

Statens offentliga utredningar 1993

Kronologisk förteckning

72. Att inhämta synpunkter från medborgarna – Det kommunala omröstningsinstitutet i tillämpning. C.
 73. Radikala organisationsförändringar i kommuner och landsting. C.
 74. Kvalitetsmätning i kommunal verksamhet. C.
 75. Vissa mervärdesskattefrågor II, – offentlig verksamhet m.m. Fi.
 76. Verkställighet av fängelsestraff. Ju.
 77. Kommunal tjänsteexport och internationellt bistånd. C.
 78. Miljöskadeförsäkringen i framtiden. M.
 79. Handel och miljö – mot en hållbar spelplan. M.
 80. Statsförvaltningen och EG. Ju.
 81. Översyn av arbetsmiljölagen. A.
 82. Frivilligt socialt arbete. Kartläggning och kunskapsöversikt. S.
 83. Statistik och integritet, del 1 – Skydd för uppgifter till den statliga statistiken m.m. Fi.
 84. Innovationer för Sverige. N.
 85. Ursprung och utbildning – social snedrekrytering till högre studier. U.
 86. Amningsvänliga sjukhus – för att skydda, stödja och främja amning. S.
 87. Beredskapslagring av olja. N.
 88. Produktsäkerhetslagen och EG. C.
 89. Massflykt till Sverige av asyl- och hjälpsökande. Fö.
 90. Lokal demokrati i utveckling. C.
 91. Socialtjänstens roll i samhällsplanering och samhällsarbete. – En kunskapsöversikt och ett diskussionsunderlag. S.
 92. Den centrala polisorganisationen. Ju.
 93. Vårdens svåra val. S.
 94. Anpassad kontroll av byggandet. M.
 95. Ansvars- och uppgiftsfördelning inom det civila försvaret. Fö.
 96. Förändringar i lönegarantisystemet. A.
 97. Västsverige och Skåne – regioner i förändring. C.
 98. Partnerskap. Ju.
 99. Kart- och fastighetsverksamhet i myndighet och bolag. M.
 100. Free and Fair elections – and beyond. UD.
 101. Lag om totalförsvarspålit. Följdändringarna. Fö.
 102. Kvalitet och dynamik. Förslag från Resursberedningen rörande statsmakternas resurstilldelning till grundläggande högskoleutbildning samt forskning och forskarutbildning. U.
 103. Svenskt fiske. Jo.
-

Statens offentliga utredningar 1993

Systematisk förteckning

Justitiedepartementet

- En ny datalag. [10]
EG och våra grundlagar. [14]
Ökat personalval. [21]
Handläggningen av vissa säkerhetsfrågor. [26]
Reaktion mot ungdomsbrott. Del A och B. [35]
Justitiekanslern. En översyn av JK:s arbetsuppgifter m.m. [37]
Fri- och rättighetsfrågor. Del A och B. [40]
Det allmännas skadeståndsansvar. [55]
Polisens rättsliga befogenheter. [60]
Person och parti – Studier i anslutning till Personvalskommitténs betänkande
Ökat personalval (SOU 1993:21). [63]
Verkställighet av fängelsestraff. [76]
Statsförvaltningen och EG. [80]
Den centrala polisorganisationen. [92]
Partnerskap. [98]

Utrikesdepartementet

- Styrnings- och samarbetsformer i biståndet. [1]
Kontrollen över export av strategiskt känsliga varor. [56]
Free and Fair elections – and beyond. [100]

Försvarsdepartementet

- Lag om totalförsvarspflicht. [36]
Försvarets högskolor. [42]
Massflykt till Sverige av asyl- och hjälpsökande. [89]
Ansvars- och uppgiftsfördelning inom det civila försvaret. [95]
Lag om totalförsvarspflicht. Följdändringarna. [101]

Socialdepartementet

- Statligt stöd till rehabilitering av tortyrskadade flyktingar m. fl. [4]
Bensodiazepiner – beroendeframkallande psykofarmaka. [5]
Socialförsäkringsregister. [11]
Rätten till bistånd inom socialtjänsten. [30]
Kommunernas roll på alkoholområdet och inom missbrukarvården. [31]
Hälsa- och sjukvården i framtiden – tre modeller. [38]
Ett år med betalningsansvar. [49]
Serveringsbestämmelser. [50]
Överföring av HIV-smitta genom läkemedlet Preconativ. [61]
Frivilligt socialt arbete. Kartläggning och kunskapsöversikt. [82]
Amningsvänliga sjukhus – för att skydda, stödja och främja amning. [86]

- Socialtjänstens roll i samhällsplanering och samhällsarbete. – En kunskapsöversikt och ett diskussionsunderlag. [91]
Världens svåra val. [93]

Kommunikationsdepartementet

- Postlag. [9]
Ökad konkurrens på järnvägen. [13]
Förarprövare. [34]

Finansdepartementet

- Nya villkor för ekonomi och politik – ekonomiskommisionens förslag. [16]
Nya villkor för ekonomi och politik – ekonomiskommisionens förslag. Bilagor. [16]
Riksbanken och prisstabiliteten. [20]
Vad är ett statsråds arbete värt? [22]
Bankstödsnämnden. [28]
Fortsatt reformering av företagsbeskattningen. Del 2. [29]
Folk- och bostadsräkning år 1990 och i framtiden. [41]
Översyn av tjänsteinkomstbeskattningen. [44]
Kostnadsutjämning mellan kommuner. [53]
Beskattning av fastigheter, del I
– Schablonintäkt eller fastighetsskatt? [57]
Effektivare ledning i statliga myndigheter. [58]
Rättssäkerheten vid beskattningen. [62]
Vissa mervärdesskattefrågor II, – offentlig verksamhet m.m. [75]
Statistik och integritet, del 1 – Skydd för uppgifter till den statliga statistiken m.m. [83]

Utbildningsdepartementet

- Kursplaner för grundskolan. [2]
Ersättning för kvalitet och effektivitet.
– Utformning av ett nytt resurstilldelningssystem för grundläggande högskoleutbildning. [3]
Vårdhögskolor
– kvalitet – utveckling – huvudmannaskap. [12]
Kunskapens krona. [23]
Frågor för folkbildningen. [64]
Ursprung och utbildning – social snedrekrytering till högre studier. [85]
Kvalitet och dynamik. Förslag från Resursberedningen rörande statsmakternas resurstilldelning till grundläggande högskoleutbildning samt forskning och forskarutbildning. [102]

Statens offentliga utredningar 1993

Systematisk förteckning

Jordbruksdepartementet

Livsmedelshygien och småskalig livsmedelsproduktion. [6]
Sociala åtgärder för jordbrukare. [25]
Åtgärder för att förbereda Sveriges jordbruk och livsmedelsindustri för EG. [33]
Svenskt fiske. [103]

Arbetsmarknadsdepartementet

Ny anställningsskyddslag. [32]
Politik mot arbetslöshet. [43]
Ersättning vid arbetslöshet. [53]
Översyn av arbetsmiljölagen. [81]
Förändringar i lönegarantisystemet. [96]

Kulturdepartementet

Löneskillnader och lönediskriminering. Om kvinnor och män på arbetsmarknaden. [7]
Löneskillnader och lönediskriminering. Om kvinnor och män på arbetsmarknaden. Bilagedel. [8]
Ågandet av radio och television i allmänhetens tjänst. [17]
Utlänningslagen – en partiell översyn. [24]
En gräns för filmcensuren. [39]
Utvisning på grund av brott. [54]

Näringsdepartementet

Svenska regler för internationell omfördelning av olja vid en oljekris. [15]
Elkonkurrens med nätmonopol. [68]
Revisorerna och EG. [69]
Strategi för småföretagsutveckling. [70]
Innovationer för Sverige. [84]
Beredskapslagring av olja. [87]

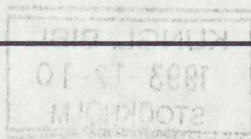
Civildepartementet

Trosa bryter sig loss. Bytänkande eller demokratins räddning. [45]
Vissa kyrkofrågor. [46]
Konsekvenser av valmöjligheter inom skola, barnomsorg, äldreomsorg och primärvård. [47]
Kommunala verksamheter i egen förvaltning och i kommunala aktiebolag. En jämförande studie. [48]
Ny marknadsföringslag. [59]
Organisationernas bidrag. [71]
Att inhämta synpunkter från medborgarna – Det kommunala omröstningsinstitutet i tillämpning. [72]
Radikala organisationsförändringar i kommuner och landsting. [73]

Kvalitetsmätning i kommunal verksamhet. [74]
Kommunal tjänsteexport och internationellt bistånd. [77]
Produktsäkerhetslagen och EG. [88]
Lokal demokrati i utveckling. [90]
Västsvrige och Skåne – regioner i förändring. [97]

Miljö- och naturresursdepartementet

Acceptans Tolerans Delaktighet. [18]
Kommunerna och miljöarbetet. [19]
Miljöbalk. Del 1 och 2. [27]
Naturupplevelser utan buller – en kvalitet att värna. [51]
Handlingsplan mot buller.
Handlingsplan mot buller. Bilagedel. [65]
Lag om införande av miljöbalken. [66]
Slutförvaring av använt kärnbränsle – KASAMs yttrande över SKBs FUD-program 92. [67]
Miljöskadeförsäkringen i framtiden. [78]
Handel och miljö – mot en hållbar spelplan. [79]
Anpassad kontroll av byggandet. [94]
Kart- och fastighetsverksamhet i myndighet och bolag. [99]



Systematisk förteckning

Urbansköp i Sverige

Urbansköp i Sverige (1992)
Svenska kommuner i samband med
utvärdering av kommunernas verksamhet
1980-1990. SOU 1992:10

Arbetsmarknadens utveckling

Arbetsmarknadens utveckling (1992)
Arbetsmarknadens utveckling i
Sverige under 1990-talet. SOU 1992:11

Urbansköp i Sverige

Urbansköp i Sverige (1992)
Urbansköp i Sverige under 1990-talet.
SOU 1992:12

Arbetsmarknadens utveckling

Arbetsmarknadens utveckling (1992)
Arbetsmarknadens utveckling i
Sverige under 1990-talet. SOU 1992:13

Urbansköp i Sverige

Urbansköp i Sverige (1992)
Urbansköp i Sverige under 1990-talet.
SOU 1992:14

KUNGL. BIBL.
1993-12-10
STOCKHÖLM